

The Project Gutenberg eBook of Rautakorko: Vallankumousromaani

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Rautakorko: Vallankumousromaani

Author: Jack London

Release date: March 16, 2008 [eBook #24848]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RAUTAKORKO: VALLANKUMOUSROMAANI ***

Produced by Matti Järvinen and PG Distributed Proofreaders.

RAUTAKORKO

VALLANKUMOUSROMAANI

JACK LONDON

SUOMENNOS

Ensimmäisen kerran julkaissut
Kustannusosakeyhtiö Otava 1921.

ALKULAUSE.

Everhardin käsikirjoitusta ei voi väittää erittäin tärkeäksi historialliseksi asiapaperiksi. Historioitsija huomaa siinä joukoittain erehdyksiä — ei itse tosiasioihin, vaan tulkintaan nähden. Meille, jotka voimme tarkastaa ajassa taaksepäin niitä seitsemää vuosisataa, mitkä ovat kuluneet siitä, kun Avis Everhard laati käsikirjoituksensa, ovat selviöitä ne tapahtumat ja seikat, mitkä olivat hämäriä ja peitettyjä hänen silmälleen. Häneltä puuttui kokonaiskäsitystä. Hän oli liian lähellä niitä tapahtumia, joista hän kirjoittaa. Vieläpä hän oli vallan sulautunut niihin tapauksiin, joita hän kuvaa.

Kuitenkin siitä huolimatta Everhardin käsikirjoituksella henkilökohtaisena asiapaperina on arvaamaton merkitys. Mutta siinäkin suhteessa tapaamme virheellisyyksiä ja puutteellisuuksia, jotka

johtuvat rakkauden puolueellisuudesta. Mutta yhtä kaikki me hymyilemme ja annamme anteeksi Avis Everhardille ne sankarilliset piirteet, joilla hän kuvasi miestänsä. Me tiedämme tänä päivänä, että hän ei ollut niin tavattoman suuri ja että hän näytteli koko joukon pienempää osaa aikansa tapahtumissa kuin mitä tämä käsikirjoitus tahtoo uskotella.

Me tiedämme, että Ernest Everhard oli harvinaisen luja mies, mutta ei niin tavaton kuin hänen vaimonsa arveli hänen olleen. Hän ei oikeastaan ollut muuta kuin muuan niitä sankareita, jotka maailman kaikissa osissa pyhittivät elämänsä kumoukselle, vaikka onkin myönnettävä, että hän suoritti aivan erikoisen tehtävän siinä, että hän järjesti ja tulkitsi työväenluokan filosofiaa. »Proletaarinen tiede» ja »proletaarinen filosofia» olivat niitä nimityksiä, joita hän siitä käytti, siten paljastaen »maalaisuutensa» — puutteellisuuden, joka oli suoranainen seuraus silloisista ajoista ja jota kukaan ei voinut noina aikoina välttää.

Mutta palataksemme jälleen käsikirjoitukseemme täytyy meidän pitää sitä erittäin tärkeänä siihen katsoen, että me sen johdolla tutustumme niihin *tunteisiin*, jotka noina aikoina vallitsivat. Emme missään tapaa pirteämpää kuvausta niiden ihmisten sieluelämästä, jotka elivät tuona rauhattomana aikakautena, vuosien 1912 ja 1932 välillä, — heidän erehdyksensä ja tietämättömyytensä, heidän epäilyksensä ja pelkonsa ja väärinkäsityksensä, heidän siveysopilliset hourailunsa, heidän rajut intohimonsa, heidän käsittämätön alhaisuutensa ja itsekkyytensä on siinä ilmehikkäästi kuvattu. Nämä seikat ne juuri ovatkin niin vaikeita meidän valistuneen aikamme ymmärtää. Historia kertoo meille, että näin tapahtui, ja biologia ja sielutiede kertovat meille, miksi niin tapahtui; mutta kaikki nuo tieteet yhdessä eivät esitä niistä meille elävää kuvaa. Me hyväksymme ne tosiasioina, mutta emme saa niistä sympaattista käsitystä.

Mutta tämä mielenkiinto herää meissä selaillessamme Everhardin käsikirjoitusta. Me tunkeudumme tuon muinaisen maailmandraaman näyttelijöiden tajuntaan ja elämme heidän sieluelämänsä. Me emme ainoastaan ymmärrä Avis Everhardin rakkautta sankarillista puolisoaan kohtaan, vaan me niinkään tunnemme, kuten hänkin tunsikin noina päivinä, oligarkian (harvainvallan) epämääräisen ja hyvin kamalan heijastuksen. Me tunnemme Rautakoron (hyvin onnistunut nimi) astuvan maailmaan ruhjoakseen ihmiskunnan.

Ja sivumennen huomautamme, että tuo historiallinen iskusana, Rautakorko, syntyi Ernest Everhardin mielessä. Se on yksi niitä riidanalaisia kysymyksiä, jotka tämä äskettäin löydetty todistuskappale ratkaisee. Tätä ennen olemme otaksuneet, että tätä nimitystä käytettiin ensiksi lentolehdeissä »Te Orjat», jonka oli kirjoittanut George Milford ja joka painettiin v. 1912. Tämä George Milford on joku vähemmän tunnettu agitaattori, josta ei tiedetä mitään muuta kuin että hänet ammuttiin Chicagon kommuunin aikana. Hän nähtävästi oli kuullut Ernest Everhardin käyttävän tuota nimitystä jossakin julkisessa puheessaan, ehkä silloin kun hän oli ehdokkaana kongressiin, v. 1912. Käsikirjoituksesta me saamme selville, että Everhard käytti sitä eräässä yksityisessä päivällistilaisuudessa keväällä v. 1912. Tämä epäilemättä on aikaisin tilaisuus, missä oligarkiasta käytettiin tällaista nimitystä.

Oligarkian syntyminen tulee aina jäämään salaisen ihmettelyn esineeksi historioitsijoille ja ajattelijoille. Muilla suurilla historiallisilla tapahtumilla on paikkansa yhteiskunnallisessa kehityksessä. Ne olivat välttämättömiä. Ne olisi voinut etukäteen määrätä yhtä suurella varmuudella kuin tähtientutkijat määräävät taivaankappaleitten liikkeitä. Ilman noita toisia suuria historiallisia tapahtumia yhteiskunnallinen kehitys ei olisi voinut edistyä. Alkeellinen kommunismi, henkiorjuus, maaorjuus ja palkkaorjuus olivat välttämättömiä porraspuita yhteiskunnan kehityskulussa. Mutta hullunkurista olisi väittää, että Rautakorko oli tuollainen välttämätön kehitysakseli.

Niin musta kuin keskiaikainen läänityslaitos ja maaorjuus olikin, oli se kuitenkin välttämätön. Mikä muu paitsi juuri feodalismi olisi voinut seurata tuon suuren hallituskoneiston, Rooman valtakunnan, kukistumista? Mutta niin ei ole Rautakoron laita. Yhteiskunnallisen kehityksen lakiperäisessä järjestyksessä sillä ei ole mitään sijaa. Se ei ollut tarpeellinen eikä se ollut välttämätön. Sen täytyy aina pysyä suurenmoisena historiallisena omituisuutena — oikkuna, hourekuvana, ilmestyksenä, odottamattomana ja aavistamattomana seikkana; ja sen tulisi olla varoituksena meidän päiviemme rohkeille valtioteoreetikoille, jotka puhuvat sellaisella varmuudella yhteiskunnallisesta kehityskulusta.

Sen ajan sosiologit (yhteiskuntatieteilijät) pitivät kapitalismia porvariston vallan korkeimpana huippuna, porvarillisen vallankumouksen kypsyneenä hedelmänä. Ja me tämän aikakauden ihmiset emme voi muuta kuin antaa hyväksyvän tunnustuksemme sille arvioimiselle. Kapitalismin perästä, niin ennustivat niin suurisuuntaisen lahjakkaat vastustajatkin kuin Herbert Spencer, tulisi sosialismi. Kukistuneen kapitalismin raunioista, niin arveltiin, nousisi aikakausien kukka, ihmisten veljeys. Mutta sen sijasta kauhuksi meille tämän aikakauden ihmisille samoinkuin niillekin, jotka siihen aikaan elivät, perusjuuriaan myöten mätä kapitalismi työnsi ilmoille tuon kamalan vesan, oligarkian.

Liian myöhään kahdenkymmenen vuoden alkupuolella sosialistiliike aavisti oligarkian lähestymisen. Ja silloin kun sitä aavistettiin tulevaksi, se jo saapui verisenä, kamalana todellisuutena.

Eikä vielä silloinkaan, kuten Everhardin käsikirjoitus osoittaa, Rautakorkoa pidetty vakavana tekijänä. Sen kukistaminen olisi muutamien vuosien kysymys, arvelivat sen ajan kumoukselliset. Totta kyllä he käsittivät, että »Maalaiskapina» oli huonosti suunniteltu, ja että ensimmäinen kapina puhkesi ennen aikojaan; mutta he eivät vielä silloin arvanneet, että toinen kapina oli niinikään tuomittu kukistumaan, ja että sen osanottajia odotti vielä kauheampi rangaistus.

Silminnähtävästi Avis Everhard täydensi käsikirjoituksensa toisen kapinan valmistelujen viimeisinä päivinä, josta johtuu se, että siinä ei mainita mitään tämän kapinan onnettomasta lopusta. On aivan varma, että hän aikoi panna käsikirjoituksensa painoon, niin pian kuin Rautakorko olisi kukistettu, jotta hänen puolisonsa heti kuolemansa jälkeen saisi täyden tunnustuksen kaikesta, mitä hän oli puuhannut ja aikaansaanut. Mutta silloin tuli toisen kapinan kamala murskaaminen, ja on luultavaa, että hän vaaran hetkellä, ennenkuin pakeni tai joutui sotaväen käsiin, piilotti käsikirjoituksen Wake Robin Lodgen onttoon tammeen.

Avis Everhardista ei ole tämän enempää tiedossa. Varmuudella voinee otaksua, että hänet teloitettiin; ja kuten tiedetään, ei Rautakorko ole jättänyt jälkeensä mitään tiliä sellaisista mestauksista. Mutta eipä hän aavistanut silloin, kun hän kätki käsikirjoituksen ja valmistautui pakenemaan, miten kamalalla tavalla toinen kapina kukistettaisiin. Vähän lienee hänellä ollut aavistusta siitä, että kolmen seuraavan vuosisadan kiero kehitys synnyttäisi kolmannen kumouksen ja neljännen kumouksen ja joukon kumouksia, jotka kaikki tulisivat hukkumaan verivirtoihin, ennenkuin työväen maailmanliike saavuttaisi voiton. Eikä hän liene liioin aavistanut, että hänen Ernest Everhardille aikomansa rakkaudenlahja tulisi lepäämään häiritsemättä seitsemän pitkää vuosisataa Wake Robin Lodgen ikitammen uumenissa.

Anthony Meredith.

Ardis, marraskuun 27 p:nä 419 (uutta ajanlaskua).

ENSIMMÄINEN LUKU.

Minun kotkani.

Lauhkea kesäinen tuuli huojuuttelee puiden oksia, ja Wild Waterin kuohuvat aallot soittavat soreaa säveltään sammaloituneiden kivien vaiheilla. Perhosten siivet välkkyvät päivänpaisteessa, ja ilman täyttää mehiläisten surina. On niin hiljaista ja rauhallista, ja minä istun tässä, mietiskelen ja olen rauhaton. Tuo hiljaisuus tekee minut levottomaksi. Se tuntuu epätodelta. Koko maailma on hiljaista, mutta se on hiljaisuutta myrskyn edellä. Jännittäen kaikki aistini minä kuuntelen lähenevän myrskyn enteitä. Oi, kunhan se ei vain muodostuisi ennenaikaiseksi! Ennenaikaiseksi![1]

[1] Toinen vallankumous oli suureksi osaksi Ernest Everhardin työtä, vaikka hän tietysti toimi yhdessä eurooppalaisten johtajain kanssa. Everhardin vangitseminen ja mestaus oli v:n 1932 suuri tapahtuma. Kuitenkin olivat hänen suunnitelmansa niin perinpohjaiset ja tarkat, että hänen liittoveljiensä onnistui pitemmättä viivytyksettä ja ilman sekaannusta toteuttaa ne. Everhardin mestauksen jälkeen hänen vaimonsa asettui Wake Robin Lodge'iin, Sonoma-vuoristossa Kaliforniassa sijaitsevaan pienoiseen hirsimajaan.

Eipä ole ihme, että olen levoton. Minä mietin ja mietin enkä voi lakata miettimästä. Olen ollut elämän hälinässä niin kauan, että rauha ja hiljaisuus minua ahdistavat, eivätkä minun ajatukseni voi irtautua tuosta kuoleman ja hävityksen raivoisasta näytelmästä, joka pian on alkava. Korvissani kaikuvat lyötyjen huudot, ja minä voin nähdä, niinkuin kerran ennen näin, silvottua ja raastettua ihmislihaa, miten sieluja revittiin irti ylväistä ja ihanista ihmisruumiista.[1] Sillä lailla me poloiset inehmot saavutamme päämäärämme, pyrkien metelien ja hävityksen kautta rauhaan ja onneen tässä maailmassa.

[1] Hän tarkoittaa tässä epäilemättä Chicagon kommuunia.

Ja minusta tuntuu niin yksinäiseltä. Kun en ajattele sitä, mikä on tuleva, mietiskelen sitä, mikä on ollut eikä koskaan palaa — muistelen kotkaani, joka väsymättömin siivin kiiti päämaaliensa, ihmiskunnan vapauden säteilevää ihannetta kohti. Minä en voi joutilaana istua ja odotella sitä suurta hetkeä, joka on hänen työtänsä, vaikk'ei hän ole täällä enää sitä näkemässä. Hän uhraisi sille miehuutensa vuodet ja sille hän pyhitti elämänsä. Se on hänen työnsä.[1]

[1] Antaan täyden arvon Avis Everhardille on tässä huomautettava, että Everhard oli vain yksi niistä monista etevistä johtajista, jotka suunnittelivat toisen vallankumouksen. Ja me tämän päivän ihmiset, jotka luomme arvostelemaan katseemme menneisyyteen, voimme varmuudella sanoa, että toinen vallankumous ei olisi päättynyt vähemmän onnettomasti, vaikka Everhardkin olisi elänyt.

Ja niinpä ryhdynkin tämän tuskaisen odotuksen kestäessä kirjoittamaan puolisoistani. Hänen luonteessaan on paljon sellaista, mitä ei tunne kukaan toinen, ja sellaista ylevää luonnetta ei voi liian kirkkain värein kuvata. Hän oli suuri sielu, ja kun rakkauteni ylenee epäitsekkääksi, niin en ole pahoillani muusta kuin siitä, että hän ei ole täällä, näkemässä huomispäivän sarastusta. Me emme voi joutua tappiolle. Hän on rakentanut niin jyrkät ja varmat suunnitelmat. Kirottu Rautakorko! Pian, pian syöstään tuo painajainen ihmiskunnan hartioilta. Kun kajahtaa kehoituksen sana, niin nousee koko maailman työläisjoukko. Maailman historia ei tunne tämän vertaista. Työväen yhteisyydentunne on varma, ja nyt on kysymys ensimmäisestä kansainvälisestä vallankumouksesta, joka tulee ulottumaan kautta koko maailman.[1]

[1] Toinen vallankumous oli todellakin kansainvälinen. Se oli jättiläissuunnitelma, niin suunnattoman suuri, että sitä ei olisi voinut yksi mies tehdä. Työväki maailman kaikissa oligarkioissa oli valmiina nousemaan merkin saatuaan. Saksa, Ranska, Italia ja koko Austraalia olivat sosialistisia maita. Ne tarjosivat apuaan vallankumoukselle. Ja urheasti ne täyttivätkin lupauksensa, sillä onnettomalla seurauksella, että maailman yhdistyneet oligarkiat, toisen vallankumouksen kukistumisen jälkeen, saattoivat näissä maissa oligarkian uudelleen valtaan.

Ajatukseni askartelevat siinä, mikä tekee tuloaan. Minä olen elänyt siinä yöt ja päivät ja niin pitkän aikaa, että se on alituisesti mielessäni. Siksi en voikaan ajatella puolisoani muistamatta sitä. Hänhän oli sen sielu, ja miten voisin minä erottaa ajatuksissani toisistaan nuo kaksi.

On tunnettua, miten hän ponnisteli vapauden puolesta ja miten katkerasti hän sai siitä kärsiä. Minäpä sen tiedän, joka olen hänen kanssaan ollut nämä kaksikymmentä jännityksen vuotta. Minä tunnen hänen kärsivällisyytensä, hänen väsymättömän ponnistelunsa, hänen horjumattoman uskollisuutensa sille asialle, jonka edestä hän ainoastaan kaksi kuukautta sitten uhrasi elämänsä.

Koetan kirjoittaa yksinkertaisesti ja kertoa tässä, kuinka Ernest Everhard astui elämäni piiriin — miten hänet ensin kohtasin, miten hän kasvoi, kunnes tulini osaksi hänestä, sekä niistä valtavista muutoksista, mitkä hän aiheutti minun elämässäni. Tällä tavoin katselkaa häntä minun silmilläni ja oppikaa tuntemaan hänet sellaisena kuin minä hänet tunsin — paitsi niitä suhteita, jotka ovat liian salaisia ja suloisia minun kertoa.

Helmikuussa v. 1912 tapasin hänet ensimmäisen kerran, kun hän, kutsuttuna isäni[1] toimeenpanemille päivällisille, saapui meidän kotiimme Berkeleyssä. En voi sanoa, että ensimmäinen vaikutelmani hänestä olisi ollut hänelle edullinen. Hän oli yksi niistä monista vieraista, jotka olivat saapuvilla, ja vierashuoneessa, mihin me kaikki kokoonnuimme odottamaan vielä saapumattomia vieraita, hän ei näyttänyt olevan paikallaan. Oli »pappien ilta», kuten isäni sitä leikillään nimitti, ja Ernest ei todellakaan soveltunut noiden hengenmiesten joukkoon.

[1] John Cunningham, Avis Everhardin isä, oli professori valtion yliopistossa Berkeleyssä, Kaliforniassa. Hänen erikoisalanaan oli fysiikka, ja hän oli sangen huomattava tiedemies alallaan.

Ensiksikään hänen vaatteensa eivät soveltuneet hänen ylleen. Hänellä oli päällään mustasta kankaasta tehty valmiina ostettu puku. Hänen jyrkät lihaksensa, varsinkin hartioiden kohdalta, vetivät takin poimuille. Hänen niskansa oli oikea nyrkkitaistelijan[1] niska, paksu ja jäntevä. Tämä nyt siis oli se yhteiskuntafilosofi ja entinen hevosenkengittäjä, jonka isäni oli löytänyt.

[1] Siihen aikaan miehet tappelivat rahapalkinnosta paljain nyrkein. Kun toinen oli peitottu tunnottomaksi tai kuoliaaksi, sai toinen rahat.

Ja sitten kun hän pudisti minun kättäni! Hänen kädenpuristuksensa oli luja ja voimakas, mutta minua hän katseli rohkeasti mustilla silmillään — liian rohkeasti minun mielestäni. Minä nähkääs olin muodostunut ympäristöni mukaiseksi ja siihen aikaan tunsin voimakasta luokkavaistoa. Sellainen rohkeus olisi ollut suorastaan anteeksiantamatonta, jos siihen olisi tehnyt itsensä syylliseksi minun omaan luokkaani kuuluva mies. Minä en voinut olla luomatta katsettani alas, ja tuntuipa oikein keventävältä, kun hän siirtyi sivuitseni ja minä käännyin tervehtimään piispa Morehousea — joka oli suosikkini, herttainen ja totinen keski-ikäinen mies, jolla oli Kristus-kasvot ja joka oli hyvä ja oppinut mies.

Mutta rohkeus, jonka minä käsitin olevan häikäilemättömyyttä, oli ilmaus Ernest Everhardin todellisesta luonteesta. Hän oli koruton, kursailematon, pelkäämätön, eikä hän tahtonut tuhlata aikaa totunnaisten tapojen lukemattomien sääntöjen noudattamiseen. »Sinä miellytit minua», hän selitti

kauan sen jälkeen, »ja miksi en olisi antanut silmiäni nauttia suloisesta näystä.» Minä sanoin, että hän ei pelännyt mitään. Hän oli ylimys luonnostaan, vaikkakin hän kuului ei-ylimysten piiriin. Hän oli yli-inhiminen, vaaleaverinen peto, jollaista Nietzsche[1] on kuvannut, ja sen lisäksi hän oli kansanvaltaisuuden aatteen läpitunkema.

[1] Friedrich Nietzsche, kristillisen ajanlaskun yhdeksännentoista vuosisadan hullu filosofi, joka näki totuuden kangastuksia, mutta joka ennen pitkää ajatteli inhimillisen ajatuskehän ympäri ja syöksyi mielipuolisuuteen.

Puuhailllessani vieraiden vastaanotossa ja sen epämiellyttävän vaikutuksen johdosta, minkä minuun oli tehnyt tuo työväenluokan filosofi, unohdin hänet kokonaan, vaikka tosin huomasin hänen läsnäolonsa parikin kertaa — erittäinkin välkkäen hänen silmissään, kun hän kuunteli vuoroin yhden, vuoroin toisen papin puhetta. Hän on humoristi, mietin mielessäni ja melkein olisin ollut valmis antamaan hänelle anteeksi hänen pukunsa puutteellisuuden. Mutta aika riensi ja päivällinen oli syöty, eikä hän ollut vielä kertaakaan avannut suutaan, vaikka papit koko ajan olivat innokkaasti keskustelleet työväenluokasta, sen suhteesta kirkkoon ja siitä, mitä kirkko oli sen hyväksi tehnyt tai aikoi tehdä. Huomasin, että isäni oli huolissaan siitä, että Ernest ei puhunut mitään. Kerran isä tarttui asiaan ja kehoitti häntä sanomaan jotakin; mutta Ernest kohautti hartioitaan vastaten, että »minulla ei ole mitään sanomista», ja jatkoi mantelien syömistä.

Mutta isä ei siihen tyytynyt. Hetken kuluttua hän sanoi:

»Meillä on joukossamme eräs työväenluokan jäsen. Olen varma, että hän voi esittää asioita uudelta näkökannalta, mikä saattaa olla sekä huvittavaa että virkistävää. Minä tarkoitan mr Everhardia.» Toiset ilmaisivat hyvin hillittyä uteliaisuutta ja kehoittivat Ernestiä lausumaan ajatuksensa. He asettuivat hänen suhteensa kerrassaan suvaitsevalle ja ystävälliselle kannalle. Ja huomasin, että Ernest käsitti tämän ja että se huvitti häntä. Hän katsahti verkalleen ympärilleen, ja minä näin naurun väreet hänen silmissään.

»Minulta puuttuu tottumusta jumaluusopilliseen väittelyyn», hän alkoi ja pysähtyi sitten ikäänkuin epäillen ja arkaillen.

»Jatkakaa vain», he kehoittivat, ja tohtori Hammerfield sanoi: »Me emme kammo totuutta, missä muodossa se esitettäneenkin, jos se vain on vilpittömyyttä.»

»Te siis erotatte vilpittömyyden totuudesta?» kysyi Ernest äkkiä.

Tohtori Hammerfield veti syvään henkeä ja sai sanotuksi: »Paraskin meistä saattaa erehtyä, nuori mies, paraskin meistä.»

Ernestin esiintymistapa muuttui siinä tuokiossa.

»Hyvä on», hän sanoi, »ja suokaa minun sanoa ensiksikin, että olette kaikki erehtyneet. Te ette tiedä mitään työväenluokasta, ette yhtään mitään. Teidän yhteiskuntaoppinne on yhtä nurinkurista ja arvotonta kuin koko ajatustapannekin.»

Suuremman vaikutuksen kuin hänen sanansa teki se tapa, millä hän ne lausui. Minä hätkähdin kuullessani hänen ensimmäisen sanansa. Hänen äänensä oli yhtä ylväs kuin hänen silmänsä. Se oli sotatorven puhallusta. Koko pöytä hätkähti, ja yhdellä iskulla oli yksitoikkoisuus karkoitettu tiehensä.

»Mikä sitten on niin kauhean nurinkurista ja arvotonta meidän ajatustavassamme, nuori mies?» kysyi tohtori Hammerfield, ja nyt jo oli hänen äänessään ja esiintymisessään huomattavana jonkinlaista katkeruutta.

»Te olette metafysiikkoja. Te voitte todistaa metafysiikkanne avulla mitä hyvänsä; ja niin menetellen jokainen metafysiikko voi todistaa jokaisen toisen metafysiikon vääräksi — mielensä mukaan. Te olette kaiken laillisen järjestyksen vihollisia ajatuksen valtakunnassa. Te olette mielettömiä maailmojentekijöitä. Jokainen teistä asuu itse luomassaan maailmassa, joka on tehty hänen omista haaveistaan ja toiveistaan. Te ette tunne sitä maailmaa, missä elätte, eikä teidän ajattelullanne ole mitään pohjaa todellisuuden maailmassa.

»Tiedättekö, mitä johtui mieleeni tuossa istuessani ja kuunnellessani teidän loppumatonta juttuanne. Teitä katsellessani muistin keskiajan skolastikkoja, jotka oppineisuuden kaikella vakavuudella pohtivat kysymystä, kuinka monta enkeliä mahtuisi tanssimaan neulan kärjellä. Tehän, hyvät herrat, olette yhtä vieraita kahdenkymmenennen vuosisadan älylliselle elämälle kuin intiaanien poppamies kymmenentuhatta vuotta sitten lepytellessään jumalia loitsuillaan.»

Ernest innostui puhuessaan; hänen kasvonsa hehkuivat, hänen silmänsä säihkyivät, ja hänen leukansa

vavahteli omituisen kaunopuheisesti. Se oli hänen tapaistaan, sillä tavoin hän aina teki ihmisiin järkyttävän vaikutuksen. He aina unohtivat itsensä hänen hyökätessään heidän kimppuunsa tuolla musertavalla, kurikoivalla tavallaan. Ja nytkin he unohtivat itsensä. Piispa Morehouse eteenpäin kumartuneessa asennossa kuunteli tarkkaavaisesti. Äärimmäinen suuttumus ja kiukku kuvasteli tohtori Hammerfieldin kasvoilla. Ja samoin toisetkin olivat ärtyneet, jotkut hymyillen pilkallisella ja ylhäisellä tavallaan. Minusta se tuntui hauskalta. Minä katsahdin isään, peläten että hän purskahtaisi nauruun nähdessään tuon ihmispommin vaikutuksen, minkä hän itse oli meidän keskellemme viskannut.

»Teidän väitteenne ovat jokseenkin epämääräisiä», keskeytti tohtori Hammerfield. »Lausukaapa täsmällisesti, mitä te tarkoitatte sanoessanne meitä metafysiikoiksi.»

»Minä sanon teitä metafysiikoiksi sen tähden, että te järkeillette metafysiillisesti», jatkoi Ernest. »Teidän ajatustapanne on vastakkainen tieteelliselle ajatustavalle. Teidän päätelmiltänne puuttuu pitäväisyys. Te voitte todistaa kaikki ettekä mitään, eikä löydy teidän joukostanne kahta, jotka voisivat päästä yksimielisyyteen jostakin asiasta. Jokainen teistä sukeltaa omaan tietoisuuteensa, jos on kysymys itsensä tai maailmankaikkeuden selittämisestä. Yhtä vähän kuin te voitte nostaa itseänne ylös saappaanrakseista, yhtä vähän voi tietoisuutta selittää tietoisuudella.»

»Minä en oikein ymmärrä», sanoi piispa Morehouse. »Mutta minusta tuntuu, että kaikki mielteet ovat metafysiillisiä. Matematiikka, tuo tarkin ja vakuuttavin kaikista tieteistä, on ehdottomasti metafysiillinen. Tieteellisen ajattelijan jokainen ajatusprosessi on metafysiillinen. Ettekö myönnä sitä?»

»Te ette ymmärrä, kuten sanoitte», Ernest vastasi. »Metafysiikko järkeilee lähtökohtana oma itse. Tiedemies järkeilee lähtökohtana kokemukseen perustuvat tosiasiat. Metafysiikko aloittaa järkeilynsä määrätystä oppijärjestelmästä ja liikkuu tosiasioita kohti; tiedemies sitävastoin aloittaa tosiasioista ja pyrkii teorioja kohti. Metafysiikko selittää maailmankaikkeutta itsensä kautta; tiedemies selittää itsensä maailmankaikkeuden kautta.»

»Jumalan kiitos, ettemme ole tiedemiehiä», mutisi tohtori Hammerfield hyvillään.

»Mitä te sitten olette?» kysyi Ernest.

»Filosofeja.»

»Siinä sitä ollaan.» Ernest nauroi. »Te olette livistäneet pois todelliselta ja lujalta maaperältä ja lehahtaneet ilmaan, nimittäen lentokonettanne tuolla nimellä. Olkaa hyvä ja laskeutukaa alas selittämään, mitä te oikeastaan tarkoitatte filosofialla.»

»Filosofia on — (tohtori Hammerfield pysähtyi ja kakisti kurkkuansa) — »jotakin sellaista, mitä voi ymmärrettävästi selittää ainoastaan sellaisille henkilöille, joiden mieli ja luonteenlaatu on filosofinen. Ahdas tieteilijä, nenä koeputkessa, ei voi ymmärtää filosofiaa.»

Ernest ei ollut huomaavinaan pistoa. Hänen tapansa oli kääntää peitsenkärki takaisin vastustajaa kohti, ja niin hän menetteli nytkin. Rakastettavasti ja kohteliaasti hymyillen hän vastasi:

»Siispä te ymmärrätte sen määritelmän filosofiasta, minkä aion teille antaa. Mutta ennenkuin sen lausun, haastan teitä osoittamaan sen virheellisyyden tahi vaikenemaan metafysiikasta. Filosofia on yksinkertaisesti laajin tiede. Sen ajatustapa on sama kuin minkä erikoisen tieteen tahansa ja sama kuin kaikkien erikoisten tieteitten. Ja tuon saman ajatustavan kautta — induktiivisen ajatustavan — filosofia yhdistää kaikki erikoiset tieteet yhdeksi suureksi tieteeksi. Kuten Spencer sanoo, jokaisen erikoisen tieteen periaatteet ja määritelmät ovat osittain yhdistettyä tietoa. Filosofia yhdistää sen tiedon, minkä kaikki erikoistieteet sille hankkivat. Filosofia on tieteitten tiede, hallitseva tiede, jos niin suvaitsette. Mitä pidätte minun määrittelystäni?»

»Sangen todenmukainen, sangen todenmukainen», mutisi tohtori Hammerfield herpaantuneella äänellä.

Mutta Ernest ei hellittänyt.

»Muistakaa se», hän sanoi, »että minun määrittelyni on vaarallinen metafysiikalle. Jollette nyt osoita määritelmäni virheellisyyttä, niin ei teillä myöhemmin ole oikeutta esittää metafysiillisiä todistuskappaleita. Teidän on nyt tuotava esille muistutuksenne.»

Ernest odotti. Hiljaisuus oli tuskallinen. Tohtori Hammerfield oli pahoillansa, vieläpä hämmästynyt. Ernestin rusikoiva menettelytapa oli saattanut hänet hämilleen. Hän ei ollut tottunut yksinkertaiseen ja välittömään väittelytapaan. Hän katsahti pöydässä istuviin ikäänkuin vedoten heihin. Mutta kukaan ei ryhtynyt vastaamaan hänen puolestaan. Näin miten isä peitteli nauruansa ruokailuliinallaan.

»On olemassa toinenkin tapa metafysiikkojen arvottomuuden todistamiseksi», lausui Ernest, kun

tohtori Hammerfieldin kiusallinen asema oli huippuunsa kärjistynyt. »Arvostella heitä heidän tekojensa valossa. Mitä he ovat tehneet ihmiskunnan hyväksi, jollei ota lukuun heidän punomiaan olemattomia mielikuvia tai sitä, että he ovat erehtyneet luulemaan omia varjojaan jumaliksi? Myönnän, että he ovat lisänneet ihmiskunnan huvia, mutta mitä todellista hyötyä he ovat tehneet ihmisille? He filosoferasivat, jos suotte tämän sanan väärinkäyttämisen minulle anteeksi, sydäimestä tunteitten sijana, sill'aikaa kuin tiedemiehet määrittelivät veren kiertokulun. He puhuivat nälästä ja rutosta Jumalan lähettäminä rangaistuksina, sill'aikaa kuin tiedemiehet rakensivat viljasäiliöitä ja kuivasivat kaupunkeja. He rakensivat oman itsensä ja omien halujensa muotoisia jumalia, sill'aikaa kuin tiedemiehet rakensivat teitä ja siltoja. He kuvasivat maata maailmankaikkeuden keskustana, sill'aikaa kuin tiedemiehet löysivät Amerikan ja havaintojensa perustuksella määräsivät taivaankappaleitten lait. Lyhyesti sanottuna, metafysikot eivät ole tehneet mitään, ei kerrassaan mitään ihmiskunnan hyväksi. Askel askeleelta edistynyt tiede on karkoittanut heidät tieltään. Sitä mukaa kuin tiede on heittänyt kumoon heidän subjektiiviset selityksensä, he ovat luoneet uusia subjektiivisia selityksiä, siihen luettuina selitykset aivan viimeaikaisista todistetuista tosiasioista. Ja tätä peliä he epäilemättä tulevat jatkamaan iankaikkisesti. Hyvät herrat, metafysikko on poppamies. Erotus teidän ja eskimon välillä ei ole muuta kuin se erotus, minkä tuhansien vuosien aikana saavutetut tosiasiat ovat synnyttäneet. Siinä kaikki.»

»Mutta kuitenkin Aristoteleen ajatus oli vallitsevana Euroopassa kokonaista kaksitoista vuosisataa», huomautti tohtori Ballingford mahtavasti. »Aristoteles oli metafysikko.»

Tohtori Ballingford loi katseensa pöydän ympärillä istuviin virkaveljiinsä, jotka hyväksyvästi nyökäyttivät päitään ja hymyilivät.

»Teidän valitsemanne esimerkki on sangen epäonnistunut», vastasi Ernest. »Te vetoatte hyvin pimeään aikakauteen ihmiskunnan historiassa. Niinpä me sanommekin sitä aikaa pimeäksi aikakaudeksi.[1] Aikakausi, jolloin metafysikot raiskasivat tieteitä, jolloin fysiikka muodostui 'viisaiden kiven' etsinnäksi, jolloin kemia alentui alkemiaksi ja astronomia muuttui astrologiaksi. Säälä Aristoteleen ajatuksen hallituskautta!»

[1] Englanninkielisessä kirjallisuudessa nimitys »Dark Age», pimeä aikakausi, tarkoittaa historian keskiaikaa, on vallan tavallinen. — Suom. muist.

Tohtori Ballingford näytti hermostuneelta, sitten hänen kasvoillansa välähti valo, ja hän sanoi:

»Olkoon menneeksi tämä peloittava kuva, minkä te piirsitte, mutta teidän täytyy toki myöntää, että metafysiikka oli se sisäinen voima, joka johdatti ihmiskunnan pois tuosta pimeästä aikakaudesta seuraavien vuosisatojen valoon.»

»Metafysiikalla ei ole ollut siinä mitään osaa», ehätti Ernest vastaamaan.

»Mitä?» huudahti tohtori Hammerfield. »Eikö ajattelu ja järkeily johtanut suuriin löytöretkiin?»

»Oi, hyvä herra, minähän jo sanoin, että te ette pystyisi väittelemään. Te ette ole vielä osoittanut aukkoa minun määrityksessäni filosofiasta. Te olette nyt siirtynyt ontolle maaperälle. Mutta sehän onkin metafysiikoille ominaista, ja minä annan teille anteeksi. Ei, toistan, että metafysiikalla ei ollut siinä asiassa mitään osaa. Leipä ja voi, silkki ja jalokivet, markat ja pennit ja se seikka, että turkkilaiset sulkivat mantereen kautta Intiaan kulkevan kauppap tien, ne ne johtivat löytöretkiin. Euroopan kauppiasten oli etsittävä toinen tie Intiaan, sen jälkeen kuin Konstantinopoli v. 1453 joutui turkkilaisten käsiin. Niin kertovat kaikki asiakirjat. Samaan aikaan opittiin luontoa tuntemaan uusien tosiasioiden kannalta, ja ptolemaiolainen luonnonoppi romahti alas.»

Tohtori Hammerfield pärisytti nenäänsä.

»Ettekö myönnä minun olevan oikeassa?» tiedusteli Ernest. »Tai missä suhteessa olen väärässä?»

»Minä voin ainoastaan sanoa pysyväni siinä, mitä olen jo sanonut», viskasi tohtori Hammerfield takaisin. »Se on liian pitkä juttu palataksemme siihen enää.»

»Mikään juttu ei ole liian pitkä tiedemiehelle», sanoi Ernest leppeästi. »Sepä se juuri selittääkin, miksi tiedemies pääsee perille. Siksi hän pääsi Amerikkaankin.»

En aio kuvata koko iltaa, vaikka ilolla muistelen sen jokaista hetkeä, jokaista yksityiskohtaa niiden hetkien ajalta, jolloin tulin tuntemaan Ernest Everhardin.

Hyökkäilevä taistelu riehui, ja papit kävivät naamoiltaan punaisiksi ja hämmästyneiksi, varsinkin aina silloin, kun Ernest sanoi heitä romanttisiksi filosofeiksi, haaveilijoiksi y. m. s. Ja aina hän ahdisti heidät takaisin tosiasioihin. »Tosiasia, nähkääs, kumoamaton tosiasia», hän huudahti tuon tuostakin. Hän

piiritti heidät tosiasioilla, väijyi heitä tosiasioilla, pommitti heitä tosiasioilla.

»Te näytte palvelevan tosiasioita kuin jumaluutta», huomautti tohtori Hammerfield pilkallisesti.

»Ei ole muuta jumalaa kuin tosiasia, ja mr Everhard on sen profeetta», ehätti tohtori Ballingford selittämään.

Ernest hymyillen myönteli.

»Olen samaa maata kuin Texasin mies», hän sanoi. Ja huomattuaan, että läsnäolijat odottivat selitystä, hän jatkoi: »Nähkääs missourilainen tapaa sanoa: 'Otappa ja näytä minulle.' Mutta texasilainen sanoo: 'Panepa se kouraan.' Josta voi päätätä, että hän ei ole ainakaan metafysiikko.»

Kerran taas, kun Ernest oli sanonut, että metafysiilliset filosofit eivät voi kestää totuuden koetta, tohtori Hammerfield yht'äkkiä kysäisi:

»Mikä on totuuden koetin, nuori mies? Suvainnette hyvántahtoisesti selittää tuon seikan, mikä on niin kauan vaivannut viisaampia päitä kuin teidän!»

»Ihan varmaan», vastasi Ernest. Hänen poikamainen varmuutensa narkästytti heitä. »Totuus tuotti noille viisaille päille niin paljon vaivaa sen tähden, että he läksivät sitä etsimään ilmasta. Jos he olisivat pysyneet varmallalla maaperällä, olisivat he sen löytäneet jotenkin helposti, — niin, he olisivat keksineet, että he itse juuri todistivat totuuden jokaisella käytännöllisellä teollaan ja ajatuksellaan.»

»Mutta se koe», toisti tohtori Hammerfield kärsimättömästi. »Jättäkää esipuheet sikseen. Antakaa meille se, mitä olemme niin kauan etsineet, totuuden koetin. Antakaa se meille, ja me tulemme jumalien kaltaisiksi.»

Hänen sanoissaan ja käytöksessään oli epäkohteliaista ja halveksivaa epäileväisyyttä, mikä salaisesti miellytti useimpia pöydässä-olijoita, vaikka piispa Morehouse näytti panevan sen pahakseen.

»Tohtori Jordan[1] on antanut siitä sattuvan selityksen», sanoi Ernest. »Hänen totuudenkoettimensa on: Käykö se päinsä? Luottaisitko henkesi sen varaan?»

[1] Huomattava opettaja kristillisen ajanlaskun yhdeksännentoista vuosisadan lopulla ja 20:nnen alkupuolella. Hän oli Stanfordin yliopiston rehtori.

»Ohoo!» huudahti tohtori Hammerfield. »Te ette ole ottanut lukuun piispa Berkeleyä. Hänen kysymyksiinsä ei ole vielä koskaan pystytty vastaamaan.»

»Jaloin kaikista metafysiikoista», nauroi Ernest. »Mutta teidän esimerkinne on onnettomasti valittu. Kuten Berkeley itse vahvisti, ei hänen metafysiikkansa käynyt päinsä.»

Tohtori Hammerfield oli suuttunut, kovasti kiukuissaan. Näytti aivan siltä, kuin hän olisi saanut Ernestin kiinni varkaudesta tai valheesta.

»Nuori mies, tuo lausunto on samanlainen kuin kaikki muutkin teidän lausuntonne tänä iltana. Se on alhainen ja perusteeton oletus.»

»Minä olen vallan ruhjottu», virkkoi Ernest leppeästi. »Mutta minä vain en tiedä, mikä minuun sattui. Teidän on pantava se kouraan, herra tohtori.»

»Niin minä teenkin», puhui tohtori Hammerfield nopeaan. »Mistä te tiedätte? Te ette tiedä, että piispa Berkeley myönsi, että hänen metafysiikkansa ei käy päinsä. Teillä ei ole mitään todistuksia. Nuori mies, se on aina pitänyt paikkansa.»

»Minä otan todistukseksi piispa Berkeleyyn metafysiikan kelvottomuudesta sen tosiasian —» Ernest pysähtyi hetkeksi näyttäen ankaran tynneltä, — »sen tosiasian, että Berkeleylla poikkeuksetta oli tapana kulkea ovista sen sijaan, että olisi kulkenut seinän läpi. Ja sen, että hän söi hengenpitimikseen rehellistä voita ja häränpaistia. Ja että hän ajeli partansa veitsellä, joka todellakin vastasi tarkoitustaan.»

»Mutta nuohan ovat aineellisia asioita», huudahti tohtori Hammerfield.
»Metafysiikka käsittelee hengen ilmiöitä.»

»Ja nekö pitävät paikkansa — hengen maailmassa?» kysäisi Ernest leppoisasti.

Toinen nyökäytti päätään.

»Ja myöskin lukematon paljous enkeleitä saattaa tanssia neulan kärjellä — hengessä», jatkoi Ernest äskeistä muistellen. »Ja hylkeenrasvaa syövä, turkiksiin puettu jumala voi olla olemassa ja tehdä tehtävänsä — hengessä. Minä otaksun, että tekin, herra tohtori, elätte hengessä?»

»Minun henkeni on kuningaskuntani», kuului vastaus.

»Mikä toisin sanoen merkitsee, että te asutte ylhäällä ilmassa. Mutta minä olen varma, että te tulette maan päälle ruoka-aikoina tai kun tapahtuu maanjäristys. Vai eikö teillä ole mitään käsitystä maanjäristyksestä — ettekö välitä lainkaan siitä, että henkiruumiiseen saattaa sattua henkinen tiilikivi?»

Siinä tuokiossa ja aivan tietämättään tohtori Hammerfield huitaisi kätensä päällelleen, missä hiusten alla oli arpi. Ernest oli näet sattumalta tullut valinneeksi merkillisen todellisen esimerkin, tohtori Hammerfield kun oli ollut vähällä saada surmansa suuressa maanjäristyksessä[1] jouduttuaan kaatuvan savupiipun alle. Kaikki purskahtivat raikuvaan nauruun.

[1] Suuri maanjäristys v. 1906 j. Kr., joka hävitti San Franciscon.

»No niin», sanoi Ernest, kun nauru taukosi, »esittäkäpä vastaväitteenne».

Mutta tohtori Hammerfield ei siihen vastannut, siten tunnustaen vastustajansa voittajaksi sillä kertaa. Taistelu kääntyi toisaalle. Askel askeleelta Ernest ajoi pappeja edellään. Kun he vakuuttivat, että he tuntevat työväenluokan, niin hän esitti heille muutamia perustoituksia työväenluokasta, joita he eivät tunteneet, ja vaati heitä kumoamaan ne vasta todistuksilla. Hän tarjosi heille tosiasioita, aina vain tosiasioita, ja teki lopun heidän ilmatmatkoistaan, tuoden heidät takaisin maan päälle ja maallisten tosiasioitten piiriin.

Miten hyvin muistankaan tuon näytelmän! Olen vieläkin kuulevinani, miten hän, tuo sotainen uhma äänessään, huitoi heitä tosiasioillaan, joista jokainen vastasi navakkaa piiskaniskua. Enkä tule koskaan unohtamaan sitä löylytystä, minkä hän heille lopuksi antoi:

»Te olette pitkin matkaa tämän illan aikana tunnustaneet, joko suoraan myöntämällä tai tietämättömyyttä ilmaisevilla lausunnoillanne, että te ette tunne työväenluokkaa. Mutta teitä ei voi soimata siitä. Kuinka te tietäisittekään mitään työväenluokasta? Te ette asu niillä tienoilla, missä työväki asuu. Te majaillette yhdessä kapitalistien kanssa toisissa kaupunginosissa. Ja miksi ei? Kapitalistithan ne maksavat teille palkan, ruokkivat teidät, vieläpä panevat teidän päällenne ne vaatteetkin, mitkä teillä on yllänne tänä iltana. Ja te vuorostanne saarnaatte isännillenne sellaista metafysiikkaa, mikä on erityisesti heille mieluista; ja se erityisesti mieluinen laji on sellaista, mikä ei loukkaa vallitsevaa yhteiskuntajärjestelmää.»

Tällöin kuului yleinen paheksumisen sorina pöydän ympäriltä.

»Ei, minä en suinkaan ole tahtonut epäillä teidän vilpittömyyttä», jatkoi Ernest. »Te olette vilpittömiä. Te saarnaatte niinkuin uskotte. Ja siihen juuri perustuukin teidän voimanne ja teidän arvonne — kapitalistiluokan keskuudessa. Mutta jos te vaihtaisitte nykyisen uskonne johonkin sellaiseen, mikä loukkaisi yhteiskuntajärjestystä, niin ei se enää kelpaisikaan teidän isännillenne, jotka siinä tapauksessa erottaisivat teidät. Tuon tuostakin aina joku teidän tovereistanne saa sellaisen lähdon.»[1]

[1] Siihen aikaan useita pappeja erotettiin virastaan, kun he saarnasivat vallassaolijoille vastenmielisiä oppeja. Varsinkin sai se olla varma erottamisestaan, jonka saarnoissa ilmeni sosialismin suosimista.

Tällä kertaa ei kuulunut vastaväitteiden sorinaa. Kaikki muut näyttivät myöntävän, paitsi tohtori Hammerfield, joka sanoi:

»Milloin heidän ajatustapansa on väärä, heitä kehoitetaan eroamaan.»

»Mikä toisin sanoen merkitsee sitä, että heidän ajatustapansa on muuttunut epämieluiseksi», vastasi Ernest ja jatkoi sitten. »Minulla ei ole teille mitään muuta sanottavaa kuin: jatkakaa ammattianne, mutta jättäkää toki, hyvät miehet, työväenluokka rauhaan. Te kuulutte vihollisen leiriin. Teillä ei ole mitään yhteistä työväenluokan kanssa. Teidän kätenne ovat pehmeät siksi, että toiset ovat tehneet työt teidän puolestanne. Teidän vatsanne ovat pulleat ylenpalttisesta syömisestä.» (Tällöin tohtori Ballingford hytkähti, ja kaikkien silmät kääntyivät hänen muhkeaan vatsaansa. Sanottiin, ettei hän ollut vuosiin nähnyt omia jalkojaan.) »Ja teidän mielenne on täynnä oppeja, jotka pönkittävät tätä vallitsevaa järjestelmää. Minä myönnän, että te olette henkivartioväkeä, ja varmasti yhtä rehellistä ja uskollista henkivartioväkeä kuin sveitsiläisen kaartin[1] miehet olivat. Olkaa uskollisia kutsumuksellenne; suojelkaa sanoillanne isäntienne etuja; mutta älkää tulko työväen luo esiintyäkseenne väärinä johtajina.

Te ette rehellisesti voi oleskella näissä kahdessa leirissä yht'aikaa. Työväenluokka on tähän asti tullut toimeen ilman teitä. Uskokaa minua, se tulee yhä edelleenkin. Ja sitäpaitsi, työväenluokka voi tulla paremmin toimeen ilman teitä kuin teidän kanssanne.»

[1] Kansansa mestaaman Ranskan kuninkaan Ludvig XVI:n ulkomaalainen henkikaarti.

TOINEN LUKU

Haaste.

Vieraiden mentyä isäni heittäytyi tuoliin ja nauroi sydämensä pohjasta. En koskaan ollut nähnyt hänen nauravan niin makeasti äitini kuoleman jälkeen.

»Panenpa veikkaa, että tohtori Hammerfield ei ole eläessään tavannut sellaista vastusta. 'Minulta puuttuu tottumusta jumaluusopilliseen väittelyyn!' Huomasitko, miten hän — minä tarkoitan Everhardia — aloitti kuin lammas ja miten pian hän paisui kiljuvaksi leijonaksi. Hänellä on erinomaisen hyvin koulutettu äly. Hänestä olisi tullut mainio tiedemies, jos hänen kykynsä olisi ohjattu siihen suuntaan.»

Minun tarvinnee tuskin sanoa, että olin suuresti kiintynyt Ernest Everhardiin. Se perustui, paitsi siihen, mitä hän oli sanonut ja millä tavalla hän oli sanonut, myöskin häneen itseensä. En ollut koskaan ennen nähnyt hänen kaltaistaan miestä. Ja minä luulen, etten senvuoksi ollut mennyt naimisiin, vaikka olinkin jo neljäkymmentä. Pidin hänestä, se minun täytyi myöntää itselleni. Ja mieltymykseni ei suinkaan perustunut yksistään hänen henkiseen lahjakkuuteensa ja taitavaan todistelukykyynsä. Valtavista lihaksistaan ja tanakasta niskastaan huolimatta hän teki minuun avomielisen, suunnattoman lahjakkaan poikasen vaikutuksen. Minusta tuntui, että tuon hengenmiekan heiluttajan naamarin takana oli herkkä ja hienotunteinen sydän. Miten johduin sitä ajattelemaan, en tiedä, mutta naisellinen vaistoni vakuutti sitä minulle.

Hänen soinnukkaassa äänessään oli jotakin, mikä tunki sydämeeni. Se kaikumistaan kaikui korvissani, ja minusta tuntui, että halusin kuulla sitä uudestaan — ja nähdä naurunväreen hänen silmissään, joka oli niin vastakkaista hänen kasvojensa tyynelle vakavuudelle. Ja sitäpaitsi tunsin sielussani liikkuvan epämääräisiä tunteita. Minä rakastin häntä jo melkein silloin, vaikka olenkin varma siitä, että olisin helposti unohtanut hänet, jollen olisi häntä sen koommin nähnyt.

Mutta niin ei oltu sallittu. Isäni äskenherännyt innostus yhteiskuntaoppiin ja ne päivällispidot, joita meillä tuon tuostakin oli, olivat lähinnä syynä siihen, että jälleen kohtasimme toisemme. Isä ei ollut sosiologi. Hänen avioliittonsa äitini kanssa oli ollut hyvin onnellinen, ja toiselta puolen oli hänellä tieteensä, fysiikan, alalla ollut suuri menestys. Mutta kun äiti kuoli, ei hänen oma työskentelynsä riittänyt täyttämään tyhjäksi jäänyttä tilaa. Ensi aluksi hän jonkun verran tutki filosofiaa, kiintyen sitten taloustieteeseen ja yhteiskuntaoppiin. Hänellä oli voimakas oikeudentunto, ja pian hänessä heräsi valtava viha vääryyttä kohtaan. Minä iloitsin sydämessäni noista uuden elämän elpymisen oireista, joskin minulla tuskin oli aavistusta siitä, mihin ne päättyisivät. Poikasen innolla hän heittäytyi uusiin harrastuksiinsa välittämättä siitä, mihin ne hänet johtaisivat.

Hän oli tottunut laboratorioihin, ja niin hän muutti meidän ruokailuhuoneemme yhteiskuntatieteelliseksi laboratorioiksi. Sinne kokoontui kaikenlaista väkeä — tiedemiehiä, poliitikkoja, pankkiireja, kauppiaita, opettajia, työväenjohtajia, sosialisteja ja anarkisteja. Hän yllytteli heitä keskustelemaan ja tutki heidän ajatuksiaan elämästä ja yhteiskunnasta.

Hän oli kohdannut Ernestin vähän ennen »pappien iltaa». Ja vieraiden lähdettyä minä sain kuulla, miten hän oli tutustunut Ernestiin. Hän oli kävelymatkallaan tavannut miehen pakkalaatikolla seisten pitämässä puhetta työläisille. Se oli Ernest, joka ei ollut tavallinen katupuhuja, vaan huomatuimpia sosialistijohtajia ja tunnettu sosialismi-filosofi.

Isäni pysähtyi kuuntelemaan, kiintyi hänen puheeseensa, järjesti kohtauksen hänen kanssaan ja kutsui hänet sitten pappien päivällisille. Päivällisten jälkeen isä sitten kertoi minulle sen vähän, minkä hän miehestä tiesi. Ernest oli syntynyt työväenluokasta, mutta polveutui vanhasta Everhardien suvusta, joka oli asunut Amerikassa jo kolmatta sataa vuotta.[1] Kymmenvuotiaana hänet oli pantu tehtaaseen, myöhemmin hän palveli oppiaikansa ja pääsi hevosenkengittäjäksi. Hän oli hankkinut tietonsa itseopiskelulla, osasi ranskan ja saksan kieltä ja ansaitsi niukan toimeentulon kääntämällä tieteellisiä ja filosofisia kirjoja eräälle taloudellisessa ahdingossa kamppailevalle chicagolaiselle kustannusyhtiölle.

Hänen vuositulojaan jonkun verran lisäsivät ne palkkiot, joita hän sai omista taloustieteellisistä ja filosofisista teoksistaan.

[1] Noina aikoina tehtiin jyrkkä ero syntyperäisen amerikkalaisen ja maahanmuuttaneen ulkomaalaisen välillä.

Sen verran sain hänestä tietää ennen maatamenoa, ja pitkän aikaa valvoin vuoteellani muistutellen mieleeni hänen äänensä sointua. Pelästyin omia ajatuksiani. Hän oli niin kovin erilainen kuin minun luokkaani kuuluvat miehet; hän oli niin omituinen ja niin voimakas. Hänen etevämyytemsä miellytti ja pelotti minua, ajatukseni harhailivat, ja vihdoin tapasin itseni ajattelemasta häntä rakastajana ja puolisona. Minä olin aina kuullut sanottavan, että miehen voima vetää naiset vastustamattomasti puoleensa; mutta hän oli liian voimakas. »Ei, ei!» huudahdin. »Se on mahdotonta, mieletöntä.» Mutta aamulla herättyäni tunsin haluavani tavata hänet uudestaan. Minä tahdoin nähdä hänen mestaroivan toisia, kuulla sotaisen soinnin hänen äänessään; nähdä hänet kaikessa varmuudessaan ja voimassaan, kun hän paiskasi mäsäksi toisten pehmeän kohteliaisuuden ja ravisteli heidän ummehtuneita ajatuksiaan. Mutta entä jos hän vain kerskaili? Käyttäen hänen omaa sanamuotoaan, »se tehoi», se oli vaikuttavaa. Ja muutenkin sentapainen itsetietoisuus oli hauskaa nähdä. Se vaikutti kuulijaan kuin taistelun melske.

Kului useita päiviä, ja niiden kuluessa luin Ernestin kirjoja, joita lainasin isältäni. Hänen kirjoitettu sanansa oli niinkuin hänen puheensakin selvää ja vakuuttavaa. Se oli tuo hänen tavaton yksinkertaisuutensa, joka sai ihmiset epäillessäänkin vakuutetuiksi. Hänellä oli selvyuden lahja. Hän oli erinomainen todistelija. Kuitenkin hänen tyylistään huolimatta hänessä oli jotakin, mistä en pitänyt. Hän pani liian suurta painoa siihen, mitä hän sanoi luokkataisteluksi, vihollisuudeksi työn ja pääoman välillä, etujen yhteentörmäykseksi.

Isä kertoi nauraen, mitä tohtori Hammerfield oli sanonut Ernestistä: hän oli muka »yltiöpäinen nuori penikka, jonka pintapuoliset tiedot ovat tehneet pöyhkeäksi». Lisäksi tohtori Hammerfield kieltäytyi tapaamasta Ernestiä vast'edes.

Mutta piispa Morehouse kuului kiintyneen Ernestiin ja halusi tavata hänet toistekin. »Vankka nuorukainen», hän sanoi, »ja hyvin vilkas, hyvin vilkas. Mutta hän on liian jyrkkä, liian jyrkkä.»

Ernest tuli eräänä iltana isän kanssa. Piispa oli jo saapunut, ja me joimme teetä verannalla. Ernestin sanottiin yhä edelleen viipyvän Berkeleyssä sen tähden, että hän opiskeli biologiaa yliopistossamme ja valmisteli paraikaa uutta kirjaansa, jonka nimi oli »Filosofia ja vallankumous».

Veranta näytti ikäänkuin käyvän liian pieneksi, kun Ernest saapui. Ei sen tähden, että hän olisi ollut niin kovin kookas — hän oli viisi jalkaa yhdeksän tuumaa, vaan sen tähden, että hänestä säteili suuruutta. Kun hän pysähtyi tervehtimään minua, osoitti hän jonkinlaista ujoutta, mikä oli kummallisessa ristiriidassa hänen rohkeakatseisten silmiensä ja hänen lujan, varman kätensä kanssa, joka hetken pusersi kättäni tervehtiessämme. Ja katse oli yhtä varma ja vakava kuin kädenpuristuskin. Tällä kertaa niissä näytti piilevän jokin kysymys, ja kuten ennenkin hän katsoi minuun aivan liian kauan.

»Minä olen lukenut teidän 'Työväenluokan filosofianne'», sanoin, ja hänen silmissään tuikahti mielihyvän kipinä.

»Tietysti te otitte huomioon sen yleisön, jolle se on tarkoitettu», hän sanoi.

»Niinpä kyllä, ja juuri sen tähden sain halun kinastella kanssanne», ehätin sanomaan.

»Minä myöskin aion löylyttää teitä, mr Everhard», sanoi piispa Morehouse.

Ernest kohautti huolettomana olkapäitään ja otti teekupin.

Piispa kumarsi kohteliaasti antaen minulle ensiksi puheenvuoron.

»Te lietsotte luokkavihaa», sanoin. »Minä pidän vääränä ja rikollisena sitä, että vedotaan kaikkeen siihen, mikä on alhaista ja raakaa työväenluokassa. Luokkaviha on minun mielestäni yhteiskunnanvastaista ja, kuten minusta näyttää, myöskin sosialismille vastaista.»

»En myönnä olevani syyllinen», hän vastasi. »Luokkavihaa ei ilmene minun kirjoitusteni sanamuodossa eikä niiden hengessä.»

»Vai niin!» huudahdin moittivasti ja otin samalla käteeni hänen kirjansa.

Hän maisteli teetään, sill'aikaa kuin minä silmäilin kirjan sivuja.

»Sivu 132», luin ääneen: »'Senpä vuoksi esiintyykin luokkataistelu nykyisessä yhteiskunnassa palkkaa maksavan ja palkatun luokan välillä.'»

Loin häneen voitokkaan katseen.

»Siinä ei mainita mitään luokkavihasta», hän virkkoi vastaan.

»Mutta», minä intin, »te puhutte 'luokkataistelusta'».

»Se on eri asia kuin luokkaviha», vastasi hän. »Ja, uskokaa minua, me emme lietso luokkavihaa. Me sanomme, että luokkataistelu on yhteiskunnallisen kehityksen laki. Me emme ole siitä vastuunalaisia. Me emme ole luoneet luokkataistelua. Me ainoastaan selitämme sitä, niinkuin Newton selitti painolakia. Me selitämme sitä etujen ristiriitaisuuden luonnetta, mikä synnyttää luokkataistelun.»

»Mutta ei pitäisi olla olemassa mitään etujen ristiriitaa», huudahdin.

»Minä yhdyn teihin kaikesta sydämestäni», hän vastasi. »Siihen me sosialistit juuri pyrimmekin, etujen ristiriidan poistamiseen. Suokaa anteeksi ja sallikaa minun lukea pieni ote.» Hän otti kirjansa ja käänteli muutamia lehtiä. »Sivulla 126: 'Se luokkataistelujen aikakausi, joka alkoi alkuperäisen heimoyhteiskunnan hajottua ja yksityisomistuksen muodostuttua, tulee häviämään, niin pian kuin yksityisomistus on poistettu yhteiskunnalle välttämättömään omaisuuteen nähden.'»

»Mutta minä en hyväksy teidän käsitystänne», huomautti piispa, samalla kuin hänen kärsivä-ilmeiset kasvonsa osoittivat, miten kiintynyt hän oli tähän keskusteluun. »Teidän perustelunne ovat vääriä. Ei ole olemassakaan mitään etujen ristiriitaa työn ja pääoman välillä — tai oikeammin, sellaista ei pitäisi olla.»

»Kiitoksia», sanoi Ernest vakavasti. »Teidän viimeinen lausuntonne jättää paikoilleen minun alkuperäisen väitteeni.»

»Mutta miksi pitää sitten olla olemassa ristiriitaisuutta?» kysyi piispa lämpimästi.

Ernest kohautti olkapäitään. »Ehkä sen tähden, että meidät on sellaisiksi luotu.»

»Mutta sellaisiksi meitä ei ole luotu!» huudahti toinen.

»Puhutteko te ihanneihmisestä?» kysyi Ernest. »Epäitsekäästä, jumalankaltaisesta, jollainen on niin harvinainen, että sitä miltei voi pitää olemattomana, vai tarkoitatteko te tavallista, jokapäiväistä ihmistä?»

»Tavallista, jokapäiväistä ihmistä», kuului vastaus.

»Joka on heikko ja erehtyväinen, aina valmis lankeamaan?»

Piispa Morehouse nyökkäsi myöntävästi.

»Ja pikkumainen ja itsekäs?»

Jälleen piispa nyökäytti päätään.

»Huomatkaa!» varoitteli Ernest. »Minä sanoin 'itsekäs'.»

»Keskinertainen ihminen on itsekäs», vakuutteli piispa.

»Joka tahtoo kaiken, minkä voi saada?»

»Tahtoo kaiken, minkä voi saada — se on valitettavasti totta.»

»Niinpä te nyt olettekin minun vallassani.» Ernest puristi huulensa tiukasti yhteen avaten ne jälleen. »Sallikaa minun selvittää teille. Ajatelkaamme miestä, joka työskentelee raitiotiellä.»

»Hän ei voisi työskennellä siellä, jollei olisi pääomaa», keskeytti piispa.

»Totta kyllä, mutta te myönnätte, että pääoma häviäisi, jollei olisi työvoimaa, joka sille ansaitsee voitto-osinkoja.»

Piispa ei virkkanut mitään.

»Eikö niin?» uteli Ernest.

Piispa nyökkäsi.

»Siis meidän lausuntomme kumoavat toinen toisensa», sanoi Ernest sellaisella äänenpainolla, jolla puhutaan selviöistä, »ja me olemme siinä, mistä lähdimme liikkeelle. Alkaaksemme alusta, työmiehet raitiotiellä panevat puolestaan työn. Osakkeenomistajat panevat pääoman. Työläisten ja pääoman yhteisten ponnistusten kautta ansaitaan rahaa.[1] He jakavat keskenään ansaitsemansa rahat. Pääoman osaa sanotaan 'voitto-osingoksi'. Työn osaa sanotaan 'palkaksi'.»

[1] Siihen aikaan yksityisten muodostamat yhtiöt vallitsivat kaikkia kulkuneuvoja, halliten niitä mieltensä mukaan.

»Hyvä on», keskeytti piispa. »Eikä mikään estä tuota jaotusta olemasta sovinnollinen.»

»Te näytätte nyt jo unohtaneen, mistä me alussa sovimme», vastasi Ernest. »Me olimme yksimielisiä siitä, että keskinkertainen ihminen on itsekäs. Hän, tuo todella olemassaoleva ihminen. Te olette kohonnut ilmaan ja hankitte jakoa sellaisten ihmisten kesken, joita ei ole olemassa. Mutta palataksemme maan päälle, työmies, ollen itsekäs, tahtoo tuossa jaossa saada omalle osalleen niin paljon kuin mahdollista. Kun on kysymys saman kasan jakamisesta, ja kun kaksi ihmistä tahtoo saada kaiken, mitä voi saada samasta kasasta, niin syntyy etujen ristiriita. Tämä se on se työn ja pääoman välinen etujen ristiriita. Ja se on sovittamaton ristiriita. Niin kauan kuin on olemassa työmiehiä ja kapitalisteja, he riitelevät jaosta. Jos olisitte San Franciscossa tänä iltana, olisi teidän liikuttava jalkaisin. Siellä on raitiotieliikenne pysähdyksissä.»

»Uusi lakkoko?»[1] kysyi piispa hämmästyneenä.

[1] Riitaisuudet olivat ihan tavallisia noina järjettöminä ja mielivaltaisina aikoina. Joskus työmiehet tekivät lakon. Joskus kapitalistit kieltäytyivät antamasta työtä. Sellaisina aikoina useinkin tuhottiin paljon omaisuutta ja menetettiin ihmishenkiä. Tämä on meille yhtä käsittämätöntä kuin sekkin, että sen ajan miehillä oli tapana paiskoa huonekaluja palasiksi riitautuessaan vaimojensa kanssa.

»Siellä riidellään raitioteiden tulojen jakamisesta.»

Piispa Morehouse hämmästyi.

»Se on väärin!» hän huusi. »Se johtuu työväen lyhytnäköisyydestä. Kuinka he voivat toivoa säilyttävänsä meidän myötätuntoisuutemme.»

»Kun meidän täytyy kävellä», sanoi Ernest ovelasti.

Mutta piispa Morehouse ei ollut kuulevinaan, vaan jatkoi:

»Heidän näköpiirinsä on liian ahdas. Ihmisten pitäisi olla ihmisiä eikä petoja. Siellä tulee olemaan väkivaltaisuuksia ja murhia ja surevia leskiä ja orpoja. Pääoman ja työn tulisi olla sovussa keskenään. Niiden tulisi työskennellä käsi kädessä molemminpuoliseksi edukseen.»

»Vai sillä lailla, te olette taas ilmassa», huomautti Ernest kuivasti. »Tulkaa takaisin maan päälle. Muistakaa, että me sovimme siitä, että tavallinen ihminen on itsekäs.»

»Mutta hänen ei pitäisi olla!» huudahti piispa.

»Ja siinä minä yhdyn teihin», säesti Ernest. »Hänen ei pitäisi olla itsekäs, mutta sellaisena hän tulee pysymään, niin kauan kuin hän elää sellaisessa yhteiskunnassa, joka perustuu sian-siveysoppiin.»

Piispa oli kauhuissaan, ja isä pidätteli naurua.

»Niin kyllä, sian-siveysoppiin», jatkoi Ernest armottomasti. »Sitä merkitsee kapitalistinen järjestelmä. Ja sitä puolustaa teidän kirkkonne, sitä te saarnaatte joka kerta, kun astutte saarnastuoliin. Sian-siveysoppi! Mitään sopivampaa nimeä ei sille löydy.»

Piispa Morehouse kääntyi isäni puoleen ikäänkuin vedoten häneen, mutta isä nauroi ja nyökäytti päätään.

»Minä pelkään mr Everhardin olevan oikeassa», hän sanoi. »*Laissez-faire*, antaa-mennä, sellainenhan se on nykyajan ohjelma: jokainen huolehtii itsestään ja piru vie sen, joka joutuu viimeiseksi. Niinkuin mr Everhard sanoi toissailtana, on teidän pappien tehtävänä nykyisen yhteiskuntamuodon ylläpitäminen, ja yhteiskunta lepää äskenmainitulla perustuksella.»

»Mutta niin ei Kristus ole opettanut», huudahti piispa.

»Kirkko ei saarnaa Kristuksen oppia meidän päivinäme», sanoa sukaisi Ernest. »Ja juuri sentähden työläiset eivät halua olla missään tekemisissä kirkon kanssa. Kirkko antaa siunauksensa sille kamalalle raakuudelle ja julmuudelle, millä kapitalistiluokka kohtelee työväenluokkaa.»

»Kirkko ei anna sille siunaustaan», väitti piispa vastaan.

»Kirkko ei vastusta sitä», vastasi Ernest. »Ja mikäli kirkko ei protesteeraa sitä vastaan, antaa se sille siunauksensa, sillä muistakaa, että kirkkoa kannattaa kapitalistiluokka.»

»Minä en ole katsellut sitä siinä valossa», sanoi piispa lapsellisen yksinkertaisesti. »Teidän täytyy olla väärässä. Minä tiedän, että tässä maailmassa on paljon synkkää ja viheliäistä. Minä tiedän, että kirkko on kadottanut sen, mitä te sanotte proletariaatiksi.»[1]

[1] »Proletariaatti» johtuu latinalaisesta sanasta *proletarii*. Tämä nimi oli Servius Tulliuksen väestöluokittelussa niillä Rooman asukkailla, joilla ei ollut niin suurta varallisuutta, että heidät olisi voitu lukea viimeiseen, viidenteen kansanluokkaan. Heistä oli valtiolle hyötyä ainoastaan jälkeläistensä (proles) kasvattajina.

»Teillä ei ole koskaan ollutkaan proletariaattia», huudahti Ernest.
»Proletariaatti on kasvanut kirkon ulkopuolella ja ilman kirkkoa.»

»Minä en oikein käsitä teitä nyt», sanoi piispa aprikoiden.

»Antakaa siis minun selittää. Kahdeksannentoista vuosisadan lopulla, kun koneet ja tehdasteollisuus tulivat käytäntöön, alkoi työtätekevä kansa tulla erotetuksi maasta. Vanha työjärjestelmä murtui. Työkansa ajautui maaseuduilta tehdaskaupunkeihin. Äidit ja lapset pantiin työskentelemään uusilla koneilla. Perhe-elämästä tuli loppu. Olosuhteet muodostuivat kauhistaviksi. Se on verinen tarina.»

»Kyllä tiedän», keskeytti piispa Morehouse kärsivä ilme kasvoillaan. »Se oli kamalaa. Mutta siitä on jo kulunut puolitoistasataa vuotta.»

»Ja siltä ajalta, puolitoistasataa vuotta sitten, on peräisin nykyinen proletariaatti», jatkoi Ernest. »Eikä kirkko ollut tietävinäänkään siitä. Vaikka kapitalistit muuttivat maan teurastuslaitokseksi, pysyi kirkko äänettömänä. Se ei pannut vastalausestaan silloin enempää kuin tänäkään päivänä. Niinkuin Austin Lewis[1] sanoo puhuessaan tuosta ajasta: ne, joille oli annettu käsky 'ruokkikaa minun lampaitani', näkivät miten noita lampaita myytiin orjuuteen ja tapettiin työllä, eivätkä he sitä vastustaneet.[2] Kirkko pysyi silloin mykkänä. Mutta ennenkuin jatkan, minä vaadin teitä joko sellaisinaan hyväksymään väitteeni tai sellaisinaan ne hylkäämään. Oliko siis kirkko mykkänä?»

[1] Sosialistien kuvernööriehdokkaas Kaliforniassa syysvaaleissa v. 1906 j. Kr., vanhaa ajanlaskua. Syntyperältään englantilainen, kirjoitti useita taloustieteellisiä ja filosofisia teoksia ja oli aikansa huomattavimpia sosialistijohtajia.

Piispa Morehouse empi. Tohtori Hammerfieldin lailla hänkin oli tottumaton Ernestin rajusti hyökkäävään väittelytapaan.

»Kahdeksannentoista vuosisadan historia[2] on kirjoitettu», ehätti Ernest sanomaan. »Ja ellei kirkko ollut mykkä, eivät kirjatkaan sen mykkyudesta kertoisi.»

[2] Historiassa ei ole kamalampia lehtiä kuin ne, jotka kertovat lapsi- ja naisorjain kohtelemisesta englantilaisissa tehtaissa kahdeksannentoista vuosisadan loppupuolella v. a. Sellaisissa teollisuushelveteissä luotiin useat sen ajan suurimmista omaisuuksista.

»Minä pelkään, että kirkko oli mykkä», tunnusti piispa.

»Ja kirkko on mykkä tänäkin päivänä.»

»Sitä en myönnä», sanoi piispa.

Ernest pysähtyi, katseli häntä tutkivasti ja otti vastaan taisteluvaatimuksen.

»Hyvä, katsokaammepa», hän sanoi. »Chicagossa on naisia, jotka raatavat kokonaisen viikon yhdeksästäkymmenestä sentistä. Onko kirkko protesteerannut sitä vastaan?»

»Se on minulle uutta», kuului vastaus. »Yhdeksänkymmentä senttiä viikossa. Sehän on kamalaa!»

»Onko kirkko pannut vastalausesta?» tiukkasi Ernest.

»Kirkko ei tiedä siitä mitään», koetti piispa puolustautua.

»Ja kuitenkin kirkolle kuului käsky: 'Ruokkikaa minun lampaitani'», nauroi Ernest ivallisesti, mutta sanoi kohta: »Suokaa anteeksi ivallisuuteni, piispa. Mutta voitteko ihmetellä sitä, että teidän kanssanne menettää malttinsa? Milloin te olette kapitalististen seurakuntainne edessä vastustanut lasten käyttämistä Etelävaltioiden pumpulitehtaissa.[1] Kuuden-, seitsemänvuotiaat lapset raatavat kaksitoista

tuntia vuorokaudessa. He eivät koskaan näe siunattua päivänpaistetta. He kuolevat kuin kärpäset. Voitto-osingot maksetaan heidän verellään. Ja voitto-osingoilla rakennetaan upeita kirkkoja Uudessa Englannissa, missä teidän kaltaisenne saarnaavat huvittavia typeryyksiä niiden voitto-osinkojen pöhöttyneille, paksuvatsaisille saajille.»

[1] Everhard olisi saanut paremman esimerkin Etelän kirkon menettelystä orjakysymyksessä ennen n. s. sisällissotaa. Niinpä esim. v. 1835, v. a., presbyteriaanisen kirkkokunnan yleinen kokous selitti: »Orjuus hyväksytään sekä Vanhassa että Uudessa Testamentissa, eikä sitä siis Jumala kiellä.» Charlestonin baptistikirkkokunta antoi seuraavan lausunnon tästä kysymyksestä samana vuonna: »Luoja on erityisesti tunnustanut isäntien oikeuden orjiinsa, joten isännällä on oikeus menetellä niihin nähden, miten ikinä haluaa.» Pastori E. D. Simon, jumaluusopin tohtori ja Randolph-Macon Metodisti-Opiston opettaja Virginiassa, kirjoitti: »Useat Pyhän Raamatun kohdat hyväksyvät orjien pitämisen ja siihen liittyvät erinäiset etuoikeudet. Oikeus ostaa ja myydä on pyhässä sanassa selvästi tunnustettu. Kaiken kaikkiaan, jos me kysymme neuvoa juutalaiselta lailta, jonka Jumala itse on säätänyt, tai vetoamme ihmiskunnan yleiseen käsitykseen ja kaikkina aikoina tavaksi tulleeseen menettelyyn tai Uuden Testamentin ja moraalisen lain päätöksiin, niin tulemme siihen johtopäätökseen, että orjuus ei ole epäsiiveellistä. Ja jos meidän on onnistunut todistaa, että ensimmäiset Afrikasta tuodut orjat oli laillista tietä tehty orjiksi, niin seuraa siitä johdonmukaisesti, että myöskin heidän lapsensa ovat laillisia orjia. Siten me huomaamme, että Amerikassa esiintyvä orjuus lepää oikeuden pohjalla.»

Siinä ei ole mitään ihmettelemistä, että kirkko lauloi samaa virttä vuosisataa myöhemmin kapitalistisen omistusoikeuden puolesta. Asgardin museossa säilytetään erästä v. 1905 ilmestynyttä Henry van Dyken kirjoittamaa kirjaa nimeltä »Essays in Application». Hän oli ilmeisesti kirkonmies, ja hänen ajatuksensa muistuttavat hämmästyttävästi edellämainittua kirkkokunnan lausuntoa. Siinä sanotaan m. m.: »Raamattu opettaa, että Jumala omistaa maailman. Hän jakaa jokaiselle ihmiselle sen mukaan kuin Hän hyväksi näkee, yleisten lakien nojalla.»

»Minä en tietänyt sitä», mutisi piispa hiljaa. Hänen kasvonsa olivat kalpeat, ja hän näytti kiusaantuneelta.

»Te ette siis ole pannut vastalauseita?»

Piispa pudisti päätään.

»Siis kirkko on tänä päivänä yhtä mykkä kuin se oli kahdeksannellatoista vuosisadalla?»

Piispa oli ääneti, ja tällä kertaa Ernest pidätti lopullista iskuansa.

»Eikä ole unohdettava, että milloin ikinä kirkonmies panee vastalauseensa, hän menettää virkansa.»

»Minä tuskin uskon, että se johtaisi siihen», huomautti piispa.

»Aiotteko te protesteerata?» kysäisi Ernest.

»Osoittakaa minulle omasta seurakunnastani sellaisia epäkohtia, joista te olette puhunut, ja minä protesteeran.»

»Teen sen», huudahti Ernest. »Olen teidän käytettävänä. Kuljetan teidät kanssani oikean helvetin läpi.»

»Ja minä lupaan protesteerata.» Piispa oikaisihe tuolissaan, ja hänen lempeille kasvoilleen ilmestyi sotilaan karski ilme. »Kirkko ei tule jäämään mykäksi.»

»Teidät erotetaan virastanne», kuului varoitus.

»Minä tulen todistamaan, että se ei ole totta», intti piispa. »Näytän toteen, jos se, mitä sanotte, on totta, että kirkko on erehtynyt tietämättään. Ja edelleen väitän, että se, mikä nykyisessä teollisuusjärjestelmässä on kamalaa, johtuu kapitalistiluokan tietämättömyydestä. Se on valmis korjaamaan kaikki vääryydet, niin pian kuin se saa niistä tiedon. Ja tämän tiedon antaminen on kirkon velvollisuus.»

Ernest nauroi. Hän nauroi julmasti, ja minä ehätin piispan puolelle.

»Muistakaa», huomautin minä, »että te näette ainoastaan kilven toisen puolen. Meissä on paljon hyvää, vaikka ette myönnä mitään sellaista meissä olevan. Piispa Morehouse on oikeassa. Teollisuuden epäkohdat, mitkä te kuvaatte niin kauheiksi, johtuvat tietämättömyydestä. Yhteiskunnan eri kerrokset ovat joutuneet liian kauaksi toisistaan.»

»Villi intiaani ei ole niin julma ja petomainen kuin kapitalistiluokka», kuului vastaus; ja sillä hetkellä minä vihasin häntä.

»Te ette tunne meitä», vastasin. »Me emme ole julmia emmekä petomaisia.»

»Todistakaa se», hän haastoi.

»Miten voin sen todistaa ... teillekö?» Minua alkoi suututtaa.

Hän pudisti päätään. »En vaadi teitä todistamaan sitä minulle. Pyydän teitä todistamaan sen itsellenne.»

»Tiedän sen», sanoin.

»Te ette tiedä mitään», kuului hänen tönkeä vastauksensa.

»No, no lapset», isä sanoi lepyttävästi.

»Minä en välitä —», aloitin ylenkatseellisesti, mutta Ernest keskeytti.

»Minä käsitan, että teillä on rahaa tai teidän isällänne on, mikä muuten on samantekevä. Rahat ovat sijoitetut Sierra Millsin teollisuuslaitoksiin.»

»Mitä sillä on tämän kanssa tekemistä?» huudahdin.

»Eipä paljon mitään», hän alkoi hitaasti, »muuta kuin että teidän pukunne, joka teillä nyt on yllänne, on vääryyden tahraama. Ruoka, mitä te syötte, niinikään. Pienten lasten ja aikamiehien veri tippuu teidän kattonne räystäiltä. Minä voin ummistaa silmäni ja kuulla sen tippuvan tip, top, tip, top kaikkialla ympärilläni.»

Ja sovittaakseen eleensä sanojensa mukaisiksi hän sulki silmänsä ja nojautui tuolinsa selustaa vasten. Minulle tuli kyneleet silmiin nöyryytyksestä ja loukatusta turhamaisuudesta. Minua ei oltu vielä koskaan ennen niin kohdeltu. Sekä piispa että isäni joutuivat hämilleen. He yrittivät ohjata keskustelua tyynemmille vesille; mutta Ernest avasi silmänsä, katsahti minuun ja hääti heidät pois. Hänen huulillaan oli ankara ilme, samoin hänen silmissään, eikä näkynyt niissä tällä kertaa naurunväreitä. Mitä aikoikaan hän sanoa, mitkä ankarat nuhteet hän aikoikaan minulle antaa, sitä en saanut koskaan tietää; sillä juuri sillä hetkellä eräs mies tuli katukäytävää pitkin ja pysähtyi tuokioksi meitä katselemaan. Hän oli kookas mies, huonosti puettu, ja selässään hänellä oli kantamus bambu- ja rantaruosta valmistettuja telineitä, tuoleja ja varjostimia. Hän tarkasteli taloa ikäänkuin miettien, astuisiko sisälle koettamaan kauppa-onneaan.

»Tuon miehen nimi on Jackson», sanoi Ernest.

»Noin vankan miehen pitäisi tehdä työtä eikä kaupustella», huomautin lyhyesti.[1]

[1] Siihen aikaan oli tuhansittain sellaisia köyhiä kauppiaita, jotka tunnettiin nimellä kaupustelija. He kanniskelivat koko tavaravarastoansa talosta taloon. Se oli mitä järjettömintä työvoimain tuhlausta.

»Tarkastakaapa hänen vasemman kätensä hihaa», sanoi Ernest leppeästi.

Minä katsoin ja huomasin, että hiha oli tyhjä.

»Hän menetti kätensä Sierra Millsissa, ja te ajoitte hänet kuin vanhan juhdan maantielle kuolemaan. Kun sanon 'te', niin tarkoitan niitä tehtaanjohtajia ja virkailijoita, jotka palkan edestä käyttävät noita tehtaita teidän hyväksenne. Se oli tapaturma. Se aiheutui hänen yrittäessään säästää yhtiölle muutamia dollareita. Hänen kätensä tarttui hammasrattaaseen. Hän olisi voinut antaa mennä rattaisiin sen piikivenkappaleen, minkä hän huomasi. Se olisi murskannut kaksinkertaisen hammasrivin. Mutta hän yritti siepata pois piinkappaletta, jolloin hänen kätensä joutui väliin ja murskautui sormenpäistä kainaloon asti. Se tapahtui yöllä. Tehtaassa tehtiin ylityötä. Siltä vuosineljännekseltä maksettiin lihavat voitto-osingot. Jackson oli työskennellyt useita tunteja yhtä painoa, ja hänen lihaksensa olivat herpautuneet ja kankeat. Ja siitä johtui, että hän joutui koneen rattaisiin. Hänellä oli vaimo ja kolme lasta.»

»Ja mitä teki yhtiö hänen hyväkseen?» kysyin.

»Ei mitään. Kyllä vaimenkin he jotakin tekivät. He sotkivat taitavasti oikeusjutun, minkä Jackson nosti sairashuoneesta päästyään. Yhtiöllä on palveluksessaan sangen eteviä lakimiehiä, näettekö.»

»Te ette ole kertoneet koko juttua», sanoin vakaumuksella. »Tai ehkäpä te ette tunne koko asiaa. Kenties hän oli röyhkeä.»

»Röyhkeä! Haha!» Hänen naurunsa oli Mefiston naurua. »Taivaan Jumala! Röyhkeä! Kätensä menettänyt mies! Siitä huolimatta hän oli nöyrä ja alamainen palvelija, eikä ole syytä uskoa, että hän olisi ollut röyhkeä.»

»Entä oikeusistuimet», tiedustin minä. »Asia ei varmaankaan olisi päättynyt hänen häviökseen, jollei siinä olisi ollut mitään muuta kuin mitä te olette kertoneet.»

»Eversti Ingram on yhtiön yliasianajaja. Hän on ovela lakimies.» Ernest kiinnitti hetkeksi katseensa minuun ja jatkoi sitten: »Minä sanon mitä teidän on tehtävä, neiti Cunningham. Ottakaa selkoa Jacksonin asiasta.»

»Minä olen sen jo päättänyt», sanoin kylmästi.

»Hyvä on», lausui hän leppeästi, »ja minä neuvon, mistä hänet löydätte. Mutta minua peloittaa teidän puolestanne ajatellessani, mihin kaikkeen tuo Jacksonin käsi tulee teidät johtamaan.»

Ja sitten sovittiin siitä, että sekä piispa että minä vastaisimme hänen haasteeseensa. He lähtivät pois yhdessä, jättäen minut hautomaan mielessäni sitä vääryyttä, mikä oli tapahtunut minulle ja luokalleni. Ernest Everhard oli raaka ja häikäilemätön. Minä vihasin häntä ja lohdutin itseäni sillä ajatuksella, että hän oli käyttäytynyt niinkuin voi odottaakin työväenluokkaan kuuluvalta mieheltä.

KOLMAS LUKU.

Jacksonin käsi.

Vähän oli minulla aavistusta siitä kohtalokkaasta osasta, mitä Jacksonin käsi tuli näyttelemään elämässäni. Jackson itse ei tehnyt minuun mitään erityisempää vaikutusta, kun minä hänet vihdoin löysin. Hän asui viheliäisessä vuokrakasarmissa,[1] lähellä rantaa suon reunassa. Haisevia vesilätäköitä näkyi talon ympärillä, ja niiden pintaa peitti keltainen lima, levittäen ympäristöön saastaista löyhkää.

[1] Tätä nimitystä käytettiin siihen aikaan eräänlaisista rakennuksista, joissa suuret työläisjoukot asuivat. He maksoivat vuokraa, ja noiden talojen arvoon katsoen uskomattoman korkeata vuokraa, niiden omistajille.

Minä huomasin, että Jackson todella oli sellainen nöyrä ja taipuvainen mies, jollaiseksi hänet oli minulle esitetty. Hänellä oli tekeillä jonkinlainen ruokoteos, ja hän jatkoi keskeyttämättä työtään keskustellessamme. Mutta hänen nöyryydestään ja alistuvaisuudestaan huolimatta olin huomaavinani hänessä kytevän katkeruuden ensimmäiset oireet, kun hän sanoi:

»Olisi niiden toki sietänyt antaa minulle vaikkapa vain vahdin[1] paikka.»

[1] Siihen aikaan varastaminen oli uskomattoman yleistä. Jokainen varasti omaisuutta joltakulta. Yhteiskunnan herrat varastivat laillisesti tai muuten laillistuttivat varkautensa, jotavastoin köyhät ihmiset varastivat laittomasti. Mikään ei ollut turvassa ilman vartijoita. Hirvittävän suuri joukko ihmisiä toimi vartijoina, joiden tehtävänä oli omaisuuden suojeleminen. Varakkaiden talot olivat todellisia suojaholveja ja linnoituksia. Meidän omien lastemme tapa joskus »puhalleta» toisille ihmisille kuuluvia esineitä on jäännös tuon kaukaisen menneisyyden varastelusta, joka siihen aikaan oli aivan yleistä.

Minä en saanut hänestä paljoakaan irti. Hän teki minuun typerän ihmisen vaikutuksen, mutta näppäryys, mikä oli hänelle ominaista hänen työskennellessään toisella kädellään, järkytti minun käsitystäni hänen typeryydestään. Se herätti minussa uuden ajatuksen.

»Miten teidän kätenne sattui joutumaan tuohon koneeseen?» kysäisin.

Hän katseli minua tylsästi ja ihmetellen ja pudisti päätään. »En tiedä. Niin se vain kävi.»

»Huolimattomuusko?» kysyin.

»Ei», vastasi hän, »minä en sitä sellaiseksi sanoisi. Minä olin ylityössä ja lienen ollut jonkun verran väsynyt. Minä puskin noissa tehtaissa seitsemäntoista vuotta, ja olen pannut merkille, että useimmat noista tapaturmista tapahtuvat juuri ennen tehtaan pillin[1] vihellystä. Minä olen aivan varma, että useimmat tapaturmat tapahtuvat juuri viimeisellä työtunnilla ennen pillin puhallusta. Ihminen ei ole

niin nopsa työskennelyään yhtä mittaa koko päivän. Minä olen nähnyt monenkin joutuvan koneiden väliin ja ruhjoutuvan lihamöhkäleeksi, itse tietämättään mitään.»

[1] Työläiset kutsuttiin työhön ja päästettiin työstä vihellyttämällä pillejä, jotka päästivät tavattoman raa'an, kirkuvan äänen.

»Monenkin, sanoitte?» kysäisin.

»Satojen, monien satojen, ja lapsienkin.»

Noita kauheita yksityiskohtia lukuunottamatta Jacksonin kertomus häntä kohdanneesta onnettomuudesta oli sama, minkä jo olin kuullut. Kun kysyin, oliko hän rikkonut mitään koneitten käyttämistä koskevaa ohjetta vastaan, pudisti hän päätään.

»Minä tyrkkäsin remmiä oikealla kädelläni», hän sanoi, »ja ojensin vasemman käteni tavoittaen tuota piinkappaletta. Minä en pysähtynyt katsomaan, oliko remmi siirtynyt pois paikoiltaan. Arvelin, että niin oli, mutta niinpä ei ollutkaan. Minä kurotin kättäni, mutta remmi olikin jäänyt paikoilleen, ja niin litistyi käteni.»

»Se mahtoi tuntua tuskalliselta», sanoin osaaottavasti.

»Luiden murskautuminen ei ollut hauskaa», kuului vastaus.

Hänen käsityksensä tuosta vahingonkorvausjutusta oli jotakuinkin hämärä. Yksi ainoa seikka tuntui olevan hänelle selvillä, se nimittäin, että hän ei ollut saanut mitään vahingonkorvausta. Hänellä oli se luulo, että työnjohtajan ja tehtaan isännöitsijän antama todistus oli ratkaissut asian oikeudessa hänen vahingokseen. Näiden todistus ei ollut, kuten hän sanoi, »sellainen kuin sen olisi pitänyt olla». Ja näiden miesten luo päätin minä mennä.

Se ainakin oli varma, että Jacksonin tila oli kurja. Hänen vaimonsa oli kivulloinen, eikä hän voinut ruokotöillä ja kaupustelullaan hankkia perheen elantoon välttämättömiä varoja. Hänellä oli osa vuokraa maksamatta, ja vanhin poika, yksitoistavuotias pienokainen, oli alkanut työskennellä tehtaassa.

»Niiden olisi sentään pitänyt antaa minulle se vahtimiehen paikka», kuuluivat hänen viimeiset sanansa, kun läksin pois.

Kun olin puhutellut niitä kahta työnjohtajaa ja tehtaan isännöitsijää, jotka olivat todistaneet Jacksonin jutussa, sekä sitä lakimiestä, joka oli hänen asiaansa ajanut, aloin jo ymmärtää, että Ernestin puheissa oli sittenkin perää.

Hän oli heikon ja mitättömän näköinen mies, se lakimies, ja heti ensi-näkemältä minulle selvisi, että Jacksonin häviölle joutuminen ei ollut mikään ihme. Minun ensimmäinen ajatukseni oli, että Jacksonille oli omiaan moinen asianajaja. Mutta samalla hetkellä minun mieleeni johtui pari Ernestin lausuntoa: »Yhtiöllä on palveluksessaan erinomaiset lakimiehet» ja »Eversti Ingram on ovela lakimies». Minä mietin näitä seikkoja ja aloin ymmärtää, että yhtiö tietysti voi hankkia parempia lakimiehiä kuin Jacksonin kaltainen köyhä työmies. Mutta tähän olikin vain sivuseikka. Täytyi olla olemassa muitakin seikkoja, jotka aiheuttivat Jacksonin häviön.

»Miksi te hävisitte tuon oikeusjutun?» kysyin.

Lakimies hämmästyí ja joutui hetkeksi hämilleen, ja minä oikein tunsin sääliä tuota vähäistä olentoa kohtaan. Hän alkoi vikistä. Minusta tuntui, että hänen vinkuva puhetapansa oli synnynnäistä. Hän lienee jo syntyessään saanut selkäänsä. Hän puhui todistuksista. Todistajat olivat antaneet sellaisia todistuksia, joista hyötyi ainoastaan toinen riitapuoli. Ei yhtään sanaa voinut niiden suusta saada Jacksonin hyväksi. He tiesivät, kumpi puoli voileivässä on parempi. Jackson oli hupsu mies. Hän hölmistyi ja sotkeutui ristikuulustelussa. Eversti Ingram onnistui loistavasti. Hänen oli onnistunut houkutellessa Jacksonilta vahingoittavia vastauksia.

»Kuinka voivat hänen vastauksensa olla vahingoittavia, jos hänellä kerta oli oikeus puolellansa?» kysyin.

»Mitä siinä oli oikeudella tekemistä?» hän kysyi. »Te näette nämä kirjat.» Ja sitä sanoessaan hän osoitti kädellään kirjaläjää vähäisen konttorinsa seinällä. »Noita kirjoja lukemalla olen oppinut tietämään, että laki ja oikeus ovat kaksi vallan eri asiaa. Kysykää miltä lakimieheltä hyvänsä. Te menette sunnuntaikouluun oppimaan, mikä on oikeus. Mutta te menette noihin kirjoihin oppimaan — lakia.»

»Tarkoitatteko, että Jacksonilla oli puolellaan oikeus ja että hän silti joutui tappiolle?» minä utelin tutkivasti. »Väitättekö, että tuomari Caldwellin lakituvassa ei ole oikeutta?»

Tuo pieni lakimies tuijotti minuun hetken, ja sotainen ilme hävisi hänen kasvoiltaan näkymättömiin.

»Minulla ei ollut kunnollista tilaisuutta», hän alkoi jälleen vikistä. »Ne tekivät narrin Jacksonista ja minusta myöskin. Mikäpä minun auttoi. Eversti Ingram on mainio lakimies. Jollei hän olisi etevä, luuletko, että hänellä olisi käsissään Sierran tehtaitten, Erstonin maayhtiön, Berkeleyyn rautatien, Oaklandin, San Leandron ja Pleasandonin raitioteiden koko asianajotoimi? Hän on yhtiön lakimies, ja yhtiön lakimiehet eivät vedä palkkaa tyhmydestään. Mitä arvelette siitä, että Sierran tehtaot yksistään maksavat hänelle kaksikymmentätuhatta dollaria vuodessa? Ja se tapahtuu sen tähden, että hän tuottaa niille kahdenkymmentuhannen arvosta hyötyä.[1] Minä en pysty siihen. Ja jos pystyisin, niin enpä totisesti olisi tällä puolella ja ajaisi sellaisia nälkäjuttuja kuin Jacksonin asia. Mitä luulette, että olisin saanut, jos olisin voittanut Jacksonin jutussa?»

[1] Yhtiön lakimiesten varsinaisena tehtävänä oli suurten yhtiöiden keinottelun palveleminen. Theodore Rooseveltin, Yhdysvaltain silloisen presidentin, tiedetään lausuneen puheessaan Harvard-yliopiston avajaisissa v. 1905: »Me kaikki tiedämme, että sangen monet huomattavat ja etevät lakimiehet kaikkialla esiintyvät rikkaitten yksityisten ja yhtiöitten asianajajina, neuvoen näitä kiertämään niitä lakeja, joita on laadittu yleisön etua silmällä pitäen suurten omaisuuksien väärinkäyttöä ehkäisemään.»

»Te nähtävästi olisitte ryöstänyt[1] hänet puti puhtaaksi», vastasin.

[1] Hyvä kuva silloisesta asiailasta. Ihmiset pyydystivät toisiaan kuin ulvovat sudet. Isot sudet söivät pieniä susia, ja yhteiskunnallisen järjestyksen mukaan Jackson oli vähäisimpiä pienien susien joukossa.

»Tietysti olisin», huudahti hän suuttuneena. »Minunkin on elettävä, eikö olekin?»

»Hänellä on vaimo ja lapsia», huomautin moittivasti.

»On minullakin vaimo ja lapsia», hän ehätti sanomaan. »Ja tässä maailmassa ei ole muita kuin minä, jotka välittäisivät siitä, kuolevatko he nälkään vai eivätkö.»

Hänen kasvonsa lauhtuivat yht'äkkiä, ja hän avasi kellonsa näyttääkseen minulle sen kuoreen liimatun naisen ja kahden pikkutyön valokuvan.

»Tässä he ovat. Katsokaahan. Meillä on ollut kovat ajat kestettävänäimme. Olin toivonut voivani lähettää heidät maalle, jos olisin voittanut Jacksonin jutun. He eivät pysy terveinä täällä, mutta eihän minulla ole varoja lähettää heitä maalle.»

Kun aloin tehdä lähtöä, niin hän rupesi jälleen vikisemään.

»Minulla ei ollut minkäänlaisia edellytyksiä. Eversti Ingram ja tuomari Caldwell ovat hyviä ystäviä. Tosin en tahdo sanoa, että se ystävyys olisi ratkaissut tämän oikeusjutun, jos minun olisi onnistunut pusertaa heidän vierasmiehiltään kunnollinen todistus. Ja silti minun täytyy sanoa, että tuomari Caldwell teki kaikkensa estääkseen minua siitä. Niin, tuomari Caldwell ja eversti Ingram kuuluvat samaan salaseuraan ja samaan klubiin. He asuvat samassa kaupunginosassa — missä minun ei kannattaisi asua. Ja heidän vaimonsa seurustelevat keskenään. He käyvät myötänsä toistensa luona korttia pelaamassa.»

»Ja yhtä kaikki te arvelette, että Jacksonilla oli oikeus puolellaan?» kysyin pysähtyen kynnykselle.

»Minä en arvele, minä tiedän sen», kuului hänen vastauksensa. »Ja ensin minä luulin, että hän tosiaankin voittaisi oikeudessa. Mutta siitä en virkkanut mitään vaimolleni. En tahtonut tuottaa hänelle pettymystä. Hän oli jo muutenkin niin innostunut tuohon aiottuun virkistysmatkaan.»

»Miksi ette kiinnittänyt oikeuden huomiota siihen seikkaan, että Jackson menetti kätensä koettaessaan estää koneistoa vahingoittumasta?» kysyin Peter Donnellylta, eräältä niistä työnjohtajista, jotka oli kutsuttu todistajiksi.

Hän mietti pitkän aikaa, ennenkuin vastasi. Sitten hän loi levottoman katseen ympärilleen ja sanoi:

»Sen tähden, että minulla on hyvä vaimo ja kolme suloista lasta; siinä koko juttu.»

»Minä en ymmärrä», sanoin.

»Toisin sanoen, sen tähden, että se ei olisi ollut terveellistä.»

»Te tarkoitatte —», aloitin.

Mutta hän keskeytti minut kiivaasti.

»Minä tarkoitan sitä, mitä sanoin. Minä olen työskennellyt näissä tehtaissa monia vuosia. Aloitin käämipoikana, ja siitä lähtien olen uurastanut. Kovilla ponnistuksilla ja työllä olen päässyt nykyiseen esimiehen asemaani. Minä olen työnjohtaja, näettehän. Enkä luule koko myllyssä olevan yhtään miestä, joka tulisi minun avukseni, jos olisin hukkumaisillani. Minä kuuluin ennen aikaan ammattiyhdistykseen. Mutta minä olen asettunut yhtiön puolelle kahdessa lakossa. Ne sanoivat minua rikkuriksi. Koko tehtaassa ei ole yhtään miestä, joka lähtisi minun kanssani ryypylle, jos tarjoisin. Näettekös arpia päässäni; ne ovat tiilen jälkiä. Kehruuhuoneessa kaikki lapset kiroten mainitsevat minun nimeni. Minun ainoa ystäväni on yhtiö. Minua ei velvollisuus pidätä tehtaassa, vaan leipä ja särvin ja lasteni elämä. Niin se on.»

»Oliko se Jacksonin syy?» kysyin.

»Hänen olisi sietänyt saada korvaus. Hän oli hyvä työmies eikä rettelöinyt koskaan.»

»Teillä ei siis ollut tilaisuutta kertoa koko totuutta, niinkuin olitte vannonut tekevänne?»

Hän pudisti päätään.

»Totuutta, koko totuutta, eikä mitään muuta kuin totuutta?» lausuin juhlallisella äänellä.

Jälleen hänen kasvoilleen ilmestyi tuskallinen ilme, ja kohottaen silmänsä taivasta kohden hän sanoi:

»Minä olisin valmis jättämään sieluni ja ruumiini iankaikkiseen helvettiin lasteni tähden», kuului hänen vastauksensa.

Henry Dallas, tehtaanjohtaja, jolla oli ketunnaama, kieltäytyi keskustelemasta kanssani. En saanut häneltä sanaakaan, vaikka hänkin oli ollut todistajana Jacksonin jutussa. Mutta toiseen työnjohtajaan nähden onnistuin paremmin. James Smithillä oli ankarat kasvojenpiirteet, ja minun sydämeni vavahti hänet tavatessani. Hän niinikään teki sellaisen vaikutuksen, että hänkään ei toiminut omasta vapaasta tahdostaan, ja kun me keskustelimme, tulin huomaamaan, että hän oli henkisesti etevämpi kuin tavalliset hänen kaltaisensa miehet. Hän oli samaa mieltä kuin Peter Donnelly, että Jacksonin olisi pitänyt saada vahingonkorvausta. Menipä hän vielä pitemmällekin, sanoen tuota tekoa tunnottomaksi ja sydämättömäksi, kun työläinen viskattiin maantielle sen jälkeen, kun hän oli tullut työhön kykenemättömäksi. Hän niinikään kertoi, että siellä tehtaassa tapahtuu onnettomuuksia tuon tuostakin ja että yhtiöllä on tapana kärjööidä viimeiseen asti vahingonkorvauksen vaatijoita vastaan.

»Se merkitsee satoja tuhansia vuosittain osakkeenomistajille», hän sanoi; ja hänen puhuessaan minä muistin viimeisen voitto-osingon, mikä maksettiin isälleni, ja sen sievän puvun ja ne kirjat, joita oli minulle ostettu niillä rahoilla. Minä muistin Ernestin syyttäneen, että vaatteeni olivat veren tahraamat, ja minua värisytti.

»Kun te todistitte oikeudessa, ettehän huomauttanut, että Jackson loukkaantui koettaessaan estää konetta vahingoittumasta?» sanoin.

»En, en tehnyt sitä», kuului vastaus, ja hänen suunsa vetäytyi katkeraan hymyyn. »Minä todistin, että Jackson loukkaantui huolimattomuutensa ja varomattomuutensa tähden ja että yhtiö ei ollut missään suhteessa vastuunalainen hänen onnettomuudestaan.»

»Oliko se huolimattomuutta?» kysyin.

»Sanokaa sitä siksi tai miksi tahansa. Varma vain on, että mies väsyty työskenlyyään useampia tunteja pääksytysten.»

Minä aloin tuntea kiintymystä tuohon mieheen. Hän varmasti oli korkeampaa lajia.

»Te olette saanut paremman kasvatuksen kuin tavallinen työmies», huomautin.

»Minä kävin oppikoulun», hän vastasi. »Samalla hankin elatukseni olemalla portinvartijana. Halusin päästä yliopistoon. Mutta isäni kuoli, ja minun oli lähteminen tehtaaseen. Minä pidin luonnontieteistä», hän selitti ujusti, ikäänkuin olisi tunnustanut jonkun heikkouden. »Minä pidän eläimistä. Mutta jouduin sitten tänne tehtaaseen. Kun minusta tehtiin työnjohtaja, niin menin naimisiin, sitten tuli perhettä, ja — niin, sittemmin en ole ollut oma isäntäni.»

»Mitä te sillä tarkoitatte?» kysyin.

»Minä tahdoin vain selittää, miksi annoin oikeudessa sellaisen todistuksen — miksi noudatin ohjeita.»

»Kenen ohjeita?»

»Eversti Ingramin. Hän suunnitteli sen todistuksen, mikä minun oli annettava.»

»Ja se määräsi Jacksonin häviölle joutumisen.»

Hän nyökkäsi, ja veri alkoi hitaasti virrata hänen kasvoilleen.

»Ja Jacksonilla oli vaimo ja kaksi lasta elätettävänä.»

»Minä tiedän sen», sanoi hän tyynesti, vaikka hänen kasvonsa synkistyivät synkistymistään.

»Sanokaa minulle», jatkoin, »oliko teidän helppo muuttua siitä, mitä olitte — sanokaamme korkeakoulussa, siksi mieheksi, joka saattoi tuolla tavoin menetellä oikeuden edessä?»

Hänen äkillinen vimmastumisensa pelästytti minut pahanpäiväisesti. Hän päästi kamalan kirouksen ja pui nyrkkiä ikäänkuin minua iskeäkseen.

»Suokaa anteeksi», hän sanoi samassa. »Ei, se ei ollut helppoa. Ja nyt luulen, että teidän on aika lähteä. Te olette kuullut minulta kaiken, mitä halusitte. Mutta sallikaa minun tehdä pieni huomautus, ennenkuin poistutte. Teille ei ole mitään hyötyä minun sanoistani. Minä tulen ne kieltämään, eikä teillä ole yhtään todistajaa. Minä tulen kieltämään jokaisen sanan, minkä olen tässä teille sanonut, ja jos niin tarvitaan, olen valmis ne valallani kieltämään.»

Smithin luota palattuani menin isäni luo kemialliseen laitokseen ja tapasin siellä Ernestin. Se sattui aivan odottamatta, mutta hän tervehti minua tuolla ylväällä katseellaan ja lujalla kädenpuristuksella; ja minä huomasin jälleen tuon kummallisen ujouden ja tyyneyden sekaisen ilmeen, mikä oli herättänyt huomiotani ensikerran hänet tavatessani. Tuntui siltä, kuin meidän edellinen myrskyinen kohtauksemme olisi ollut jo unohdettu; mutta minä en tuntenut halua unohtaa sitä.

»Olen ollut ottamassa selkoa Jacksonin asiasta», sanoin keskeyttäen.

Hänen huomionsa teroittui, ja hän odotti, että minä jatkaisin, vaikka huomasin hänen silmistään, että hän oli varma siitä, että mielipiteeni oli muuttunut.

»Häntä näyttään kohdellun pahoin», tunnustin. »Minä — minä — luulen, että todellakin hänen vertaan tippuu meidän räystäistämme.»

»Tietysti», hän vastasi, »sillä jos Jacksonia ja hänen kaltaisiaan kohdeltaisiin armollisemmin, niin osingot eivät olisi niin suuria.»

»Minä en voi koskaan enää ihastua sieviin pukuihin», lisäsin.

Tunsin olevani nöyryytetty, mutta minulle samalla tuotti suloista lohdutusta se tunne, että Ernest oli jonkinlainen rippi-isäni. Ja hänen voimansa teki minuun valtaavan vaikutuksen. Siitä näytti säteilevän rauhan ja suojeluksen lupaus.

»Ettekä voi ihastua säkkikankaaseen liioin», hän sanoi kolkosti. »Ottakaa huomioon, että niissä tehtaissa, joissa valmistetaan säkkikangasta, tapahtuu samalla tavalla. Sitä tapahtuu kaikkialla. Meidän kehuttu sivistyksemme lepää verisellä pohjalla, ettekä te enkä minä eikä kukaan meistä voi välttää veritahroja. Keitä olivat ne miehet, joiden kanssa te puhelitte?»

Minä kerroin hänelle koko jutun.

»Eikä kukaan heistä ollut oma isäntänsä», hän sanoi. »He olivat kaikki sidottuja tuohon armottomaan teollisuuskoneistoon. Ja surkeinta on se, että he ovat siihen sidottuja sydänsiteillään. Lastensa tähden — nousevan polven, jota he vaistomaisesti suojelevat. Ja se vaisto on voimakkaampi kuin mikään siveysopin sääntö. Minun isäni! Hän valehteli, varasti ja harjoitti kaikenlaista epärehellisyyttä saadakseen leipää minulle ja veljilleni ja sisarilleni. Hän oli teollisuuskoneiston orja, ja se koneisto näännytti hänet ja vihdoin tappoi.»

»Mutta te», vastasin. »Te varmaankin olette vapaa ihminen.»

»En kokonaan», hän virkkoi. »Minua eivät tosin sido sydämen siteet. Usein tunnen kiitollisuutta siitä, ettei minulla ole lapsia, vaikka rakastankin lapsia. Ja jos menisin naimisiin, en uskaltaisi ajatellaakaan lapsia.»

»Se epäilemättä on huonoa oppia», huudahdin.

»Sen tiedän», sanoi hän surullisesti. »Mutta se on välttämätöntä. Minä olen kumousmies, ja se on vaarallinen ura.»

Minä naurahdin epäilevästi.

»Jos yrittäisin tunkeutua yöllä teidän isänne taloon varastamaan voittorahat, jotka hän saa Sierran tehtaista, niin mitä hän tekisi?»

»Hän nukkuu revolveri vieressään», vastasin. »Hän varmaan ampuisi teidät.»

»Ja jos minä ja muutamat muut johtaisimme puolitoista miljoonaa miestä varakkaiden taloihin, niin siitä tulisi aika pauke, eikö totta?»

»Kyllä niin, mutta teidän ette sitä tee», huomautin.

»Sen minä juuri aion tehdä. Ja me aiomme ottaa ei ainoastaan kaikki, mitä noissa taloissa on, vaan sen lisäksi kaikki varallisuudenlähteet, kaivannot, rautatiet, tehtaot, pankit ja myymälät. Sellainen on vallankumous. Ja se on koko vaarallista hommaa. Silloin tulee olemaan, niin minusta tuntuu, enemmän pauketta kuin mitä saatamme uneksiakaan. Mutta kuten jo olen sanonut, ei kukaan meidän päivinäimme toimi omasta vapaasta tahdostaan. Me olemme kaikki tavalla tai toisella sidotut teollisuuskoneistoon. Te tulitte huomaamaan, että teidän laitanne on niin ja samoin niiden miesten, joita te haastattelitte. Haastatelkaa useampia heistä. Menkää tapaamaan eversti Ingramia. Ottakaa selkoa niistä sanomalehden kertojista ja toimittajista, jotka sulkevat lehensä Jacksonin asialta. Ja te tulette huomaamaan, että he kaikki ovat koneen orjia.»

Minä kysyin häneltä, missä määrin työläiset ovat alttiita tapaturmille, jolloin hän vetosi tilastoon.

»Sen kaiken löytää kirjoista», hän sanoi. »Koottu tilasto osoittaa epäamättömästi, että tapaturmia harvoin sattuu ensimmäisinä työtunteina aamupäivällä, mutta että niiden luku lisääntyy seuraavilla tunteilla, sitä mukaa kuin työläiset väsyvät ja kangistuvat työssä.»

»Tiedättekö, että teidän isällänne on kolme vertaa suurempi sekä hengen että ruumiin turva kuin työmiehellä? Vakuutusyhtiöt ovat siitä asiasta selvillä. Ne vakuuttavat hänet tapaturmaa vastaan neljällä dollarilla kahdellakymmenellä sentillä tuhannesta dollarista vuodeksi, jota vastoin työmies saa maksaa samanlaisesta vakuutuksesta viisitoista dollaria.»

»Entäs te?» kysyin.

»Niin, kumousmiehenä minulla on kahdeksan vertaa suurempi vaara kuin työmiehellä loukkaantua tai menettää henkeni», hän vastasi välinpitämättömästi. »Vakuutusyhtiöt vaativat kemisteiltä, jotka käsittelevät räjähdysaineita, kahdeksan vertaa korkeamman maksun kuin työmiehellä. Luulen, että ne eivät suostuisi ollenkaan vakuuttamaan minua.[1] Mutta miksi sitä kysytte?»

[1] Sen ajan petomaisessa kamppailussa kukaan ei voinut olla täydellisesti turvattu, eivät edes kaikkein rikkaimmatkaan. Ja turvatakseen omaisensa ihmiset ottivat käytäntöön vakuutuksen. Meistä, tämän valistuneen aikakauden ihmisistä, sellainen puuha tuntuu naurettavan hullunkuriselta, mutta siihen maailman aikaan vakuutus oli sangen vakava kysymys. Merkillinen puoli tässä jutussa oli se, että näiden vakuutusyhtiöitten kassoja kavalsivat tuon tuostakin samat virkailijat, joille oli uskottu niiden hallinto.

Minun silmäni vavahtelivat, ja tunsin veren virtaavan kasvoihini. Se ei johtunut siitä, että hän olisi saanut minut kiinni, vaan siitä, että olin itse takertunut hänen läsnäollessaan.

Juuri silloin isäni astui sisälle ja alkoi valmistautua lähtemään minun kanssani. Ernest jätti hänelle muutamia kirjoja, jotka hän oli lainannut, ja poistui ensimmäisenä. Mutta hän kääntyi ovelta takaisin ja sanoi:

»Tässä juolahti mieleeni, että kun te nyt olette alkanut järkyttää omaa rauhaanne ja kun minä paraikaa teen loppua piispan mielenrauhasta, niin sietäisi teidän ottaa selkoa mrs Wicksonista ja mrs Pertonwaithesta. Heidän miehensä, kuten tiedätte, ovat tehtaan suurimpia osakkaita. Ja nämä naiset ovat niinkuin kaikki muutkin ihmiset koneeseen sidottuja, mutta he ovat sidottuja istumaan sen huipulla.»

NELJÄS LUKU.

Koneen orjia.

Mitä enemmän ajattelin Jacksonin kättä, sitä enemmän mielenrauhani järkkäyi. Olin joutunut

todellisuuden kanssa vastakkain. Ensimmäistä kertaa eläessäni näin elämän. Minun yliopistossa-oloni ja lukuni ja sivistykseni ei vastannut todellisuutta. Minä olin oppinut tuntemaan elämää ja yhteiskuntaa pelkästään tietopuolisesti. Ja se kaikki oli näyttänyt sievältä kirjanlehdillä, mutta nyt näin elämän itsensä. Jacksonin käsivarsi oli elävä tosiasia. Ja minä saatoin kuulla korvissani Ernestin sanat: »Tosiasia, kieltämätön tosiasia!»

Se, että meidän koko yhteiskuntamme lepäsi verisellä pohjalla, tuntui kauhealta, mahdottomalta. Ja kuitenkin Jackson oli olemassa. Minä en voinut kiertää häntä. Yhtenään ajatukseni kääntyivät häneen, niinkuin magneettineulan kärki kääntyy napaa kohti. Häntä oli kohdeltu julmasti. Hänen verestään ei oltu maksettu sen tähden, että olisi voitu jakaa sitä suuremmat voitto-osingot. Ja minä tunsin useita hienoja perheitä, jotka olivat saaneet osansa noista voitoista ja siten hyötyneet Jacksonin verestä. Jos kerran yhtä meistä voitiin noin julmasti kohdella, ilman että yhteiskunnan tavanmukainen meno siitä häiriytyi, eivätkö silloin hyvinkin monet ihmiset voisi joutua samanlaisen kohtalon uhreiksi? Minä muistin Ernestin mainitsemat Chicagon naiset, jotka työskentelivät viikon yhdeksälläkymmenellä sentillä, ja ne lapset, joita Etelän pumpulitehtailijat orjuuttivat. Ja minä saatoin nähdä heidän surkastuneet kätensä, joista veri oli puserrettu, valmistelemassa sitä kangasta, mistä minun pukuni oli tehty. Ja edelleen ajattelin Sierran tehtaita ja niiden maksamia voitto-osingoita, ja näin myöskin Jacksonin verta vaatteillani. Jacksonia minun oli mahdoton väistää. Aina palautuivat ajatukseni häneen.

Sisimmässäni tunsin seisovani rotkon partaalla. Tuntui aivan kuin olisin ollut näkemäisilläni uuden ja kamalan elämänilmestyksen. Enkä minä yksinäni. Minun koko maailmani oli menossa ylösalaisin. Siellä oli isäni. Minä näin jo selvästi sen vaikutuksen, minkä Ernestin kanssa seurusteleminen oli alkanut häneen tehdä. Ja sitten piispa. Viimeksi hänet tavatessani hän oli näyttänyt sairaalta. Hän oli kovin hermostuneessa mielentilassa, ja hänen silmistään kuvastui sanomaton rauhattomuus. Siitä vähästä, mitä sain tietää, tulin huomaamaan, että Ernest oli pitänyt sanansa, kun hän lupasi kuljettaa piispa helvetin läpi. Mutta minä en tietänyt, mitä näkyjä piispa oli siellä nähnyt; hän näytti liian järkyttyneeltä kertoakseen niistä.

Kerran, kun oikein syvällisesti tunsin, että minun pieni maailmani ja koko maailma oli menossa ylösalaisin, ajattelin Ernestiä kaikkeen siihen syylliseksi. Ja niinkään mietin: »Miten onnellisia me olimmekaan, ennenkuin hän tuli!» Ja seuraavassa tuokiassa olin varma siitä, että sellainen ajatus on totuuden kavaltamista, ja Ernest kohosi silmiäni eteen totuudenapostolina, hohtavin otsin ja peloittavana kuin Jumalan enkeli, taistellen totuuden ja oikeuden, köyhien, yksinäisten ja sorrettujen puolesta. Ja sitten näin edessäni toisen olennon, Kristuksen! Hänkin oli asettunut alhaisten ja sorrettujen puolelle, pappien ja fariseusten laillista oppia vastaan. Ja minä muistin hänen kuolemansa ristillä, ja sydämeni valtasi tuska, kun ajattelin Ernestiä. Mahtaisiko hänenkin kohtalonsa muodostua sellaiseksi — hänen, jonka äänessä oli sellainen sotainen kaiku ja jonka koko olennosta uhkui sellainen voima ja miehuus!

Ja sillä hetkellä tunsin rakastavani häntä, ja minut valtasi voimakas halu saada lohduttaa häntä. Minä ajattelin hänen elämäänsä. Se on mahtanut olla vaivalloista, karua ja niukkaa. Ja minä ajattelin hänen isäänsä, joka oli valehdellut ja varastanut hänen tähtensä ja vihdoin raatanut itsensä kuoliaaksi. Ja hän itse oli joutunut tehtaaseen jo kymmenen vanhana! Ja sydämeni sykki halusta kietoa käteni hänen ympärilleen ja lepuuttaa hänen päätään rinnoillani — hänen päätään, jota niin monenlaiset mietteet rasittivat, — ja antaa hänen levätä ja unohtaa kaikki edes hetkeksi.

Minä tapasin eversti Ingramin eräässä seurakunnan juhlatilaisuudessa. Olin tuntenut hänet useita vuosia. Ahdistin hänet satimeen eräiden suurten palmujen ja kumipuiden taakse, vaikka hän ei luullut olevansa satimessa. Hän tervehti minua tavanmukaisella iloisuudella ja kohteliaisuudella. Hän oli tunnettu sirokäytöksiseksi, valtioviisaaksi, terävä-älyiseksi ja varovaiseksi mieheksi. Ja mitä tulee ulkonäköön, oli hän siinä suhteessa huomattavin henkilö meidän seurapiirissämme. Hänen rinnallaan itse yliopiston kunnianarvoinen rehtorikin näytti pieneltä ja varsin mitättömältä.

Ja siitä huolimatta tulin huomaamaan, että eversti Ingramin asema oli samanlainen kuin noiden oppimattomien työläisten. Hänkään ei ollut oma herransa. Hänkin oli koneeseen kytketty. En voi koskaan unohtaa sitä muutosta, mikä hänessä tapahtui, kun mainitsin Jacksonin jutun. Hänen hymyilevä hyväntahtoisuutensa katosi kuin varjo. Äkillinen, pelokas ilme varjosi hänen säännöllisesti muodostuneet kasvonsa. Tunsin samanlaista hämmästyystä kuin silloin, kun James Smith vimmastui. Eversti Ingram ei kironnut. Ja siinä olikin ainoa ero hänen ja tuon työmiehen välillä. Hän oli kuulu teräväsanaisuudestaan, mutta tällä kertaa koko hänen sukkeluutensa oli kadonnut. Ja tietämättään hänen katseensa etsi pakotietä. Mutta hän oli satimessa palmu- ja kumipuiden keskellä.

Jacksonin nimen mainitseminen teki hänet sairaaksi. Miksi toinkin esille tuon jutun? Minun pilani ei miellyttänyt häntä. Se osoitti huonoa makua minun puoleltani ja sangen arveluttavaa ajattelelattomuutta. Enkö minä tietänyt, että hänen ammatissaan mieskohtaisilla tunteilla ei ole mitään arvoa? Hän jätti persoonalliset tunteensa kotiin, kun lähti konttoriinsa. Konttorissa ollessaan

hänellä oli ainoastaan ammatillisia tunteita.

»Olisiko Jacksonin pitänyt saada vahingonkorvausta?» kysyin.

»Epäilemättä», hän vastasi. »Toisin sanoen, minä persoonallisesti olen sitä mieltä. Mutta sillä ei ole mitään tekemistä asian lainopillisen puolen kanssa.»

Hän alkoi saada takaisin tavallisen nokkeluutensa.

»Sanokaapa minulle, onko oikeudella mitään tekemistä lain kanssa?» kysyin.

»Sanokaa 'vallalla' älkääkä 'oikeudella'», hymyili hän vastaukseksi.

»Vallalla?» kysyin, ja hän nyökäytti päätään.

»Ja yhtä kaikki me otaksumme saavamme oikeutta lain kautta?»

»Niin, se on se hullunkurinen, mutta silti oikea käsitys», sanoi hän.

»Me saamme oikeutta.»

»Puhutteko te nyt ammattimiehenä?» kysyin.

Eversti Ingram punastui, todellakin punastui ja loi jälleen levottoman silmäyksen ympärilleen löytääkseen ulospääsyn. Mutta minä salpasin häneltä tien enkä hievahtanut paikoiltani.

»Sanokaa minulle», jatkoin, »eikö sitä, että joku uhraa persoonalliset tunteensa ammattitunteilleen, voisi sanoa eräänlaiseksi henkiseksi itsemurhaksi?»

Minä en saanut vastausta. Eversti Ingram turvautui häpeälliseen perääntymiseen, kaataen palmun paetessaan.

Sen perästä koettelin sanomalehtiä. Kirjoitin maltillisen, hillityn kertomuksen Jacksonin jutusta. En syyttänyt siinä niitä miehiä, joita olin haastatellut, enkä edes maininnut heidän nimiään. Esitin kylmiä tosiasioita, kerroin, miten Jackson oli työskennellyt tehtaassa vuosikausia, kuinka hän oli loukkaantunut koettaessaan pelastaa konetta ja miten hän nyt eli kurjissa olosuhteissa. Paikkakunnan viisi sanomalehteä kieltäytyi painamasta kirjoitustani.

Minä etsin käsiini Percy Laytonin. Hän oli suorittanut tutkintonsa yliopistossa ja antautunut sanomalehtialalle, ollen tätä nykyä uutistenkertojana paikkakunnan huomatuimmassa sanomalehdessä. Hän hymähti, kun minä kummastelin, miksi sanomalehdet eivät olleet mitään maininneet Jacksonista ja hänen jutustaan.

»Toimituksen politiikkaa», hän sanoi. »Meillä ei ole mitään tekemistä siinä asiassa. Se riippuu kokonaan toimittajista.»

»Mutta miksi se on politiikkaa?» kysyin.

»Me olemme hyvissä väleissä yhtiöitten kanssa. Te ette olisi saanut sellaista kirjoitusta julkisuuteen, vaikka olisitte maksanut siitä ilmoitushinnan. Ja se mies, joka olisi yrittänyt sitä pistää lehteen salavihkaa, olisi varmasti menettänyt paikkansa. Te ette olisi saanut sitä lehteen, vaikka olisitte maksanut kymmenkertaisen ilmoitushinnan.»

»Miten on teidän oman politiikkanne laita?» utelin. »Teidän tehtävänänne näyttää olevan silpoa totuutta isäntäinne käskyn mukaan, jotka vuorostaan saavat ohjeensa yhtiöiltä.»

»Se ei kuulu minuun.» Hän näytti masentuneelta, mutta reipastui keksittyään keinon millä pelastua. »Itse puolestani en kirjoita perättömiä kirjoituksia. Pysyttelen omantuntoni kanssa tasapainossa. Epäilemättä sattuu päivän mittaan paljon sellaista, mikä on ristiriitaista, mutta kaikki se, nähkääs, kuuluu tavalliseen päivätyöhön.»

»Mutta te aiotte vielä joskus istua toimittajan tuolilla ja johtaa politiikkaa?»

»Silloin minä jo olen kyllin parkittu», kuului hänen vastauksensa.

»Mutta koska ette vielä ole kyllin parkittu, niin sanokaa minulle, mitä te ajattelette tästä nykyisestä toimituspolitiikasta.»

»Minä en ajattele siitä mitään», vastasi hän nopeasti. »Ei saa hyppiä aitojen yli, jos mieli menestyä sanomalehtialalla. Sen verran ainakin olen oppinut.»

Ja hän nyökäytti nuorta päätään juhlallisen näköisenä.

»Mutta oikeus?» tenäsin.

»Te ette ymmärrä tätä peliä. Totta kai se on hyvä, mikä päättyy hyvin, näettekös?»

»Merkillisen epämääräistä», mutisin; mutta minun sydäntäni kirveli hänen nuoruutensa, ja minusta tuntui, että minun täytyi joko huudahtaa tuskasta tai purskahtaa itkuun.

Aloin nähdä pintaa syvemmälle siihen yhteiskuntaan, jossa olin koko ikäni elänyt, ja löytää sen pohjalta kauheita totuuksia. Minä näin, että Jacksonia vastassa oli laaja salaliitto, ja aloin tuntea sääliä tuota vikisevää lakimiestä kohtaan, joka oli ajanut hänen asiaansa. Ja mitä enemmän asioihin syvennyin, sitä laajempaan näin tämän salaliiton. Eikä se ollut yksinomaan Jacksonia vastaan aiottu. Se oli tähdätty jokaista tehtaassa loukkaantunutta työmiestä vastaan. Ja miks'ei myöskin jokaista työmiestä vastaan kaikissa muissakin tehtaissa ja myllyissä! Todellakin, eiköhän suhde ollut sama kaikilla teollisuuden aloilla?

Ja jos niin oli asian laita, silloin koko yhteiskunta oli valhetta. Minä kauhistuin omia johtopäätöksiäni. Se oli liian kamalaa ollakseen totta. Mutta olihan Jackson olemassa ja hänen kätensä ja veri, jota valui minun vaatteistani ja oman kotini räystäistä. Ja oli olemassa monta Jacksonia — satoja sellaisia yksistään näissä tehtaissa, kuten Jackson itse oli kertonut. Jacksonista en voinut päästä erilleni.

Tapasin mr Wicksonin ja mr Pertonwaithen, ne kaksi miestä, jotka omistivat enimmäkseen osakkeet Sierran tehtaassa. Mutta minä en voinut järkyttää heitä, kuten olin järkyttänyt heidän työmiehiänsä. Huomasin, että heillä oli sellaiset siveyskäsitteet, jotka asettivat heidät koko muun yhteiskunnan yläpuolelle. Se oli aristokraattinen siveysoppi, jos sitä niin nimittäisin, isäntien[1] siveysoppi. He juttelivat laajalti politiikasta, ja he sulattivat yhteen politiikan ja oikeuden. Ja minulle he puhelivat isällisellä tavalla, ottaen huomioon nuoruuteni ja kokemattomuuteni. Heihin nähden tuntui olevan vähemmän toivoa kuin yhteenkään niistä, joita olin ennemmin kuulustellut. He olivat ehdottomasti siinä uskossa, että heidän menettelynsä oli oikea. He pitivät sitä itsestään selvänä asiana. He olivat vakuutettuja siitä, että olivat yhteiskunnan vapahtajia ja että he tekivät muita ihmisiä onnellisiksi. Ja he kuvasivat synkin värein niitä kärsimyksiä, mitkä olisivat työväenluokan osana, ellei heidän viisautessaan onnistuisi hankkia sille työtä.

[1] Jo ennen Avis Everhardin syntymää John Stuart Mill ajatelmissaan »Vapaudesta» kirjoitti: »Kaikkialla, missä on hallitseva luokka, ovat hyvin monet siveyskäsitteet peräisin sen luokkaeduista ja etevämmyyden tunteesta.»

Pian näiden kohtausten jälkeen tapasin Ernestin ja kerroin hänelle huomioistani. Hän katsahti minuun mieltymyksen ilme kasvoillaan ja sanoi:

»Se on todellakin erinomaista. Te olette alkanut kaivaa totuutta. Ja te olette omien kokeilujenne pohjalla tehnyt johtopäätöksiä, jotka pitävät paikkansa. Teollisuuden koneistossa ei kukaan ole riippumaton tekijä, paitsi kapitalisti, eikä hänkään ... suokaa anteeksi irlantilainen esitystapani.[1] Kuten näette, ovat isännät täydellisesti vakuutettuja siitä, että he ovat oikeassa. Ja se juuri onkin nykyisen aseman suurin mielettömyys. He ovat niin lujasti ihmisluontonsa siteissä, että pitävät aivan kaikkia tekojaan oikeina. Heidän täytyy saada pyhitys teoilleen.

[1] Sanamuodolliset ristiriitaisuudet, »bull», olivat ominaisia muinaisille irlantilaisille.

»Kun he tahtovat ryhtyä johonkin liiketoimeen, täytyy heidän odottaa siksi, kunnes heidän aivoissaan syntyy jonkinlainen uskonnollinen, siveysopillinen, filosofinen tai tieteellinen käsitys siitä, että aiottu yritys on oikea. Ja sitten he käyvät asiaan käsiksi, ottamatta huomioon, että ihmiselle ominaisiin heikkouksiin kuuluu se, että halu on ajatuksen isä. Ja mitä ikinä he mielivätkin tehdä, hyväksytyksi se aina tulee. He ovat päällisin puolin omantunnon miehiä. He ovat jesuiittamaisia. He osaavat tehdä vääryyttä tavalla, jonka voi todistaa oikeaksi. He ovat muodostaneet itselleen m. m. sellaisen selviöstä käyvän käsityksen, että he ovat muuta ihmiskuntaa etevämpiä viisaudessa ja toimintakyvyssä. Ja siitä he saavat oikeuden hoitaa muun ihmiskunnan leipää ja särvintä. Ovatpa he sen lisäksi uudelleen eloon herättäneet käsityksen ruhtinain jumalallisesta oikeudesta, nimittäin heidän, raharuhtinaitten.[1]

[1] Niinpä kivihilitrustin presidentti George F. Boer lausui v. 1902 (silloista ajanlukua), että »työmiehen etua valvovat ne kristilliset miehet, joiden haltuun Jumala iankaikkisessa viisautessaan on antanut maan omaisuuden». Ja sellainen lausunto kävi täydestä siihen aikaan.

»Heidän asemansa heikkous on siinä, että he ovat pelkkiä liikemiehiä. He eivät ole ajattelijoita. He eivät ole antropologian tai yhteiskuntatieteen tuntijoita. Jos he olisivat, niin tietysti kaikki olisi niinkuin olla pitää. Liikemies, joka olisi samalla kertaa biologi ja sosiologi, tietäisi koko lailla hyvin, mitä ihmiskunta kaipaa. Mutta liiketoiminnan ulkopuolella nuo miehet ovat aivan avuttomia. He tuntevat ainoastaan liikeasioita. He eivät tunne ihmiskuntaa eivätkä yhteiskuntaa, vaikka he asettuvat nälkäisten miljoonien kohtalon määrääjiksi. Historia tulee vielä joskus nauramaan katkeraa naurua heidän

kustannuksellaan.»

Minua ei hämmästyttänyt se, että riitauduin mrs Wicksonin ja mrs Pertonwaithen kanssa. He olivat hienoston naisia. Heidän kotinsa olivat palatseja. Heillä oli monta asuntoa ympäri maata, vuoristoissa, järvien rannoilla ja merenrannikoilla. Heillä oli kokonainen armeija palvelijoita. He avustivat yliopistoja ja kirkkoja, ja papit notkistelivat erittäin nöyrästi polviaan heidän edessään. (»Tuokaa vain meille likaisia rahojanne», kehoitteli sen ajan kirkko.) He olivat hallitsijattaria, nämä kaksi rouvaa, sen rahan voimalla, minkä he omistivat. Ajatuksen vapauden lannistaminen oli heille helppo tehtävä, kuten sittemmin Ernestin johdolla tulin tuntemaan.

He jäljittelivät puolisoitansa ja juttelivat samanlaisella suurentelevalla tavalla politiikasta sekä rikkaitten velvollisuuksista ja vastuunalaisuudesta. Heillä oli samanlaiset siveyskäsitteet kuin heidän miehilläänkin — luokkakäsitteet; ja he laskettelivat sujuvia lauseita, joita eivät itsekkään ymmärtäneet.

He närkästyivät, kun kerroin heille Jacksonin perheen surkuteltavasta tilasta ja kun ihmettelin, miksi he eivät olleet tehneet mitään miehen hyväksi. Minulle sanottiin, että he eivät halua kenenkään ohjeita, mikäli on kysymys heidän yhteiskunnallisista velvollisuuksistaan. Kun kursailematta vaadin heitä auttamaan Jacksonia, niin he yhtä kursailemattomasti kieltäytyivät sitä tekemästä. Merkillistä siinä oli se, että he kieltäytyessään käyttivät melkein sanasta sanaan samanlaista kieltä, vaikka minä kävin kumpaisenkin luona erikseen ja toisen tietämättä, että olin tavannut toisen tai aikoisin tavata. Se yhteinen vastaus, minkä he antoivat, kuului, että he mielellään käyttävät tätä tilaisuutta selittääkseen, että he eivät halua jakaa palkinnoita huolimattomuudesta ja että he eivät liioin tahdo maksaa tapaturmista, koska köyhät siitä alkaisivat pian tahallaan loukkaantua tehtaissa, korvausta saadakseen.

Ja he puhuivat vilpittömästi, nämä rouvat. He olivat juopuneet oman luokkansa ja oman ylemmyytensä tunnosta. He saivat oikeutuksen jokaiseen tekoonsa omasta luokkasiveysopistaan. Ajaessani ulos mrs Pertonwaithen palatsin portista katsahdin taakseni ja muistin Ernestin sanat, että hekin ovat koneeseen kytkettyjä, ainoastaan sillä erotuksella, että he istuvat sen huipulla.

VIIDES LUKU.

Philomathien klubi.

Ernest vieraili usein meidän luonamme. Eikä häntä vetänyt yksinomaan meille isäni tai kiistaiset päivällispidot. Minä jo silloin mairittelin itseäni sillä ajatuksella, että minäkin osaltani vaikutin hänen vierailuihinsa, eikä kauan kestänytkään, ennenkuin pääsin siitä varmuuteen. Sillä Ernestin laista rakastajaa ei ole ollut olemassa toista. Hänen katseensa ja hänen kädenpuristuksensa tuli jos mahdollista vieläkin lujemmaksi ja kiinteämmäksi; ja se kysymys, mikä oli alunpitäen ilmeisenä hänen silmissään, kärjistyi päivä päivältä.

Ensinäkemällä hän teki minuun epäedullisen vaikutuksen. Sittemmin kiinnyin häneen. Sitten seurasi loukkautumiseni, kun hän teki niin rajun hyökkäyksen minun yhteiskuntaluokkaani ja minua itseäni vastaan. Mutta sitten kun tulin huomaamaan, että hän ei ollut menetellyt väärin, vaan että kaikki ne kamalat syytökset, joita hän oli tehnyt, olivat tosia, minä kiinnyin häneen jälleen. Hänestä tuli minun oraakkelinä. Hän repi naamarin yhteiskunnan kasvoilta ja paljasti minun nähtäväkseni todellisuuden, joka oli yhtä epämiellyttävä kuin se oli tosi.

Niinkuin jo sanoin, ei hänen kaltaistaan rakastajaa ole ollut toista. Kukaan tyttö ei voinut elää yliopistokaupungissa neljänkolkhatta vuoden ikään kokematta rakkausseikkailuja. Minulle olivat tunnustaneet rakkautta parrattomat keltanokat ja harmaantuneet professorit, atleetit ja jalkapallojättiläiset. Mutta kukaan ei sellaisissa tilaisuuksissa ollut menetellyt niinkuin Ernest menetteli. Hänen käsivartensa kietoutuivat vyötäisten ympärille, ennenkuin tiesinkään. Hänen huulensa painautuivat huulilleni, ennenkuin ehdin vastustaa tai estää häntä. Hänen hartautensa edessä tavanomainen neitsyellinen arvokkuus olisi ollut naurettavaa. Hän ei kosinut. Hän veti minut syliinsä ja suuteli minua ja piti itsestään selvänä asiana, että me menisimme avioliittoon. Siitä ei voinut olla epäilystäkään. Kysymys sukeusi ainoastaan siitä, milloin se tulisi tapahtumaan.

Se oli ennenkuulumatonta. Se ei tuntunut todelta. Mutta silti se oli mahdollista. Minä uskoin elämäni sen varaan. Ja se luottamus oli onnekas. Kuitenkin lempemme ensimmäisinä päivinä minut usein valtasi tulevaisuuden pelko, kun muistelin sitä kiihkeyttä ja rajuutta, mitä hän oli osoittanut tunnustaessaan rakkauttaan. Mutta sellainen pelko oli aiheeton. Kenelläkään naisella ei ole koskaan ollut parempaa ja

hellempää puolisoa. Tuo hellyys ja kiihkeys hänen olennossaan oli samanlainen merkillinen seos kuin ujous ja uhkamielisyys hänen käytöksessään. Tuo vähäinen ujous! Hän ei koskaan siitä täydellisesti vapautunut, ja se oli viehättävää. Hänen käyttäytymisensä meidän vierashuoneessamme muistutti varovaista karhua posliinimyymlässä.[1]

[1] Niinä aikoina ihmiset vielä tapasivat täyttää asuinhuoneensa posliinikoristuksilla. He eivät olleet vielä oppineet yksinkertaista elintapaa. Sellaisia huoneita oli hyvin vaikea pitää puhtaina, ja tomupaholainen olikin talouden todellisenä kiusanhenkenä. Oli olemassa lukemattomia laitoksia tomun keräämistä, mutta ainoastaan muutamia sen poistamista varten.

Näihin aikoihin minulle lopullisesti selvisi, että kaikki epäilykset meidän rakkauteemme nähden olivat aiheettomia. Se tapahtui Philomath-klubissa eräänä merkillisenä iltana, jolloin Ernest haastoi herrat taisteluun heidän omassa leirissään. Mainittu Philomath-klubi oli huomatuin laatuaan koko Tyynen valtameren rannikolla. Sen oli perustanut miss Brentwood, tavattoman rikas vanhapiika; se merkitsi hänelle kaikkea, miestä, perhettä ja lelua. Sen jäsenet olivat seudun rikkaimpia, lukuunottamatta muutamia oppineita, joiden kautta klubi sai älykkäisyyden leiman.

Philomath-klubilla[1] ei ollut erityistä huoneistoa. Se ei ollut sellainen klubi. Kerran kuussa se kokoontui jonkun jäsenensä yksityisasuntoon kuulemaan luentoa. Luennoitsijat olivat tavallisesti, joskaan ei aina, palkattuja. Jos joku kemisti New Yorkissa teki uuden keksinnön — esim. radium-ongelmassa —, maksettiin hänen matkakustannuksensa mantereen poikki ja hänet palkittiin ruhtinaallisesti. Sama oli asianlaita johonkin naparetkeilijään tai äskettäin huomiota herättäneeseen kirjailijaan tai taiteilijaan nähden. Ketään syrjäisiä ei suvaittu eikä klubissa tapahtuneista keskusteluista koskaan päästetty uutisia sanomalehtiin. Siten suuret valtiomiehet — sellaisiakin tapauksia oli sattunut — saattoivat siellä vapaasti lausua ajatuksensa.

[1] Philomath = tiedon ystävä. Suom.

Otan esille rutistuneen kirjeen, minkä sain Ernestiltä kaksikymmentä vuotta sitten, ja siitä liitän tähän seuraavan otteen:

»Isäsi on Philomath-klubin jäsen, joten sinä voit tulla. Siis tule ensi tiistai-iltana. Minä lupaan, että siellä tulee olemaan hauskaa. Sinun äskeinen yrityksesi ravistaa isäntiä epäonnistui. Jos tulet, lupaan ravistaa heitä sinunkin puolestasi. Minä panen heidät ulisemaan niinkuin sudet. Sinä ainoastaan koskettelit heidän siveellisyyttään. Milloin ei ole kysymys muusta kuin heidän moraalistaan, he tuntevat sitä vahvemmin itsekylläisyytensä ja etevämyytensä. Mutta minä käyn kiinni heidän rahapusseihinsa. Ja se tulee järkyttämään heitä heidän teeskentelevän luonteensa perustuksia myöten. Jos tulet, saat nähdä frakkipukuisen luolaihmissen muristen kalvamassa luuta. Minä lupaan valmistaa suuret naukujaiset ja sinulle tilaisuuden katsoa pedon sieluun.

»He ovat kutsuneet minut repiäkseen minut palasiksi. Se on miss Brentwoodin keksintö. Hän huomaamattaan viittasi siihen kutsuessaan minua. Hän on tarjonnut heille ennenkin sellaista hauskuutta. Heitä huvittaa saada eteensä vilpittömiä ja kilttejä uudistusmiehiä. Miss Brentwood arvelee, että minä olen leppeä kuin kissanpoika ja vakaa kuin lehmä. Enkä kiellä, että annoin heille sellaisen käsityksen itsestäni. Hän oli aluksi sangen epäilevä, kunnes tuli vakuutetuksi vaarattomuudestani. Minä tulen saamaan sievoisen palkkion, kaksisataaviisikymmentä dollaria, kuten sopii miehelle, joka, vaikka onkin kumousmies, on ollut ehdokkaana kuvernöörin vaalissa. Minun on esiinnyttävä frakissa. Se kuuluu asiaan. En ole koskaan ennen esiintynyt sellaisessa puvussa. Pitänee vuokrata sellainen jostakin. Mutta olisin valmis tekemään enemmänkin saadakseni tilaisuuden esiintyä Philomathissa.»

Klubi kokoontui sinä iltana Pertonwaithen taloon. Isoon saliin oli kokoontunut pari sataa philomathia kuulemaan Ernestin puhetta. He olivat todellisia yhteiskunnan herroja. Huvin vuoksi laskin yhteen ne omaisuudet, joita nämä miehet edustivat, ja summa nousi satoihin miljooniin. Eivätkä nämä herrat olleet suinkaan joutilaita rikkaita. He olivat liikemiehiä, jotka ottivat tehokkaasti osaa teollisuuselämään ja politiikkaan.

Me olimme ennättäneet asettua paikoillemme, kun miss Brentwood johdatti sisälle Ernestin. He astelivat suoraa päätä huoneen taka-osaan, mistä käsin hänen piti puhua. Hän oli frakissa, ja hänen leveät hartiansa ja kuninkaallinen päänsä antoivat hänelle uhkean näön. Ja hänen liikkeissään oli huomattavana tuo lievä ujous, joka jo yksinään teki hänet rakastettavaksi minun silmissäni. Ja kun katsoin häntä, tunsin suurta iloa. Minä tunsin jälleen hänen valtimonsa tykytyksen ja hänen huultensa kosketuksen. Ja minun teki mieleni nousta ja huudahtaa tuolle kokoontuneelle seurueelle:

»Hän on minun!»

Huoneen perällä miss Brentwood esitteli hänet eversti Van Gilbertille, joka oli valittu sen illan

puheenjohtajaksi. Eversti Van Gilbert oli kuuluisa yhtiön-lakimies. Sen lisäksi hän oli äärettömän rikas. Pienin palkkio, minkä hän huoli ottaa huomioon, oli satatuhatta dollaria. Hän oli mestari alallaan. Laki oli lelu, jota hän piteli käsissään. Hän vatkasi sitä niinkuin savea ja muokkasi sitä mielensä mukaan aivan kuin joku kiinalainen silmäkääntäjä. Näöltään ja puhetavaltaan hän oli vanhanaikainen, mutta hänen mielikuvituksensa, tietonsa ja asialähteensä olivat yhtä nuoria kuin viimeisimmät lakiasetukset. Ensi kerran hän saavutti kuuluisuutta rikkoessaan Shardwellin testamentin.[1] Siitä jutusta hän oli saanut viisisataatuhatta dollaria. Ja siitä pitäen oli hänen maineensa kasvamistaan kasvanut. Häntä oli usein sanottu maan etevimmäksi asianajajaksi. Ja luokittipa kuinka hyvänsä, hänet olisi joka tapauksessa täytynyt merkitä yhdeksi maan kolmesta suurimmasta asianajajasta.

[1] Testamenttien rikkominen oli aivan yleistä siihen aikaan. Testamentin tekeminen ja testamentin rikkominen muodostuivat huomattaviksi ammateiksi. Ovelimmat lakimiehet kutsuttiin tekemään kumoamattomia testamentteja, mutta särkymättömiä niistä ei silti tullut; ja sangen usein sama lakimies, joka oli testamentin tehnyt, yhtä mielellään otti sen runsaasta maksusta rikkoakseen.

Hän nousi ja muutamain valituin sanoin, joiden pohjasävy oli ivallinen, esitteli Ernestin. Eversti Van Gilbertin sanoissa piili huolellisesti salattua pilkallisuutta, kun hän esitteli tämän yhteiskunnan parantajan ja työväenluokan jäsenen. Minua suututti, ja loin katseeni Ernestiin. Mutta hänen näkemisensä suututti minua kaksinkertaisesti. Hän ei näyttänyt käsittävän tuota imelää sappea. Siinä hän istui kilttinä ja vakaana ja unisena. Hän todellakin näytti typerältä. Ja minun mielessäni heräsi sillä hetkellä ajatus, että häntä ehkä hämmästytti tämä mahtava kokous, joka edusti niin suurta voimaa ja järkeä. Mutta samassa jo hymyilin. Hän ei voinut peijata minua. Mutta hän peijasi noita muita, aivan niinkuin hän oli peijannut miss Brentwoodia. Hän istui aivan etumaisilla istuimilla, tuon tuostakin kääntyen milloin minkin »kanssaveljen» puoleen osoittaen hymyllään hyväksyvänsä esittäjän huomautukset.

Eversti Van Gilbertin lopetettua Ernest nousi ja aloitti puheensa. Hän alkoi matalalla äänellä, kompastellen ja ikäänkuin hämillään ja neuvottomana. Hän puhui siitä, miten hän oli syntynyt työväenluokasta ja miten masentavissa ja kurjissa oloissa hän oli elänyt, oloissa, missä sekä liha että henki näkevät nälkää ja näivettyvät. Hän kuvaili pyrkimyksiään ja mielihalujaan ja käsitystään siitä paratiisista, missä yläluokan ihmiset elävät. Hän sanoi:

»Minun yläpuolellani, niin kuvittelin, oli itsekkyydestä vapaata henkeä, puhtaita ja jaloja ajatuksia, tarmokasta ja järjellistä elämää. Minä tiesin tämän kaiken, siksi että olin lukenut 'Seaside Libraryn'[1] novelleja, joissa muutamia konnia ja seikkailijattaria lukuunottamatta kaikki miehet ja naiset ajattelivat kauniita asioita, puhuivat kaunista kieltä ja tekivät loistavia tekoja. Lyhyesti sanottuna, yhtä varmasti vakuutettu kuin olin auringonnoususta, yhtä lujasti uskoin, että yläpuolellani oli kaikkea sitä, mikä on hyvää, jaloa ja kaunista, kaikkea sitä, mikä antaa elämälle säädyllyisyyttä ja arvokkuutta, kaikkea sitä, mikä tekee elämän elämisen arvoiseksi ja palkitsee vaivannäön ja kurjuuden.»

[1] Omituista kirjallisuutta, jonka tarkoituksena oli saattaa työväenluokka kokonaan väärään käsitykseen joutilaitten luokan elämästä.

Hän jatkoi kuvaustaan kertoen olostaan tehtaissa, opistaan hevosenkengittäjän ammatissa sekä siitä, miten hän tapasi sosialisteja. Näiden joukossa hän sanoi tavanneensa teräviä päitä ja loistavia älyjä, pappeja, jotka oli häädetty seurakunnistaan sen tähden, että heidän kristillisyytensä ei sallinut heidän olla mammonan palvelijoiden käskettävinä, ja professoreja, jotka hallitsevan luokan mahtikäsky oli karkoittanut yliopistoistaan. Sosialistit ovat kumouksellisia, hän sanoi, jotka tahtovat kumota nykyisen järjettömän yhteiskunnan ja sen raunioille rakentaa tulevaisuuden järkevän yhteiskunnan. Minä en voi koskaan unohtaa sitä tapaa, millä hän kuvaili kumouksellisten elämää. Hänen esityksensä kävi yhä sujuvammaksi ja hehkuvaksi. Hän jatkoi:

»Kumouksellisten keskuudessa tapasin lämmintä ihmisyyden uskoa, hehkuvaa ihanteellisuutta, epäitsekkyyden, kieltäytymisen ja uhrautumisen iloa. Siellä elämä oli puhdasta, jaloa ja henkevää. Minä jouduin tekemisiin suurten sielujen kanssa, jotka kohottivat lihan ja hengen dollareitten ja senttien yläpuolelle ja joille köyhälistökaupungin lapsen heikko vaikerrus merkitsi enemmän kuin maailmankaupan ja vallan kaikki loisto ja laitokset. Kaikkialla minua ympäröi tarkoitusten jalous ja teon uljuus, ja tuo aika elämästäni oli yhtämittaista auringonpaistetta ja tähtientuiketta.»

Kuten kerran ennenkin näin hänet jälleen olemukseltaan muuttuneena edessäni. Hänen otsaltaan hohti se jumalainen henki, mikä häntä innostutti. Mutta toiset eivät näyttäneet huomaavan sitä hohdetta; ainakin mr Wickson, joka istui takanani, oli pysynyt järkähtämättömänä, koska kuulin hänen murahtavan: »Utopisti.»[1]

[1] Sen ajan ihmiset olivat iskusanojen orjia. Heidän raukkamaisuutensa tässä suhteessa on meille käsittämätöntä. Niin sameat ja eksyneet olivat heidän mielensä, että yhden ainoan sanan mainitseminen saattoi kumota kaiken sen, minkä rakentamiseen oli tarvittu kokonaisen elämän ututtera

ajatustyö. Sellainen sana oli »utopia». Lausumalla tämän sanan saattoi heittää kumoon minkä taloudellisia parannuksia tai uudistuksia koskevan opin tahansa, huolimatta siitä, miten järkiperaiselle pohjalle se oli rakennettu.

Ernest jatkoi kertomustaan siitä, miten hän pääsi seurapiireihin, tullen vihdoin kosketuksiin yläluokan jäsenten ja korkeissa asemissa olevien miesten kanssa. Sitten seurasi hänen pettymyksensä, ja se tapa, jolla hän kuvasi tätä heräämistään, ei suinkaan mairitellut läsnäolevia. Häntä hämmästytti noiden ihmisten alhaisuus. Heidän elämänsä ei ollutkaan kaunista eikä siroa. Häntä kauhistutti itsekkyyks, mitä hän näki, ja enemmän kaikista häntä hämmästytti henkisen elämän täydellinen puute. Häntä, joka tuli suoraa päätä kumouksellisten joukosta, ihmetytti herrasluokan henkinen köyhyys. Ja vielä, huolimatta upeista kirkoista ja hyvin palkatuista papeista, hän oli huomannut, että herrasluokka, sekä miehet että naiset, oli kovin materialistista. Vaikka he kyllä livertelivät ihanteista ja siveydestä, oli heidän elämänsä pohjasävel sangen aineellinen. Ja todellinen siveys heiltä puuttui tyyten — se, mitä Kristus oli opettanut, mutta jota ei enää opetettu.

»Minä tapasin», hän sanoi, »sellaisia miehiä, jotka rauhanruhtinaan nimessä puhuivat sotien turmiollisuudesta, mutta samaan aikaan lähettivät kivääreillä aseistettuja pinkertoneja[1] ampumaan lakkolaisia omissa tehtaissaan. Minä tapasin miehiä, jotka ilmaisivat inhonsa nyrkkitappeluja kohtaan, mutta jotka samoihin aikoihin olivat osallisina väärennettyjen ravintoaineiden kaupassa, joilla he vuosittain tappoivat enemmän lapsia kuin verinen Herodes oli aikoinaan surmauttanut.

[1] Alkujaan pinkertonit olivat yksityisiä salapoliiseja, mutta lyhyen ajan kuluessa heistä tuli kapitalistien palkkasotureita, ja heistä vihdoin muodostuivat oligarkian sotajoukot.

»Tuo hienon näköinen, siropiirteinen herrasmies oli tahdoton tehtaanjohtaja, salaa leskiä ja orpoja ryöstävän yhtiön kätyri. Toinen herrasmies, joka kokoili harvinaisia kirjoja ja suosi kirjallisuutta, maksoi lahjuksia turpeanaamaiselle, mustaveriselle paikallispolitikoitsijalle. Eräs sanomalehtimies, joka julkaisi lehdessään patenttilääkeilmoituksia, nimitteli minua viheliäiseksi kansanylyttäjäksi, kun uskalsin kehoittaa häntä kirjoittamaan lehteensä totuudenmukaisen kuvauksen patenttilääkkeistä.[1] Muuan herrasmies taasen, joka puhui niin hartaasti ihanteista ja Jumalan hyvyydestä, oli joku aika sitten pettänyt toverinsa eräessä likeyrityksessä. Toinen mies, kirkon pylväs ja ulkolähetysten harras suosija, teetti liikkeensä myyjättäriellä kymmentuntisia työpäiviä nälkäpalkoilla, siten suorastaan edistäen prostitutsionia. Eräs mies, joka lahjoitteli rahoja professorinvirkojen perustamista varten yliopistoille, vannoi rahasta vääriä valoja oikeuksissa. Rautatiekuningas söi sanansa kansalaisena, herrasmiehenä ja kristittynä salaa myöntäessään rahtialennuksia. Senaattori oli raa'an, sivistymättömän puoluejohtajan orja ja leikkikalua. Samoin oli eräs kuvernööri ja eräs ylioikeuden tuomari; ja kaikki nuo kolme ajoivat rautatiellä vapaapiletillä; ja eräs rasvainen kapitalisti omisti poliittisen koneiston, ammattipolitikoitsijan ja sen rautatien, joka antoi noita vapaapilettejä.

[1] Patenttilääkkeet olivat patenttivalheita, mutta ne pettivät ihmisiä niinkuin keskiajalla loitsut ja taiat. Ainoa erotus oli siinä, että patenttilääkkeet olivat paljon kalliimpia ja — vaarallisempia.

»Ja kävi niin, että sen sijaan, että olisin tullut paratiisiin, jouduin kauppapyyteiden kuivalle aavikolle. Tapasin pelkkää typeryyttä kaikkialla muualla paitsi liikealalla. Minä en tavannut ketään, joka olisi ollut jalo, puhdas ja innostunut, mutta sensijaan tapasinkin monta, jotka olivat ehtineet pitkälle mädännäisyydessä. Minä löysin äärimmäistä itsekkyyttä ja sydämättömyyttä sekä raakaa, mässäävää materialismia.»

Paljon enemmänkin Ernest puhui heille heistä itsestään ja omasta pettymyksestään heidän suhteensa. Mitä älyllisyyteen tulee, olivat he ikävystyttäneet häntä, ja siveellisessä suhteessa taas he olivat tehneet hänet sairaaksi, joten hän mielihyvällä palasi kumouksellisten tovereittensa luokse, jotka olivat puhtaita, jaloja ja elämänintoisia ja kaikkea sitä, mitä kapitalistit eivät olleet.

»Ja nyt», hän sanoi, »sallikaa minun kertoa teille tuosta vallankumouksesta».

Mutta ensiksi minun täytyy huomauttaa, että Ernestin kamala kuvaus ei ollut liikuttanut heitä. Kun loin katseeni heihin, nähdäkseni, minkä vaikutuksen hänen puheensa oli tehnyt, näin, että he olivat pysyneet täydellisesti hänen syytöstensä yläpuolella. Ja minä muistin hänen sanoneen, että heitä ei voi järkyttää vetoamalla siveellisyyteen. Kuitenkin huomasin, että hänen karski puhetapansa oli vaikuttanut miss Brentwoodiin. Tämä näytti hämmästyneeltä ja suuttuneelta.

Ernest aloitti kertomuksensa kuvaamalla vallankumouksen armeijaa, ja kun hän kertoi sen suuruudesta — eri maissa saavutetuista äänimääristä — niin läsnäolijat alkoivat käydä levottomiksi. Huolestunut piirre ilmestyi heidän kasvoihinsa, ja minä huomasin, miten heidän huulensa pusertuivat yhteen. Vihdoinkin oli annettu sodanjulistus. Hän kuvasi sosialistien kansainvälistä järjestöä, joka käsitti viisikolmatta miljoonaa kautta koko maailman, niihin luettuina Yhdysvaltain puolitoista miljoonaa.

»Sellainen armeija», hän sanoi, »viisikolmatta miljoonaa miestä, on omansa antamaan miettimistä hallitsijoille ja hallitseville luokille. Tämän armeijan sotahuuto kuuluu: 'Ei mitään ehtoja! Me vaadimme kaiken, mitä te omistatte. Vähempään emme tyydy. Me tahdomme ottaa omiin käsiimme vallan ohjat ja ihmiskunnan kohtalon. Katsokaa meidän käsiämme. Ne ovat jäntevät kädet. Me aiomme ottaa teiltä hallituksenne, palatsinne ja mukavan joutilaisuutenne, ja siitä päivästä lähtien teidän on tehtävä työtä leivän hankkimiseksi niinkuin talonpoika pellollaan tai niinkuin nälkiintynyt ja surkea kauppapalvelija suurkaupungeissanne. Meillä on jäntevät kädet!'»

Ja niin sanoessaan hän ojensi valtavan käsivartensa, hevosenkengittäjän kädet, jotka kourivat ilmaa niinkuin kotkan kynnet. Hän oli ilmeinen työn vertauskuva siinä seistessään ja ojennellessaan käsiänsä ikäänkuin tarttuakseen kiinni kuulijoihinsa ja murskatakseen heidät. Minä huomasin jonkinlaista kokoonlyyhistymistä kuulijain taholla tämän mahtavan, uhkaavan vallankumouksellisen edessä. Ainakin sen voi huomata naisista, joiden kasvoilla kuvastui pelko. Mutta miesten laita ei ollut sama. He olivat toimivia rikkaita, eivät joutilaita, vaan todellisia taistelijoita. Matala kurkkuäänen tapainen kohina kuului hetkisen, ja sitten taas kaikki oli hiljaista. Se oli raivonpuuskan edelläkävijä, ja minä olin kuuleva sen useat kerrat sinä iltana ihmispedon merkinä, alhaisimpain intohimojen tulkkina. Eivätkö he itse olleet tietoisia tuosta äänestä? Se oli petolauman murinaa, josta se itse ei ollut tietoinen. Ja sillä hetkellä, kun näin, miten heidän kasvonsa kovenivat ja miten taistelunsoihutu syttyi heidän silmissään, käsitin, että he eivät hevillä tulisi luopumaan maailmanherruudestaan.

Ernest jatkoi hyökkäystänsä. Hän osoitti, miten noiden puolentoista miljoonan kumouksellisen olemassaolo Yhdysvalloissa perustuu siihen, että kapitalistiluokka on hoitanut yhteiskunnan asiat pilalle. Hän kuvaili luolaihmissen ja meidän päiviemme raakalaiskansojen taloudellisia suhteita. Ja hän kuvasi koneiden ja yhteiskunnallisen järjestymisen kehityksen ja osoitti, miten meidän aikamme sivistynyt ihminen voi tuottaa tuhat kertaa enemmän kuin alkuihminen.

»Viisi miestä», hän sanoi, »voi pitää leivässä tuhat ihmistä. Yksi mies voi valmistaa pumpulikangasta kahdelle ja puolelle sadalle ihmiselle, villakangasta kolmellesadalle ja kenkiä tuhannelle. Tästä voisi tehdä sen johtopäätöksen, että kunnollisen yhteiskuntajärjestyksen vallitessa meidän aikamme sivistysihminen tulisi paljon paremmin toimeen kuin luolaihminen. Mutta onko niin laita? Katsokaamme. Yhdysvalloissa elää viisitoista miljoonaa[1] ihmistä köyhyydessä; ja köyhyydellä ymmärretään tässä sellaisia olosuhteita, joissa ravinnon ja riittävän suojan puutteessa ei voida ylläpitää edes tavallista työkykyä. Yhdysvalloissa on tänä päivänä, huolimatta teidän niin sanotuista työväenlaeistanne, kokonaista kolme miljoonaa alaikäistä työläistä.[2] Kahdessatoista vuodessa heidän lukunsa on kasvanut kaksinkertaiseksi. Ja sivumennen minä kysyn teiltä, te yhteiskunnan taloudenhoitajat, miksi ette julkaisseet v:n 1910:n väenlaskutilastoa? Ja vastaan teidän puolestanne, että te ette uskaltaneet. Ne kurjuuden numerot olisivat jouduttaneet sitä vallankumousta, joka nyt tekee tuloaan.

[1] Robert Hunter sanoo v. 1906 kirjassaan »Poverty» (Köyhyys), että siihen aikaan Yhdysvalloissa oli 10 milj. köyhyydessä elävää ihmistä.

[2] Yhdysvaltain virallisen väenlaskun mukaan, v:lta 1900, alaikäisten työläisten luku ilmoitettiin 1,752,187:ksi. — Senjälkeen ei näitä tilastoja enää julkaistu.

»Mutta palaan syytökseeni. Jos kerran nykyajan ihmisen tuotantokyky on tuhat kertaa suurempi kuin luolaihmissen, niin mistä johtuu, että Yhdysvalloissa tänä päivänä on viisitoista miljoonaa ihmistä, jotka elävät köyhyydessä? Miksi on Yhdysvalloissa kolme miljoonaa alaikäistä työläistä? Nämä ovat syyttäviä kysymyksiä. Kapitalistiluokka on hoitanut huonosti asioita. Sen tosiasian valossa, että nykyajan ihminen elää kurjemmissa oloissa kuin luolaihminen ja että hänen tuotteliaisuutensa on tuhat kertaa suurempi kuin luolaihmissen, ei voi tehdä muuta johtopäätöstä kuin että kapitalistiluokka on hoitanut asioita huonosti, että te olette huonosti hoitaneet asioita, herrat, että te olette rikoksellisesti ja itsekkäästi hoitaneet asioita. Ja tässä suhteessa te ette voi minulle vastata tänä iltana enempää kuin koko kapitalistiluokka voi vastata Yhdysvaltojen puoleltoista miljoonalle kumoukselliselle. Te ette voi vastata. Minä vaadin teiltä vastausta. Ja edelleen minä uskallan väittää, että te ette vastaa sittenkään, kun olen lopettanut puheeni. Tässä kysymyksessä teidän kielenne on kahlehdittu, vaikka te muissa asioissa olettekin sangen puheliaita.

»Teidän hallintonne on kokonaan epäonnistunut. Te olette tehneet sivistyksestä irvikuvan. Te olette olleet sokeita ja ahneita. Te olette häpeämättömästi nousseet puhujalavalle meidän parlamenttisaleissamme ja julistaneet, että liike ei tuottaisi osakkailleen voittoa, ellei lapsilla ja pienokaisilla teetetäisi työtä. Enkä minä tässä suinkaan puhu omiani. Se näkyy lainlaatijakuntien pöytäkirjoista. Te olette tuudittaneet omantuntonne nukuksiin juttelemalla suloisista ihanteista ja siveellisyydestä. Te olette lihonneet vallasta ja varallisuudesta ja juopuneet menestyksestä — ettekä voi

toivoa meiltä parempaa kuin kuhnurit mehiläispesässä, silloin kun työmehiläiset hyökkäävät niiden kimppuun tehdäkseen lopun niiden laiskottelusta. Te olette epäonnistuneet yhteiskunnan talouden hoidossa, ja me otamme sen teiltä pois. Puolitoista miljoonaa työmiestä sanoo saavansa muutkin työläiset liittymään heihin ja ottamaan teiltä pois yhteiskunnan hallinnon. Se on kumous, herrat. Pysäyttäkää se, jos voitte.»

Hetken aikaa Ernestin ääni kaikui isossa salissa. Sitten kuului jälleen tuo käheä sorina, ja toistakymmentä miestä hypähti pystyyn pyytäen puheenvuoroa eversti Van Gilbertiltä. Minä huomasin, että miss Brentwoodin hartiat nytkähtelivät suonenedontapaisesti, ja minua suututti, sillä otaksuin, että hän nauroi Ernestille. Mutta pian huomasin, että se olikin hermostunutta itkua. Häntä kauhistutti se, että hän oli viskannut tuon kekäleen tämän siunatun Philomath-klubin keskelle.

Eversti Van Gilbert ei huomannut niitä pariakymmentä miestä, jotka äänekkäästi vaativat puheenvuoroa. Hänen kasvonsa olivat tuskaisessa väänteessä. Hän hypähti tuoiltaan, huitoi ilmaa käsillään eikä hetken aikaan voinut muuta kuin änkyttää. Ja sitten hän pääsi puheen alkuun, mutta se puhe ei ollut sadantuhannen dollarin asianajajan puhetta eikä ollut esitystapakaan vanhanaikaista kaunopuheisuutta.

»Mielettömyys mielettömyyden perästä!» hän huudahti. »En vielä koskaan iässäni ole kuullut niin monta mielettömyyttä yhden ainoan tunnin kuluessa. Ja sitäpaitsi, nuori mies, minun täytyy sanoa teille, että te ette ole lausunut mitään uutta. Minä sain tietää kaiken tuon koulussa, ennenkuin te olitte syntynyt. Jean Jacques Rousseau julisti teidän sosialistisia oppejanne lähes kaksisataa vuotta sitten. Takaisin maanviljelykseen! saarnasi hän. — Hassutusta! Meidän biologiamme osoittaa tuon opin mielettömyyden. On täydellä syyllä sanottu, että *vähäinen* tietomäärä on vaarallinen kappale, ja te olette esittänyt siitä loistavan esimerkin mielipuolisilla opeillanne. Mielettömyys mielettömyyden perästä! Mielettömyys ei ole koskaan ennen tuottanut minulle arveluttavampaa pahoinvointia. Se riittääköön teidän kypsymättömästä ja lapsellisesta järkeilystänne!»

Hän napsautti halveksivasti sormiaan ja istahti paikoilleen. Ja sekä miesten että naisten taholta kuului hyväksymisen ääniä. Ja niistä miehistä, jotka olivat pyytäneet puheenvuoroa, toiset puolet alkoivat puhua yht'aikaa. Hämminä ja sekamelska oli sanoin kuvaamaton. Ei koskaan oltu mrs Pertonwaitheen palatsissa nähty sellaista näytelmää. Nämä siis olivat kylmäverisiä teollisuusparoneja ja yhteiskunnan herroja, nämä murisevat, ulvovat, frakkipukuiset raakalaiset. Todellakin oli Ernest tehnyt heihin masentavan vaikutuksen ojentaessaan kätensä ikäänkuin siepatakseen heiltä heidän rahapussinsa, sillä hänen kätensä edustivat heidän silmissään niiden puolentoista miljoonan kumouksellisen käsiä.

Mutta Ernest ei hetkeksikään menettänyt malttiaan. Jo ennenkuin eversti Van Gilbert oli ennättänyt istahtaa, hän hypähti ylös.

»Yksi kerrallaan!» hän huusi jyrisevällä äänellä.

Ääni virtasi kohisten hänen jyrävästä rinnastaan, ja siihen hukkui salissa vallitseva melu. Persoonallisuutensa voimalla hän palautti hiljaisuuden.

»Yksi kerrallaan», hän toisti leppeästi. »Sallikaa minun vastata eversti Van Gilbertille. Sen jälkeen toiset saavat hyökätä kimppuuni, mutta yksitellen, muistakaa se. Tämä ei ole mikään katukokous tai jalkapallokenttä.»

»Mitä teihin tulee», hän jatkoi kääntyen eversti Van Gilbertin puoleen, »te ette ole vastannut mihinkään, mitä minä sanoin. Te olette ainoastaan tehnyt muutamia kiihkoisia ja saivartelevia huomautuksia minun mielentilastani. Se saattaa käydä päinsä teidän ammatissanne, mutta minulle te ette voi puhua tuolla tavalla. Minä en ole työmiehen, joka tulee teiltä lakki kourassa pyytämään palkankoroitusta tai suojelusta sitä konetta vastaan, jolla hän työskentelee. Totuuden saivarteleminen ei käy päinsä, kun olette minun kanssani puheissa. Säästäkää se siksi kuin tulette tekemisiin palkkaorjienne kanssa. Ne eivät uskalla vastustaa teitä sen tähden, että te pitelette käsissänne heidän leipäänsä ja särvintänsä, vieläpä heidän henkeänsäkin.

»Mitä tulee tuohon luonnontilaan palaamiseen, jonka te sanotte oppineenne koulussa, ennenkuin minä synnyinkään, sallikaa minun huomauttaa, juuri noiden sanojen nojalla, että te ette ole oppinut mitään sen perästä. Sosialismilla on sen kanssa yhtä vähän tekemistä kuin korkeammalla matematiikalla on tekemistä sunnuntaikoulussa. Minä sanoin, että teikäläiset ovat typerä, milloin he esiintyvät liikemaailman ulkopuolella, ja te, hyvä herra, olette antanut siitä loistavan esimerkin.»

Tämä kamala löylytys oli liian ankara miss Brentwoodin hermoille. Hänen hysteerinen tilansa kävi sietämättömäksi, ja hänet talutettiin ulos salista itkien ja nauraen. Ja se tapahtuikin hyvissä ajoissa, sillä vielä pahempaa oli tulossa.

»Älkääkää vedotko minun sanoihini», jatkoi Ernest, kun välikohtauksesta aiheutunut häiriö oli

taonnut. »Teidän omat auktoriteettinne yksimielisesti todistavat teidän typeryytenne. Teidän omat palkatut tiedonhankkijanne sanovat teille, että te olette väärässä. Menkää nöyrimmän ja vähäpätöisimmän sosiologian opettajanne luo ja kysykää häneltä, mikä erotus on olemassa Rousseauun luontoonpalaamis-opin ja sosialismin välillä; kysykää suurimmilta porvarillisilta valtiotalouden tutkijoilta ja sosiologeilta; tutkikaa mitä oppikirjaa tahansa, joka käsittelee näitä asioita; kaikkialta saatte sen vastauksen, että takaisin luontoon palaamisen ja sosialismin välillä ei ole mitään järjestäytynyttä. Vieläpä tulette huomaamaan, että sosialismi ja luontoonpalaamis-oppi ovat suorastaan vastakkaisia. Kuten sanoin, älkää jättäkö sitä minun sanoistani riippuvaksi. Teidän typeryytenne löytyy esitettynä teidän omissa kirjoissanne, niissä kirjoissa, joita ette koskaan lue. Ja mikäli on kysymys typeryydestänne, olette te vain luokkanne edustajia.

»Te tunnette lakia ja liikeasioita, eversti Van Gilbert. Te tiedätte, miten suuria yhtiöitä on palveltava ja miten isonnettava voitto-osinkoja lakia vääristelemällä. Hyvä on. Pysykää paikoillanne. Te olette huomattava numero. Te olette erinomainen lakimies, mutta huono historioitsija, te ette tiedä mitään yhteiskuntaopista, ja teidän biologianne on Pliniuksen aikaista.»

Eversti Van Gilbert vääntelihe tuolissaan. Täydellinen hiljaisuus vallitsi huoneessa. Kaikki istuivat kuin tenhottuina — halvaantuneina paikoillaan. Sellainen eversti Van Gilbertin kohtelu oli ennenkuulumatonta, aavistamatonta, uskomatonta — kuuluisan eversti Van Gilbertin, jonka edessä tuomarit vapisivat, kun hän nousi puhumaan. Mutta Ernestillä ei ollut tapana antaa viholliselle armoa.

»Tällä en tietysti tarkoita teitä erityisesti», sanoi Ernest. »Suutari pysyköön lestissään. Pysykää te omassa ammatissanne, ja minä pysyn omassani. Te olitte siirtynyt vieraille laitumille. Kun on kysymys lain kiertämisestä tai uuden lain laatimisesta rosvoavain yhtiöitten suojaksi, niin lankean maahan teidän edessänne. Mutta kun tulee kysymys sosiologiasta — minun alastani — niin teidän on vaivuttava minun jalkoihini. Muistakaa se. Muistakaa niinkään, että teidän lakinne on kuluvan päivän kysymys ja että teidän koko toimintanne rajoittuu siihen ahtaaseen alaan. Siksipä teidän saivartelevat väitteenne ja yltiöpäiset johtopäätöksenne eivät ansaitse sitä ääntä, mikä tarvitaan niiden lausumiseen.»

Ernest pysähtyi tuokioksi ja katseli everstiä mieltävästi, miten hänen kasvonsa olivat synkistyneet ja vihasta vääntyneet, miten hänen rintansa aaltoili, ruumiinsa vavahteli ja hervottomat valkoiset kätensä vuoroin pusertuivat nyrkkiin ja aukenivat.

»Mutta näyttää siltä, että teillä on vielä jotakin sanottavaa, ja minä annan teille tilaisuuden. Olen syyttänyt teidän luokkaanne. Osoittakaa, että olen väärässä. Minä osoitin teille meidän aikamme ihmisen viheliäisyyden — kolme miljoonaa lapsiorjaa Yhdysvalloissa, lapsiorjaa, joiden työtä voitto-osingot olisivat mahdollisia, ja viisitoista miljoonaa huonosti ruokittua, huonosti puettua ja kurjasti majoitettua ihmistä. Minä osoitin, että meidän aikamme ihmisen tuotantokyky, yhteiskunnallisen järjestyksen ja koneiden kautta, on suurentunut tuhatkertaiseksi. Ja minä väitin, että näistä kahdesta tosiasiasta ei voi tehdä muuta kuin sen johtopäätöksen, että kapitalistiluokka on hoitanut huonosti taloutta. Sellainen oli syytökseni, ja minä haastoin teitä juurta jaksain vastaamaan tähän syytökseen. Vieläpä enemmänkin. Minä ennustin, että se jäisi teiltä vastaamatta. Teistä riippuu nyt ennustukseni murskaaminen. Te sanoitte minun puhettani mielettömyydeksi. Näyttäkää toteen sen mielettömyys, eversti Van Gilbert. Torjukaa se syytös, minkä minä ja puolitoista miljoonaa toveriani olemme viskanneet teitä ja teidän luokkaanne vastaan.»

Eversti Van Gilbert vällän unohti, että hän oli puheenjohtaja ja että kohteliaisuus olisi vaatinut häntä myöntämään toisille puheenvuoroja. Hän kavahti seisaalleen, huitoi käsiään ja kadotti tunnetun puhetautonsa ja mielenmalttinsa, sätien Ernestiä hänen nuoruudestaan ja kansan yllyttämisestä sekä vimmatusti parjaten työväenluokkaa, sen saamattomuutta ja sen arvottomuutta.

»En ole eläessäni tavannut toista, jota olisi niin vaikea saada pysymään asiassa kuin teitä», aloitti Ernest vastauksensa tähän hyökkäykseen. »Minun nuoruudellani ei ole mitään tekemistä sen kanssa, mitä olen tuonut esille. Ei liioin työväenluokan arvottomuudella. Minä syytin kapitalistiluokkaa yhteiskuntatalouden huonosta hoitamisesta. Te ette ole vastannut. Te ette ole yrittäneykään vastata. Miksi? Senkö tähden, että teillä ei ole mitään vastattavaa? Te olette koko tämän seurueen puhemies. Jokainen läsnäolija, paitsi minä, odottaa vastausta teidän huuliltanne. Ja he odottavat sitä teiltä sen tähden, että heillä itsellään ei ole vastausta. Mitä minuun tulee, niin, kuten jo sanoin, minä tiedän, että te ette ole ainoastaan kykenemätön vastaamaan, vaan että ette haluakaan vastata.»

»Tämä on sietämätöntä!» huudahti eversti Van Gilbert. »Tämä on loukkaavaa!»

»Se, että te ette vastaa, on sietämätöntä», vastasi Ernest vakavasti. »Eikä ketään voida järkipuheella loukata. Loukkaus jo olemukseltaan perustuu tunteeseen. Tointukaa toki. Vastatkaa järjestelmällisesti minun järjestelmälliseen syytökseeni, että kapitalistiluokka on hoitanut huonosti yhteiskunnan taloutta.»

Eversti Van Gilbert vaikenä, yrmeä paremmuuden ilme kasvoillaan, sellainen mikä sopii miehelle, joka

ei halua ryhtyä sananvaihtoon lurjuksen kanssa.

»Älkää olko pahoillanne», sanoi Ernest. »Lohduttakaa itseänne sillä, että vielä koskaan ei kukaan teikäläinen ole vastannut tähän syytökseen.» Hän kääntyi niiden miesten puoleen, jotka olivat vaatineet puheenvuoroa. »Nyt on teidän vuoronne. Antakaa paukkua, mutta älkää unohtako, että minä vaadin teiltä sitä vastausta, mikä eversti Van Gilbertiltä jäi antamatta.»

Olisi mahdotonta kertoa kaikkea sitä, mitä sanottiin keskustelun aikana. Minä en koskaan ollut aavistanut, että niin monta sanaa voitaisiin sanoa kolmen tunnin kuluessa. Kaikessa tapauksessa se oli loistavaa. Mitä enemmän hänen vastustajansa kiihtyivät, sitä enemmän hän kiihoitti heitä. Hänellä näytti olevan varastossa valmista tietoa niinkuin tietosanakirjassa, ja aina hänen onnistui naulata vastustajansa terävillä huomautuksilla ja sopivilla sanamuodoilla. Hän oitis osoitti heidän epäjohtomukaisuutensa. Milloin hän huomautti väärästä todistelutavasta, että se ja se johtopäätös ei ollut missään yhteydessä ehdotelman kanssa tai että ehdotelma oli ulkokullattu sen tähden, että siihen oli jo ovelasti piilotettu se johtopäätös, mikä piti todistaa j. n. e.

Ja niin jatkui kamppailu. Joskus hän vaihtoi keveän miekkansa nuijaan, jolla hän rusikoi heidän ajatuksiansa kahta puolta. Aina hän vain vaati tosiasioita, hyläten teorit. Ja hänen tosiasiansa tekivät heidän tappionsa täydelliseksi. Kun he hyökkäsivät työväenluokan kimppuun, hän aina huomautti: »Pata kattilata soimaa; mutta se ei ole vastaus siihen syytökseen, että teidän oma naamanne oli likainen.» Ja kaikille yhteisesti hän sanoi: »Miksi ette vastaa siihen syytökseen, että teidän luokkanne on hoitanut huonosti taloutta? Te olette puhuneet jos jonkinlaisista asioista ja asioiden asioista, mutta te ette ole vielä vastanneet. Johtuuko se siitä, että teillä ei ole vastausta?»

Keskustelun loppupuolella puhui mr Wickson. Hän oli ainoa, joka pysyi tyynenä, ja Ernest kohtelikin häntä erityisellä huomaavaisuudella.

»Ei mitään vastausta tarvita», sanoi mr Wickson verkalleen ja harkiten. »Minä olen seurannut koko keskustelua hämmästyksellä ja vastenmielisyydellä. Te olette herättäneet minussa vastenmielisyyttä, hyvät herrat oman luokkani jäsenet. Te olette menetelleet kuten pahaiset koulupojat sekoittamalla siveysoppia moiseen keskusteluun. Teidät on nolattu ja voitettu. Ja te olette vain surisseet. Te olette hääränneet niinkuin sääsket karhun ympärillä. Hyvät herrat, tuossa seisoo karhu (hän viittasi Ernestiä), ja surinanne on vain kutkuttanut sen korvia.

»Asema on vakava, uskokaa minua. Tuo karhu ojenteli käpäliänsä rusentaakseen meidät. Hän sanoi Yhdysvalloissa olevan puolitoista miljoonaa kumouksellista. Ja se on totta. Hän sanoi, että heidän tarkoituksensa on ottaa meiltä pois meidän hallituksemme, palatsimme ja kaikki mukavuutemme. Se on myöskin totta. Muutos, suuri muutos tulee tapahtumaan yhteiskunnassa; mutta se ei välttämättömästi tule olemaan sellainen, jollaista tuo karhu ennustaa. Karhu on sanonut, että hän murskaa meidät. Entäpä jos me sen sijaan murskaamme hänet.»

Kumea kohina syntyi jälleen isossa salissa, ja toinen nyökkäsi toiselleen ikäänkuin vahvistaen toisensa ajatuksen. Heidän kasvonsa jäykistyivät. He olivat taistelijoita, se oli varmaa.

»Mutta surisemalla me emme karhua nutista», jatkoi mr Wickson tyynellä äänellä. »Me ryhdymme sitä metsästäämään. Me emme vastaa karhulle sanoilla. Me vastaamme lyijyllä.[1] Meillä on valta. Kukaan ei tahdo kieltää sitä. Sen vallan avulla me pysymme vallassa.»

[1] Silloista ajatustapaa kuvaa seuraava lausunto »The Cynic's Word Bookista» (v. 1906), jossa sen aikakauden kuuluisa ihmisvihaaja Ambrose Bierce lausui: »Kuularuisku = todistuskappale, jota tulevaisuus valmistelelee vastaukseksi Amerikan sosialismille.»

Hän kääntyi yht'äkkiä Ernestin puoleen. Seurasi juhlallinen hetki.

»Sellainen siis tulee olemaan meidän vastauksemme. Me emme tuhlaa teille sanoja. Kun te ojennatte jättereiset kätenne ottaaksenne meiltä palatsimme ja mukavuutemme, niin me näytämme teille, mitä voima on. Pommisateella ja kuularuiskulla me tulemme antamaan teille vastauksen. Me tallaamme teidät kumoukselliset jalkoihimme. Maailma on meidän, me olemme sen herroja, ja se tulee pysymään meidän hallussamme. Työläislaumat ovat olleet liejussa aina historian alkuajoista saakka, ja minä luen historian oikein. Ja liejussa ne tulevat pysymään niin kauan kuin minulla ja meikäläisillä ja niillä, jotka tulevat meidän jälkeemme, on valta. Siinä on oikea sana. Sanojen kuningas on — voima. Ei Jumala eikä mammona, vaan voima. Toistakaa sitä siksi, kunnes kielenne tarttuu kitalakeen. Voima!»

»Minä olen saanut vastauksen», sanoi Ernest hiljaa. »Se on ainoa mahdollinen vastaus. Voima. Sitä me työläiset juuri saarnaammekin. Me tiedämme, ja katkerasta kokemuksesta, ettei maksa vaivaa vedota oikeuteen ja ihmisyyteen. Teidän sydämenne ovat yhtä kovat kuin teidän kantapäänne, joilla te tallaatte köyhiä. Siksi me vetoammekin voimaan. Äänitemme voimalla vaalipäivänä me otamme teiltä pois teidän hallituksenne.»

»Entä sitten, jos te saatte enemmistön, musertavan enemmistön vaaleissa?» tiedusti mr Wickson. »Otaksukaammepa, että me emme suostuisi siirtämään teille hallitusta sen perästä, kun te olette sen äänillänne voittaneet?»

»Sen me myöskin olemme ottaneet huomioon», vastasi Ernest. »Ja me tulemme vastaamaan teille lyijyllä. Voimalla, jonka olette julistanut sanojen kuninkaaksi. Hyvä on. Se tulee olemaan voimaa. Ja sinä päivänä, kun olemme päässeet voitolle vaaleissa ja te kieltäydytte jättämästä meille sitä hallitusta, minkä me olemme perustuslaillisesti ja rauhallisesti valloittaneet, ja te kysytte, mitä me aiomme tehdä — sinä päivänä, uskokaa minua, me tulemme antamaan teille vastauksen; ja me vastaamme pommeilla ja kuularuiskuilla.

»Te ette voi päästä meidän käsistämme. Totta kyllä, te olette lukenut historianne oikein. Sekin on totta, että työmies on kautta historian käsittämän ajan ollut liejussa. Ja se niinkään on varmaa, että niin kauan kuin teikäläisillä ja teidän jälkeläisillänne on valta, työmies tulee olemaan liejussa. Minä myönnän sen. Minä myönnän kaiken sen, mitä te olette sanonut. Voima tulee aina olemaan määrääjänä, niinkuin se aina on ollutkin. Se on luokkain välistä taistelua. Samoin kuin teidän luokkanne kukisti vanhan läänitysaateliston, samoin tulee meidän luokkamme, työväenluokka, kukistamaan teidän valtanne. Jos te luette biologiaa ja yhteiskuntatiedettä yhtä tarkkaavaisesti kuin luette historiaa, niin huomaatte, että se, mitä minä olen kuvannut, tulee välttämättömästi tapahtumaan. Kysymys on ainoastaan ajasta — ehdottomasti varmaa on, että teidän luokkanne tulee kukistumaan. Ja se tapahtuu voimalla. Me työläiset olemme toistaneet tuota sanaa, kunnes se on kokonaan juurtunut meidän mieliimme. Voima. Se on kuninkaallinen sana.»

Ja niin päättyi illanvietto Philomathien klubissa.

KUODES LUKU.

Pahaenteisiä varjoja.

Näihin aikoihin alkoi tulevien tapahtumain enteitä esiintyä kaikkialla. Ernest oli jo varoittanut isää siitä, että hän salli sosialistien ja työväenjohtajain majailta talossaan ja julkisesti oli läsnä sosialistien kokouksissa; mutta isä vain nauroi hänen levottomuudelleen. Minä puolestani opin paljon seurustellessani noiden työväenjohtajain ja ajattelijain kanssa. Aloin nähdä kilven toiselle puolelle. Minua viehätti se epäitsekkyys ja korkea ihanteellisuus, jota tapasin, ja toiselta puolen minua hämmästytti se laaja filosofinen ja tieteellinen sosialistikirjallisuus, mikä avautui eteeni. Minä opin nopeasti, mutta en kyllin nopeasti käsittääkseni asemamme vaarallisuuden.

Minua varoiteltiin, mutta minä en siitä välittänyt. Esim. mrs Pertonwaithe ja mrs Wickson, yliopistokaupunkimme hienoston vaikutusvaltaisimmat naiset, antoivat ymmärtää, että olin liian nenäkäs ja itsepäinen nuori nainen, jolla oli taipumus sekaantua toisten ihmisten asioihin. Enkä minä kummeksunut heidän menettelyään muistaessani, mitä osaa olin näytellyt Jacksonin jutussa. Mutta minä en arvannut panna tarpeeksi painoa noiden kaikkivaltiaiden rouvien lausuntoihin.

Tosin huomasin, että tuttavani alkoivat karttaa seuraani, mutta käsitin sen johtuvan siitä paheksumisesta, mikä ilmeni lähimmässä piirissämme minun ja Ernestin aiotun avioliiton tähden. Vasta jonkun ajan kuluttua Ernest osoitti minulle selvästi, että se ei ollut mikään satunnainen ilmiö, vaan että sen takana oli harkittu suunnitelma. »Sinä olet osoittanut suosiotasi luokkasi vihollisille», hän sanoi. »Ja sinä et ole ainoastaan antanut suojaa kodissasi, vaan lisäksi rakkautesi, itsesi. Se on petos luokkaasi vastaan. Äläkä luulekaan pääseväsi rankaisematta.»

Eräänä iltana, kun me olimme yhdessä Ernestin kanssa, isä palasi kotiin suuttuneena — filosofisesti suuttuneena. Hän antoi harvoin suuttumuksensa päästä valloilleen. Se oli aina hillittyä, ja hän tapasi sanoa sitä jännitykseksi. Saattoi oitis huomata, että hän todellakin oli jännityksissään astuessaan huoneeseen.

»Mitä arvelette?» hän kysyi. »Minä olin päivällisillä Wilcoxin kanssa.»

Wilcox oli täysinpalvellut yliopiston rehtori, jonka rapistunut mieli oli täynnä kaikenlaisia käsityksiä ja asioita, jotka olivat olleet nuoria v. 1870 ja joita hän ei ollut sen jälkeen tarkistanut.

»Minut oli kutsuttu», virkkoi isä. »Minua oli lähetetty noutamaan.»

Hän pysähtyi, ja me odotimme.

»Se oli mainiosti järjestetty, minä myönnän sen. Minulle annettiin nuhteita. Minulle! Ja sitten tuo vanha kivettymä...»

»Minä panen veikkaa, että tiedän, mistä teitä nuhdeltiin», sanoi Ernest.

»Ettepä voi arvata, vaikka kolmasti koettaisitte», naurahti isä.

»Ensimmäisellä kerralla minä sen arvaan», intti Ernest. »Eikä se ole arvaamista. Minä tiedän sen. Teitä nuhdeltiin yksityisestä elämästänne.»

»Aivan niin», huudahti isä. »Mistä te sen arvasitte?»

»Minä tiesin, että niin kävisi. Minähän varoitin teitä jo ennakolta.»

»Niin teittekin», myönteli isä. »Mutta minä en voinut uskoa sitä. Muuten siitä saan lisätodistuksia kirjaani.»

»Se ei ole mitään siihen verrattuna, mitä on tulossa», jatkoi Ernest, »jos te nimittäin yhä edelleen suojelette talossanne sosialisteja ja kumouksellisia, minä niihin luettuna.»

»Juuri niin puheli vanha Wilcox. Ja kaiken muun lisäksi hän sanoi, että se osoittaa huonoa makua, on kokonaan hyödytöntä eikä ole sopusoinnussa yliopiston traditsioiden ja tapojen kanssa. Hän sanoi paljon muutakin samanlaista, enkä minä voinut naulata häntä mihinkään erikoiseen kohtaan. Tein kuitenkin tuon tehtävän hänelle sangen kiusalliseksi, eikä hän voinut muuta kuin toistaa sanojaan ja vakuutella, miten suuresti hän kunnioitti minua ja miten koko maailma kunnioittaa minua tiedemiehenä. Se ei ollut mieluinen tehtävä hänelle. Minä saatoin nähdä, että hän ei pitänyt siitä.»

»Hän ei toiminut omasta vapaasta tahdostaan», sanoi Ernest. »Ja kahleet eivät yleensä ole kevyitä kantaa.»

»Niin. Sen verran sain häneltä tietää. Hän sanoi, että yliopisto tarvitsee tänä vuonna saman verran lisää varoja kuin valtio suostuu sille myöntämään ja että ne rahat on saatava rikkailta henkilöiltä, jotka eivät mitenkään voi sietää sitä, että yliopisto vieraantuu pois korkeasta aatteestaan, nimittäin kiihkottoman tiedon kiihkottomasta etsinnästä. Kun koetin saada hänet selittämään, mitä tekemistä kotielämälläni oli yliopiston ylevän tehtävän kanssa, hän tarjosi minulle kahden vuoden virkavapautta täydellä palkalla Europan-matkaa, virkistystä ja tieteellisiä tutkimuksia varten. Minä tietystikään asiain näin ollen en voinut suostua siihen.»

»Parasta olisi ollut suostua», sanoi Ernest.

»Se oli lahjomisyrittys», vastasi isä; ja Ernest nyökkäsi myöntävästi.

»Niinikään tuo löylynyömä sanoi yksityisissä seurapiireissä puhuttavan, että minun tyttäreni on julkisissa tilaisuuksissa nähty sellaisten epäilyttävien henkilöiden kuin teidän kanssanne ja että se ei ole yliopiston hengen ja arvon mukaista. Ei hän puolestaan siitä välittänyt — eihän toki; mutta puhuttiin nyt sellaista ... niin että minun olisi kiinnitettävä huomiota...»

Ernest mietti hetken aikaa ja sanoi sitten, kasvoillaan synkän vihan piirre:

»Tässä on kysymys enemmästä kuin pelkästä yliopiston periaatteesta. Joku on pakottanut liikkeelle rehtori Wilcoxin.»

»Arveletteko niin?» kysyi isä, ja hänen kasvonsa ilmaisivat pikemmin uteliaisuutta kuin säikähdystä.

»Tahtoisin saada teidät vakuutetuksi käsityksestä, mikä häämöttää mielessäni», sanoi Ernest. »Ei koskaan ennen historiallisella ajalla yhteiskunta ole ollut sellaisessa käymistilassa kuin juuri näinä aikoina. Nopeasti tapahtuvat muutokset teollisuusjärjestelmässä aiheuttavat samanlaisia nopeita muutoksia uskonnollisissa, valtiollisissa ja yhteiskunnallisissa laitoksissa. Näkymätön peloittava vallankumous tapahtuu paraikaa yhteiskunnan kudoksissa ja rakenteessa. Näitä seikkoja saattaa ainoastaan himmeästi tuntea. Mutta ne ovat ilmassa tällä hetkellä, juuri nyt. Niiden läheisyyden saattaa tuntea — suurien, epämääräisten, kamalain asioiden. Mitä mahtaakaan niistä muodostua? Te kuulitte Wicksonin puheen eräänä iltana. Hänen sanojensa takaa häämötti tuo sama nimetön, muodoton käsite, minkä tunnen. Hänellä näytti olevan jonkinmoinen profeetallinen käsitys siitä.»

»Te tarkoitatte...?» Isä keskeytti lauseensa.

»Minä tarkoitan, että se on jonkun äärettömän suuren hirviön varjo, joka vähitellen alkaa laskeutua yli koko maan. Sanokaa sitä oligarkian varjoksi, jos haluatte; se on lähin vertaussuhde, mikäli minä

käsitän. Minkälainen se tulee olemaan olemukseltaan, en uskalla kuvitella mielessäni.[1] Minä vain tahdoin sanoa, että teidän asemanne on arveluttava. Noudattakaa neuvoani ja ottakaa vastaan tuo tarjottu virkaloma.»

[1] Jo ennen Everhardia oli miehiä, jotka aavistivat jotakin tällaista. Niinpä esim. John C. Calhoun sanoi: »Hallituksesta on muodostunut itse kansaa mahtavampi voima, joka edustaa erinäisiä mahtavia liike-etuja ja on yhtynyt yhdeksi möhkäleeksi, pysyen koossa pankkien äärettömien vararahastojen voimalla.» Ja suuri humanisti Abraham Lincoln lausui vähää ennen kuin hänet murhattiin: »Minä näen läheisessä tulevaisuudessa tätä maata uhkaavan vaaran, jota ajatellessani minua peloittaa... Yhtiöt ovat päässeet valtaan, siitä seuraa korkeiden viranomaisten rappeutuminen, ja rahavalta koettaa kaikin voimin pitkittää hallituskauttaan käyttäen hyväkseen kansan ennakkoluuloja, kunnes rikkaudet ovat kerääntyneet muutamien harvojen käsiin ja tasavalta hävitetty.»

»Mutta se olisi pelkuruutta», hän intti.

»Eihän toki. Te olette vanha mies. Te olette tehnyt työnne maailmassa ja suurenmoisen työn. Jättäkää tämä nykyinen taistelu nuoruudelle ja voimalle. Meidän nuorien miesten on vielä jotakin tehtävä. Avis tulee seisomaan rinnallani tulevissa taisteluissa. Ja hän on oleva teidän edustajanne rintamassa.»

»Mutta he eivät voi vahingoittaa minua», väitti isä. »Jumalan kiitos minä olen riippumaton. Minä myönnän ymmärtäväni, miten tukalaan asemaan he voivat saattaa professorin, joka on taloudellisesti riippuvainen yliopistostaan. Mutta minäpä olenkin riippumaton. En minä ole ollut toimessani palkan vuoksi. Voin tulla toimeen sangen mukavasti omilla tuloillani, ja palkka on ainoa, minkä he voivat riistää minulta.»

»Mutta te ette ymmärrä tätä asemaa», vastasi Ernest. »Jos aavistukseni ovat oikeat, niin teidän yksityiset tulonne, vieläpä pääomannekin voidaan ottaa teiltä pois yhtä helposti kuin palkannekin.»

Isä mietti hetken, ja minä näin, miten hänen kasvoilleen muodostui päättäväinen ilme. Vihdoin hän alkoi puhua:

»Minä en suostu ottamaan virkavapautta.» Hän vaikenä hetkeksi. »Minä ryhdyn valmistelemaan kirjaani.[1] Te saatatte erehtyä. Mutta olkoon miten hyvänsä, minä olen päättänyt pysyä järkähtämättä paikoillani.»

[1] Tämä kirja ilmestyi sinä vuonna nimellä »Economics and Education» (Talous ja kasvatustiede). Siinä käsitellään sangen asiallisella tavalla sitä tosiasiaa, että koululaitos kokonaisuudessaan palveli kapitalistiluokan tarkoituksia, juurruttamalla opiskelevan nuorison mieliin kapitalistiluokalle edullisia käsityksiä. Kirja herätti suurta huomiota, ja pian oligarkia pani sen takavarikkoon.

»Hyvä on», sanoi Ernest. »Te aiotte kulkea piispa Morehousen jälkiä ja samanlaista kohtaloa kohti kuin hän. Ja teistä molemmista tulee köyhälistöläisiä, ennenkuin olette päässeet kokeilunne perille.»

Keskustelu kääntyi piispa Morehouseen. Me tiedustelimme, mitä Ernest oli tehnyt hänelle.

»Hän on sairas sielultaan sen matkan jälkeen, minkä teimme helvettiin. Minä kävin hänen kanssaan muutamain tehdastyöläisten kodeissa. Näytin hänelle ihmishylkyjä, jotka teollisuuskoneisto on viskannut tiepuoleen, ja hän kuunteli heidän elämäntarinoitaan. Minä kuljetin häntä San Franciscon köyhälistökaupungin läpi, ja hän tuli huomaamaan, että juoppoudessa, prostitutsionissa ja rikollisuudessa piilee syvempi turmelus kuin itse perisyntissä. Hän on hyvin sairas, ja vielä enemmänkin: hän on alkanut oitis toimia. Hän on aivan liian eetillinen. Tuo kaikki on tehnyt häneen järkyttävän vaikutuksen. Ja kuten aina, hän on epäkäytännöllinen. Hän hautoo mielessään kaikenmoisia siveysopillisia haaveita ja aikoo panna alulle lähetystyön sivistyneiden keskuudessa. Hän käsittää velvollisuudekseen kirkon muinaisen hengen uudelleen virittämisen. Hän on liian kiihoittunut. Ennen pitkää hän hyökkää esille, ja silloin syntyy kahakka. Miten se päättyy, sitä minun on mahdoton arvata. Hän on puhdas, jalo sielu, mutta äärettömän epäkäytännöllinen. Hän rientää minun edelläni. Hän leijaillee ilmassa — Getsemanea kohti. Ja sitten seuraa hänen ristiinnaulitsemisensä. Sellaiset ylevät sielut ovat syntyneet ristiinnaulittaviksi.»

»Entä sinä?» minä kysyin, ja hymyilyni läpi näkyi tuskallinen jännitys.

»En minä», hän naurahti. »Minut saatetaan mestata tai salaa murhauttaa, mutta minua ei koskaan ristiinnaulita. Minä seison siksi kiinteällä ja varmalla maaperällä.»

»Mutta miksi sinä sitten saatat piispan ristille? Ethän kieltäne, että se on sinun syysi?»

»Miksi jättäisin yhden mukavasti elävän ihmisen hänen mukavuuteensa, silloin kun on miljoonia ihmisiä, jotka elävät alituisessa raadannassa ja kurjuudessa?»

»No, mutta miksi sitten kehoitit isää ottamaan virkavapautta?»

»Sen tähden, että minä en ole puhdas, jalo sielu», kuului vastaus. »Sen tähden, että olen itsekäs. Sen tähden, että rakastan sinua, ja muinaisen Ruthin lailla sinun sukusi on minunkin sukuni. Ja mitä piispaan tulee, hänellä ei ole tytärtä. Ja sitäpaitsi hänenkin työnsä, niin vähäpätöinen kuin se lieneekin, tulee olemaan jonkinlaisena apuna vallankumouksessa.»

Minä en voinut olla samaa mieltä Ernestin kanssa. Tunsin hyvin piispa Morehousen jalon luonteen enkä mitenkään voinut ymmärtää sitä, että hänen äänensä korotettuna oikeuden puolesta saisi aikaan niin mitättömän vähän. Mutta minullepa eivät elämän tylyt tosiasiat olleetkaan siinä määrin selvinneet kuin Ernestille. Hän näki selvästi, miten vähän piispan jalo sielu tulisi merkitsemään tulevien merkillisten tapausten aikana.

Joku aika sen jälkeen Ernest kertoi minulle hyvänä uutisena, että hallitus oli hänelle tarjonnut Yhdysvaltain työasiamiehen virkaa. Minä riemuitsin. Palkka oli verrattain suuri, ja se tulisi täydellisesti turvaamaan meidän avioliittomme. Sitä paitsi se oli Ernestin mielenmukainen toimi, ja sen lisäksi minä olin ylpeä hänen rakkaudesta ja ajattelin, että tämä tarjous tehtiin hänelle tunnustuksena hänen kykeneväisyydestään.

Mutta samalla huomasin tuikkeen hänen silmissään. Hän nauroi minun innostukselleni.

»Ethän sinä aikone kieltäytyä?» minä sanoin.

»Se on lahjomisyritys. Sen takana on Wicksonin hieno käsi ja hänen takanaan suurempia miehiä kuin hän. Se on vanha juoni, yhtä vanha kuin luokkataistelukin — siepata pois johtajat työväeltä. Petetyt työläisraukat! Jospa tietäisit, miten monta johtajaansa työväki on jo menettänyt tuon samaisen tempun kautta. Tulee näet huokeammaksi, paljon huokeammaksi ostaa kenraali kuin ryhtyä taisteluun kaikkia hänen armeijoitansa vastaan. Niinpä myi itsensä — mutta en mainitse nimeä. Minua se katkeroitaa kylliksi muutenkin. Rakkaani, minä olen työväen johtaja. Minä en voi tarjoutua ostettavaksi. Ja jollei mikään muu niin ainakin poloisen isäni muisto ja se, miten hän nääntyi kuoliaaksi, estäisi minut siitä.»

Kyynel kimmelsi hänen silmässään. Hän ei voinut koskaan antaa anteeksi isänsä pahoinpitelyä ja sitä, että hän oli ollut pakotettu valehtelemaan ja varastelemaan pitääkseen lapsensa leivässä.

»Isäni oli hyvä ihminen», sanoi hän kerran minulle. »Hänellä oli hyvä sydän, mutta kurja elämä raastoi sen pilalle. Hänen isäntänsä tekivät hänestä kesyn luontokappaleen. Hänen sietäisi olla elossa nyt niinkuin sinunkin isäsi. Hänellä oli luja ruumiinrakenne, mutta kone ruhjoi hänet ja vihdoin surmasi. Ajattelehan. Hän sortui isäntiensä voitonhimon uhrina. Hänen sydänverensä muutettiin herkulliseksi juhlaillalliseksi tai jalokivikoristukseksi tai muuksi sellaiseksi, mikä tuotti jotakin nautintoa elosteleville joutilaille, hänen isännilleen, noille pääpedoille.»

SEITSEMÄS LUKU.

Piispan näky.

»Piispa on hillitön», kirjoitti Ernest minulle. »Hän liitelee yläilmoissa. Tänä iltana hän aloittaa ristiretkensä tämän maailman pahuutta vastaan. Hän pitää herätyspuheensa. Niin hän on kertonut minulle, enkä minä voi saada häntä luopumaan siitä ajatuksesta. Tänä iltana hän tulee olemaan puheenjohtajana I. P. H:n kokouksessa, ja sitä tilaisuutta hän on päättänyt käyttää hyväkseen.

»Tahdotko lähteä häntä kuulemaan? Epäilemättä hän on ennakolta tuomittu. Se tulee olemaan kova isku minulle samoin kuin hänellekin, mutta sinulla siitä on tavattoman paljon oppimista. Sinä tiedät, armaani, miten ylpeä minä olen rakkaudestasi. Ja minä haluan poistaa huonon käsityksen, minkä olet joskus minusta saanut. Minä tahdon näyttää sinulle, että mielipiteeni ja lausuntoni ovat oikeita. Tosin minun käsitykseni ovat tylyjä, mutta piispan kohtalo on saattava sinut vakuutetuksi sellaisen tylyyden oikeutuksesta. Siispä tule tänä iltana. Niin ikävä kuin tämäniltainen kohtaaminen tulee olemaankin, tunnen, että se on kiinnostava sinut yhä lujemmin minuun.»

I. P. H.[1] piti sinä iltana kokousta San Franciscossa. Tämä kokous oli kutsuttu pohtimaan kysymystä yleisestä siveettömyydestä ja sen parannuskeinoista. Piispa Morehouse toimi puheenjohtajana. Hän näytti hyvin hermostuneelta istuessaan puhujalavalla. Hänen vierellensä istuivat piispa Dickinson, H. H. Jones, Kalifornian yliopiston siveysopillisen tiedekunnan esimies, mrs. W. W. Hurd, kuuluisa

hyväntekeväisyysseurojen järjestäjä, Philip Ward, yhtä kuuluisa filantrooppi sekä useita vähemmän huomattuja suuruuksia siveellisyyden ja hyväntekeväisyyden alalla. Piispa Morehouse nousi sivuuttaen tavanmukaiset kohteliaisuudet ja alkoi puhua:

[1] Ei ole säilynyt asiapapereita, joista voisi saada selville, mitä nuo alkukirjaimet merkitsevät.

»Ajelin äskettäin vaunuissani pitkin katuja. Oli ilta. Minä katsahdin silloin tällöin vaununakkunasta, ja silmäni näyttivät avautuvan, ja minä näin asiat sellaisina kuin ne todellisuudessa ovat. Ensin peitin silmäni käsilläni, jotta en näkisi tuota kauheata näkyä, ja silloin siinä pimeässä istuessani mieleeni tuli kysymys: Mitä on tehtävä? Mitä on tehtävä? Vähän ajan perästä sama kysymys esiintyi minulle toisessa muodossa: Mitä Mestari tekisi? Ja samaan aikaan mahtava valo näytti täyttävän sen paikan, ja minä näin velvollisuuteni päivänselvänä, niinkuin Saulus aikoinaan Damaskon tiellä.

»Minä pysäytin vaununi, astuin ulos, ja muutaman minuutin kuluttua minun onnistui taivuttaa kaksi julkista naista tulemaan kanssani vaunuihin. Jos Jeesus oli oikeassa, niin nämä kaksi onnetonta ovat minun sisariani, ja ainoa voima, millä heidät voidaan puhdistaa, on rakkaus ja hellyys.

»Minä asun San Franciscon ihanimmassa kaupunginosassa. Talo, missä asun, maksaa satatuhatta dollaria, ja saman verran maksavat huonekaluni, kirjani ja taidekokoelmani. Talo on herraskartano. Ei, se on palatsi, missä on kokonainen liuta palvelijoita. Minä en ole tähän asti tietänyt, mihin palatsit kelpaavat, mutta nyt minä tiedän senkin. Vein nuo kaksi katunaista palatsiini, ja he jäivät luokseni. Aion sijoittaa jokaiseen huoneeseen palatsissani sellaisia sisaria.»

Kuulijat valtasi levoton hämmästys piispan puhuessa, ja puhujalavalla istuvain kasvoilla oli nähtävänä kasvavan kauhun ja ällistyksen ilme. Ja tällä kohtaa piispa Dickinson nousi ja inhon ilme kasvoillaan poistui lavalta ja koko salista. Mutta piispa Morehouse näkemättä, mitä hänen ympärillään tapahtui, jatkoi:

»Oi, sisaret ja veljet, tämä teko lohduttaa minua vaikeuksissani. En tietänyt ennen, miten vaunuja on käytettävä, mutta nyt tiedän. Ne on tehty heikkoja, sairaita ja vanhoja varten; ne on tehty sitä varten, että niillä osoitettaisiin kunnioitusta niille, jotka ovat kadottaneet yksinpä häveliäisyydenkin.

»En tietänyt, mitä varten palatsit on tehty, mutta nyt olen löytänyt tarkoituksen niillekin. Kirkon palatsien tulisi olla sairaaloita ja kasvatuslaitoksia niitä varten, jotka ovat uupuneet tiepuoleen ja ovat hukkumaisillaan.»

Hän pysähtyi hetkeksi, nähtävästi sen ajatuksen valtaamana, mikä täytti hänen mielensä, ja ollen epä tietoinen, miten tulkita sitä.

»En ole sovelias, rakkaat veljet, puhumaan mitään siveellisyydestä. Olen itse elänyt häpeässä ja ulkokultaisuudessa liian kauan voidakseni auttaa toisia; mutta menettelyni noita kahta naista kohtaan, sisariani kohtaan, on saanut minut vakuutetuksi siitä, että parempi tie on helposti löydettävissä. Niille, jotka uskovat Jeesukseen ja hänen evankeliumiinsa, ei voi olla muuta suhdetta ihmisten välillä kuin rakkauden suhde. Rakkaus yksin on voimakkaampi kuin synty — voimakkaampi kuin kuolema. Siksi minä sanonkin niille teistä, jotka ovat rikkaita, että teidän velvollisuutenne on tehdä samoin kuin minä olen tehnyt ja aion vast'edeskin tehdä. Ottakoon jokainen teistä, jolla on runsaasti varoja, varkaan taloonsa ja kohdelkoon häntä veljenä, jonkun onnettoman ja kohdelkoon häntä sisarena, ja jos te niin teette, niin San Francisco ei tule tarvitsemaan poliiseja eikä viranomaisia; vankilat muutetaan sairaaloiksi, ja rikoksenteelijät katoavat samoin kuin rikoksetkin.

»Meidän on annettava itsemme eikä yksinomaan rahaa. Meidän on tehtävä niinkuin Kristus teki; sellainen on kirkon kehoitus tänä päivänä. Me olemme eksyneet kauaksi Mestarin opetuksista. Me hukumme omiin lihapatoihimme. Me olemme kohottaneet mammonan Kristuksen yläpuolelle. Minulla on tässä muuan runo, joka sisältää koko tarinan. Haluan lukea sen teille. Sen kirjoitti eräs harhaan joutunut sielu, joka kuitenkin näki selvästi.[1] Ei pidä erehtyä luulemaan sitä hyökkäykseksi katolista kirkkoa vastaan. Se on hyökkäys jokaista kirkkokuntaa vastaan, joka on poikennut Mestarin tieltä ja piilottaunut hänen lampailtaan. Se kuuluu näin:

[1] Oscar Wilde, joka oli 19:nneen vuosisadan suurimpia sanan mestareita.

Soi temppelissä torvet hopeiset, näin kansan hartahana polvillaan, ja piispaa Rooman käsivarsillaan kuin jumalata kantoi ihmiset.

Niin loisti pappisviitan laskokset kuin valkein vaahto, yhtyin purppuraan kuningasmanttelin, ja kulmillaan kimalsi hällä kruunut kultaiset,

joit' oli kolme. — Aatos aikain taa mun järven rantaan Hänen luokseen vei, jok' etsi paikkaa, mihin painais pään:

»Ketuilla luolat on, ja pesässään saa suojan lintu, mulla majaa ei, ja kyynel viiniäni mehustaa.»

Kuulijakunta oli kuohuksissa, mutt'ei puhujan eduksi. Kuitenkaan ei piispa Morehouse sitä huomannut. Hän jatkoi samaan tapaan:

»Ja minä sanon niille teistä, jotka ovat rikkaita, ja kaikille rikkaille, että te katkerasti sorratte Mestarin lampaita. Te olette kovettaneet sydämenne. Te olette sulkeneet korvanne niiltä ääniltä, jotka huutavat maassamme — tuskan ja surun ääniltä, joita ette tahdo kuunnella, mutta jotka vielä jonakin päivänä kuullaan. Ja niin minä sanon —»

Mutta tällä kertaa H. H. Jones ja Philip Ward, jotka jo olivat nousseet tuoiltaan, taluttivat piispan pois puhujalavalta yleisön seuratessa tapahtumaa henkeään pidätellen.

Ernest nauroi koleaa naurua, kun hän oli päässyt tungoksesta kadulle. Sydämeni oli pakahtua.

»Hän on tehnyt tehtävänsä», huudahti Ernest. »Heidän piispansa miehekäs, syvälläpiillyt hellä luonne murti kahleensa, ja hänen kristillinen kuulijakuntansa, joka rakastaa häntä, teki siitä sen johtopäätöksen, että piispa on hullu! Etkö nähnyt, miten huolestuneen näköisinä he taluttivat häntä pois? Helvetissä varmaankin naurettiin sillä hetkellä.»

»Siitä huolimatta piispan tämäniltainen puhe tulee tekemään valtavan vaikutuksen», sanoin.

»Niinkö arvelet?» sanoi Ernest ivaten.

»Se tulee saamaan aikaan hämmästyksen», vakuutin. »Etkö nähnyt, miten hurjasti sanomalehtien kirjoittajat heiluttivat kyniään hänen puhuessaan?»

»Ei sanaakaan siitä hiiskuta huomisen päivän lehdissä.»

»En voi uskoa sinua.»

»Saadaanpa nähdä. Ei riviäkään, ei yhtään ajatusta, minkä hän lausui. Jokapäiväinen sanomalehdistö? Se on jokapäiväinen tukahduttaja!!»

»Mutta entä reportterit», minä huomautin. »Minä näin heidät.»

»Ei yhtään sanaa kaikesta siitä, mitä hän sanoi, tule painettavaksi. Sinä olet unohtanut toimittajat. Hehän nostavat palkkansa siltä politiikalta, mitä he ajavat. He eivät uskalla painattaa mitään sellaista, mikä järkyttää olevia oloja. Piispan puhe oli tuima hyökkäys vallassaolevaa siveellisyyttä vastaan. Se oli kerettiläisen puhetta. He taluttivat hänet pois puhujalavalta, jotta hän ei ennättäisi lausua useampia kerettiläisyyksiä. Sanomalehdet tulevat pesemään puhtaaksi hänen kerettiläisyytensä äänettömyyden unhotuksella. Yhdysvaltain sanomalehdistö? Se on loiskasvi, joka lihoo kapitalistiluokan maaperässä. Sen tehtävänä on palvella vallitsevaa järjestystä muovaamalla yleistä mielipidettä sille edulliseksi, ja se tekee hyvin tehtävänsä.

»Annahan, kun ennustan. Huomispäivän lehdet tulevat ainoastaan mainitsemaan, että piispa on huonossa voinnissa, että hän on työskennellyt liiaksi ja että hän kokonaan lannistui eilen illalla. Seuraava tiedonanto muutaman päivän kuluttua kertoo, että piispa on ylenmäärin hermostunut ja että hänen kiitollinen seurakuntansa on antanut hänelle virkavapauden. Sen perästä tapahtuu joko niin, että piispa huomaa erehdyksensä ja palaa virkalomaltaan terveenä miehenä, jonka silmissä eivät mitkään näyt kummittele, tai niin, että piispa ei luovu mielettömyydestään, ja sen perästä me saamme nähdä sanomalehdissä sääliä ja hellyyttä uhkuvan kirjoituksen, jossa ilmoitetaan piispan menettäneen järkensä. Sen perästä hän saa jutella näyistään hulluinhuoneen seinille.»

»Mutta nyt sinä menet liian pitkälle!» huudahdin.

»Tämän yhteiskunnan silmissä se todellakin on mielipuolisuutta», hän vastasi. »Milloin siivo ihminen, paitsi mielipuoli, ottaisi hunningolle joutuneita naisia ja varkaita taloonsa asumaan veljinä ja sisarina? Totta kyllä Kristus kuoli kahden varkaan keskellä, mutta se on toinen asia. Mielipuolisuus? Se ihminen, jonka kanssa emme ole samaa mieltä, on aina jotenkin 'päästään vialla'. Sentähden piispakin on päästään vialla. Missä on raja tämän tilan ja mielipuolisuuden välillä? On käsittämätöntä, että kukaan täysijärkinen ihminen voi olla jyrkästi eri mieltä jonkun toisen ihmisen täysin järkevästä johtopäätöksistä. Siitä on mainio esimerkki tämäniltaisessa sanomalehdessä. Mary McKenna asuu Market-kadun eteläpuolella. Hän on köyhä, mutta rehellinen nainen. Hän on isänmaallinen niinkään. Mutta hänellä on virheellinen käsitys Amerikan lipusta ja siitä suojeluksesta, mitä sen otaksutaan tarjoavan. Ja katso, hänelle kävi näin. Hänen miehensä loukkaantui ja määrättiin sairashuoneeseen kolmeksi kuukaudeksi. Ja vaikka vaimo koetti ansaitakin pesemällä toisten ihmisten likaisia vaatteita, ei

hän siitä huolimatta voinut maksaa vuokraansa säännöllisesti. Eilen hän sai laillisen käskyn muuttaa asunnostaan. Mutta hänpä kohotti Amerikan lipun ja sen poimujen alta julisti, että sen lupaaman suojeluksen nojalla häntä ei voida häätää kylmälle kadulle. Mitä tapahtui? Hänet pidätettiin ja selitettiin mielipuoleksi. Tänäpä häntä tutkivat etevät lääkärit. Hänet huomattiin heikkomieliseksi ja lähetettiin hourujenhuoneeseen.»

»Mutta se on liian epämääräistä», minä huomautin. »Otaksukaammepa, että minä olisin yksinäni eri mieltä jonkun kirjan kaunokirjallisuudesta. Eivät suinkaan ne lähettäisi minua hullujenhuoneeseen sentähden.»

»Aivan oikein. Mutta sellainen poikkeaminen yleisestä mielipiteestä ei olisikaan yhteiskunnalle vaarallista. Siinä on erotus. Mary McKennan ja piispa Morehousen eroavat mielipiteet ovat ristiriidassa vallitsevan järjestyksen kanssa. Mitä jos kaikki köyhät ihmiset kieltäytyisivät maksamasta vuokraa ja turvautuisivat Amerikan lippuun? Vuokratalojen omistajat joutuisivat kerjuulle. Piispan mielipiteet ovat aivan yhtä vaarallisia yhteiskunnalle. Siis, piispa on lähetettävä hourujenhuoneeseen.»

Mutta minä en sittenkään vielä ottanut uskoakseni.

»Odottakaamme, niin saamme nähdä», sanoi Ernest, ja minä odotin.

Seuraavana aamuna minä hankin kaikki sanomalehdet. Ja niistä päättäen Ernest oli ollut oikeassa. Ei yhtään sanaa piispa Morehousen puheesta löytynyt painettuna. Yhdessä tai parissa lehdessä oli mainittu, että piispa oli joutunut ylitsevuotavain tunteittensa valtaan. Sitävastoin häntä seuranneitten puhujain tyhmyydet oli juurta jaksain selostettu.

Muutaman päivän perästä kerrottiin uutisena, että piispa oli lähtenyt virkalamalle virkistykseen liikarasiutuksesta. Siihen saakka siis Ernestin ennustukset olivat toteutuneet, mutta viittaustakaan ei oltu vielä tehty mielenhäiriöstä taikka hermosairaudesta. En voinut aavistaakaan, miten kauheata tietä piispan oli vaellettava — Getsemaneen ja ristille, niinkuin Ernest oli ennustanut.

KAHDEKSAS LUKU.

Koneensärkijät.

Vähän ennen sitä vaalia, jossa Ernest oli sosialistien ehdokkaana kongressiin, isä piti päivällispidot, joita hän meidän kesken sanoi »voiton ja tappion päivällisiksi». Ernest sanoi niitä »koneensärkijäin päivällisiksi». Todellisuudessa se tilaisuus oli valmistettu liikemiehiä varten — pieniä liikkeenharjoittajia. Luulen, että kukaan heistä ei ollut osakkaana missään sellaisessa liikkeessä, minkä liikepääoma olisi noussut yli parinsadantuhannen dollarin. He olivat todellisia keskiluokan liikemiehiä.

Siellä oli Owen — Silverberg, Owen & Companyn, suuren ruokatavaraliikkeen, osakas. Me ostimme heiltä ruokatavaramme. Siellä oli ison rohdoskaupan Kowalt & Washburnin molemmat osakkaat ja mr Asmunsen, suuren Contra Costa-kauntissa sijaitsevan kivilouhimon omistaja. Samoin siellä oli muitakin samanlaisia miehiä, pikku tehtaitten, pikku liikkeitten ja teollisuuslaitosten omistajia ja osakkaita — lyhyesti sanottuna, pikku kapitalisteja.

He olivat ovelan ja älykkään näköisiä miehiä, ja he puhelivat sujuvasti ja selvästi. Heidän yksimielinen moitteensa kohdistui yhtiöihin ja trusteeihin. Heidän uskontunnustuksensa kuului: »Alas trustit!» Trustit olivat kaiken sorron syynä, niin vakuuttivat kaikki. He vaativat sellaisten trustien kuin rautateiden ja sähkölennätinlaitosten ottamista valtion haltuun sekä asteittain kohoavaa tuloveroa jättiläisomaisuuksien kasaantumisen ehkäisemiseksi. Niinikään he vaativat paikallisten epäkohtien korjaamiseksi kunnallisen omistusoikeuden ulottamista sellaisiin yleisiin hyödykkeisiin kuin vesi, kaasu, puhelin ja raitiotiet.

Erittäin mieltäkiinnittävä oli mr Asmunsenin kuvaus kokemuksistaan kivilouhoksen omistajana. Hän kertoi, ettei hän ole koskaan saanut sanottavaa voittoa louhoksestaan, siitä huolimatta, että hänen liikkeensä oli tavattomasti kasvanut sen jälkeen kuin maanjäristyksen hävittämää San Franciscoa alettiin uudelleen rakentaa. Kuusi vuotta oli jo kestänyt rakennustöitä, ja hänen liikkeensä oli laajentunut nelinkertaiseksi ja kahdeksankertaiseksi, mutta silti hän ei ollut yhtään paremmalla puolella.

»Rautatieyhtiö tuntee minun liikkeenä hiukan paremminkin kuin minä itse», hän sanoi. »Se tietää

käyttökustannukseni sentilleen ja se tuntee tilaussopimusteni ehdot. Mistä se kaikki nuo seikat tietää, on minulle arvoitus. Sillä täytyy olla urkkijoita minun työväkeni keskuudessa, ja lienee sillä niinkään pääsy minun liiketuttavaini luo. Sillä nähkääs, kun minä milloin saan edullisen tilauksen, niin kohta ehättää rautatieyhtiö koroittamaan rahtitaksaa minun louhokseltani markkinapaikalle. Ilman minkäänlaista selitystä. Sellaisissa tapauksissa minun ei ole koskaan onnistunut taivuttaa rautatieyhtiötä peruuttamaan koroitustaan. Toiselta puolen taas, milloin on sattunut onnettomuuksia, työpalkkojen koroitusta tai vähemmän edullisia tilauksia, silloin minun on aina onnistunut saada rautatien rahtitaksa alennetuksi. Mikä on tulos? Rautatieyhtiö kokoo minun voittoni, olkootpa ne suurempia tai pienempiä.»

»Se mitä teille itsellenne jää puhdasta», keskeytti Ernest, »on kai jokseenkin yhtä paljon kuin palkkanne liikkeenhoitajana, jos rautatieyhtiö omistaisi teidän louhoksenne».

»Juuri niin», vastasi mr Asmunsen. »Vasta äskettäin tarkastutin tilikirjani viimeisten kymmenen vuoden ajalta. Todellakin huomasin, että voittoni noiden kymmenen vuoden ajalta on juuri yhtä suuri kuin liikkeenhoitajan palkka. Rautatieyhtiö olisi voinut yhtä hyvin omistaa kivilouhokseni ja palkata minut liikkeenhoitajaksi.»

»Mutta se ei suinkaan olisi ollut aivan samantekevää», naurahti Ernest, »sillä siinä tapauksessa rautatieyhtiön olisi täytynyt ottaa omalle vastuulleen koko vahingonvaara, jonka te näin ollen olette nöyrästi kantanut.»

»Aivan niin», vastasi mr. Asmunsen nyrpeästi.

Annettuaan heidän ensin sanoa sanottavansa Ernest alkoi tehdä kysymyksiä oikealle ja vasemmalle. Hän aloitti mr Owenista.

»Tehän avasitte haaramyymälän täällä Berkeleyyssa noin puoli vuotta sitten?»

»Niin», vastasi mr Owen.

»Ja minä olen huomannut, että senjälkeen kolme pienempää ruokakauppaa on sulkenut ovensa. Oliko teidän haaramyymälänne syynä siihen?»

Mr Owenin itsetyytyväisestä hymystä saattoi lukea myöntävän vastauksen.

»Ne eivät voineet kilpailla meidän kanssamme.»

»Miks'eivät?»

»Meillä oli suurempi pääoma. Suuremmassa liikkeessä pääsee aina vähemmällä haaskauksella ja suhteellisesti pienemmillä kustannuksilla.»

»Ja teidän haarakauppanne nieli noiden kolmen pikkukaupan voitot. Nyt minä käsitän. Mutta sanokaapas, mihin joutuivat noiden kolmen myymälän omistajat?»

»Yksi heistä on ajurina meidän liikkeessämme. En tiedä, miten toisten on käynyt.»

Ernest kääntyi yht'äkkiä mr Kowaltin puoleen.

»Te myytte aina paljon alennushinnoilla.[1] Mihin ovat joutuneet niiden pienten rohdoskauppojen omistajat, joiden liikkeistä teidän kauppanne teki lopun?»

[1] Myyntihinnan alentaminen ostohinnan tasalle ja allekin. Siten suuri yhtiö saattoi myydä häviöllä pitemmän aikaa kuin pieni yhtiö ja vihdoin saattaa toisen vararikkoon. Yleisesti käytetty kilpailutapa.

»Eräs heistä, mr Haasfurther, hoitaa nykyään meidän reseptiosastoamme», kuului vastaus.

»Ja te sieppasitte itsellenne heidän liikevoittonsa?»

»Totta kai. Sitä vartenhan liikettä pidämme.»

»Entä te sitten?» kysyi Ernest mr Asmunsenilta. »Teitä harmittaa, että rautatie on vienyt teidän voittonne?»

Mr Asmunsen nyökkäsi.

»Tietysti te haluatte itse pitää voittonne?»

Taas mr Asmunsen nyökkäsi.

»Toisten kustannuksella?»

Ei vastausta.

»Toisten kustannuksellako?» uteli Ernest.

»Sillä tavoinhan sitä tietysti voittoja saadaan», vastasi mr Asmunsen töykeästi.

»Siis liikepelin tarkoituksena on voittaa toisten kustannuksella ja samalla estää toiset voittamasta meidän kustannuksellamme. Niinkö se on, vai kuinka?»

Ernestin täytyi toistaa kysymyksensä, ennenkuin mr Asmunsen vastasi:

»Kyllä, aivan niin, paitsi että meillä ei ole mitään sitä vastaan, että toiset voittavat, kunhan vain eivät harjoita kiskomista.»

»Kiskomisella te tarkoittatte suuria liikevoittoja. Mutta teillä kai ei itsellänne olisi mitään niitä vastaan? Varmaankaan ei?»

Ja mr Asmunsen hyvänsävyisesti tunnusti sen heikkouden. Seurueessa oli vielä eräs mies, muuan mr Calvin, entinen suuri meijerinomistaja, jota Ernest ahdisteli kysymyksillään.

»Joku aika sitten te taistelitte maitotrustia vastaan», sanoi Ernest hänelle, »ja nykyään te hommaatte maalaisliitossa.[1] Miten siinä kävi?»

[1] Useita yrityksiä tehtiin tähän aikaan tarkoituksessa järjestää rappeutumistaan rappeutuva maanviljelijäin luokka valtiolliseksi puolueeksi, sillä toivottiin voitavan tuhota trustit ja suuret yhtiöt ankaralla lainlaadinnalla. Mutta kaikki sellaiset yritykset menivät myttyyn.

»Oo, minä en ole vielä luopunut yrityksestäni», vastasi mr Calvin, ja hän näytti tosiaankin sotaiselta. »Minä taistelen trustia vastaan sillä ainoalla alueella, missä se on mahdollinen voittaa — nimittäin poliittisella. Sallikaa minun selittää. Muutamia vuosia sitten me karjanhoitajat olimme täysin riippumattomia.»

»Mutta te kilpailitte keskenänne?» keskeytti Ernest.

»Niin, sepä se juuri piti meidän voittomme vähäisenä. Me yrittelimme järjestymistä, mutta itsenäiset karjanhoitajat aina irtautuivat. Ja sitten tuli maitotrusti.»

»Jonka käytettävänä oli öljytrustin[1] liikapääoma», sanoi Ernest.

[1] Ensimmäinen suuri trusti, joka oli miespolven ajan toisten edellä.

»Kyllä», myönsi mr Calvin. »Mutta me emme tietäneet sitä silloin. Sen asiamiehet lähestyivät meitä nuija kädessä. 'Tulkaa mukaan ja lihokaa', kuului heidän kehoituksensa, 'tai pysykää ulkona ja kuolkaa nälkään.' Useimmat meistä noudattivat kehoitusta. Ja todellakin ne, jotka eivät sitä tehneet, kuolivat nälkään.

»Oo, se kannatti hyvin — ensi-aluska. Maidon hintaa koroitettiin sentillä neljännessä kohti. Ja neljännes siitä sentistä tuli meille; kolme neljännessä piti trusti. Sitten maidon hintaa jälleen koroitettiin sentillä. Mutta siitä sentistä me emme saaneet mitään. Meidän valituksemme olivat turhat. Trusti piteli ohjaksia käsissään. Me huomasimme joutuneemme sen armoille. Ja vihdoin trusti otti meiltä pois sen neljännes-sentinkin. Trusti alkoi pusertaa meitä, onnistuen siinä määrin, että itsenäiset maitotaloudet hävisivät lopulta tyyten, maitotrusti yksinään jäi jäljelle.»

»Mutta maidon ollessa kahta senttiä korkeammassa hinnassa olisi teidän luullut voivan kilpailla», huomautti Ernest ovelasti.

»Niin mekin otaksuimme. Ja me yritimme.» Mr Calvin pysähtyi tuokioksi. »Se vei meidät perikatoon. Trusti voi myydä maitoa huokeammalla kuin me voimme. Se sai hiukan voittoja vielä silloinkin, kun me jo myimme häviöllä. Minä menetin viisikymmentätuhatta dollaria siinä yrityksessä, ja useimmat meistä joutuivat vararikkoon.»

»Siis trusti otti teiltä teidän voittonne, ja te olette turvautunut politiikkaan tuhotaksenne trustin lainlaadinnan tietä ja saadaksenne takaisin voittonne?»

Mr Calvinin kasvot kirkastuivat. »Juuri siihen minä vetoan pitäessäni puheita farmareille. Se on meidän koko aattemme lyhyesti lausuttuna.»

»Ja kuitenkin trusti tuottaa maitoa huokeammalla kuin itsenäiset karjanhoitajat voisivat?» tiedusteli Ernest.

»Miksikä se ei sitä voisi tehdä erinomaisen järjestelmänsä ja uuden koneistonsa avulla, joiden hankkimiseen siltä ei puutu pääomaa.»

»Se on luonnollista», sanoi Ernest.

Ja mr Calvin piti oikean poliittisen puheen selittääkseen näkökantansa. Häntä seurasivat useat toiset, ja kaikki yksimielisesti kohottivat äänensä trusteja vastaan.

»Yksinkertaista väkeä», kuiskasi Ernest minulle. »He näkevät selvästi sen, minkä näkevät, mutta he eivät näe nenäänsä pidemmälle.»

Hiukkasta myöhemmin hän puuttui keskusteluun, valliten sitä lopun iltaa hänelle ominaisella tavalla.

»Minä olen tarkkaavaisesti kuunnellut teitä kaikkia», hän aloitti, »ja näen selvästi, että te pelaatte peliänne oikeauskoisella tavalla. Te katselette elämää liikevoiton kannalta. Te olette lujasti vakuutettuja siitä, että teidän ainoa tarkoituksenne tässä maailmassa on voittaa kaupoissa. Mutta siinä on esteitä. Kun te olette par'aikaa voittoja kasaamassa, astuu esille trusti ja sieppaa teidän voittonne. Se tuntuu teidän kannaltanne katsottuna tukalalta tilalta, joka häiritsee luomakunnan järjestystä, ja ainoa keino teidän mielestänne on trustin hävittäminen, joka riistää teiltä teidän voittonne.

»Minä olen kuunnellut tarkasti, ja minun ymmärtääkseni on olemassa ainoastaan yksi nimi, joka teille sopii. Käytän sitä teistä puhuessani. Te olette koneensärkijöitä. Tiedättekö, mitä se merkitsee? Suokaa minun selittää. Kahdeksannellatoista vuosisadalla miehet ja naiset Englannissa kutoivat vaatetta kangaspuilla omista mökeissään. Se oli hidasta, ja sellainen kutomateollisuus tuli kalliiksi. Silloinpa keksittiin höyrykone ja muut työtä helpottavat koneet. Tuhannet kangaspuut, jotka saavat käyttövoimansa yhdestä ainoasta höyrykoneesta, kutoivat kangasta paljon huokeammalla kuin yksityiset kutojat käsin ja jaloin käytettävillä kangaspuilla. Tehtaat muodostivat yhtymän, jonka edestä kilpailun täytyi väistyä. Ne miehet ja naiset, jotka olivat ennen kutoneet omilla kangaspuillaan, siirtyivät tehtaisiin työskentelemään kutomakoneilla, ei itselleen, vaan tehtaanomistajalle, kapitalistille. Ja edelleen, pikku lapset menivät kutomaan noilla uusilla koneilla, suostuen työskentelemään pienemmällä palkalla ja siten työntäen pois tieltään aikuiset. Siitä koitui miehille kovat ajat. Puute ja nälkä tulivat yleisiksi. Ja he päättelivät, että siihen kaikkeen olivat koneet syynä. Siksi he alkoivat särkeä koneita. Mutta he eivät tietystikään onnistuneet tuossa peräti typerässä yrityksessä.

»Te ette ole ottaneet oppiaksenne heidän esimerkistään. Puolitoista sataa vuotta myöhemmin te hyökkäätte särkemään koneita. Teidän oman tunnustuksenne mukaan trustin koneet ovat parempia ja tekevät työtä huokeammalla. Siitä johtuu, että te ette voi kilpailla niiden kanssa. Ja kuitenkin te tahtoisitte särkeä nuo koneet. Te olette vielä typerämpiä kuin nuo typerät englantilaiset työmiehet. Ja samaan aikaan kuin te rimpuilette vapaata kilpailua palauttaaksenne, jatkavat trustit hävitystyötään keskuudessanne.

»Kaikki te kerrotte samaa juttua — kilpailun lakkaamisesta ja liikeyhtymäin syntymisestä. Te, mr Owen, hävitte kilpailun täällä Berkeleyssä, kun teidän haarakauppanne karkoitti liikkeestä kolme pientä ruokakauppaa. Teidän yhtiönne oli voimakkaampi. Ja siitä huolimatta te tunnette toisten yhtiöitten painavan itseänne, trustiyhtiöitten, ja te valitatte. Se johtuu siitä, että te itse ette kuulu trustiin. Jos te olisitte koko maata käsittävän ruokatarvike-trustin osakas, niin veisaisitte toisenlaista virttä, ja sanat teidän virressänne kuuluisivat: 'Siunatut olkoot trustit.' Ja sen lisäksi, että teidän pienoinen yhtiönne ei ole trusti, te tunnette voimainne puutteen. Te alatte käsittää, että te ja teidän liikkeenne ette ole muuta kuin nappuloita tuossa pelissä. Te näette mahtavain yhtiöitten kohoavan ja paisuvan päivä päivältä mahtavammiksi; te tunnette, miten niiden haarniskoitu käsi ojentuu ottamaan teiltä teidän voittonne. Rautatietrusti, öljytrusti, hiilitrusti, terästrusti ... ja te tiedätte, että vihdoin ne musertavat teidät, ottavat viimeisenkin prosentin teidän liikevoitostanne.

»Te, hyvä herra, olette huono peluri. Kun te tukahduttitte ne kolme pientä ruokakauppaa täällä Berkeleyssä etevämmällä yhtiöllänne, niin teidän rintanne paisui, te puhelitte korskeasti kykeneväisyydestä ja yritteliäisyydestä ja lähetitte vaimonne huvimatkalalle Eurooppaan niillä voittorahoilla, jotka te ansaitsitte noiden kolmen ruokakaupan kustannuksella. Mutta toiselta puolen teitä kaluavat isommat koirat, ja sentähden te ulisette. Ja tämä pitää paikkansa kaikkiin teihin nähden. Te kaikki ulisette. Te olette kaikki häviöpelissä, ja sentähden te ulisette.

»Mutta kun te vaikertelette, ette te kuvaa asemaanne niin kursailemattomasti kuin minä olen tehnyt. Te ette sano, että te haluatte pusertaa voittoja toisilta ja että koko teidän ulinanne johtuu siitä, että toiset haluavat pusertaa teiltä voittoja. Te olette ovelia. Te sanotte jotakin muuta. Te pidätte puheita pikkukapitalistisesta politiikasta, kuten mr Calvin teki. Mitä hän sanoi? Minä muistan muutamia hänen lauseitaan: 'Meidän periaatteemme ovat oikeat', 'meidän tulee pyrkiä alkuperäisiin amerikkalaisiin oloihin — vapaa tilaisuus kaikille', 'se vapauden henki, jonka vallitessa tämä kansakunta syntyi', 'palatkaamme esi-isäimme periaatteisiin'.

»Kun hän puhuu 'vapaasta tilaisuudesta kaikille', niin hän tarkoittaa vapaata tilaisuutta pusertaa voittoa, jonka tilaisuuden häneltä on riistänyt trusti. Ja hullunkurista tässä on se, että te olette vatkuuttaneet noita lauseita, kunnes itsekkin uskotte ne tosiksi. Te haluatte tilaisuutta saada ryöstää lähimmäisiänne omalla pienellä tavallanne, mutta te uskottelette itsellenne, että te haluatte vapautta. Te olette saitoja ja ahneita, mutta teidän sanojenne koreus saattaa teidät uskomaan olevanne isänmaallisia. Voitonhimonne, mikä on silkkaa itsekkyyttä, te loihditte uhrautuvaiseksi harrastukseksi kärsivän ihmiskunnan hyväksi. Astukaa suoraan esille tässä meidän kesken ja puhukaa kursailematta suunne puhtaaksi.»

Pöydän ympärillä istuvain kasvoilla kuvastui suuttumus ja kauhu. Tuon parrattoman nuoren miehen puhe oli säikähdyttänyt heitä, ja hänen sanansa vaikuttivat kuin ruoska, hänen siekailemattomat sanamuotonsa, kun hän uskalsi sanoa lapiota lapioksi. Mr Calvinilla oli vastaus valmiina.

»Ja miksi ei?» hän kysyi. »Miksi emme voisi palata siihen aikaan, jolloin tämä meidän tasavaltamme perustettiin? Te olette puhunut paljon totta, mr Everhard, niin töykeästi kuin olettekin sen tehnyt. Mutta tässä meidän kesken puhukaamme suoraa kieltä. Ottakaamme pois naamarimme ja tunnustakaamme, että mr Everhard puhuu totta. Aivan oikein, me pikkukapitalistit etsimme voittoa, jonka trustit uhkaavat meiltä riistää. Totta on, että haluamme hajoittaa trustit, jotta saisimme pitää voittomme. Ja miksi emme voisi sitä tehdä? Miksi emme? Minä tahdon tietää.»

»Ahaa, me alamme tulla asian ydinkohtaan», lausui Ernest tyytyväinen ilme kasvoillaan. »Minä sanon teille, miksi ette, vaikka sanani lienevätkin katkeria. Nähkää, miekkoset, te olette jossakin määrin tutkineet liikealaa, mutta te ette tunne ensinkään yhteiskunnallista kehitystä. Te olette nyt keskellä tämän kehityksen murroskautta, mutta te ette ymmärrä sitä, ja siitä juuri johtuu teidän huitomisenne. Miks'ette voi palata entiseen? Siksi, ettette voi. Yhtä mahdoton kuin teidän on saada vesi juoksemaan vastavirtaan, yhtä mahdoton teidän on pyörtää taloudellista kehitystä takaisin samaan uomaan, mitä pitkin se on kulkenut. Josua pysäytti auringon, mutta te tahtoisitte tehdä vieläkin enemmän. Te tahtoisitte kääntää auringon kulkemaan takaperin radallaan. Te tahtoisitte kääntää ajan niin, että keskipäivää seuraisi aamu.

»Työtäsäästävän koneiston, järjestyneen tuotannon ja yhdistyneitten teollisuuslaitosten etevämmyyden uhalla te tahtoisitte siirtää taloudellisen auringon kokonaisen sukupolven ajan taaksepäin eli siihen aikaan, jolloin ei vielä ollut suurkapitalisteja, suuria koneita eikä rautateitä — jolloin lauma pikkukapitalisteja kävi keskenään hävityssotaa taloudellisen sekasorron vallitessa ja tuotanto oli järjestämätöntä, alkuperäistä, puutteellista ja kallista. Uskokaa minua, Josuan yritys oli helpompi, ja hänellä oli Jehova apulaisenaan. Mutta Jumala on hylännyt teidät pikkukapitalistit. Pikkukapitalistien aurinko on laskemassa. Eikä se enää koskaan nousekaan. Ettekä te voi liioin sitä pysäyttää. Te olette häviämistilassa, ja te tulette tyystin häviämään koko yhteiskunnasta.

»Se on kehityksen laki. Se on Jumalan sana. Ryhmittäminen on vahvempi kuin kilpailu. Alkuihminen oli vähäpätöinen olento, joka piileskeli kallioluolissa. Hän muodosti yhtymiä ja ryhtyi hävityssotaan raatelevia petoja vastaan. Ne olivat keskenänsä kilpailevia eläimiä. Alkuperäinen ihminen oli ryhmittäytynyt eläin, ja juuri sen kautta hänen onnistui kohota kaikkien muiden eläimien vallitsijaksi. Ja sittemmin ihminen on kehittänyt keskuudessaan yhä suurempia ryhmitäyksiä. Ja siinä tuhat vuosisataisessa taistelussa, missä yhteenliittäminen on ollut kilpailua vastassa, kilpailu on aina joutunut häviölle. Se ken asettuu kilpailun puolelle, on jo ennakoitua tuomittu.»

»Mutta itse trustitkinhan kohosivat kilpailusta», huomautti mr Calvin.

»Aivan niin», vastasi Ernest. »Ja trustit itse tekivät lopun kilpailusta, josta, teidän omien sanojenne mukaan, johtuu, että te ette enää ole maitoliikkeessä.»

Ensimmäisen kerran naurettiin sinä iltana, ja itse mr Calvinkin yhtyi siihen nauruun.

»Ja nyt, kun olemme johtuneet keskustelemaan trusteista», jatkoi Ernest, »niin tarkastelkaammepa moniaita seikkoja. Minä esitän muutamia näkökohtia, ja jos te ette niitä hyväksy, niin lausukaa mielipiteenne. Vaitiolo on myöntymisen merkki. Eikö ole totta, että kutomakoneella voi valmistaa enemmän kangasta ja huokeammalla kuin kangaspuilla?» Hän pysähtyi, mutta kukaan ei vastannut. »Eikö siis olisi kokonaan järjetöntä särkeä kutomakoneet ja ottaa uudestaan käytäntöön kangaspuut, jotka ovat kömpelöt ja joilla kutominen tulee paljon kalliimmaksi?» Seurue nyökkäsi myöntävästi. »Eikö ole totta, että se yhtymä, joka tunnetaan trustin nimellä, tuottaa tarkoitustaanvastaavammin ja huokeammalla kuin tuhat kilpailevaa yhtiötä?» Vieläkään ei kuulunut yhtään vastalauseita. »Eikö niin ollen siis olisi järjetöntä hävittää tuo huokea ja järkipäiväinen yhtymä?»

Pitkään aikaan ei kukaan vastannut. Vihdoin mr Kowalt lausui:

»Mitä meidän sitten on tehtävä? Trustien hävittäminen on meidän käsittääksemme ainoa keino, jolla

ne voidaan estää pääsemästä valtaan.»

Silloin Ernest innostui.

»Minä osoitan teille toisen keinon», hän huudahti. »Älkäämme hävittäkö noita ihmeellisiä koneita, jotka tuottavat niin mukavasti ja vähillä kustannuksilla. Pyrkikäämme niitä vallitsemaan. Käyttäkäämme hyväksemme niiden tarkoituksenmukaisuutta ja huokeutta. Käyttäkäämme niitä omaksi hyväksemme. Karkoittakaamme noiden ihmeellisten koneiden nykyiset omistajat ja ottakaamme ne omiin käsiimme. Sen tekee, hyvät herrat, sosialismi, vielä suurempi yhtymä kuin trustit, taloudellinen ja yhteiskunnallinen ryhmitys, jonka vertaista ei meidän maapallomme historia tunne. Se edustaa kehitystä. Me asetamme ryhmitystä vastaan vielä suuremman ryhmityksen. Ja se puoli voittaa. Liittykää meihin, sosialisteihin, ja silloin olette voiton puolella.»

Tällä kohtaa heräsi vastustus. Päitä pudistettiin ja mutistiin.

»No hyvä, te siis mieluummin olette muinaisaikaisia kummituksia», nauroi Ernest. »Te siis tahdotte näytellä ammoon kuolleitten esi-isäinne osaa. Mutta teidän kohtalonne on jo ennakolta ratkaistu. Oletteko koskaan ajatelleet, miten teidän käy silloin, kun kohoo vielä suurempia ryhmityksiä kuin nykyiset trustit? Oletteko koskaan miettineet, mikä tulee olemaan teidän kohtalonne silloin, kun suuret trustit vuorostaan ryhmittyvät ryhmien ryhmäksi — yhteiskunnalliseksi, taloudelliseksi ja valtiolliseksi trustiksi?»

Hän kääntyi yht'äkkiä mr Calvinin puoleen.

»Sanokaa minulle», virkkoi hän, »eikö tämä ole totta. Te olette pakotettu muodostamaan uuden poliittisen puolueen sen tähden, että entiset puolueet ovat trustien käsissä. Suurimpana haittana teidän maalaisliitonne pyrinnoille ovat trustit. Jokaisen teidän tiellenne asetetun esteen, jokaisen teitä kohtaavan iskun ja tappion takana on trustien käsi. Eikö niin ole? Sanokaahan.»

Mr Calvin ei vastannut.

»Lausukaa mielipiteenne», kehoitti Ernest.

»Se on totta», tunnusti mr Calvin. »Me valloitimme Oregonin valtion lainlaatijakunnan ja saimme hyväksytyksi muutamia suojelusasetuksia, mutta valtion kuvernööri, joka on trustien mies, kieltäytyi allekirjoittamasta. Meidän puolueemme pääsi voitolle kuvernöörin vaalissa Coloradossa, mutta lainlaatijakunta ei antanut hyväksymistään. Kaksi kertaa me olemme saaneet laadituksi koko maata käsittävän tuloveroasetuksen, mutta molemmilla kerroilla ylioikeus on julistanut sen perustuslainvastaiseksi. Oikeuslaitos on trustien käsissä. Me, kansa, emme maksa tuomareillemme riittäviä palkkoja. Mutta on tuleva aika —»

»Jolloin yhdistyneitten trustien liitto vallitsee koko lainsäädäntöä ja trustien liitto itse muodostuu hallitukseksi», keskeytti Ernest.

»Ei koskaan, ei koskaan!» kuului useita ääniä, ja kaikki kiivastuivat ja muuttuivat sotaisiksi.

»Sanokaahan», kysyi Ernest, »mitä te aiotte tehdä silloin, kun sellainen aika tulee?»

»Me kokoamme kaikki voimamme sitä vastaan!» huudahti mr Asmunsen, ja monet äänet vahvistivat hänen lausuntonsa.

»Se merkitsee sisällissotaa», varoitteli Ernest.

»Tulkoon vain sisällissota», kuului mr Asmunsenin vastaus, jota kannattivat kaikkien pöydässä istujain äänet. »Me emme ole unohtaneet esi-isäimme tekoja. Vapauden puolesta me olemme valmiit taistelemaan ja kuolemaan.»

Ernest hymyili.

»Älkää unohtako», hän sanoi, »että me olemme äänettömästi sopineet siitä, että te tarkoitatte vapaudella oikeutta hyötyä toisten kustannuksella.»

Seurue kiukustui, miltei raivostui, mutta Ernest vaimensi melun ja jatkoi voimakkaasti:

»Vielä eräs kysymys. Kun te nousette koko voimassanne, niin muistakaa, että te nousette hallitusta vastaan, joka on trustien käsissä. Siispä tulee hallitus lähettämään teitä vastaan seisovan armeijan, laivaston, vapaaehtoiset joukot, poliisivoiman — sanalla sanoen Yhdysvaltain koko sotakoneiston. Missä on silloin teidän voimanne?»

Heidän kasvoillaan näkyi nolostumisen ilme, ja ennenkuin he ennättivät toipua, Ernest iski uudestaan.

»Muistatteko, että vielä joku aika sitten meidän seisova armeijamme ei käsittänyt enempää kuin viisikymmentä tuhatta miestä? Vuosi vuodelta sitä on lisätty, kunnes se jo tätä nykyä nousee kolmeensataan tuhanteen.»

Ja jälleen hän löi.

»Eikä siinä kaikki. Sill'aikaa kuin te uuraasti palvelitte liikevoiton nimellä tunnettua epäjumalaanne ja pohditte kysymystä lemmikkinne, vapaan kilpailun siveellisyydestä, on ryhmittymisen kautta syntynyt vieläkin merkellisempiä ja suurenmoisempia laitoksia. Minä tarkoitan vapaaehtoista sotaväkeä.»

»Se on meidän voimaamme!» huudahti mr Kowalt. »Sen avulla me torjuisimme seisovan armeijan hyökkäyksen.»

»Te itse joutuisitte vapaaehtoiseen väkeen», huomautti Ernest, »ja teidät lähetettäisiin Mainen valtioon, Floridaan, Filippiineille tai jonnekin muualle, hukuttamaan veriin omia tovereitanne, jotka ovat ryhtyneet sisällissotaan oikeuksiensa puolesta. Samalla Kansasista tai Wisconsinista taikka jostakin muusta valtiosta teidän omat toverinne lähtisivät liikkeelle hukuttamaan verivirtoihin teidät, jotka olette nousseet kapinoimaan.»

Tällöin vallitsi täydellinen äänettömyys, kunnes mr Owen murahti:

»Me emme menisi vapaaehtoiseen väkeen. Siten olisi koko kysymys ratkaistu. Me emme olisi niin hupsuja.»

Ernest purskahti nauruun.

»Te ette ymmärrä sitä ryhmitystä, mikä on syntynyt. Te ette mahtaisi mitään. Teidät raastettaisiin sotaväkeen.»

»On olemassa jotakin, jota me sanomme siviililaiksi», intti mr Owen.

»Ei ainakaan silloin, kun hallitus lakkauttaa siviililain. Sinä päivänä, kun te mielisitte nousta koko voimassanne, teidän voimanne käännettäisiin teitä vastaan. Ja sotaväkeen teidän täytyisi mennä tahtoen tai tahtomatta. Habeas corpus, minä kuulin jonkun mainitsevan siitä. Sen sijaan, että teillä olisi oikeus alistaa asianne laillisen tuomioistuimen ratkaistavaksi, te saisitte alistua ruumiintarkastukseen. Jos te kieltäydisitte menemästä sotaväkeen tai tottelemasta määräyksiä sinne jouduttuanne, niin teidät tuomittaisiin kenttäsotaoikeudessa ja ammuttaisiin kuin koirat. Sellainen on laki.»

»Sellainen ei ole laki», vakuutti mr Calvin varmalla äänenpainolla. »Sellaista lakia ei ole olemassa. Nuori mies, te haaveillette. Mitä te puhuitte vapaaehtoisten joukkojen lähettämisestä Filippiineille. Se on perustuslainvastaista. Perustuslaissa nimenomaan säädetään, että vapaaehtoista sotaväkeä ei voida lähettää valtakunnan rajojen ulkopuolelle.»

»Mitä siinä on perustuslailla tekemistä», ehätti Ernest kysymään. »Tuomioistuimet tulkitsevat perustuslakia ja tuomioistuimet, kuten mr Asmunsen jo sanoi, ovat trustien palveluksessa. Sitäpaitsi, kuten sanoin, sellainen on laki. Se on ollut lakina jo vuosia, yhdeksän vuotta, hyvät herrat.»

»Ettäkö meidät voidaan raastaa sotaväkeen?» kysyi mr Calvin ihmeissään. »Ettäkö meidät voidaan ampuu sotaoikeuden päätöksellä, jos kieltäydymme?»

»Niin, juuri niin», vastasi Ernest.

»Mistä johtuu, ettemme ole koskaan kuulleet tuosta laista?» kysyi isä, ja minä saatoin huomata, että se todellakin oli hänelle uutta.

»Kahdesta syystä», sanoi Ernest. »Ensiksi, sen sovelluttaminen ei ole tähän saakka ollut tarpeellista. Ja toiseksi, tämä laki kiidätettiin kongressin ja senaatin läpi salaviihkaa, melkein ilman mitään keskustelua. Tietystikään sanomalehdet eivät hiiskuneet asiasta mitään. Mutta me sosialistit tiesimme sen. Meidän sanomalehdissämme kerrottiin siitä, mutta tähän ette koskaan lue meidän lehtiämme.»

»Te haaveillette, sanon sen vieläkin kerran», arveli mr Calvin. »Meidän maamme ei olisi koskaan sitä sallinut.»

»Mutta meidän maamme salli sen», vastasi Ernest. »Ja mitä tulee minun haaveilemiseeni» — hän otti taskustaan pienen lehtisen — »sanokaahan, näyttääkö tämä haaveelta.»

Hän levitti sen ja alkoi lukea:

»Ensimmäinen pykälä: olkoon säädetty j. n. e., j. n. e., että vapaaehtoiisiin kaarteihin kuuluvat kaikki ruumiiltaan kelvolliset miespuoliset kansalaiset, jotka ovat täyttäneet kahdeksannentoista ikävuotensa,

aina neljäkymmenenviiden vuoden ikään asti, kaikissa valtioissa, territorioissa ja Columbian piirikunnassa.

»Seitsemäs pykälä ... että jokainen upseeri tai sotamies — muistakaa, hyvät herrat, että te ensimmäisen pykälän mukaan olette kaikki sotamiehiä — että jokainen sotamies, joka kieltäytyy saapumasta palvelukseen käskyn saatuaan, joutuu vastaamaan teostaan sota-oikeuden edessä ja langetetaan sellaiseen rangaistukseen kuin sota-oikeus hyväksi näkee.

»Kahdeksas pykälä ... että sota-oikeus on kokoonpantu yksinomaan sotaväen upseereista.

»Yhdeksäs pykälä ... että vapaaehtoinen sotaväki silloin, kun se kutsutaan Yhdysvaltain palvelukseen, tulee olemaan samojen asetusten ja määräysten alaisena kuin Yhdysvaltain vakinainen sotaväki.

»Tässä sitä ollaan, hyvät herrat Amerikan kansalaiset ja sotatoverit. Yhdeksän vuotta sitten me sosialistit arvelimme, että tuo laki oli aiottu työväkeä vastaan. Mutta näyttää siltä, että se oli tähdätty myöskin teitä vastaan. Kongressimies Wiley lausui sen lyhyen keskustelun aikana, mikä kongressissa sukeusi tuon lakiehdotuksen yhteydessä, että sen tarkoituksena oli perustaa reserviväki, 'joka ottaisi roistoväkeä kurkusta kiinni ja suojelisi kansalaisten henkeä, vapautta ja omaisuutta'. Ja vastaisuudessa, kun te nousette koko voimassanne, muistakaa, että nousette trustien omaisuutta ja trustien vapautta vastaan, ja että tätä lakia tullaan silloin sovelluttamaan teihin. Teiltä nyhdetään hampaat. Teidän kyntenne katkaistaan. Ja sinä päivänä, jona te nousette koko voimallanne, hampaattomina ja kynnettöminä, olette te yhtä vaarattomia kuin simpukkaparvi.»

»Minä en usko sitä!» huudahti Kowalt. »Sellaista lakia ei ole olemassa. Se on teidän sosialistien sepittäjä juttu.»

»Tämä lakiehdotus esitettiin kongressin edustajahuoneelle heinäkuun 30 päivänä 1902», kuului vastaus. »Sen esitti Ohion edustaja Dick. Se työnnettiin kiireesti läpi. Senaatti hyväksyi sen yksimielisesti tammikuun 14 päivänä 1903. Ja täsmälleen seitsemän päivää myöhemmin sen hyväksyi Yhdysvaltain presidentti.»[1]

[1] Everhard oli täydellisesti oikeassa, erehtyen ainoastaan päivämäärästä, sillä kysymyksessä oleva lakiehdotus jätettiin edustajahuoneelle kesäkuun 30 p. eikä heinäkuun 30 p. — Muuten saapuvilla olleiden liikemiesten tietämättömyys ei ole suuresti ihmeteltävä. Hyvin harvat ihmiset olivat tietoisia tämän samaisen lain olemassaolosta. Kumousmies E. Unterman julkaisi heinäkuussa v. 1903 Girardissa, Kansasissa, lentokirjansen »Militia Bill» (Sotilaslaki), mutta kirjanen ei päässyt laajalle leviämään työläisten keskuudessa; ja toiselta puolen luokkarajat olivat jo siinä määrin selvinneet, että keskiluokka ei tuota kirjasta lukenut, siten jääden tietämättömyyteen koko laista.

YHDEKSÄS LUKU.

Haaveilijan matematiikkaa.

Sen hämmennyksen vallitessa, minkä hänen paljastuksensa oli aiheuttanut, Ernest alkoi jälleen puhua.

»Te olette sanoneet, kymmenkunta teistä tänä iltana, että sosialismi on mahdottomuus. Te olette vakuuttaneet, että se on mahdottomuus; suokaa minun vuorostani osoittaa, että se on välttämättömyys. Ei ainoastaan se ole välttämätöntä, että te pikkukapitalistit häviätte näyttämöltä, vaan niinikään välttämätöntä on suurten kapitalistien ja trustien häviäminen. Muistakaa, että kehityksen virta ei koskaan käänny takaperin. Se juoksee yhä eteenpäin, ja se juoksee kilpailusta ryhmytykseen, pienestä ryhmytyksestä isoon ryhmytykseen ja isoista ryhmistä jättiläisryhmiin, ja se juoksee sosialismiin, joka on kaikkein suurenmoisin ryhmytyks.

»Te sanotte, että minä haaveilen. Hyvä on. Minä esitän teille haaveitteni matematiikan; ja jo etukäteen haastan teidät osoittamaan, missä suhteessa minun laskuni eivät pidä paikkaansa. Tulen osoittamaan, miksi kapitalistisen järjestelmän kukistuminen on välttämätön. Mutta malttakaa mielenne, jos teistä alussa tuntuu, että poikkean asiasta.

»Ottakaamme ensiksikin tarkasteltavaksemme joku erityinen teollisuus, ja heti kun minä sanon jotakin sellaista, jota ette hyväksy, tehkää hyvin ja keskeyttäkää minut. Ajatelkaamme esimerkiksi kenkätehdasta. Tehdas valmistaa nahasta kenkiä. Olettakaamme, että sillä on sadan dollarin arvosta

nahkaa. Se kulkee tehtaan läpi muuttuen kengiksi, joiden arvo on, sanokaamme, kaksisataa dollaria. Mitä on tapahtunut? Nahan arvo on lisääntynyt sadalla dollarilla. Miten se lisääntyminen tapahtui? Katsotaanhan.

»Pääoma ja työ koroittivat tuon nahan arvoa sadalla dollarilla. Pääoma pani puolestaan tehtaan, koneet ja suoritti tuotantokustannukset. Työ pani puolestaan itsensä. Pääoman ja työn yhteisvaikutuksesta arvo kohosi sadalla dollarilla. Oletteko kaikki tähän saakka samaa mieltä?»

Miehet pöydän ympärillä nyökäyttivät myöntävästi päitään.

»Työ ja pääoma tuotettuaan tämän sata dollaria ryhtyvät jakamaan sitä keskenänsä. Mutta sivuuttaen ne murto-luvut, joilla tätä jakoa tilastoissa määritellään, käyttäkäämme kokonaislukuja. Pääoma ottaa omana osuutenaan viisikymmentä dollaria, ja työ saa palkkoina toisen viisikymmentä. Me emme tahdo tässä käydä riitelemään jaosta. Mutta varma on, että osapuilleen näin tapahtuu tämä jako. Ja otettakoon huomioon, että se, mikä on totta tällä erityisellä teollisuusalalla, pitää paikkansa kaikkiin teollisuuksiin nähden. Vai kuinka?»

Ja taaskin koko seurue myönsi niin olevan.

»No niin, otaksukaamme, että työläiset saatuaan viisikymmentä dollariansa tahtoisivat ostaa noita samoja kenkiä. He voisivat ostaa ainoastaan viidenkymmenen dollarin arvosta. Se on selvä, eikö niin?

»Ja sitten me siirrymme tästä erikoisalasta teollisuustuotantoon ylimalkaan, joka käsittää nahan, raaka-aineet, kuljetuksen, myynnin ja kaikki. Sanokaamme, että varallisuuden tuotanto Yhdysvalloissa vuosittain nousee neljäntuhanteen miljoonaan dollariin. Tuotanto siis on neljätuhatta miljoonaa. Kuinka paljon tästä työväki voi ostaa takaisin? Kaksituhatta miljoonaa. Tästä kai ei tarvitse keskustella? Ja sitäpaitsi minun numeroni ovat lieviä. Sillä tuhannet kapitalistiset metkut vaikuttavat, että työläiset eivät voi ostaa takaisin puoltakaan kokonaistuotannosta.

»Mutta palataksemme asiaan sanomme, että työväki ostaa takaisin kahdellatuhannella miljoonalla dollarilla. Ja selvä järki sanoo, että työväki siis voi kuluttaa ainoastaan kahdentuhannen miljoonan arvosta, joten jäljelle jää kaksituhatta miljoonaa, mitä työväki ei voi lunastaa eikä kuluttaa.»

»Työväki ei kuluta edes noita kahtatuhatta miljoonaa», huomautti mr Kowalt. »Jos se kuluttaisi, ei sillä olisi talletuksia säästöpankeissa.»

»Työväen talletukset säästöpankeissa eivät todellisuudessa ole muuta kuin vararahasto, jota kulutetaan sitä mukaa kuin sitä karttuu. Ne säästöt ovat vanhainpäiväin, sairauden, tapaturmien ja hautauskustannusten varalta. Ne ovat itse asiassa vain leipäpala, joka pannaan talteen seuraavana päivänä syötäväksi. Epäilemättä työväki kuluttaa koko sen tuotannon, minkä se saa irti palkkarahoillaan.

»Kaksituhatta miljoonaa jää pääoman osalle. Kuluttaako sitten pääoma sen jäännöksen, mikä sille jää suoritettuaan kustannukset? Kuluttaako pääoma koko tuon kaksituhatta miljoonaa?»

Ernest pysähtyi hetkeksi jättäen kysymyksensä läsnäolevain vastattavaksi. He pudistivat päitään.

»En tiedä sitä», sanoi eräs heistä avomielisesti.

»Tietysti tiedätte», jatkoi Ernest. »Ajatelkaahan vain. Jos pääoma kuluttaisi osansa, ei pääoman kokonaissumma voisi lisääntyä. Se pysyisi aina yhtä suurena. Jos tarkastatte Yhdysvaltain taloudellista historiaa, niin huomaatte, että pääoman yleissumma on yhtä mittaa kohonnut. Siis pääoma ei kuluta osaansa. Muistatteko sen ajan, jolloin Englannilla oli niin paljon meidän rautateittemme obligatsioneja? Vuosien vierieissä me olemme lunastaneet nuo obligatsioonit. Mitä se merkitsee? Se merkitsee, että meidän pääomamme kuluttamaton osa osti takaisin nuo velkakirjat. Mitä merkitsee se tosiasia, että tänä päivänä Yhdysvaltamme kapitalistit omistavat tuhansien miljoonien dollareitten arvosta Meksikon, Venäjän, Italian, Kreikan valtionobligatsioneja? Se merkitsee, että nuo tuhannet miljoonat dollarit muodostavat osan siitä ylijäämästä, mitä kapitaali ei ole kuluttanut. Ja sitäpaitsi aina kapitalistisen järjestelmän alkuajoista saakka kapitaali ei ole milloinkaan kuluttanut koko osaansa.

»Ja nyt me tulemme asian ytimeen. Neljäntuhannen miljoonan arvosta tuotetaan varallisuutta Yhdysvalloissa vuosittain. Työväki ostaa takaisin ja kuluttaa kaksituhatta miljoonaa. Siitä siis jää aikamoinen jäännös kuluttamatta, kun kapitaali ei kuluta niitä kahtatuhatta miljoonaa. Mihin joutuu tämä jäännös? Mitä sillä voidaan tehdä? Työväki ei voi sitä kuluttaa, sillä se on jo käyttänyt kaikki palkkarahansa. Kapitaali ei voi käyttää siitä enempää kuin se jo on käyttänyt. Mihin joutuu tämä jäännös? Mitä sillä tehdään?»

»Se myydään ulkomaille», ehätti mr Kowalt sanomaan.

»Niin juuri», myönsi Ernest. »Juuri tästä jäännöksestä johtuu, että me tarvitsemme ulkomaisia markkinoita. Se myydään ulkomaille. Se on myytävä sinne. Ainoastaan siten voimme päästä siitä erilleen. Ja tuosta käyttämättömästä ylijäämästä, joka lähetetään ulkomaille, muodostuu meidän n. s. suotuista kauppabalanssimme. Olemmeko siitä kaikin yhtä mieltä?»

»Minun mielestäni on ajan hukkaa pohtia näitä kaupan aakkosia, sanoi mr Calvin kuivasti. »Me kaikki ymmärrämme ne.»

»Ja juuri näillä aakkosilla, joita olen niin juurta jaksain käsitellyt, aion hämmästyttää teidät», vastasi Ernest. »Niissä se ydin piilee. Ja minä hämmästyän teidät heti paikalla. Kas näin.

»Yhdysvallat on kapitalistinen valtakunta, joka on kehittänyt tulolähteitään. Johtuen kapitalistisesta tuotantjärjestelmästä sillä on kuluttamaton ylijäämä, josta sen on päästävä erilleen, ja siitä on koetettava vapautua ulkomailta.[1] Ja samaa kuin Yhdysvalloista on sanottava jokaisesta kapitalistisesti kehittyneestä maasta. Jokaisella sellaisella maalla on kuluttamaton ylijäämänsä. Älkää unohtako, että ne ovat jo käyneet kauppaa keskenään ja että tämä ylijäämä on yhä vain olemassa. Työväki kaikissa näissä maissa on kuluttanut palkkansa eikä voi ostaa enempää. Samoin kapitaali kaikissa noissa maissa on käyttänyt tästä ylijäämästä sen verran kuin se luonteensa mukaisesti voi käyttää. Ja yhä vain on ylijäämä. Ne eivät voi työntää noita jäljellejääneitä varastoja toisilleen. Miten ne siis pääsevät niistä erilleen?»

[1] Theodore Roosevelt, joka oli Yhdysvaltain presidenttinä muutamia vuosia ennen näitä tapauksia, antoi seuraavan virallisen julistuksen: »Tavaroiden osto ja myynti täytyy saattaa sellaiseen suhteeseen keskenään, että Yhdysvaltain ylituotanto voidaan myydä ulkomaille tyydyttävillä ehdoilla.» Ja tällä ylituotannolla hän tietysti tarkoitti sitä kapitalistisen järjestelmän voitto-osinkoa, mitä kapitalistit eivät kyenneet kuluttamaan. Samoihin aikoihin senaattori Mark Hanna sanoi: »Yhdysvalloissa on varallisuuden vuotuinen tuotanto kolmatta osaa suurempi kuin kulutus.» Niinikään eräs toinen senaattori, Chauncey Depew, lausui: »Amerikan kansa tuottaa vuosittain kahdentuhannen miljoonan dollarin arvosta enemmän varallisuutta kuin se kuluttaa.»

»Myyvät ne sellaisiin maihin, joiden tuotantoa ei vielä ole kehitetty», sanoi mr Kowalt.

»Aivan niin. Minun todistelutapani, katsokaahan, on niin yksinkertainen, että teidän ajatuksenne juoksevat minun sanojeni edellä. Ja sitten seuraava askel. Otaksukaamme, että Yhdysvallat lähettävät ylituotantonsa johonkin sellaiseen maahan, jonka teollisuus ei ole kehittyneellä kannalla, kuten esim. Brasiliaan. Mitä sitten Yhdysvallat saavat vuorostaan Brasilialta?»

»Kultaa», sanoi mr Kowalt.

»Mutta maailmassa on vain rajoitettu määrä kultaa, eikä sitä ole paljon», muistutti Ernest.

»Kultaa arvopaperien, velkakirjojen y. m. s. muodossa», muutti mr Kowalt edellistä huomautustaan.

»Jo sattui», sanoi Ernest. »Brasiliasta Yhdysvallat vuorostaan saavat velkakirjoja ja arvopapereita. Ja mitä se merkitsee? Se merkitsee, että Yhdysvallat tulevat saamaan haltuunsa rautateitä, kaivantoja ja maita Brasiliassa. Ja mitä siitä vuorostaan seuraa?»

Mr Kowalt mietti ja pudisti päätään.

»Minä sanon teille», jatkoi Ernest. »Se merkitsee, että Brasilian teollisuutta aletaan kehittää. Ja sitten seuraava askel. Kun Brasilia kapitalistisen järjestelmän vallitessa on kehittänyt teollisuutensa, tulee sille itselleen kasaantumaan kuluttamattomia varastoja. Voiko se päästä eroon tuosta ylijäämästä lähettämällä sen Yhdysvaltoihin? Ei suinkaan, sillä Yhdysvalloilla itsellään on kädet täynnä ylituotantoa. Voivatko Yhdysvallat samoin kuin aikaisemminkin päästä ylijäämästään lähettämällä sen Brasiliaan? Eivät, sillä Brasilialla on nyt itsellään liikatuotantoa.

»Mitä seuraa siitä? Niin, se merkitsee, että Yhdysvaltain ja Brasilian on etsittävä markkinoita sellaisissa maissa, joiden teollisuus ei ole vielä kehittynyt. Mutta toiselta puolen sellainen ylituotannon purkaminen johonkin alkuperäisellä taloudellisella kannalla olevaan maahan jouduttaa ja tekee välttämättömäksi sen maan kapitalistisen kehityksen. No niin, herrat, seuratkaa minua. Meidän maapallomme on vain niin ja niin suuri. Maailmassa on vain niin ja niin monta maata. Mitä tulee tapahtumaan silloin, kun jok'ikinen maailman maa aina kaikkein pienimpään saakka seisoo kaikkia toisia vastassa iso ylijäämä kuluttamatonta teollisuutta varastohuoneissaan?»

Hän pysähtyi hetkeksi tarkastelemaan kuulijoitaan. Heidän ällistyksensä näytti huvittavalta. Ernest oli esityksellään loihtinut heidän eteensä kuvan ja avannut heidän silmänsä näkemään sen. He näkivät sen, ja se täytti heidän mielensä pelolla.

»Me aloitimme aakkosista, mr Calvin», sanoi Ernest salamyhkäisesti. »Ja minä esitän teille loputkin aakkoset. Se on hyvin yksinkertaista. Ja siinä piilee sen voima. Te varmaankin haudotte mielessänne vastausta. Miten te siis arvelette käyvän sitten, kun kaikissa maailman maissa on kuluttamaton ylijäämä? Mikä perii silloin teidän kapitalistisen järjestelmänne?»

Mutta mr Calvin pudisti epäröivänä päätään. Hän nähtävästi kulki Ernestin jälkiä takaisinpäin etsien virhettä hänen todistelustaan.

»Sallikaa minun käydä kanssanne toistamiseen läpi tuo keskustelu», sanoi Ernest. »Me aloitimme erikoisesta teollisuusalasta, kenkätehtaasta. Me huomasimme, että yhdistyneen tuotannon jako tapahtui siellä samassa järjestyksessä kuin se tapahtuu ylimalkaan kaikilla teollisuusaloilla. Me huomasimme, että työväki voi lunastaa palkoillaan ainoastaan niin ja niin paljon tuotetuista tavaroista ja että pääoma ei kuluta kaikkea jäljellejäänyttä tuotantoa. Me näimme, että kun työväki oli ostanut koko palkallaan ja pääoma käyttänyt sen verran kuin se tarvitsi, jäi vielä jäljelle kuluttamaton jäännös. Me sovimme siitä, että tämä ylijäämä voitiin kuluttaa ainoastaan siten, että se lähetettiin ulkomaisille markkinoille. Ja me sovimme niinkään siitä, että tämän ylituotannon siirtäminen johonkin toiseen maahan vaikuttaa sen, että kysymyksesssäolevan maan teollisuus alkaa kehittyä kapitalistiseen malliin ja että lyhyen ajan kuluessa kysymyksesssäolevassa maassa itsessään syntyy ylituotantoa. Me seurassimme edelleen tätä kehitystä kaikissa maailman maissa, kunnes tulimme siihen, että jokainen maa tuottaa joka vuosi ja joka päivä kuluttamattoman ylijäämän, jota se ei voi enää saada kaupaksi missään maassa. Ja nyt minä kysyn teiltä toistamiseen, mitä meidän on tehtävä tuolla ylijäämällä?»

Vieläkään ei kukaan vastannut.

»Mr Calvin?» kysäisi Ernest.

»Se riittää minulle», tunnusti mr Calvin.

»En ole ikinä aavistanut mitään sellaista», sanoi mr Asmunsen. »Ja todellakin se näyttää selvältä kuin päivä.»

Tällöin ensikerran kuulin selitettävän Karl Marxin[1] oppia yliarvosta, ja Ernest oli tehnyt sen niin helppotajuisesti, että minäkin istuin hämmästyneenä ja mykistyneenä paikoillani.

[1] Karl Marx — sosialismin kuuluisimpia neroja. Saksan juutalainen syntyperältään ja John Stuart Millin aikalainen. Meistä tuntuu uskomattomalta, että saattoi kulua niin kauan, ennenkuin hänen taloudelliset oppinsa tulivat yleisemmin tunnustetuiksi, johon mennessä aikakauden hyväksytyt ajattelijat ja oppineet häntä ivailivat. Marx karkoitettiin synnyinmaastaan ja kuoli maanpakolaisena Englannissa.

»Osoitan teille keinon, kuinka tuosta ylijäämästä päästään eroon», sanoi Ernest. »Heittäkää se mereen. Heittäkää joka vuosi tuhansien miljoonien dollarien arvosta kenkiä, vehnä, vaatteita ja muita kauppatavaroita mereen. Eikö asia ole sillä korjattu?»

»Epäilemättä se siten tulee korjatuksi», vastasi mr Calvin. »Mutta on hullunkurista, että te puhutte tuolla tavoin.»

Ernest hyökkäsi hänen kimppuunsa nuolen nopeudella.

»Onko tuo hullunkurisempää kuin se, mihin te pyritte, te koneensärkijä, joka tahtoisitte palata vedenpaisumuksen aikuisten esi-isäinne kannalle? Mitä te ehdotatte keinoksi, jonka avulla kävisi päänsä päästä eroon tuosta ylituotannosta? Te haluaisitte ratkaista sen kysymyksen vaatimalla, että ei ole tuotettava yli tarpeen. Ja miten te sitten voisitte välttää ylituotannon syntymisen? Palaamalla alkuperäisiin tuotantomuotoihin, jotka ovat siksi hajanaisia, järjettömiä ja haaskaavia, että liikatuotantoa ei voisi syntyä.»

Mr Calvin rykäisi ja nielaisi. Isku oli sattunut keskelle otsaa.

»Te olette oikeassa», sanoi hän. »Tunnustan joutuneeni kiinni. Se on hullunkurista. Mutta meidän täytyy tehdä jotakin. Se on kysymys elämästä ja kuolemasta meille keskiluokalle. Me emme mielsuosioista häviä. Me todellakin ennemmin palaamme esi-isiemme hankaloihin ja epäkäytännöllisiin tapoihin. Me johdamme teollisuuden sen trustin-edelliselle kehityskannalle. Me särjemme koneet, ja mitä te ehdotte meille?»

»Mutta te ette voi särkeä koneita», vastasi Ernest. »Te ette voi pyörtää takaisin kehityksen virtaa. Teitä vastassa on kaksi suurta valtaa, joista kumpainenkin on voimakkaampi kuin teidän keskiluokkanne. Suuret kapitalistit, trustit lyhyesti sanottuna, eivät salli teidän kääntyä takaisin. Ne eivät salli teidän särkeä koneita. Ja vielä suurempi ja mahtavampi kuin trustit on työväki. Se ei anna

teidän tärkeä koneita. Maailman omistus samoin kuin koneidenkin lepää trustien ja työväen käsissä. Siinä on taistelun rintama. Kumpainkaan puoli ei halua koneiden hävittämistä. Mutta kumpainkin puoli tahtoo omistaa koneet. Eikä keskiluokalla tässä taistelussa ole mitään paikkaa. Keskiluokka on kääpiö kahden jättiläisen välissä. Ettekö te huomaa, keskiluokan poloiset jäsenet, että olette myllynkivien välissä ja että jauhaminen jo on täydessä käynnissä.

»Olen todistanut teille kylmillä numeroilla kapitalistijärjestelmän välttämättömän kukistumisen. Kun jokaisessa maassa on kuluttamaton ja kaupaksikäymätön ylijäämä, silloin kapitalistinen järjestelmä romahtaa maahan sen peloittavan voittojen rakennuksen kera, minkä se itse on pystyttänyt. Ja sinä päivänä ei koneita tuhota. Silloin taistellaan koneiden omistamisesta. Jos työväki pääsee voitolle, on teidän kohtalonne helppo. Yhdysvallat ja koko maailma tulee silloin astumaan uuteen suurenmoiseen aikakauteen. Sen sijasta, että koneet ruhjoisivat ihmisiä, tulee elämä niiden kautta kauniimmaksi ja jalommaksi. Te, tuhotun keskiluokan jäsenet, yhdessä työläisten kanssa — silloin ei tule olemaan muita kuin työläisiä — tulette tasa-arvoisiksi näiden ihmeellisten koneiden tuotteista. Ja me kaikki yhdessä tulemme rakentamaan vielä ihmeellisempiä koneita. Eikä silloin enää tule olemaan kuluttamatonta ylituotantoa, sillä liikevoittoa ei silloin enää ole olemassakaan.»

»Mutta otaksukaammepa, että trustit pääsisivät voitolle tässä taistelussa koneiden ja maailman herruudesta», virkkoi mr Kowalt.

»Silloin», vastasi Ernest, »teidät ja työväen ja meidät kaikki tallaa rautakoroillaan sellainen hirmuvalta, jonka vertaista ihmiskunnan historia ei tunne. Sille hirmuvallalle tosiaankin sopii nimeksi Rautakorko.»[1]

[1] Mikäli tiedetään, käytettiin tätä nimitystä ensikerran tässä tilaisuudessa.

Syntyi pitkä äänettömyys, jonka kestäessä pöydän ympärillä istuvat miehet miettivät mielessään päin jos toisinkin.

»Mutta tämä teidän sosialisminne on unelma», sanoi mr Calvin ja kertasi sanan »unelma».

»Näytän teille sitten jotakin, mikä ei ole unelma», virkkoi Ernest. »Ja sitä 'jotakin' minä sanon oligarkiaksi. Te sanotte sitä plutokratiaksi, rahavallaksi. Mutta me molemmat tarkoitamme samaa asiaa, nim. suurkapitalisteja ja trusteja. Tarkastakaamme kenen käsissä valta on tänä päivänä. Ja sitä varten meidän on pidettävä silmällä yhteiskuntamme luokkajaoitusta.

»Yhteiskunnassa on kolme suurta luokkaa. Ensiksi tulee plutokratia, jonka muodostavat rikkaat pankkiirit, rautatiekuninkaat, suurliikkeiden johtajat ja trustiparoonit. Toinen järjestyksessä on keskiluokka, teidän luokkanne, jonka muodostavat farmarit, kauppiaat, pikkutehtailijat ja vapaiden ammattien harjoittajat. Ja kolmantena järjestyksessä tulee minun luokkani, proletaarit, köyhälistö, jonka muodostavat palkkatyöläiset.[1]

[1] Yhdysvaltain asukasluku jakaantui Lucien Sanialin laatiman tilaston mukaan v. 1900 tämän luokituksen jälkeen seuraavasti: »Plutokraattien luokka 250,251, keskiluokka 8,429,845 ja proletariaatti 20,393,137.»

»Teidän täytyy myöntää, että rikkauksien omistaminen määrää todelliset voimasuhteet Yhdysvalloissa tänä päivänä. Miten jakautuu maamme varallisuus näiden kolmen luokan kesken? Kas tässä numerot. Plutokratia omistaa kuusikymmentäseitsemäntuhatta miljoonaa dollaria. Ja vaikka kaikista eri toimialoilla olevista henkilöistä Yhdysvalloissa ainoastaan yhdeksän tuhannesosaa kuuluu rahaylimystöön, niin tämä rahaylimystö omistaa seitsemänkymmentä prosenttia koko maan varallisuudesta. Keskiluokka omistaa neljäkolmattatuhatta miljoonaa. Eri toimialoilla se on edustettuna yhdeksälläkolmatta prosentilla, jotka omistavat viisikolmatta prosenttia koko varallisuudesta. Jäljellä on proletariaatti. Se omistaa neljätuhatta miljoonaa. Eri toimialoilla sen edustajia on seitsemänkymmentä prosenttia; ja proletariaatti omistaa neljä prosenttia koko varallisuudesta. Kenen käsissä on valta, hyvät herrat?»

»Teidän omien laskujenne mukaan meidän luokkamme on voimakkaampi kuin työväenluokka», huomautti mr Asmunsen.

»Se, että te sanotte meidän luokkamme heikoksi, ei tee teitä sen vahvemmiksi plutokratian voiman edessä», sanoa sukaisi Ernest. »Ja sitäpaitsi en ole vielä lopettanut esitystäni. On olemassa valta, vielä mahtavampi kuin varallisuus, ja se on mahtavampi sen tähden, että sitä ei voida ottaa pois. Meidän voimamme, proletariaatin voima, on meidän lihaksissamme, meidän käsissämme, joilla me ojennamme vaalilippumme, meidän sormissamme, joilla voi liikuttaa liipaisinta. Tätä voimaa ei voi kukaan meiltä nujertaa. Se on elämän oleellinen ominaisuus, se on se voima, joka on rikkauksia mahtavampi ja jota rikkauudet eivät voi riistää. Mutta teidän voimanne on pideltävissä. Se voidaan teiltä ottaa. Nyt jo plutokratia sitä teiltä ottaa. Vihdoin viimein se tulee ottamaan sen teiltä kokonaan. Ja silloin te

lakkaatte olemasta keskiluokka. Te laskeudutte meidän tasollemme. Teistä tulee proletaareja. Ja merkillisintä kaikesta tulee olemaan, että te lisäätte meidän voimaamme. Me toivotamme teidät tervetulleiksi, veljet, ja taistelemme rinnatusten ihmisyden asian puolesta.

»Työväellä nähkääs ei ole sanottavasti mitään menetettävänä. Sen osana maan varallisuudesta ovat pitovaatteet, talous- ja huonekalut ja joskus, mutta hyvin harvoissa tapauksissa, velaton koti. Mutta teillä on todellista omaisuutta neljäkolmattatuhatta miljoonaa, ja sen tulee plutokratia teiltä riistämään. Tietysti on olemassa se mahdollisuus, että proletariaatti ehtii ennen sitä. Ettekö näe asemaanne, hyvät herrat? Keskiluokka on turvaton karitsa leijonan ja tiikerin välissä. Jos toinen ei teitä saavuta, niin toinen varmasti saavuttaa. Ja jos plutokratia ennättää ensiksi, niin on vain ajankysymys, milloin proletariaatti saavuttaa plutokratian.

»Eikä edes nykyinen varallisuutenne ole teidän voimanne oikea mitta. Teidän varallisuutenne tällä hetkellä on ainoastaan tyhjä kuori. Ja siitä juuri johtuu teidän heikko huutonne: 'Palatkaamme esi-isäimme aikoihin.' Te tunnette oman voimattomuutenne. Te tiedätte, että voimanne on tyhjä kuori. Ja minä todistan teille sen tyhjyyden.

»Mitä valtaa on farmareilla? Enemmän kuin toiset puolet ovat todellisuudessa orjia, sen tähden että he ovat pelkkiä vuokraajia tai heidän maatilansa ovat velkojen panttina. Ja orjia he kaikki ovat siihen katsoen, että nyt jo trustit omistavat tai vallitsevat (joka muuten merkitsee aivan samaa) — omistavat ja vallitsevat kaikkia maantuotteiden kaupan välineitä, kuten jäähuoneita ja -vaunuja, rautateitä, elevaattoreita ja höyrylaivalinjoja. Ja sen lisäksi trustit vallitsevat itse markkinoita. Kaiken tämän suhteen farmarit ovat voimattomia. Mitä taas tulee heidän poliittiseen valtaansa, palaan siihen myöhemmin samassa yhteydessä, kun tulen puhumaan koko keskiluokan hallinnollisesta ja poliittisesta vallasta.

»Päivä päivältä trustit tukahduttavat farmareita niinkuin ne tekivät mr Calvinille ja muille karjanhoitajille. Ja päivä päivältä tukahdutetaan kauppiaita samalla tavalla. Muistattekko, miten tupakkatrusti tukahdutti yksistään New Yorkissa yli neljäsataa tupakkamyymälää kuuden kuukauden kuluessa? Missä ovat kivihiilikenttien entiset omistajat? Te tiedätte minun tarvitsematta sanoa, että rautatietrusti omistaa tai vallitsee kaikkia kovan ja pehmeän hiilen kenttiä. Eikö öljytrusti omista parikymmentä valtamerilinjaa? Eikö se niinikään vallitse kupariteollisuutta, puhumattakaan sen yhteydessä toimivasta sulattotrustista? Yhdysvalloissa on tänä iltana kymmenentuhatta kaupunkia, joita valaisevat öljytrustiin kuuluvat kaasua- ja sähköyhtiöt. Ja yhtä monessa kaupungissa ja niiden etukaupungeissa kaikki sähkörautatiet ovat öljytrustin käsissä. Pikkukapitalistit, jotka ennen olivat osallisina näissä tuhansissa liikeyrityksissä, ovat kadonneet. Te tiedätte sen. Ja samaa tietä tulette tekin menemään.

»Pikkutehtailijan laita on sama kuin farmarinkin. Ja pikkutehtailijat ja farmarit ovat vaipuneet läänityslaitoksen aikaiseen torpparuuteen. Ja mitä sitten ovat vapaiden ammattien harjoittajat ja taiteilijat muuta kuin juhtia kaikissa muissa suhteissa paitsi nimellisesti, kun taas politikoitsijat ovat juoksupoikia. Miksi te, mr Calvin, puuhailette yöt ja päivät järjestääksenne farmareita yhdessä muun keskiluokan kanssa poliittiseksi puolueeksi? Siksi, että vanhojen puolueiden politikoitsijat eivät tahdo olla missään tekemisissä teidän homehtuneiden aatteittenne kanssa; ja haluttomia he ovat sen tähden, että he, kuten minä jo sanoin, ovat plutokratian juoksupoikia ja hovipalvelijoita.

»Sanoin, että vapaiden ammattien harjoittajat ja taiteilijat ovat rahaylimystön mökkiläisiä. Mitä muuta he olisivat? Kaikki tyynni professorit, papit, sanomalehdentoimittajat palvelevat plutokratiaa, ja heidän toimintansa rajoittuu sellaisten aatteiden ja käsitysten levittämiseen, jotka joko eivät ole vahingollisia rahaylimystölle tai ovat suorastaan sitä kiittäviä ja pönkittäviä. Milloin he vain ryhtyvät julistamaan sellaisia aatteita, jotka vahingoittavat rahavaltaa, he menettävät toimensa, jolloin he, jos eivät ole varustautuneet pahojen päivien varalta, vaipuvat proletariaattiin ja menehtyvät tai heistä tulee työväenagitaattoreita. Älköönkä unohdettako, että juuri sanomalehdistö, saarnastuoli ja yliopisto muodostavat yleisen mielipiteen, määräävät kansakunnan ajatussuunnan. Ja taiteilijat taas: he palvelevat rahaylimystön turmeltunutta ja saastaista makua.

Mutta kaiken kaikkiaan, raha ei itsessään ole todellinen valta. Se on vallan edellytys, ja valta on hallinnollista. Kuka vallitsee hallitusta tänä päivänä? Proletariaattiko, jonka kaksikymmentä miljoonaa jäsentä puuhailee hyödyllisissä töissä? Teitä naurattaa jo sellainen kysymyksenkin. Entä keskiluokka kahdeksine miljoonine jäsenineen? Ei enempää kuin proletariaattikaan. Kuka sitten vallitsee hallitusta? Rahaylimystö, johon ei kuulu enempää kuin neljännesmiljoona toimivia jäseniä. Mutta rahaylimystö kokonaisuudessaan ei sitä tee, vaikka se suorittaisikin ratsupalvelusta. Hallitusta todellisuudessa vallitsee plutokratian äly, joka äly on kokoonpantu seitsemästä[1] pienestä ja mahtavasta ryhmästä. Eikä ole unohdettava, että nämä ryhmät nykyään muodostavat yhtenäisen renkaan.

[1] Vielä 1907 arveltiin olevan yksitoista ryhmää, jotka pitivät käsissään tämän maan herruutta, mutta tämä luku pieneni sen kautta, että viisi rautatieyhtiötä sulautui yhdeksi kaikkia rautateitä vallitsevaksi

ryhmäksi. Nämä viisi yhteensulautunutta ryhmää raha-asioitsijoinen ja poliittisine liittolaisineen olivat: (1) James J. Hill, Pohjoislännen rautatiekuningas; (2) Pennsylvanian rautatieryhmä, Scliff raha-asiain päällikkönä, halliten suuria pankkihuoneita Philadelphiassa ja New Yorkissa; (3) Harriman, neuvonantajanaan Frick ja poliittisena apulaisenaan Odell, valliten keskimantereen, eteläisen Lännen ja Etelän ylimantereisiä rautateitä; (4) Gouldien suvun rautatiet; ja (5) Moore, Reid ja Leeds, jotka tunnettiin nimellä »Rock Islandin joukkue». Nämä mahtavat oligarkit kohosivat kilpailun temmellyksestä ja liittyivät yhteen.

»Sallikaa minun osoittaa yksi ainoa niistä, rautatieryhmä. Sen palveluksessa on neljäkymmentä tuhatta asianajajaa, jotka valvovat sen etuja tuomioistuinten edessä. Se antaa lukemattomia vapaapilettejä tuomareille, pankkiireille, sanomalehdentoimittajille, papeille, yliopistomiehille, valtioitten lainlaatijakuntain jäsenille ja kongressimiehille. Se ylläpitää loistavia ja ylellisiä »lobbyja»[1] jokaisen valtion hallituskaupungissa ja Washingtonissa. Ja maamme kaikissa kaupungeissa ja kauppaloissa sillä on palveluksessaan ääretön armeija kätyreitä ja pikkupolitiikoitsijoita, joiden varsinaisena tehtävänä on olla läsnä nimityskokouksissa, tuppautua lautakuntiin, lahjoa tuomareita ja joka suhteessa valvoa sen etuja.[2]

[1] Lobby — eduskuntasalin yhteydessä oleva sivuhuone, joka oli erityisesti järjestetty lainlaatijain lahjomista varten, vaikka lainlaatijain otaksuttiin valvovan kansan etuja.

[2] Kymmenkunta vuotta ennen Everhardin puhetta New Yorkin kauppakamari antoi kertomuksen, jossa m. m. sanottiin: »Rautatiet vallitsevat ehdottomasti useimpien valtioitten lainlaatijakuntia; ne asettavat ja erottavat liittosenaattoreja, kongressimiehiä ja kuvernöörejä, määräten täydellisellä diktaattorivallalla Yhdysvaltain hallitusohjelman.»

»Hyvät herrat, minä olen kuvannut ainoastaan yhtä näistä seitsemästä ryhmästä, jotka muodostavat plutokratian aivot, sen älyn.[1] Teidän kahteenkymmeneenmiljoonaa miljaardiin dollariin nouseva omaisuutenne ei anna teille poliittista valtaa viidenkolmatta sentin edestä. Se on tyhjä kuori, ja pian se kuorikin otetaan teiltä pois. Plutokratialla on käsissään kaikki valta tänä päivänä. Se laatii lait, sillä onhan sillä hallussaan senaatti, kongressi, tuomioistuimet ja valtioiden lainlaatijakunnat. Eikä sillä hyvä. Lakien taakse tarvitaan toimeenpaneva valta. Tänä päivänä plutokratia laatii lait, ja niitä toimeenpanemassa sillä on käytettävänä poliisi, armeija, laivasto ja vihdoin kansalliskaarti, johon me kaikki kuulumme, te, minä ja kaikki muut.»

[1] Rockefeller alkoi proletariaatin jäsenenä, ja ahkeruudellaan ja oveluudellaan hänen onnistui luoda ensimmäinen varsinainen trusti, tunnettu nimellä Standard Oil (Öljytrusti). Emme malta olla tässä esittämättä seuraavaa merkillistä kuvausta tuon ajan historiasta, osoittaaksemme, miten öljytrustin nopea kasvaminen tuhosi pikkukapitalisteja ja joudutti kapitalistisen järjestelmän lopullista romahdusta. David Graham Phillips oli aikakauden radikaalinen kirjailija, jonka »Saturday Evening Postissa» lokak. 4 p. v. 1902 ilmestyneestä kirjoituksesta lainaamme tähän otteen. Se kuuluu näin:

»Noin kymmenen vuotta sitten Rockefellerin tulot nousivat kolmeenkymmeneen miljoonaan dollariin sangen luotettavien tietojen mukaan. Hän oli jo silloin tehnyt kaikki kannattavat sijoitukset öljyteollisuuden alalla. Mutta tuloja virtasi edelleen määrättömästi enemmän kuin kaksi miljoonaa dollaria kuussa yksistään John Davison Rockefellerille. Silloin heräsi vakava kysymys uusille aloille siirtymisestä, uusista sijoituksista. Siitä kysymyksestä muodostui oikea painajainen. Öljytulot paisuivat paisumistaan, ja varmojen sijoitusten luku oli sangen rajoitettu, vielä rajoitetumpi kuin se on tätä nykyä. Ja se, että Rockefellerit alkoivat ulottaa liikkeensä öljystä muille aloille, ei tapahtunut yksinomaan sen tähden, että he halusivat lisätä tulojaan uusilla voitoilla. Heidät pakotti, suorastaan ajoi siihen se kultavirta, mitä öljytrusti yhä paisutti. He muodostivat erityisen esikunnan, jonka tehtävänä tuli olemaan uusien liikealojen etsiminen ja rahojen sijoittaminen niihin. Sanotaan, että tämän esikunnan päälliköllä on palkkaa 125,000 dollaria vuodessa.

»»Ensiksi Rockefellerit valloittivat rautatiet. V. 1895:n tienoilla he vallitsivat viidettä osaa maamme rautateistä. Mitä he omistavatkaan tai vallitsevat tänä päivänä? He ovat hallitsevina kaikilla New Yorkin suurilla rautateillä, pohjoiseen, itään ja länteen, lukuunottamatta yhtä ainoata rautatietä, jossa heidän rahojaan on ainoastaan muutamia miljoonia. He ovat osakkaina useimmissa niistä rautateistä, jotka haarautuvat Chicagosta. Ja he vallitsevat useita niistä rautatieverkoista, jotka ulottuvat Tyyneen valtameren.

»»Mutta rautatiet yksin eivät voineet imeä sisäänsä kyllin nopeasti noita mahtavia kultavirtoja. Samaan aikaan John Davison Rockefellerin kuukausitulot olivat nousseet neljään, viiteen, kuuteen miljoonaan dollariin, tehden seitsemänkymmentäviisi miljoonaa vuosittain, ja uudet sijoitukset muilla teollisuusaloilla lisäsivät jo ennestään satumaisia tuloja.

»Rockefellerit siirtyivät kaasu- ja sähköteollisuuden alalle, kun nämä alat olivat siinä

määrin kehittyneet, että ne tekivät sijoituksen varmaksi. Ja Amerikan kansa rikastuttaa Rockefelleriteitä joka päivä, käyttäkönpä mitä valaistusainetta tahansa. He alkoivat ottaa maatiloja kiinnitykseen. Ja sanotaan, että kun hyvät vuodet joku aika sitten vapauttivat farmarit kiinnitysveloistaan, niin se liukutti Rockefelleria melkein kyyneliin asti; kahdeksan miljoonaa, jotka hän oli jo luullut saaneensa sijoitetuksi hyvää korkoa ja varmuutta vastaan, viskattiin nyt hänen kynnykselleen ikävällä odottamaan uutta kotia itselleen. Tämä odottamaton ja harmillinen sattuma oli liian kova isku miehelle, jolla on huono ruoansulatus...

»Sen perästä Rockefellerit siirtyivät kaivantoihin — rauta-, kupari- ja lyijykaivoksiin, raitioteihin, Yhdysvaltain valtioitten ja kaupunkien velkakirjoihin, höyrylaivoihin ja sähkölennättimeen, kiinteistöihin, pilvenpiirtäjiin, asuntoihin, hotelleihin, liikepalatseihin, henkivakuutukseen ja pankkiliikkeeseen. Eikä vihdoin ollut olemassa yhtään teollisuusalaa, jolla ei olisi ollut liikkeessä heidän miljooniansa...

»Rockefellerin pankki — National City Bank New Yorkissa — on epäilemättä suurin pankkilaitos Yhdysvalloissa. Sen voittavat koko maailmassa ainoastaan Englannin ja Ranskan valtiopankit. Talletukset nousevat yli sadan miljoonan dollarin päivässä, ja se vallitsee Wall-streetin vekselilainaliikettä ja osakemarkkinoita. Mutta se ei ole ainoa. Se on vain ensimmäinen ja suurin niistä neljästätoista luotto- ja pankkihuoneesta, jotka Rockefeller omistaa New Yorkissa, joitten lisäksi hänellä on hyvin lujia pankkeja maan kaikissa suurimmissa liikekeskustoissa.

»John D. Rockefeller omistaa öljytrustin osakkeita viidensadan miljoonan dollarin arvosta markkinahintojen mukaan. Hänellä on sata miljoonaa terästrustissa, melkein yhtä paljon eräässä lännen rautatiessä, viisikymmentä miljoonaa eräässä toisessa rautatieverkossa, ja niin edespäin. Viime vuonna hänen tulonsa nousivat 100,000,000 dollariin — on epäiltävää, nousevatko kaikkien Rothschildien tulot yhteensä tuohon summaan. Ja se paisuu nopein askelin.»

Sen perästä ei enää paljon keskusteltu ja pian päivällinen päättyi. Vieraat jättelivät hyvästi allapäin ja hiljaisin äänin. Näytti melkein siltä, kuin heitä olisi peloittanut kuva, minkä olivat nähneet.

»Asema todellakin on vakava», sanoi mr Calvin Ernestille. »Eikä minulla ole juuri mitään muistuttamista teidän kuvaustanne vastaan. Olen eri mieltä teidän kanssanne ainoastaan mikäli on kysymys keskiluokan perikadosta. Me tulemme säilyttämään olemassaolomme, ja me kukistamme trustit.»

»Ja palaamme esi-isiemme kannalle», jatkoi Ernest hänen lausettaan.

»Vaikkapa niinkin», vastasi mr Calvin juhlallisen vakavasti. »Käsitän kyllä, että se on tavallaan jonkinlaista koneitten särkemistä ja että se on typerää. Mutta elämähän kokonaisuudessaan on typerää meidän päivinämme. Ja kaikessa tapauksessa meidän koneensärkemisemme on sentään käytännöllistä ja mahdollista, jota teidän haaveenne eivät ole. Teidän sosialistinen haaveenne on — niin, se on haave. Me emme voi seurata teitä.»

»Soisin teidän tuntevan hiukan enemmän kehitystä ja yhteiskuntaoppia», sanoi Ernest vakavasti heidän kätellessään hyvästiksi. »Se säästäisi meiltä monta ikävyyttä.»

KYMMENES LUKU.

Pyörremyrskyssä.

Liikemiesten päivällisten jälkeen seurasi sarja kaameita tapauksia. Ja minä, joka olin ikäni elänyt rauhallisessa ja hiljaisessa yliopistokaupungissa, löysin yht'äkkiä itseni suurten maailmantapahtumain pyörteestä. En tiedä, johtuiko se rakkaudestani Ernestiin vaiko siitä selvästä yhteiskunnan tilan näkemyksestä, minkä Ernestin johdolla olin saavuttanut, mutta minusta oli tullut kumouksellinen, ja minut vetivät pyörteisiinsä tapaukset, joita en vielä kolme kuukautta sitten olisi lainkaan ymmärtänyt.

Minun omat kohtaloni kärjistyivät yhtiön suuren yhteiskunnallisen kärjistymisen kanssa. Ensiksi tapahtui isän erottaminen yliopistosta. Totta kyllä häntä ei muodollisesti erotettu, mutta vaadittiin

jättämään erohakemuksensa. Se sellaisenaan ei paljoa merkinnyt. Itse asiassa se huvitti isää. Se huvitti häntä erittäinkin siihen katsoen, että tuota erottamista oli jouduttanut hänen kirjansa »Economics and Education» ilmestyminen. Se lujitti hänen käyttämiään todistuskappaleita, hän arveli. Tarvittiinko enää parempaa esimerkkiä osoittamaan, että kapitalistiluokka vallitsee koululaitosta.

Mutta tämä todistus ei laajalle levinnyt. Kukaan ei tietänyt, että hänet oli pakotettu eroamaan yliopistosta. Hän oli niin etevä tiedemies, että sellainen uutinen kerrottuna hänen pakollisen eroamisensa syitten yhteydessä olisi synnyttänyt myrskyn. Sanomalehdet sirottelivat hänelle ylistyksiä ja kunnianosoituksia ja kiittelivät häntä siitä, että hän oli jättänyt yksitoikkoisen luentosalin omistaakseen koko aikansa tieteellisille tutkimuksille.

Aluksi isä naurahteli. Sitten hän suuttui — kiukustui. Seurasi hänen kirjansa takavarikoiminen, joka toimitettiin niin salaperäisesti, että aluksi emme voineet käsittää, mistä oikeastaan oli kysymys. Kirjan ilmestyminen oli oitis herättänyt melkoista hämmästyystä kaikkialla. Isää oli kohteliaasti löylytetty kapitalistisessa sanomalehdistössä viittaamalla siihen, miten säälittävää on, että hänenlaisensa suuri tiedemies jättää oman alansa ja siirtyy sosiologian alalle, josta hän ei tiedä mitään ja missä hän oli oitis joutunut harhaan. Tätä kesti viikon päivät, ja isä oli hyvällä tuulella, naureskellen partaansa ja kehuskellen, että hänen kirjansa oli koskettanut kapitalismin kipeään paikkaan. Ja sitten äkisti sanomalehdet ja aikakauskirjat vaikenivat koko kirjasta. Samoihin aikoihin ja yhtä odottamattomasti kirja hävisi kirjakaupoista. Ei yhtään kappaletta ollut missään saatavana. Isä kirjoitti kustantajille, ja nämä ilmoittivat, että painolevyt olivat tapaturman kautta särkyneet. Seurasi kirjevaihto, josta isä ei paljonkaan viisastunut. Vihdoin jouduttuaan niin ahtaalle, että kaksimieliset sanamuodot eivät enää riittäneet, heidän täytyi tunnustaa, että he eivät haluaisi ladottaa teosta uudelleen, mutta he kyllä mielellään luopuisivat kustannusoikeuksistaan siihen.

»Ettekä te löydä koko maasta yhtään kustannusliikettä, joka uskaltaisi siihen koskea», sanoi Ernest. »Ja jos olisin teidän sijassanne, niin arvelematta etsisin piilopaikkaa. Tämä on vain Rautakoron esimakua.»

Mutta isä oli tiedemies koko olemukseltaan. Hän ei koskaan luottanut sellaisiin johtopäätöksiin, joihin tullaan hypähtämällä. Laboratoriokoe ei ollut hänen mielestään mistään kotoisin, jollei sitä suoritettu yksityiskohtia myöten. Ja niinpä hän koettelikin kaikki mahdolliset kustannusliikkeet. Ne esittelivät lukemattomia syitä ja lausuivat mielipahansa, mutta yksikään ainoa ei huolinut kirjaa kustannettavakseen.

Kun isä tuli vakuutetuksi siitä, että kirja oli todellakin julistettu kielletyksi, koetti hän saada sen tiedon sanomalehtiin; mutta hänen lehtien toimituksille osoittamansa kirjeet jäivät huomioonottamatta. Eräässä sosialistien kokouksessa, missä oli saapuvilla lukuisia sanomalehdenkertoja, isä päätti käyttää tilaisuutta hyväkseen. Hän nousi ja esitti kirjansa vaiheet, kertoen miten viranomaiset olivat sen kaikessa hiljaisuudessa hävittäneet. Seuraavana päivänä, kun sanomalehdet tulivat, hän ensin nauroi, mutta sitten suuttui ankarammin kuin tavallisesti. Lehdet näet eivät puhuneet kirjasta halkaistua sanaa, mutta sen sijaan vääristelivät hänen esiintymisensä. Hänen puheensa varsinaisesta aineesta ei edes mainittu, mutta sen sijaan kerrottiin näille lehdille ominaisella tavalla, miten hän oli pitänyt ulvovan anarkistisen puheen. Kertomus oli oivallinen kyhäys. Erään kohdan siitä muistan hyvin. Isä oli käyttänyt sanamuotoa »yhteiskunnallinen kumous». Mutta sanomalehden uutisessa jätettiin pois sana »yhteiskunnallinen». Kertomus lähetettiin kautta koko maan Associated Pressin sähkösanomilla, herättäen kaikkialla verratonta hämmästyystä. Isä leimattiin siinä nihilistiksi ja anarkistiksi, ja eräässä pilakuvassa, joka ilmestyi miltei kaikissa huomattavimmissa sanomalehdissä, hänet esitettiin punainen lippu kädessään ja perässään joukko pitkätukkaisia villinnäköisiä miehiä, joilla oli käsissään tulisoihutuja, puukkoja ja pommeja.

Häntä löylytettiin armottomasti pitkissä johtavissa artikkeleissa hänen anarkismistaan, tehtiinpä sellaisiakin viittauksia, että hän muka oli tullut mielenhäiriöön. Tällainen ei ollut kapitalistisen sanomalehdistön taholta mitään uutta, kertoi Ernest meille. Hän sanoi, että näiden lehtien tapa on lähettää kertojiansa sosialistien kokouksiin ja sitten sepittää kaikenmoisia tarkoituksellisia juttuja peläten, että keskiluokka ja työväenliike saattaisivat tavalla tai toisella lähestyä toisiaan. Ja lakkaamatta Ernest kehoitti isää luopumaan taistelusta ja piiloutumaan.

Sosialistinen sanomalehdistö kuitenkin puuttui asiaan, ja pian levisi kautta lukevan työväestön tieto siitä, että kirja oli takavarikoitu. Mutta sen laajemmalle se ei levinnyt. Ja kohta senjälkeen »Appeal to Reason»-niminen sosialistinen kustannusliike tarjoutui julkaisemaan kirjan uudestaan. Isä oli hyvillään, mutta Ernest kävi levottomaksi.

»Uskokaa pois, me olemme nyt tulleet sen tuntemattoman partaalle», hän sanoi. »Merkillisiä asioita tapahtuu ympärillämme. Ne voi tuntea. Emme tiedä, mitä ne ovat, mutta niiden olemassaoloa ei voi kieltää. Koko yhteiskunta vavahtelee niiden painosta. Älkää kysykö minulta. En itsekään tiedä. Mutta sen saatte nähdä, että tästä keitoksesta syntyy jotakin sakeampaa. Se on kiteytymistilassa. Teidän

kirjanne takavarikkoonottaminen on alkusoitto. Miten monta muuta kirjaa lienee otettukaan takavarikkoon? Siitä meillä ei ole pienintäkään aavistusta. Meitä ympäröi täydellinen pimeys. Meidän on mahdoton saada selkoa asioiden todellisesta tilasta. Mutta minusta tuntuu, että seuraavana numerona ohjelmassa tulee olemaan sosialistisen sanomalehdistön ja kustannusliikkeitten lakkauttaminen. Minä pelkään niin käyvän. Meidät tahdotaan kuristaa.»

Ernest näytti tuntevan tapahtumain valtimon tykytyksen tarkemmin kuin toiset sosialistit, ja kahden päivän sisällä jysähti ensimmäinen isku. »Appeal to Reason» oli viikkolehti, jonka painos nousi seitsemään ja puoleen sataan tuhanteen, lukuunottamatta tilapäisiä ylimääräispainoksia, jotka nousivat aina viiteen miljoonaan. Näiden painosten kustannukset suoritti se pienoinen joukko työläisiä, joka oli kokoontunut »Appealin» ympärille. Ensimmäinen isku tähdättiin juuri näitä ylipainoksia vastaan, ja musertava isku. Postihallitus antoi julistuksen, jossa sanottiin, että nämä ylimääräiset painokset eivät kuulu lehden varsinaisiin postitusoikeuksiin ja että niitä sentähden ei tulla postittamaan.

Viikkoa myöhemmin postihallitus julisti lehden maan rauhalle ja järjestykselle vaaralliseksi, sulkien sen kokonaan postista. Se oli kova isku sosialistiselle liikkeelle. »Appeal» ryhtyi epätoivoiseen taisteluun. Se valmistautui lähettämään lehteään kuljetusyhtiöitten välityksellä, mutta nämä kieltäytyivät. Se oli »Appealin» loppu, joskaan ei tyystin. Se valmistautui jatkamaan kirjain kustantamista. Kaksikymmentä tuhatta kappaletta isän kirjaa oli jo sitomossa ja lisää painettiin. Mutta silloin eräänä yönä aivan aavistamatta kokoontui roskajoukko, joka, Amerikan lippua liehuttaen ja isänmaallisia lauluja laulaen, sytytti tuleen »Appealin» kirjavainon hävittäen sen maan tasalle.

Siihen asti Girard, Kansasin valtiossa, oli ollut hiljainen, rauhallinen kaupunki. Koskaan siellä ei ollut sattunut mitään työväenselkkauksia. »Appeal» maksoi työväelleen tavalliset palkat, ollen todellisuudessa kaupungin tuki ja turva, sillä se antoi työtä sadoille miehille ja naisille. Tuohon roistojoukkoon kuuluvat eivät olleet Girardin asukkaita. Näytti siltä, kuin se olisi kohonnut maan uumenista palaten sinne työnsä tehtyään. Ernestin mielestä tämä tapahtuma oli tavattoman merkittävä ilmiö.

»Yhdysvalloissa on muodostumassa mustasotnia»,[1] hän sanoi. »Tämä on alkua. Ja me saamme nähdä enemmänkin sellaista. Rautakorko pöyhisty.»

[1] Mustasotnia-nimellä tarkoitettiin Venäjän häviävän hallituksen järjestämiä roistojoukkoja, jotka hätyyttivät kumouksellisia järjestöjä sekä myöskin tuhosivat omaisuutta ja panivat toimeen mellakoita siten valmistuen hallitukselle tilaisuuksia komentaa kasakat liikkeelle.

Ja sitä tietä meni isän kirja. Vähitellen saimme yhä tuntuvampia todistuksia mustasotnian olemassaolosta. Viikko viikolta yhä useampia sosialistilehtiä lakkautettiin, ja useissa tilaisuuksissa mustasotnia hävitti sosialistilehtien kirjavainot. Tietysti maan toiset sanomalehdet asettuivat hallitsevan luokan taantumukselliselle kannalle ja juurruttivat ihmisten mieliin ennakkoluuloisuutta sosialistilehtiä vastaan, jotavastoin mustasotnialaisia kuvattiin isänmaallisiksi sankareiksi ja yhteiskunnan todellisiksi pelastajiksi. Ja niin vakuuttavia olivat niiden vääristelyt, että yksin papitkin kirkoissaan eksyivät ylistämään noita raakalaisia, vaikkakin pahoittelivat sitä, että väkivaltaa täytyi käyttää.

Asiat kehittyivät hyvää vauhtia. Syysvaalit olivat tulossa, ja sosialistipuolue oli nimittänyt Ernestin kongressimiesehdokkaaksi. Hänen valituksi tulemisestaan oli olemassa hyviä toiveita. Suuri katurautatieläisten lakko San Franciscossa oli murrettu. Ja pian senjälkeen ajurien lakon kävi samalla lailla. Nämä kaksi tappiota olivat vaikuttaneet sangen tuhoisasti järjestyneeseen työväkeen. Koko Tyynen Valtameren Rannikon Ammattiliitto ja siihen kuluvat rakennustyöläisten ammattiyhdistykset olivat kannattaneet lakkolaisia, ja kaikki oli päättynyt noloon tappioon. Se oli ollut verinen lakko. Poliisit olivat kolhineet lukemattomia päitä palikoillaan; ja kuolleiden lukua oli melkoisesti lisännyt se kuularuisku, jolla lakaistiin katuja erään lakkolaisten joukkokokouksen aikana.

Se ärsytti mielet äärimmilleen. Miehet himoitsivat verta ja kosta. Jouduttuaan häviölle omalla alueellaan he syöksyivät hankkimaan kosta poliittisella taistelutantereella. He yhä edelleen säilyttivät ammattijärjestönsä, joka oli omansa lisäämään heidän voimaansa poliittisessa taistelussa. Ernestin valitseminen tuli päivä päivältä varmemmaksi, ammattiyhdistyksen toisensa perästä liittyessä kannattamaan sosialistien ehdokkaita. Työväki oli haltioissaan. Samalla kuin se tunkeili sosialistien kokoushuoneissa, se pysyi kuurona vanhojen puolueitten politikoitsijain laverruksille. Nämä viimeksimainitut saivat useimmiten puhua tyhjille seinille, ja milloin heillä oli suurempi kuulijakunta, valmistettiin heille tavallisesti niin kuuma vastaanotto, että heidän oli monta kertaa turvaannuttava poliisin apuun.

Ne olivat merkillisiä aikoja. Ilma väreili tapahtumista ja enteistä. Ahtaat ajat[1] olivat tulossa, johtuen kokonaisuudesta sarjasta hyviä vuosia; näiden kuluessa oli kerääntynyt suuret varastot kuluttamattomia tuotteita, joiden kaupaksi-saaminen ulkomailla kävi yhä vaikeammaksi. Useilla teollisuusaloilla oli

lyhennetty työpäivää, useissa suurissa tehtaissa oli kokonaan seisautettu työnteko, siksi kunnes menekkiä taas avautuisi niiden tuotteille, ja työpalkkoja oli alennettu miltei kaikkialla.

[1] Kapitalistisen järjestelmän aikana nämä ahaat ajat olivat välttämättömiä, niin typerää kuin se onkin. Hyvät työajat aina aiheuttivat suuria onnettomuuksia, mikä tietysti johtui ylenpalttisista kuluttamattomista varastoista, joita kertyi hyvinä vuosina.

Konetyöläisten lakko oli niinkään murrettu. Lakkoon oli ottanut osaa kaksisataatuhatta konetyöläistä kannattajinaan puoli miljoonaa metallityömiesten ammattiyhdistyksen jäsentä, ja verisiä melskeitä oli sattunut vähän väliä. Lakkoa murtamassa olivat työnantajain yhdistykset käyttäneet aseistettuja lakonrikkojia[1]; mustasotniat, joita oli varattu kymmeniin eri paikkoihin, olivat hävittäneet omaisuutta. Ja siitä oli seurauksena, että sataantuhanteen nouseva armeija oli komennettu liikkeelle tekemään koko jutusta peloittavan lopun. Joukko työväenjohtajia oli mestattu, koko joukko oli tuomittu vankeusrangaistuksiin ja tuhansia lakkolaisia ja johtajia oli sullottu härkäaitauksiin, missä sotamiehet kohtelivat heitä hyvin raa'asti.

[1] Lakonrikkojat olivat tarkoituksiltaan, toiminnaltaan ja kaikissa muissakin suhteissa paitsi nimeltään kapitalistien yksityistä sotaväkeä. Ne olivat hyvin järjestettyjä ja aseistettuja ja aina valmiina lähetettäväksi siihen osaan maata, missä milloinkin työlakko oli murrettavana. Sen ajan kuvaavimpia ilmiöitä on kuuluisa lakonrikkojain komentaja Farley, joka vuonna 1906 vei poikki mantereen New Yorkista San Franciscoon 2,500 miestä, jotka oli täydellisesti aseistettu ja varustettu lakon murtamista varten. Tämä laitton teko tietysti jäi rankaisematta, ja se on omansa osoittamaan, miten täydellisesti oikeuslaitos oli rahavallan käsissä.

Nyt oli maksettava hyvien vuosien hinta. Markkinat olivat tulvillaan tavaraa, hinnat laskeutuivat, mutta sitäkin nopeammin laskeutuivat palkat. Koko maata tärisyttivät riitaisuudet teollisuusaloilla. Työlakkoja puhkesi kaikkialla, ja missä ei lakkoja ollut, siellä kapitalistit niitä järjestivät. Sanomalehdet olivat tulvillaan uutisia väkivaltaisuuksista ja verisistä melskeistä. Ja kaikkialla näyttelivät mustasotniat osaansa. Mellakat, murhapoltot ja omaisuuden hävittäminen oli heidän varsinaisena toimeenaan, ja hyvin he tekivätkin tehtävänsä. Yhdysvaltain koko armeija oli komennettu liikkeelle mustasotnian aikaansaaman yleisen metelöimisen vuoksi.[1] Kaikki kaupungit ja kylät olivat järjestään muuttuneet sotaleireiksi, ja työläisiä ammuttiin kuin koiria. Lakonrikkojia palkattiin työttömien joukoista, ja milloin työväen ammattiyhdistysten onnistui karkoittaa lakonrikkojat, silloin lähetettiin oitis sotaväki paikalle. Kansalliskaartit olivat vielä koskematta. Toistaiseksi ei tarve vaatinut ottamaan käytäntöön tuota salaista asevelvollisuuslakia. Ainoastaan vakinaiset joukot oli komennettu toimeen. Ja tänä kauhun aikana hallitus lisäsi seisovan armeijan lukua sadalla tuhannella.

[1] Mustasotnia, vaikkakin nimeltään venäläinen, oli sellaisenaan puhtaasti amerikkalainen ilmiö. Se muodostui kapitalistien salaisista asiamiehistä työväen taistelujen aikana yhdeksännellätoista vuosisadalla. Niin pätevä asiantuntija kuin Yhdysvaltain työasiamies Carroll D. Wright lausui kirjassaan »The Battles of Labor» (Työtaistelut), että »muutamien suurten historiallisten työlakkojen aikana työnantajat itse ovat panneet toimeen väkivaltaisuuksia». Myöhemmin näistä samaisista mustasotnialaisista muodostui tuo oligarkian kamala ase, provokaattorit.

Koskaan ennen ei työväki ollut saanut sellaista löylytystä. Mahtavat teollisuusherrat, oligarkit, nyt ensikerran sekaantuivat siihen hämminkiin, minkä työnantajain liitot olivat aloittaneet. Nämä työnantajain liitot olivat itse asiassa keskiluokan hommia, ja nyt, ahtaiden aikojen hätyyttämänä ja suurten teollisuusherrain tukemina, nämä yhdistykset päättivät antaa järjestyneelle työväelle kuoliniskun. Se oli kaikkivaltias liitto, mutta olemukseltaan se ei ollut muuta kuin leijonan ja lampaan ystävyyttä, kuten keskiluokka sai katkerasti kokea.

Työväkeä kuohutti verinen viha, mutta se kukistettiin. Siitä huolimatta huono aika ei loppunut. Pankit, jotka olivat tärkeimpiä oligarkian voimia, perivät yhä lainojaan. Wall-streetin ryhmä muutti osakemarkkinat, pörssin, sellaiseksi pyörrevirraksi, missä osakkeitten arvot hupenivat mitättömiin. Ja kaikesta tästä hämmingistä ja näistä raunioista selvisi oligarkia murtumattomana, rauhallisena ja varmana. Sen vakavuus ja varmuus oli peloittava. Eikä se käyttänyt yksinomaan omia äärettömiä voimiaan, vaan käytti lisäksi Yhdysvaltain valtion rahaston koko voimaa toteuttaessaan suunnitelmiaan.

Teollisuusherrat olivat nyttemmin kääntyneet keskiluokkaa vastaan. Työnantajain liitot, jotka olivat auttaneet heitä työväen masentamisessa, joutuivat nyt itse samanlaisen kohtalon alaisiksi petollisten liittolaistensa käsissä. Välittäjäin, pienten liikemiesten ja tehtailijain kukistuessa trustit seisoivat lujina. Vieläpä enemmänkin. Ne toimivat. Ne lietsoivat tulta lietsomistaan, sillä ne osasivat käyttää myrskyä hyväkseen ja tehdä siitä rahaa. Sellaisia voittoja! Tavattomia voittoja! Ollen itse kyllin vankkoja kestämaan tuulta, joka suureksi osaksi oli niiden itsensä virittämä, ne lähtivät liikkeelle ryöstämään ympärillään ajelehtivia hylkyjä. Arvot olivat käsittämättömällä tavalla kutistuneet kokoon, jota seikkaa trustit käyttivät hyväkseen lisäämällä jo ennestään suuria liikkeitään ja ulottaen toimintansa monille aivan uusille aloille — ja aina vain keskiluokan kustannuksella.

Siten vuoden 1912 kesä nopeasti joudutti keskiluokan kukistumista. Yksinpä Ernestiäkin hämmästytti asioiden nopea kehitys. Hän pudisti epäilevästi päätään, eikä hänellä ollut mitään toivoa syysvaalien suhteen.

»Ei maksa vaivaa», hän sanoi. »Meidät on lyöty. Rautakorko on jo mukana pelissä. Olin toivonut rauhallista voittoa vaaliurnalla. Mutta olin väärässä. Wickson oli oikeassa. Meiltä tullaan ryöstämään nekin vähäiset oikeudet, mitkä meillä vielä on jäljellä; Rautakorko tulee talleamaan meidän kasvojamme; nyt ei ole muuta jäljellä kuin verinen vallankumous. Tietysti me siinä voitamme, mutta se ajatus kammottaa minua.»

Ja siitä lähtien Ernest pani luottamuksensa kumoukseen. Siinä hän oli puolueensa edellä. Hänen sosialistitoverinsa eivät olleet hänen kanssaan samaa mieltä. He yhä vain inttivät, että voitto voitaisiin saavuttaa vaaliurnalla. Eipä sillä, että he olisivat typertyneet. Siinä suhteessa he olivat liian kylmäverisiä ja rohkeita miehiä. Mutta he olivat epäuskoisia, siinä kaikki. Ernest ei saanut heitä vakavasti pelkäämään oligarkian lähestymistä. Hänen puheensa ja mielipiteensä kylläkin sattuiivat heihin, mutta heidän itseluottamustaan se ei järkyttänyt. Heidän yhteiskunnallisen kehityksen opissaan ei ollut tilaa oligarkialle, ja sentähden muka mikään oligarkia ei voi tulla kysymykseenkään.

»Me lähetämme teidät kongressiin ja sillä hyvä», he sanoivat hänelle eräässä meidän salaisessa kokouksessamme.

»Ja kun he kuljettavat minut ulos kongressista», Ernest vastasi kylmästi, »ja panevat minut seinää vasten ja ampuvat aivot ulos päästäni — entäs sitten?»

»Silloin me rynnistämme koko voimallamme», vastasi oitis toistakymmentä ääntä.

»Silloin te syöksytte turmioon», kuului hänen tyyni vastauksensa. »Olen kuullut tuon saman virren silloin, kun keskiluokka sitä veisasi, ja missä on nyt se voima?»

YHDESTOISTA LUKU.

Merkkillinen seikkailu.

Mr Wickson ei kutsuttanut isää luokseen. He tapasivat toisensa eräällä lautta-aluksella Berkeleyyn ja San Franciscon välillä, niin ettei hänen isälle antamansa varoitus ollut ennakolta harkittu. Jolleivät he olisi sattumalta tavanneet, ei varoitus olisi koskaan tullut kysymykseenkään. Vaikka lopputulos silti kaikessa tapauksessa olisi ollut sama. Isä polveutui vanhasta, jäykkäluontoisesta amerikkalaisesta suvusta, jolta hän oli perinyt paljon sille luonteenomaista jyrkkyyttä ja itsepäisyyttä.

»Ernest oli oikeassa», hän sanoi heti kotiin palattuaan. »Ernest on erinomainen nuorukainen, ja näen sinut mielummin hänen vaimonaan kuin itse Rockefellerin tai Englannin kuninkaan.»

»Mikä nyt on?» kysyin hämmästyneenä.

»Oligarkia on talleamaisillaan meidät jalkoihinsa, sinut ja minut. Wickson sen melkein suoraan minulle sanoi. Hän oli sangen ystävällinen ollakseen oligarkki. Hän tarjoutui auttamaan minut uudestaan virkaan yliopistossa. Mitä siitä arvelet? Hän, Wickson, viheliäinen rahasaksa, määrää, saanko minä opettaa valtion yliopistossa. Mutta hän tarjosi minulle vieläkin enemmän — tarjoutui tekemään minusta erään suuren, hankkeissa olevan luonnontieteellisen yliopiston rehtorin. — Oligarkian näetkös täytyy koettaa päästä tavalla tai toisella liioista rahoistaan.

»Muistatteko, mitä sanoin tuolle sosialistille, tyttärenne sulhaselle?» hän sanoi. 'Sanoin, että me tallaisimme työväen jalkoihimme. Ja sen me teemme. Mitä teihin tulee, tunnen kunnioitusta teitä kohtaan tiedemiehenä; mutta jos te yhdistätte kohtalonne työväenluokan kohtaloon — niin varokaa itseänne, siinä kaikki'. Ja sen sanottuaan hän pyörähti ympäri ja lähti.»

»Se merkitsee sitä, että meidän on mentävä naimisiin ennen suunnittelemaamme aikaa», arveli Ernest, kun me kerroimme asian hänelle.

En voinut seurata hänen ajatusjuoksuaan, mutta pian pääsin asian perille. Näihin aikoihin maksettiin neljännesvuoden osinko Sierran tehtaiden osakkaille — eli oikeastaan olisi pitänyt maksaa, sillä isä ei saanut maksuosoitustaan. Muutamia päiviä odotettuaan isä kirjoitti tehdasyhtiön kirjurille. Vastaus

saapui oitis, ja siinä ilmoitettiin, että kirjat eivät osoita isällä olevan mitään osaa tehtaassa, ja kohteliaasti pyydettiin lähempiä selityksiä.

»Kyllä tulen selittämään sille konnalle», sanoi isä ja lähti pankkiin noutamaan kysymyksessä olevia osakepapereita, joita hän säilytti pankin talletusholvissa.

»Ernest on sangen merkillinen mies», sanoi isä, kun minä hänen palattuaan autoin päällystakkia hänen yltään. »Minä toistan vieläkin, että tuo sinun sulhasesi on sangen merkillinen mies.»

Olin pannut merkille, että aina kun hän tuolla tavoin kehuskeli Ernestiä, oli joku onnettomuus tapahtunut.

»Ne ovat jo astuneet jalkansa minun päälleni», isä selitti. »Sieltä ei löytynyt osakepapereita. Laatikko oli tyhjä. Sinun ja Ernestin on mentävä naimisiin hyvin joutuin.»

Isä piti yhä kiinni tiedemiehen perinpohjaisuudesta. Hän haastoi Sierra-yhtiön oikeuteen, mutta yhtiön tilikirjoja hän ei saanut esille. Hän ei vallinnut oikeuslaitosta kuten Sierra-yhtiö. Se ratkaisi koko jutun. Hän sai maistaa lain ruoskaa, ja tuo julkea rosvous meni täydestä.

Minua melkein naurattaa muistelllessani sitä menettelytapaa, mitä isään nähden noudatettiin. Hän tapasi Wicksonin sattumalta San Franciscon kadulla ja sanoi, että Wickson on kirottu lurjus. Ja senjälkeen isä vangittiin, syytettynä uhkauksesta, häntä sakotettiin poliisioikeudessa ja kehoitettiin olemaan siivolla. Se kaikki oli niin hullunkurista, että hänen kotiin palattuaan täytyi itsensäkin nauraa. Mutta mikä melu siitä nostettiin paikkakunnan sanomalehdissä! Niissä puhuttiin vakavasti, kuinka väkivallan itu näyttäytyy jokaisessa, joka innostuu sosialismiin; ja isää, jolla oli takanaan pitkä ja rauhallinen elämä, osoitettiin esimerkkinä tuon väkivallan basillin turmiollisista vaikutuksista. Niinikään useat lehdet huomauttivat, miten isän järki on heikentynyt ankarassa tieteellisessä työssä, ja häntä suositeltiin lähetettäväksi valtion mielisairaalaan. Eikä se ollut pelkkää puhetta. Siinä piili arveluttava vaara. Mutta isä oli kyllin viisas hoksataksen sen. Hänellä oli oppaanaan piispan esimerkki, ja hän otti siitä oppia. Hän oli rauhallinen, vaikka hänelle tehtiin veristä vääryyttä. Ja minä olen vakuutettu siitä, että hän sillä hämmästytti vihollisensa.

Oli kysymys meidän talostamme — meidän kodistamme. Kiinnityksen omistaja vaati saatavaansa, ja meidän oli jätettävä talo hänelle. Tietysti ei sellaista kiinnitystä todellisuudessa ollut olemassakaan. Sekä maa että rakennus olivat velattomat. Mitään kiinnitystä niihin ei oltu koskaan otettu eikä annettu. Mutta siitä huolimatta meitä vastaan esitettiin täydellisesti laillinen kiinnekirja, eikä siinä mikään auttanut. Isä ei nostanut melua. Niinkuin häneltä oli aikaisemmin ryöstetty hänen rahansa, samoin häneltä nyt ryöstettiin hänen kotinsa. Hänellä ei ollut mitään, mihin vedota. Yhteiskunnan koneisto oli niiden käsissä, jotka olivat liittoutuneet häntä kukistamaan. Hän oli sydämeltään filosofi, eikä hän edes suuttunut tuon tapahtuman johdosta.

»Minun tuomioni on luettu», hän sanoi minulle, »mutta silti ei minulla ole mitään syytä olla koettamatta päästä siitä mahdollisimman vähällä mielenliikutuksella. Minun vanhat luuni ovat hauraat, ja minä olen oppinut ymmärtämään elämää. Jumala tietää, etten halua viettää viimeisiä päiviäni hullujenhuoneessa.»

Tässä muistuu mieleeni piispa Morehouse, josta ei ole pitkään aikaan mainittu mitään. Mutta kerronpa ensin naimisiinmenostani. Tapahtumain sarjassa sillä ei ole mitään merkitystä, käsitan sen vallan hyvin, ja siksi pä ainoastaan mainitsen siitä.

»Nyt meistä tulee todellisia köyhälistöläisiä», sanoi isä, kun meidät häädettiin kodistamme. »Olen aina kadehtinut tuota sinun nuorukaistasi sen tähden, että hän omaa kokemukseen perustuvat tiedot köyhälistön elämästä. Mutta nyt tulen sitä itse näkemään ja oppimaan.»

Isässäni mahtoi olla aika lailla seikkailijan verta. Hän näet käsitti meidän onnettomuutemme jonkinlaisena seikkailuna. Hänessä ei voinut huomata suuttumusta eikä edes katkeruutta. Hänessä oli liian paljon ajattelijaa, ja hän oli liian yksinkertainen elämäntavoiltaan kaivatukseen mukavuutta, mistä meidän nyt oli luovuttava. Niinpä kun me sitten muutimme asumaan Market-streetin eteläpuolella olevaan köyhälistönkaupunginosaan San Franciscossa, hän antautui tähän seikkailuun oikealla lapsen hartaudella ja innostuksella, johon liittyi tavattoman älyn terävä näkö ja taju. Hän ei koskaan kangistunut mieleltään. Hänellä ei ollut vääriä arvokäsityksiä. Sovinnaiset tai totunnaiset arvot eivät koskaan olleet hänen edessään minkään arvoisia. Ainoat arvot, mitä hän tunnusti, olivat matemaattisia ja tieteellisiä tosiasioita. Minun isäni oli suurisuuntainen mies. Muutamissa suhteissa hän oli vielä suurempi kuin Ernest, jota suurempaa en ole tavannut.

Minäkin löysin jonkinlaista viihdytystä tästä meidän elämänmuutoksestamme. Jollei muuta, niin olinhan ainakin vapautunut siitä järjestelmällisestä vainosta, mitä oli niin runsain määrin tullut meidän osaksemme siitä pitäen, kun jouduimme oligarkian vihoihin. Ja minulle tuo muutos oli niinikään

seikkailua, ja vielä kaikista suurenmoisinta lajia, sillä se oli rakkausseikkailua. Meidän elämässämme tapahtunut muutos joudutti meidän avioliittoamme, ja minä olin jo silloin Ernestin vaimo, kun muutimme asumaan noihin neljään huoneeseen San Franciscon laitakaupungilla.

Lyhyesti kerrottuna tämä juttu kuuluu näin: Minä tein Ernestin onnelliseksi. Minä ilmestyin hänen myrskyiseen elämäänsä, en uutena häiritsevänä voimana, vaan rauhan ja levon lähteenä. Minä annoin hänelle lepoa. Se oli minun rakkauteni palkka hänelle. Mitä suurempaa siunausta olisinkaan voinut toivoa kuin tuoda unhotusta ja syyttää valoisaa iloa hänen väsyneisiin, poloisiin silmiinsä?

Nuo armaat, väsyneet silmät! Hän työskenteli utterammin kuin kukaan, koko ikänsä hän oli työskennellyt toisten ihmisten hyväksi. Se oli hänen ihmisarvonsa mitta. Hän oli humanisti ja rakastaja. Ja hän, jonka suonissa virtaili taistelijan veri, jolla oli jättiläisen ruumis ja kotkan mieli — hän oli niin hyvä ja hellä kuin runoilija. Ja hän olikin runoilija. Teon laulaja. Ja koko elämän iän hän lauloi ihmisyyden laulua. Ja hän teki sen sulasta ihmisrakkaudesta, ja ihmisten tähden hän antoi henkensä ja ristiinnaulittiin.

Ja kaiken sen hän teki toivomatta palkintoa vastaisuudessa. Hänen käsityksensä mukaan tulevaista elämää ei ollut olemassa. Hän, joka hehkui kuolemattomuutta, kielsi itseltään kuolemattomuuden — sellainen oli hänen tarinansa. Häntä, joka oli mieleltään niin lämmin, vallitsi tuo kylmä ja kielteinen filosofia, materialistinen monismi. Minä tapasin kiusata häntä sanomalla, että minä mittasin hänen kuolemattomuuttaan hänen sielunsa mitalla. Silloin hän aina nauroi, hänen käsivartensa kurottuivat minua kohti, ja hän sanoi minua suloiseksi metafysikkokseen. Ja sellaisissa tilaisuuksissa tuo väsähtänyt ilme aina katosi hänen silmistään, ja niihin ilmestyi rakkauden onnen loiste, joka sellaisenaan kelpasi riittäväksi todistukseksi hänen kuolemattomuudestaan.

Hän tapasi niinkään sanoa minua dualistikseen. Ja hän selitti, miten Immanuel Kant puhtaan järjen avulla kumosi järjen, palvelakseen Jumalaa. Ja hän todisti, miten minä olen tehnyt itseni samanlaiseen menettelyyn vikapääksi. Kun minä tunnustin olevani syyllinen, mutta samalla puolustin tuota menettelytapaa erittäin järjellisenä, hän veti minut lähemmäksi itseään ja hymyili niinkuin ainoastaan Jumalan lapset voivat hymyillä. Minä tapasin väittää, että perinnöllisyys ja ympäristö voivat selittää hänen omaa alkuperäänsä ja erikoisia luonteenominaisuuksiaan yhtä vähän kuin tieteen kylmä sormi voi saada selville elämän sisintä olemusta.

Kun hän sanoi minua suloiseksi metafysikkokseen, niin minä sanoin häntä kuolemattomaksi materialistikseni. Ja niin me rakastimme ja olimme onnellisia; ja minä annoin hänelle anteeksi hänen materialisminsa hänen suurenmoisen työnsä tähden, johon hän ryhtyi toivomatta siitä sielulleen voittoa, ja sen tähden, että hän oli niin vaatimaton.

Mutta oli hän ylpeäkin. Kuinka hän olisi saattanut olla kotka olematta ylpeä? Hänen vakaumuksensa mukaan rajoitettu, kuolevainen elämän siru, joka tuntee itsensä Jumalan kaltaiseksi, on enemmän kuin Jumala. Siten hän ylisti sitä, mitä hän sanoi kuolevaisuudeksi. Hän lausui mielellään säkeitä eräästä runoelmasta. Hän ei ollut koskaan nähnyt sitä runoa kokonaisuudessaan eikä tietänyt, kuka sen oli sepittänyt. Liitän sen tähän, koska se on omansa kuvaamaan hänen elämäkäsitystään. Sillä kuinka voisi ihminen, joka lausuu tämän runon väreilevällä, hehkuvalla äänellä ja haltioissaan, kuinka voisi sellainen ihminen olla pelkkä kuoleva tomu, harhaileva voima, haihtuva muoto?

On riemun suurin runsaus mun synnyinoikeutein — en kohtaloain kiittää voi ma koskaan kylliksein. Ja vaikka kuolon jokaisen ma kärsin, minkä ihminen olenhan juonut kumminkin ma maljast' autuuden. Ma tunnen voiman nautinnon ja hurman naisen suutelon — elämän viini huulillain ma iloon humallun. Ens-maljani! — sen elo saa. mut toinen juhlii kuolemaa! Ja joku toinen »minä» juo ne maljat kuoltuain.

Jumala, mies sun ajamas oon onnest' Edenin... Mut siellä sinun uhmallas ain' elän kuitenkin. Pois kirpoo multa murheen ies, kun maata katselen: on kaunis mulla kotilies, on linna autuuden!

Sukujen syntymättömäin soi veri pyyteineen niin myrskyten mun sielussain kuin koski tyrskypäin. Se sammuttaa voi helvetin, sill' olen *mies* — en jokaisin vain soluin, mit' on ruumiissain, vaan mies myös sielultain. Ma olen herra piirin maan, kun viittaaan, mua totellaan... Janoa, kaipuut' inehmoin ma lientää tahdon ja myös voin. Jumala, tyhjennettyäin eloni maljan — varmaan ei yö ikuisuuden pitkäks käy: ma rauhan unta nään.

Oon minä, minä ajamas mies onnest' Edenin... Mut siellä sinun uhmallas ain' elän kuitenkin. Mua painaa riemun armas ies, kun maata katselen: on kaunis mulla kotilies, on linna autuuden!

Ernest työskenteli ylenmäärin. Hänen erinomainen ruumiinrakennuksensa kesti niin paljon, mutta sekään ei voinut karkoittaa tuota väsynyttä ilmettä hänen silmistään. Hänen armaat raukeat silmänsä! Hän ei koskaan nukkunut enempää kuin neljä ja puoli tuntia vuorokaudessa, mutta siltikään hän ei ennättänyt tehdä niin paljon, kuin hän olisi tahtonut. Yhä hän vain työskenteli aatteen levittämiseksi luennoiden työväenyhdistyksissä. Sitten tuli vaalitaistelu. Ja siinä yksistään hän teki yhden miehen työn. Sosialististen kustannusliikkeitten lakkauttamisen johdosta hänen vähäiset tulonsa loppuivat tyyten, ja hän joutui sangen ahtaalle. Aikakauslehdille hän teki käännöstöitä, kääntäen tieteellisiä ja filosofisia kysymyksiä käsitteleviä kirjoituksia; ja saavuttuaan kotiin vaalivalmistustilaisuuksista myöhään illalla hän usein ryhtyi käännöstyöhönsä ja työskenteli aamutunneille saakka. Ja kaiken sen lisäksi hän harjoitti opintoja. Kuolinpäiväänsä asti hän lueskeli ja vieläpä perusteellisesti.

Ja silti häneltä riitti aikaa rakastaa minua ja tehdä minut onnelliseksi. Mutta se kävi päinsä ainoastaan siten, että minä sulaannuin kokonaan hänen elämäänsä. Minä opettelin pika- ja konekirjoitusta, ja minusta tuli hänen kirjurinsa. Hän vakuutteli, että se helpotti hänen työtään puolella; ja niin vähitellen aloin täysin ymmärtää hänen työtään. Meidän harrastuksemme muodostuivat molemminpuolisiksi, ja me työskentelimme yhdessä ja nautimme lomahetkistä yhdessä.

Ja kesken työskentelyni me joskus salaa vietimme suloisen hetken; ja nämä hetket olivat sitä suloisempia, kun me ne otimme salaa. Sillä me elimme kukkuloilla, missä ilma oli kevyttä ja kirkasta, missä työskenneltiin ihmisyyden hyväksi ja mihin ynseydellä ja itsekkyydellä ei ollut pääsyä. Me rakastimme rakkautta. Ja tärkeintä kaikesta oli: minä onnistuin tarkoituksessani. Minä annoin hänelle lepoa — hänelle, joka niin uraasti ponnisteli toisten hyväksi, minun rakas, raukeasilmäinen kotkani.

KAHDESTOISTA LUKU.

Piispa.

Vasta meidän naimisiinmenomme jälkeen minä sattumalta tapasin piispa Morehousen. Mutta kerronpa ensin tapahtumain juoksun yksityiskohdissaan. Esiintymisensä jälkeen I. P. H:n kokouksessa piispa, joka oli sovinnollinen mies, taipui läheisimpäin seurakuntalaistensa pyynnöstä lähtemään virkalamalle. Mutta siltä matkalta hän palasi entistään lujempaan päätöksessään saarnata totuutta. Seurakuntalaisten kauhuksi hänen ensimmäinen saarnansa oli aivan samanlainen kuin se puhe, minkä hän oli pitänyt kokouksessa. Uudestaan hän sanoi, perustellen sanojaan laajasti ja yksityiskohtia myöten, että kirkko oli poikennut pois Mestarin opetuksista ja että mammona oli koroitettu Kristuksen sijaan.

Ja seurauksena siitä oli, että hänet tahtoen tai tahtomattaan vietiin erääseen yksityiseen mielisairaalaan, jolloin sanomalehdet sisälsivät tuskallisia kertomuksia hänen mielisairaudestaan ja hänen pyhimyksellisestä luonteestaan. Häntä pidettiin vankina sairaalassa. Minä kävin usein pyrkimässä häntä tervehtimään, mutta minulta kiellettiin pääsy; ja minuun teki tuskallisen vaikutuksen tuon täysin järkevän ja hurskaan miehen surullinen kohtalo.

Eniten minua kauhistutti piispan avuton tila. Jos hän pysyisi lujasti kiinni totuudessa sellaisena kuin hän sen näki, määrättäisiin hänet parantumattomien mielenvikaisten hoitolaan. Eikä hän voi sitä millään estää. Hänen rahansa, asemansa, hänen sivistyksensä eivät voisi häntä pelastaa. Hänen mielipiteensä olivat yhteiskunnalle vaarallisia, ja yhteiskunta ei voinut käsittää sellaisten mielipiteitten järjellisyttä. Ainakin minun nähdäkseni yhteiskunta asettui sellaiselle kannalle.

Mutta piispa omasi hyväntahtoisuudestaan ja mielenpuhtaudestaan huolimatta jonkun verran oveluutta. Hän käsitti selvästi uhkaavan vaaran. Hän näki joutuneensa satimeen ja koetti pelastua siitä. Saamatta tilaisuutta käyttää hyväkseen ystäväinsä apua, sellaisten kuin isän, Ernestin ja minun, hänen oli yksinään selviydyttävä tukalasta asemastaan. Ja sairaalan pakollisessa yksinäisyydessä hän parani. Hän tuli järkiinsä jälleen. Hän taukosi näkemästä näkyjä; hänen mielensä vapautui siitä harhaluulosta, että yhteiskunnan velvollisuus on ruokkia Mestarin lampaita.

Kuten sanottu, piispa tuli terveeksi, täysin terveeksi, ja sanomalehdet samoin kuin hänen kirkkokuntansa jäsenetkin ilolla tervehtivät hänen palaamistaan. Minä menin kerran hänen kirkkoonsa. Saarna oli samaa maata kuin ne saarnat, joita hän oli pitänyt kauan ennen kuin hänen silmänsä alkoivat nähdä näkyjä. Minut valtasi pettymys, hämmästys. Oliko siis yhteiskunta pehmittänyt hänet? Oliko hän pelkuri? Oliko hänet säilyttämällä nöyrytetty? Vai oliko pakotus ollut liian kova ja oliko hän nöyrästi langennut vallitsevan epäjumalan eteen?

Kävin hänen luonaan hänen loistavassa palatsissaan. Hän oli surkuteltavasti muuttunut. Hän oli laihtunut, ja hänen kasvoissaan näkyi ryppyjä, joita en ollut koskaan ennen huomannut. Minun tuloni näytti häntä vaivaavan. Hän kopeloi hermostuneesti sormillaan hihansuitaan puhellessaan kanssani, ja hänen silmänsä vilkuilivat nähtävästi tahtoen välttää katsettani. Jokin ajatus näytti askarruttavan häntä, ja hänen puheensa oli katkonaista, hän vaihtoi usein puheenaihetta, ja hänen hajamielisyytensä oli hämmästyttävä. Voiko tämä siis olla se luja Kristuksen kaltainen mies, jonka minä olin tuntenut? Hänet oli nöyryytetty, häneltä oli taitettu niska. Hänen mielensä oli liian taipuvainen. Se ei voinut vastustaa koko yhteiskunnan järjestynyttä susilaumaa.

Minä tulin murheelliseksi, sanomattoman murheelliseksi. Hänen lauseensa olivat epämääräisiä, ja hän näytti siinä määrin pelkäävän, mitä minä sanoisin, että en raskinut ruveta häntä ahdistelemaan kysymyksilläni. Hän puheli kaukaa kaartaen sairaudestaan, ja me haastelimme kirkosta, urkuihin tehdyistä muutoksista ja vähäpätöisistä hyväntekeväisyyspuuhista; ja minun poislähtöni näytti tuottavan hänelle sellaista helpotusta, että olisin nauranut, ellei sydämeni olisi ollut täynnä surua.

Mutta jospa olisin silloin tietänyt! Hän taisteli jättiläisen taistelua, enkä minä osannut sitä aavistaakaan. Yksinään, ypö yksin, miljoonien kanssaihmistensä keskellä hän kävi taisteluaan. Mielisairaalaan joutumisen pelon ja totuuden- ja oikeudenrakkautensa repelemänä hän riippui lujasti kiinni oikeudessa ja totuudessa. Mutta niin yksinään hän oli, ettei uskaltanut luottaa edes minuun. Hän oli ottanut opetuksesta vaaria, liiaksikin.

Mutta pian selvisi asian oikea laita. Eräänä päivänä piispa katosi. Hän ei ollut ilmoittanut lähdistään kenellekään; ja kun päivä päivän jälkeen kului eikä piispaa kuulunut, levisi huhu, joka tiesi, että hän oli tilapäisessä mielenhäiriössä tehnyt itsemurhan. Mutta se otaksuma hävisi kohta, kun saatiin tietää, että hän oli myynyt koko omaisuutensa — kaupungissa olevan palatsinsa, maatilansa, joka sijaitsi Menlo Parkissa, taulukokoelmansa, vieläpä kuuluisan kirjastonsakin. Näytti varmalta, että hän oli järjestänyt kaikki asiansa ennen lähtöään.

Nämä tapahtumat sattuivat samaan aikaan kuin kova onni runteli meitä; ja vasta sen jälkeen kuin olimme kerinneet kunnolla sijoittautua uusiin oloihimme, meille ilmaantui tilaisuus seurata piispan hommia. Ja pian selvisi kaikki. Eräänä iltana hämärissä pistäydyin vastapäätä olevaan lihakauppaan ostamaan paistia Ernestille illalliseksi.

Juuri samassa tuli jonkun matkan päässä olevasta ruokakaupasta ulos mies, jonka tutunomaisuus kiinnitti minun huomiotani. Mutta mies kääntyi minuun selin ja lähti nopeasti astelemaan pitkin katua. Hänen hartioittensa muoto ja hopeanharmaat kiharat, jotka pistäysivät esille takin kauluksen ja alasvedettävän lakin reunan välistä, herättivät minussa epämääräisiä muistoja. Sen sijaan, että olisin palannut kotiin, riensin miehen jälkeen. Minä joudutin käyntiäni, koettaen tukahduttaa niitä ajatuksia, joita nämä muistot herättivät. Ei, se ei voi olla mahdollista. Se ei voinut olla ... noissa vaalistuneissa, kuluneissa työhousuissa, jotka sangen huonosti sopeutuivat hänen säärilleen.

Minä pysähdyin, nauroin omille mietteilleni ja olin jo melkein päättänyt luopua takaa-ajostani. Mutta noiden hartioiden tavaton tutunomaisuus ja nuo harmaat kiharat! Minä jatkoin matkaani. Ja sivuuttaessani hänet käännähdin ja vilkaisin hänen kasvoihinsa. Hän oli — piispa.

Hän pysähtyi samoin ja loi minuun hämmästyneen katseen. Iso paperipussi, joka hänellä oli vasemmassa kädessään, putosi kadulle. Se särkyi, ja meidän jaloissamme kieriskeli perunoita. Hän katseli minua hämmästyneenä ja hätkähtäen. Häneltä pääsi syvä huokaus.

Minä ojensin käteni. Hän pudisti sitä, mutta hänen kätensä tuntui hervottomalta. Hän selvitti kurkkuaan hämmennyksissään, ja minä saatoin nähdä, miten hiki alkoi valua hänen otsaltaan. Selvästi näki, että hän oli pahasti pelästynyt.

»Perunat», mutisi hän väräjäväällä äänellä, »ne ovat kalliita».

Me poimimme perunat kadulta ja ladoimme ne takaisin särkyneeseen pussiin, jota hän nyt varovasti piteli kainalossaan. Minä koetin selittää hänelle, miten iloinen olin hänen tapaamisestaan, ja pyysin häntä lähtemään meille suoraa päätä.

»Isä on riemastuva teidät nähdessään», sanoin. »Me asumme ainoastaan kivenheiton päässä tästä.»

»En voi», hän sanoi, »minun täytyy rientää. Hyvää vointia.»

Hän katseli epäröiden ympärilleen, ikäänkuin peläten ilmituloa, ja yritti lähteä liikkeelle.

»Sanokaa, missä asutte, ja minä tulen teitä tervehtimään myöhemmin», hän sanoi nähdessään, että minä kävelin hänen vierellään ja että aioin pitää hänestä kiinni nyt, kun olin hänet löytänyt.

»En», vastasin päättävästi. »Teidän pitää tulla oitis.»

Hän katsahti perunapussiin ja kääröihin, joita hänellä oli toisessa kädessään.

»Se todellakin on mahdotonta», hän sanoi. »Suokaa anteeksi epäkohtelias jäykkyyteni. Mutta jospa tietäisitte...»

Näytti siltä, kuin hän olisi ollut murtumaisillaan, mutta jo samassa hän hillitsi itsensä.

»Sitäpaitsi nämä ruokatavarat», hän jatkoi. »Se on surkea seikka. Se on kauheata. Hän on vanha nainen. Minun täytyy viedä nämä sinne oitis. Hän kärsii näiden puutetta. Minun täytyy jatkaa matkaani. Te ymmärrätte. Sitten minä palaan. Sen lupaan teille.»

»Sallikaa minun tulla mukaan», ehätin minä. »Onko se kaukanakin?»

Hän huoahhti jälleen ja suostui.

»Ainoastaan kahden kadunkulman päässä», sanoi hän. »Rientäkäämme.»

Piispan johdolla opin tuntemaan entistä perinpohjaisemmin omaa ympäristöämme. En ollut voinut aavistaakaan sellaista kurjuutta ja viheliäisyyttä olevan täällä. Tietysti se johtui siitä, että en ollut missään tekemisissä hyväntekeväisyshommien kanssa. Olin tullut vakuutetuksi siitä, että Ernest oli oikeassa verratessaan hyväntekeväisyyttä paiseen lääkitsemiseen. Puhkaistakoon paise, se oli hänen lääkkeensä; annettakoon työmiehelle hänen työnsä tuotteet ja asetettakoon vanhat raatajat eläkkeelle, niin hyväntekeväisyys käy tarpeettomaksi. Tästä vakuutettuna työskentelin yhdessä hänen kanssaan vallankumouksen hyväksi enkä pitänyt tarpeellisena käyttää aikaani ja tarmoani yhteiskunnallisesta vääryydestä johtuvien epäkohtain lieventämiseen.

Minä seurasin piispaa erääseen pienoiseen huoneeseen muutamassa piharakennuksessa. Ja siellä me tapasimme pienen vanhan saksalaisen vaimon — kuudenkymmenenneljän vuoden ikäisen, sanoi piispa. Vaimo hämmästyi nähdessään minut, mutta nyökäytti sitten ystävällisesti päätään ja jatkoi sen housuparin neulomista, mikä hänellä oli helmassaan. Hänen vieressään lattialla oli kokonainen kasa housuja. Piispa huomasi, että huoneessa ei ollut hiiliä eikä sytykkeitä, ja lähti oitis niitä noutamaan.

Minä otin käteeni housuparin ja tarkastelin hänen työtään.

»Kuusi senttiä, hyvä rouva», sanoi hän nyökäyttäen hyväntahtoisesti päätään ja samalla jatkaen neulomistaan. Hän neuloi hitaasti, mutta koskaan ei hän keskeyttänyt neulomistaan. Käsite »neulominen» näytti kokonaan vallitsevan häntä.

»Koko tästä työstäkö?» minä kysyin. »Senkö verran ne maksavat? Kuinka paljon se vie aikaa?»

»Niin», hän vastasi, »sen ne maksavat. Kuusi senttiä valmiiksi asti. Yhden parin neulomiseen kuluu kaksi tuntia. Mutta työnjohtaja ei tiedä sitä», hän lisäsi nopeasti, ikäänkuin peläten tuottavansa hänelle ikävyyksiä. »Minä olen hidas. Minulla on luuvalo käsissäni. Tytöt tekevät paljon nopeammin. He ompelevat parin puolta vähemmässä ajassa. Työnjohtaja on hyväntahtoinen mies. Hän sallii minun työskennellä kotona nyt, kun olen jo näin vanha ja koneitten surina särkee päätäni. Jollei hän olisi niin hyväntahtoinen, olisin kuollut nälkään. Niin, ne, jotka työskentelevät tehtaassa, saavat kahdeksan senttiä. Mutta mitäpä tehdä. Nuorillekaan ei ole riittämää asti työtä. Vanhoilla ei ole valitsemisen varaa. Useinkaan en saa enempää kuin yhden parin. Joskus, kuten tänään, minulle annetaan kahdeksan paria, jotka täytyy saada valmiiksi ennen iltaa.»

Minä kysyin, miten pitkiä työpäiviä hän tekee, johon hän vastasi sen riippuvan vuodenaajoista.

»Kesällä, jolloin tulee paljon tilauksia, työskentelen viidestä aamulla kello yhdeksään illalla. Mutta talvella on liian kylmä. Kädet pysyvät niin kankeina, ettei voi mitenkään aloittaa työtä aikaisin aamulla. Silloin täytyy työskennellä myöhempään — yli puolen yön joskus.... Niin, tämä on ollut huono kesä. Ahtaat ajat. Jumala varmaankin on pahastunut. Tämä on ensimmäinen työ, minkä olen saanut koko viikolla. Toden totta silloin ei ole paljoa syötävää, kun ei saa työtä. Mutta minä olenkin siihen tottunut. Olen ommellut koko ikäni jo vanhassa maassa ja sitten täällä San Franciscossa — kolmeneljättä vuotta.

»Jos on millä maksaa vuokransa, niin kaikki on hyvin. Talonmies on erittäin hyväntahtoinen, mutta hän vaatii vuokran. Se on niinkuin pitääkin. Hän ei ota tästä huoneesta enempää kuin kolme dollaria. Se on vähän. Mutta ei ole helppo saada kokoon aina kolmeakaan dollaria kuussa.»

Hän taukosi puhumasta ja päätään nyökäyttäen jatkoi ompelemistaan.

»Teidän täytyy kai hyvin tarkoin katsoa, miten käytätte ansionne», minä huomautin.

Hän nyökkäsi myöntävästi.

»Vuokran maksettua se ei enää ole vaikeata. Tietysti ei kannata ostaa lihaa. Kahviin ei liioin voi saada maitoa. Mutta aina sitä sentään voi saada yhden aterian päivässä ja usein kaksikin.»

Hän lausui viimeiset sanansa korostaen. Hänen sanoistaan kuvastui jonkinlainen onnistumisen ilo. Mutta kun hän taas ääneti jatkoi ompelemistaan, huomasi synkän varjon hänen silmissään ja lakastuneen ilmeen hänen suunsa ympärillä. Katse hänen silmissään muuttui kaukaiseksi. Hän pyyhkäisi kädellään silmiänsä karkoittaakseen sen himmeiden, mikä niihin ilmestyi haitaten hänen työskentelyään.

»Ei se ole nälkä, joka sydäntä pakottaa», hän sanoi. »Nälissään olemiseen tottuu. Tyttäreni tähden minä itken. Kone surmasi hänet. Totta kyllä, että hän työskenteli kovasti, mutt'en voi sittenkään ymmärtää. Hän oli vankka. Ja nuori hän oli — ainoastaan neljäkymmenen; ja hän työskenteli ainoastaan kolmekymmentä vuotta. Hän aloitti nuorena, se on kyllä totta; mutta mieheni kuoli. Höyrypannu räjähti tehtaassa. Ja mikäpä meidän auttoi. Hän oli kymmenvuotias mutta sangen vankka tyttö. Kone hänet tappoi. Niin, aivan nuorena. Se tappoi hänet, ja hän oli joutuisin työläinen koko tehtaassa. Minä olen ajatellut sitä usein ja tiedän sen. Siksi en saata työskennellä tehtaassa. Kone vaivaa minun päätäni. Aina vain minä kuulen sen hokevan: 'Minä tein sen, minä tein sen.' Ja sitä se hokee pitkin päivää. Ja kun ajattelen tytärtäni, niin en saata työskennellä.»

Hänen vanhat silmänsä kostuivat jälleen, ja hänen oli ne kuivattava, ennenkuin hän saattoi jatkaa työtään.

Minä kuulin piispan kompuroivan ylös portaita ja menin avaamaan hänelle ovea. Minkä näköinen hän olikaan! Selässään hän kantoi puolta säkkiä hiiliä sytykkeineen. Hiilenpölyä oli karissut hänen kasvoilleen, joilta kauttaaltaan virtasi hiki. Hän laski säkin selästään uunin nurkkaan ja kuivasi kasvojaan karkealla nenäliinalla. Tuskin voin uskoa todeksi mitä näin. Piispa, nokisena kuin hiilenkantaja ainakin, yllään työmiehen halpa pumpulipusero, josta ylimmäinen nappi oli poissa, ja työmiehen päällyshousut. Nuo päällyshousut ne olivat kaikista kummallisimmat, sillä ne olivat patjanpäällyskangasta, ja niitä kannatti lanteilla sellainen kapea vyö, jollaisia työmiehet käyttävät.

Vaikka piispan oli lämmin, niin vaimo-vanhuksen surkeat, pöhöttyneet kädet olivat jo jäykistyneet kylmästä; ja ennenkuin lähdimme, piispa viritti tulen uuniin ja minä kuorin perunat ja panin tulelle. Minä tulin aikaa myöten tietämään, että meidän naapuristomme vuokrakasarmeissa oli paljon ihmisiä yhtä surkeassa, vieläpä surkeammassakin tilassa kuin tämä vanha nainen.

Ernest oli huolissaan viipymisestääni. Kun odottamattoman vieraan tulon synnyttämä hämmästys oli hälvennyt, heittäytyi piispa tuoliin, oikaisi päällyshousujen peittämät säärensä ja huohti tyytyväisesti. Me olimme ensimmäiset hänen entisistä ystävistään, joita hän oli tavannut katoamisensa jälkeen, hän sanoi meille; ja näiden viikkojen kuluessa hän lienee kärsinyt ikävästä. Mutta enimmäin hän sentään kertoi siitä ilosta, mitä hän oli tuntenut täyttäessään Mestarin käskyä.

»Sillä nyt todellakin», hän sanoi, »minä ruokin hänen lampaitaan. Ja minä olen saanut suurenmoisen opetuksen. Sielua ei voi hoitaa, ennenkuin ruumis on tyydyttävästi ravittu. Hänen lampailleen on tarjottava leipää, voita, perunoita ja lihaa, vasta sen jälkeen on heidän henkensä valmis vastaanottamaan hienompaa ravintoa.»

Hän söi hyvällä ruokahalulla minun valmistamaani illallista. Ei koskaan entisinä aikoina hän ollut syönyt niin hyvällä ruokahalulla kuin nyt meidän pöydässämme. Me huomautimme siitä, ja hän sanoi, ettei hän ollut koskaan ennen ollut niin terve kuin nyt.

»Nykyjään minä aina kävelen jalkaisin», hän sanoi punastuen, ikäänkuin olisi pitänyt raskaana syntinä sitä, että hän entisinä aikoina aina ajeli vaunuillaan.

»Minun terveyteni on senkin vuoksi parantunut», hän ehätti lisäämään. »Ja minä olen todellakin onnellinen — sangen onnellinen. Sillä onhan elämälläni nyt pyhä tarkoitus.»

Ja silti kuvastui hänen kasvoillaan tuska, sen maailman tuska, missä hän nyt eli ja vaikutti. Hän näki nyt elämän kaikessa raakuudessaan, aivan toisenlaisena kuin ennen tutkiessaan sitä vain kirjastossaan painetuista kirjoista.

»Ja tästä kaikesta te olette vastuunalainen, nuori mies», hän sanoi Ernestiin kääntyen.

Ernest hämmästytti ja ällistyi.

»Minä — minähän varoitin teitä», hän änkytti.

»Ei, te ymmärrätte minut väärin», vastasi piispa. »Minä en puhu moittimalla, vaan päinvastoin tahdon

ilmaista kiitollisuuttani. Teitä minun on kiittäminen siitä, että löysin oikean tien. Te johdatitte minut elämän opinkappaleista elämään itseensä. Te veditte syrjään yhteiskunnallista likaa peittävän verhon. Te olitte valona pimeydessäni, mutta nyt minäkin jo näen valon. Ja minä olen sangen onnellinen, mutta...», hän vaikenen kesken lausettaan, ja hänen silmissään piili pelko. »Mutta tuo vaino. Minä en vahingoita ketään. Miksi he eivät anna minun olla rauhassa? Mutta ei siinä kaikki. Se on itse tuon vainoamisen luonne. Minä en välittäisi, vaikka ne olisivat silponeet ruumistani tai polttaneet minut roviolla tai ristiinnaulinneet minut päälle alaspäin. Mutta minua kauhistuttaa hourujenhuone. Ajatelkaahan toki! Olla hullujenhuoneessa! Se on järkyttävää. Minä näin mielisairaalassa muutamia hulluustapauksia. Ne ihmiset olivat raivoja. Veri suonissani jähmettyi sitä ajatellessani. Ja olla elinajakseen suljettuna kiljuvien mielipuolien kanssa samaan laitokseen! Ei, ei!»

Se oli sääliä. Hänen kätensä tutisivat, ja koko hänen ruumiinsa vapisi ja torjui kammoten luotaan sitä kuvaa, minkä hän oli piirtänyt.

»Antakaa minulle anteeksi», hän sanoi yksinkertaisesti. »Se johtuu häiriytyneestä hermostostani. Mutta olkoon niin, jos kerran Mestarin työ siihen johtaa. Ketä minun on moitittava?»

Kun katsoin häneen, tunsin halua huudahtaa: »Suuri piispa! Oi sankari! Jumalan sankari!»

Illan kuluessa saimme kuulla lisää hänen hommistaan.

»Minä möin taloni», hän sanoi, »ja kaiken muunkin omaisuuteni. Olin selvillä siitä, että minun täytyi se tehdä salaa, sillä muuten he olisivat ottaneet minulta kaiken. Se olisi ollut kamalaa. Näinä aikoina usein ihmettelen, miten äärettömän paljon perunoita tai leipää tai lihaa tai hiiliä saattaa ostaa parilla-, kolmella sadalla tuhannella dollarilla.» Hän kääntyi Ernestiin. »Te olette oikeassa, nuori mies. Työ nauttii hämmästyttävän alhaista palkkaa. Minä en ole koko elinaikanani tehnyt työtä, lukuunottamatta fariseuksille pidettyjä kaunopuheisia saarnoja — luulin saarnaavani evankeliumia — ja kuitenkin minulla oli puolen miljoonan dollarin omaisuus. En tietänyt oikeastaan, mitä puoli miljoonaa dollaria merkitsee, ennenkuin sain selville, miten paljon leipää, voita, lihaa ja hiiliä sillä voi saada. Ja samalla kertaa minulle selvisi enemmänkin. Minä käsitin, että kaikki nuo leivät, voit, lihat ja hiilet olivat minun ja että minä en ollut työskennellyt niitä saadakseni. Silloin minulle selvisi, että joku toinen oli ne työllään tehnyt ja että ne oli häneltä ryöstetty. Ja kun saavuin köyhien pariin, niin löysin ne, joilta tuo omaisuus oli ryöstetty ja jotka olivat nälissään ja kurjuudessa sen tähden, että heiltä oli ryöstetty.»

Me vedimme hänet takaisin kertomukseensa.

»Rahatko? Minä olen niitä tallettanut useaan eri pankkiin eri nimillä. Niitä ei voida milloinkaan minulta ottaa, sillä kukaan ei niitä löydä. Ja se on niin hyvää tuo raha. Sillä voi saada niin paljon ruokaa. En koskaan ennen ole tietänyt, mihin raha kelpaa.»

»Toivottavasti me saamme sitä jonkun verran aatteellista työtä varten», sanoi Ernest. »Siitä olisi ääretöntä hyötyä.»

»Niinkö arvelette?» sanoi piispa. »Minä en suuresti luota politiikkaan. Totta puhuen pelkään, että en ymmärrä politiikkaa.»

Ernest oli hienotunteinen sellaisissa asioissa eikä uudistanut pyyntöään, niin kipeässä rahantarpeessa kuin hän tiesikin sosialistipuolueen olevan.

»Minä vietän yöni huokeahintaisissa majataloissa», jatkoi piispa. »Minua peloittaa enkä uskalla koskaan asua pitempää aikaa samassa paikassa. Niinikään minulla on vuokrattuna kaksi huonetta työläiskortteleissa eri osissa kaupunkia. Se on suurta tuhlausta, mutta välttämätöntä. Koetan korvata sen valmistamalla itse ruokani, vaikkakin joskus ruokailen halvoissa kahviloissa.

»Ja niin olen vihdoinkin täyttänyt työalani tässä maailmassa, josta teille kiitos, nuori mies. Se on Mestarin työtä.» Hän katseli minua, ja hänen silmänsä säteilivät. »Te yllätitte minut ollessani ruokkimassa hänen lampaitaan, näettekös. Ja tietenkin te kaikki tulette säilyttämään salaisuuteni.»

Hän puheli kyllä jotenkin huolettomasti, mutta hänen sanojensa takana piili todellinen pelko. Hän lupasi tulla meitä uudestaan tervehtimään. Mutta viikkoa myöhemmin luimme sanomalehdestä, että onneton piispa Morehouse oli viety Napan hullujenhuoneeseen ja että oli olemassa jonkun verran toivoa hänen paranemisestaan. Turhaan pyrimme häntä tapaamaan saadaksemme hänen asiansa uudestaan tutkittavaksi. Emmekä liioin onnistuneet saamaan hänestä mitään muuta tietoa, paitsi tuon epämääräisen selityksen, että hänen paranemisestaan oli hiukan toivoa.

»Kristus kehoitti rikasta nuorukaista myymään kaiken, mitä hänellä oli», sanoi Ernest katkerasti.

»Piispa noudatti Kristuksen antamaa kehoitusta, ja hänet salvattiin hullujenhuoneeseen. Ajat ovat muuttuneet sitten Kristuksen päivien. Meidän päivinämme rikas mies, joka antaa kaikkensa köyhille, on mieletön. Siitä ei maksa vaivaa keskustella. Yhteiskunta on puhunut.»

KOLMASTOISTA LUKU.

Yleislakko.

Tietysti Ernest tuli valituksi kongressiin siinä suuressa sosialistisessa nousussa, mikä tapahtui syksyllä v. 1912. Suurena syynä sosialistien äänimäärän paisumiseen oli Hearstin[1] kukistaminen. Se oli helppo tehtävä plutokratialle. Hearstin sanomalehtien vuotuiset kustannukset nousivat kahdeksaantoista miljoonaan dollariin, jonka summan ja enemmänkin hän maksatti keskiluokalla ilmoitusmaksuina. Hänen rahallinen voimansa perustui kokonaan keskiluokkaan. Trustit eivät ilmoittaneet.[2] Tuhotakseen Hearstin ei tarvinnut muuta kuin ottaa häneltä pois hänen ilmoituksensa.

[1] William Randolph Hearst — nuori kalifornialainen miljoonamies, josta tuli Amerikan suurin sanomalehtienomistaja. Hänen sanomalehtiään ilmestyi kaikissa suurimmissa kaupungeissa, ja niissä vedottiin rappeutuvaan keskiluokkaan sekä köyhälistöön. Ja niin suuren kannatuksen hän sai, että hänen käsiinsä vihdoinkin joutui vanha ja kutistunut demokraattipuolue. Hänen lehtensä saarnasivat jonkinlaista vetistä sosialismia ja omituisia pikkuporvarillista kapitalismia. Se oli öljyä ja vettä eikä tietenkään tullut pitkäaikaiseksi, vaikka plutokraatit häntä yhteen aikaan pelkäsivät.

[2] Sanomalehti-ilmoitusten kustannukset noina mielettöminä aikoina olivat uskomattoman suuret. Ainoastaan pikkukapitalistit kilpailivat, joten he yksistään ilmoittivatkin. Trusteilla puolestaan ei ollut kilpailijoita, joten niiden oli turha ilmoittaakaan.

Koko keskiluokka ei ollut vielä hävinnyt. Sen roteva luuranko oli vielä jäljellä, mutta se oli vailla voimaa. Ne pikkutehtailijat ja kauppiaat, joita vielä oli jäljellä, olivat täydellisesti plutokratian armoilla. Heillä ei ollut omintakeista taloudellista tai poliittista kantaa. Ja kun plutokratia antoi viittauksen, niin he oitis vetivät pois ilmoituksensa Hearstin lehdistä.

Hearst asettui rajuun vastarintaan. Hän painatti sanomalehtensä puolentoista miljoonan dollarin tappiolla kuukaudessa. Hän julkaisi yhä edelleen ilmoituksia, joista hän ei saanut enää maksua. Jälleen plutokratia antoi käskynsä, ja pienet liikemiehet ja tehtailijat lähettivät tukuihin kirjeitä Hearstille, kieltäen häntä julkaisemasta heidän vanhoja ilmoituksiaan. Hearst ei siitä piitannut. Tuomioistuimet antoivat tuomioita häntä vastaan. Mutta sekään ei vielä auttanut. Hänet tuomittiin kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen oikeusistuimen halveksimisesta, ja lukemattomilla vahingonkorvausjutuilla hänet lopulta ajettiin vararikoon. Silloin kaikki oli lopussa. Plutokratia oli langettanut hänestä tuomionsa. Oikeusistuimet olivat plutokratian käsissä. Ja Hearstin kera syöksyi lopulliseen perikatoonsa myöskin demokraattipuolue, jonka hän vasta äskettäin oli valloittanut.

Hearstin ja demokraattipuolueen hävittyä sen jäsenillä oli edessään kaksi uraa. Toinen johti sosialistipuolueeseen, toinen republikaaniseen. Niinpä kävikin, että me sosialistit saimme korjata Hearstin puolittain sosialististen oppien hedelmät, sillä suuri enemmistö hänen seuraajiaan siirtyi meidän puolellemme.

Maan pakkoluovuttaminen, joka tapahtui näihin aikoihin, olisi myöskin lisännyt meidän äänimääräämme, ellei tilapäisesti olisi syntynyt n. s. maalaisliitto. Ernest ja toiset sosialistijohtajat koettivat kaikin tavoin taivuttaa farmareita meidän puolellemme. Sosialististen sanomalehtien ja kustannusliikkeiden sulkeminen oli liian kova isku, jotavastoin suusanallinen aatteen levittäminen ei ollut silloin vielä kehittynyt. Niinpä tapahtui, että politikoisijat sellaiset kuin mr Calvin, jotka itse olivat jo kauan sitten tyhjiksi kynittyjä farmareita, johtivat maalaisliitoksi järjestyneet farmarit epätoivoiseen poliittiseen kamppailuun.

»Farmari-parat», sanoi Ernest kerran katkerasti nauraen, »trustit pitelevät heitä käsissään kuin leikkikaluja».

Ja sellainen todellakin oli asema. Seitsemän suurta trustia, toimien yhdessä, oli pannut yhteen äärettömät ylijäämänsä ja perustanut maanviljelystrustin. Rautatiet, jotka vallitsivat hintoja, olivat aikoja sitten upottaneet farmarit velkaan. Pankkiirit ja kaikki trustit olivatkin jo kauan ennen lainanneet farmareille äärettömät summat rahaa tämän varalta. Farmarit olivat verkossa. Eikä ollut muuta jäljellä

kuin vetää valmista apajaa. Ja sitä tekemään par'aikaa valmistui maanviljelystrusti.

Ahtaat ajat v. 1912 olivat jo aikaansaaneet suurenmoisen hintojen alenemisen maanviljelysmarkkinoilla. Mutta nyt painettiin hinnat vallan alas, kun taas rautatiet ylettömillä rahtimaksuillaan katkaisivat farmarikamelin selän. Siten farmareitten oli pakko lainata yhä enemmän, kun taas toiselta puolen he olivat estetyt maksamasta vanhoja velkojaan. Sitten seurasi suuri kiinnitysten lankeaminen ja lainojen pakollinen ulosotto. Farmarit yksinkertaisesti luovuttivat maansa maanviljelystrustille. Mitään muuta heillä ei ollut tehtävänä. Ja luovuttuaan maatiloistaan farmarit rupesivat maanviljelystrustin palvelukseen liikkeenhoitajina, tarkastajina, työnjohtajina ja työmiehinä. He tekivät palkkatyötä. He muuttuivat alustalaisiksi — lyhyesti sanottuna orjiksi, jotka toimeentullakseen olivat pakotetut allekirjoittamaan orjakontrahdin. He eivät voineet jättää isäntiään, sillä heidän isäntänsä muodostivat plutokratian. He eivät voineet mennä kaupunkiin, sillä sielläkin plutokratia piti valtaa käsissään. Heillä oli ainoastaan yksi ehto valittavanaan, lähteä maatiloiltaan ja muuttua irtolaisiksi ja ennen pitkää kuolla nälkään. Ja silläkin taholla heillä oli vastassaan tukalia vastuksia, sillä ankarointa lakeja irtolaisuutta vastaan oli jo aikoja sitten olemassa ja niitä sovellettiin kaikella ankaruudella käytäntöön.

Tietysti siellä täällä yksityisiä farmareita, vieläpä kokonaisia kuntiakin, säästyivät tuolta pakkoluovutukselta poikkeuksellisten olosuhteitten vuoksi, mutta ne poikkeukset olivat siksi harvoja, etteivät ne mitään merkinneet, ja jo seuraavana vuonna nämäkin korjattiin talteen.[1]

[1] Rooman maanviljelijäluokan hävitys ei tapahtunut läheskään niin nopeasti kuin Amerikan maanviljelijäin ja pikkukapitalistien hävittäminen.

Farmarien kukistaminen kävi etupäässä siten, että plutokratia, jolla oli käsissään koko hallituskoneisto, kohotti heidän verojaan. Ja se oli heikko paikka heidän haarniskassaan sen perästä, kun he olivat itseänsä suojellakseen ja osaksi pakosta sulkeutuneet kokonaan muulta maailmalta, niin että he eivät myyneet eivätkä ostaneet, koettaen tulla toimeen omillaan. Ja kun heillä ei ollut mitään rahallisia tuloja, täytyi heidän myydä tilansa maksaakseen veronsa.

Aseman ollessa tällaisena syksyllä v. 1912 sosialistijohtajat, Ernestiä lukuunottamatta, päättelivät, että kapitalismin loppu oli nyt tullut. Katsoen ahtaisiin aikoihin ja siitä johtuvaan työttömäin paljouteen, farmareitten ja keskiluokan hävittämiseen sekä huomioonottaen sen musertavan tappion, minkä ammattiunionit olivat kärsineet pitkin linjaa, sosialisteilla todellakin oli aihetta uskoa, että kapitalismin loppu oli tullut, ja he menettelivät täysin johdonmukaisesti antaessaan plutokratialle taisteluvaatimuksen.

Mutta voi, me pidimme vihollisen voimaa liian vähäisenä! Kaikkiialla sosialistit julistivat tulevaa voittoa vaaliurnalla selittäen asemaa kursailemattomin sanoin. Plutokratia otti haasteen vastaan. Ja plutokratia tuhosi meidät, punniten ja harkiten, hajoittamalla meidän voimamme. Plutokratia se salaisten asiameiestensä kautta levitti sellaisen huhun, että sosialismi on jumalanpilkkua ja ateismia; ja sitä asetta käyttäen plutokratia pakotti kirkkokunnat, varsinkin katolisen, marssimaan meitä vastaan. Ja samainen plutokratia salaisten asiameiestensä kautta levitti maalaisliittoa häviämäisillään olevan keskiluokan keskuuteen, ulottaen sen kaupunkiin saakka.

Mutta siitä huolimatta sosialistit voittivat alaa. Ei tosin niin, että me olisimme valinneet kaikki tärkeimmät virkailijat ja saaneet enemmistön kaikissa lainlaatijakunnissa, sillä me jouduimme vähemmistöön. Tosin me valitsimme viisikymmentä kongressimiestä, mutta kun he kokoontuivat Washingtoniin keväällä v. 1913, huomasivat he, että heillä ei olekaan mitään valtaa. Kuitenkin he olivat onnellisempia kuin maalaisliittolaiset, jotka valtasivat toistakymmentä valtiota, mutta joiden ei sallittu ottaa haltuunsa voittamiaan paikkoja seuraavana keväänä. Entiset viranpitäjät kieltäytyivät jättämästä paikkojaan, ja tuomioistuimet olivat plutokratian hallussa. Mutta olemme näin tulleet rientäneeksi liian kiireesti ajassa eteenpäin. Minun on kerrottava tässä välissä talven 1912 rauhattomuuksista.

Omassa maassa vallitseva huono aika oli supistanut äärettömästi tavarain menekkiä. Työttömällä työväellä ei ollut rahojakaan, millä ostaa. Seurauksena siitä oli, että plutokratialle keräytyi suurempi ylijäämä tuotantoa kuin koskaan ennen. Tämän ylijäämän se oli pakotettu lähettämään ulkomaille, ja suuria suunnitelmiansa varten se tarvitsi rahaa. Yrittäessään päästä erilleen tuosta äärettömän suuresta ylituotannosta plutokratia törmäsi yhteen Saksan kanssa. Taloudellisia yhteentörmäyksiä tavallisesti seurasivat sodat, eikä tämä tapaus tehnyt poikkeusta siitä säännöstä. Saksan suuri sotaherra ryhtyi sotavarustuksiin ja samoin tekivät Yhdysvallat.

Sodan pilvi kohosi taivaalle synkkänä ja uhkaavana. Maailmannäytelmä oli alkava, sillä kaikkiialla muuallakin maailmassa vallitsi ahdas aika, oli olemassa työväen levottomuuksia, häviävä keskiluokka, laumoittain työttömiä, yhteentörmäyksiä maailmanmarkkinoilla sekä kuiskauksia ja murinaa sosialistisesta vallankumouksesta.[1]

[1] Pitkän aikaa jo oli kuulunut kuiskeita vallankumouksesta. Jo niin aikaisin kuin vuonna 1906 (v. a.) lordi Avebury, eräs englantilainen, lausui seuraavat sanat Englannin ylähuoneessa: »Euroopassa vallitseva levottomuus, sosialismin leveneminen ja anarkismin peloittava nouseminen ovat varoituksena hallituksille ja hallitseville luokille siitä, että työväen olot käyvät sietämättömiksi, ja jos vallankumousta mielitään välttää, on ryhdyttävä koroittamaan palkkoja, lyhentämään työpäivää ja alentamaan elämän välttämättömyyksien hintoja.» — Ja näitten lordi Aveburyn sanojen johdosta lausui osakepelurien kuuluisa äänenkannattaja »Wall Street Journal»: »Nämä sanat on lausunut ylimys ja Euroopan vanhoillisimman laitoksen jäsen. Se seikka lisää niiden painavuutta. Ne sisältävät enemmän käytännöllistä valtioviisautta kuin useimmat kirjat. Ne kelpaavat todellakin varoitukseksi. Ottakaa vaaria, herrat sota- ja meridepartementtien virkamiehet!»

Oligarkia halusi sotaa Saksan kanssa. Ja se halusi sitä monestakin syystä. Sellaisesta mullistuksesta, kotimaisten suhteitten myllertymisestä ja uusien liittojen rakentamisesta oligarkialla oli paljon hyötyä. Ja edelleen sota kuluttaisi joukon varastoihin kerääntyneitä tuotteita, vähentäisi työttömäin armeijoita, jotka olivat vitsauksena kaikissa maissa, sekä antaisi oligarkialle tarpeeksi levähdysaikaa, jonka kuluessa se voisi valmistaa lopullisen suunnitelmansa ja viedä sen perille. Sellainen sota lopullisesti tekisi oligarkiasta maailman markkinoitten herran. Ja sen lisäksi tämä sota loisi suuren seisovan armeijan, jota ei tarvitsisi enää koskaan hajoittaa, koska kansan mielessä asustaisi kysymys Amerikan ja Saksan välisestä eikä sosialismin ja oligarkian välisestä sodasta.

Ja todellakin tämä sota olisi toteuttanut kaikki nämä toiveet, elleivät sosialistit olisi tulleet väliin. Länsivaltioiden johtajat pitivät salaisen kokouksen meidän neljässä huonepahasessamme Pell-kadulla. Täällä keskusteltiin aluksi siitä kannasta, mille sosialistit tulisivat asettumaan. Me olimme jo ennenkin torjuneet sodanuhkan, mutta Yhdysvalloissa se nyt tapahtuisi ensikerran.[1] Salaisen kokouksen jälkeen me ryhdyimme kansainvälisen järjestön kanssa neuvottelemaan, ja sähkösanomia tuli ja meni yli Atlantin.

[1] Vasta kahdennenkymmenennen vuosisadan alkupuolella vanhaa ajanlukua sosialistien kansainvälinen järjestö määritteli kantansa sotiin. Lyhyesti esitettyä tämä oppi kuuluu: »Mitä syytä on jonkun maan työläisillä tapella jonkun toisen maan työläisten kanssa kapitalististen isäntiensä hyödyksi?»

Toukok. 21 p. 1905 (v. a.), kun sota uhkasi syttyä Italian ja Itävallan välillä, molempien maiden sosialistit pitivät yhteisen kokouksen Triestissä, uhaten julistaa suurlakon kumpaisessakin maassa, jos sotaan ryhdytään.

Saksalaiset sosialistit olivat valmiit toimimaan yhdessä meidän kanssamme. Heitä oli yli viisi miljoonaa, ja sen lisäksi he olivat ystävällisissä väleissä ammattijärjestöjen kanssa, ja heitä oli koko paljon seisovassa armeijassa. Molemmissa maissa sosialistit panivat ankaria vastalauseita sotaa vastaan uhaten yleislakolla, ja samaan aikaan he ryhtyivät tekemään valmistuksia yleislakkoa varten. Sitäpaitsi kaikkien maiden sosialistipuolueet selittelivät sosialistisia periaatteita maailmanrauhasta, jota on kaikin mokomin ylläpidettävä, vaikkapa kotona uhkaisi kapina tai kumous.

Yleislakko oli se suurenmoinen voitto, minkä me Amerikan sosialistit saimme. Joulukuun 4 p. Amerikan lähettiläs kutsuttiin pois Saksan pääkaupungista. Samana yönä saksalainen laivasto teki hyökkäyksen Honolulua vastaan, upottaen kolme amerikkalaista risteilijää ja yhden tullilaivan sekä pommittaen kaupunkia. Seuraavana päivänä sekä Saksa että Yhdysvallat julistivat sodan, ja tunnin kuluessa sosialistit myöskin aloittivat suurlakon kumpaisessakin maassa.

Ensi-kertaa Saksan sotaherra oli joutunut vastatuksin niiden miesten kanssa, jotka pitivät hänen valtakuntaansa käynnissä. Ilman heitä hän ei voinut hoitaa keisarikuntaansa. Aseman uutuus perustui siihen, että heidän kapinoimisensa oli laadultaan passiivista. He eivät taistelleet. He eivät tehneet mitään. Ja jättämällä kaikki tekemättä he sitoivat sotaherran kädet. Hän ei olisi muuta halunnut kuin saada laskea sotakoiransa kapinallisen työväen kimppuun. Mutta siihen hänellä ei ollut tilaisuutta. Hän ei voinut laskea irroilleen sotakoiriansa. Eikä hän liioin saattanut kutsua aseisiin väkeään sotaan lähetettäväksi, eikä voinut olla puhuttakaan vastahakoisten alamaisten rankaisemisesta. Ei yhtään pyörää liikkunut koko valtakunnassa. Eikä yhtään junaa ollut liikkeessä, eikä yhtään sähkösanomaa lähetetty, sillä rautatieläiset ja sähköttäjät olivat yhtyneet muuhun väestöön.

Ja samoin kuin Saksassa olivat asiat Yhdysvalloissakin. Vihdoin ammattijärjestötkin olivat saaneet silmänsä auki. Jouduttuaan ratkaisevasti tappiolle omalla varsinaisella alallaan ne olivat luopuneet siitä ja yhtyneet sosialisteihin poliittisella alalla. Yleislakko näet oli poliittinen lakko. Sitäpaitsi ammattijärjestöt olivat saaneet siksi pahasti selkäänsä, etteivät ne mistään välittäneet. Ne yhtyivät yleislakkoon sulasta epätoivosta. Työläiset miljoonittain paikasivat maahan työkalunsa ja jättivät työpaikkansa. Erittäin huomattaviksi tulivat konetyöläiset, jotka siitä huolimatta, että heidän järjestönsä oli lyöty murskaksi, tulivat esille tuoden tullessaan liittolaisensa muilta metallityön aloilta.

Vieläpä karkean työn tekijätkin ja järjestymätön työväki lakkasi työstä. Lakko oli niin laajalti seisauttanut työkoneiston, että kukaan ei voinut tehdä työtä. Sitäpaitsi naiset asettuivat yleislakon voimakkaimmiksi harrastajiksi. He asettuivat suorastaan vastustamaan sotaa. He eivät tahtoneet, että heidän miehensä menisivät surman suuhun. Ja sen lisäksi yleislakon ajatus huvitti ihmisiä. Siinä oli jotakin viehättävää. Ja se ajatus oli tarttuvaa lajia. Lapset tekivät lakon maan kaikissa kouluissa, ja opettajat, jotka menivät luokille, saivat tulla tyhjin toimin takaisin. Yleislakko sai suuren kansallisen juhlan luonteen. Ja ajatus työväen yksimielisyydestä ja yhteistunnosta vaikutti valtaavasti kaikkien mieliin. Ja sitäpaitsi tuossa suuressa hälinässä ei tarvinnut pelätä joutuvansa kiinni. Kun kaikki olivat syyllisiä, kuinka voitaisiin silloin ketään yksityistä rangaista?

Yhdysvaltoja oli kohdannut halvaus. Kukaan ei tietänyt, mitä tapahtui. Ei ollut sanomalehtiä, sähkösanomia eikä kirjeitä. Jokainen paikkakunta oli yhtä täydellisesti eristetty, kuin jos sen ja muun maailman välillä olisi ollut kymmenentuhatta mailia aarniometsiä. Senpätähden maailma oli lakannut olemasta, ja kokonaisen viikon kesti tätä asioiden tilaa.

San Franciscossa me emme tietäneet, mitä tapahtui toisella puolella lahden sijaitsevissa Berkeleyyn ja Oaklandin kaupungeissa. Tuntui siltä, kuin joku suuri maailman-voima olisi kuollut. Maan valtasuoni oli tauonnut tykkimästä. Koko kansakunta tuntui kuolleelta. Ei ollut kolisevia vankkureita kadulla, ei tehtaan pillin vihellystä, ei raitiovaunujen tohinaa, ei sanomalehtipoikain huutoja — eikä mitään muuta kuin ihmisiä, jotka pujahtivat toistensa sivu kuni harhailevat henget oudoksuen omaansa ja toisten vaiteliaisuutta.

Ja tuolla hiljaisuuden viikolla oligarkia oppi läksynsä. Ja hyvin se sen oppikin. Yleislakko oli varoitus. Se ei saanut koskaan enää uudistua. Oligarkia oli pitävä siitä huolta.

Viikon lopulla, kuten oli etukäteen sovittu, Saksan ja Yhdysvaltojen sähköttäjät palasivat paikoilleen. Heidän välityksellään molempien maiden sosialistijohtajat esittivät vaatimuksensa hallitsijoille. Sota on peruutettava, tai muuten suurlakko jatkuu. Eikä viipynyt kauan, ennenkuin sopimus syntyi. Sota peruutettiin, ja molempien maiden väestö palasi toimiinsa ja tehtäviinsä.

Näiden tapausten ja neuvottelujen aikana solmittiin Saksan ja Yhdysvaltain välillä liitto. Todellisuudessa tämä oli Saksan keisarin ja oligarkian liitto, jonka tarkoituksena oli kukistaa yhteinen vihollinen, kumouksellinen proletariaatti, molemmissa maissa. Ja tämän saman liiton oligarkia sitten niin petollisesti rikkoi, kun Saksan sosialistit nousivat ja karkoittivat sotaherran valtaistuimeltaan. Juuri sitä oli oligarkia takaa ajanut — suuren kilpailijansa kukistamista maailmanmarkkinoilla. Saksalla ei enää tulisi olemaan ulkomaille lähetettävää ylituotantoa. Sosialistisen valtion luonteen mukaisesti Saksan väestö kuluttaisi kaikki tuotteensa itse. Tietysti se tulisi vaihtamaan eräitä tuotteitaan sellaisiin ulkomaisiin tavaroihin, joita Saksassa ei valmistettu; mutta tämä on tietysti aivan toista kuin ainainen kuluttamaton ylijäämä.

»Lyönpä vetoa, että oligarkia löytää oikeutuksen menettelylleen», sanoi Ernest, kun Saksan keisaria kohdannut petos tuli tunnetuksi. »Kuten ainakin, oligarkia uskoo tehneensä oikein.»

Ja kuinkas kävi. Oligarkia todellakin puolustautui selittämällä tehneensä sen Amerikan kansan hyväksi, jonka etua se kaikkialla sanoi valvovansa. Se oli nakannut vihatun kilpailijansa pois maailmanmarkkinoilta ja siten hankkinut meille tilaisuuden päästä eroon ylituotannostamme noilla markkinoilla.

»Ja huutava hulluus siinä on se, että olemme niin saamattomia, että moiset kaistapäät todellakin hoitavat meidän asioitamme», lausui Ernest. »He ovat tehneet meille mahdolliseksi myydä enemmän ulkomaille, joka merkitsee, että saamme tyytyä sitä vähempään täällä kotonamme.»

NELJÄSTOISTA LUKU.

Lopun alkua.

Jo niin aikaisin kuin tammikuussa 1913 Ernest näki asioiden todellisen suunnan, mutta hän ei voinut saada tovereitaan näkemään sitä Rautakoron haamua, mikä oli syntynyt hänen aivoissaan. He olivat liian tyyniä ja luottavaisia. Tapahtumat kulkivat nopeasti huippuaan kohti. Oli tultu maailman kulun käännekohtaan. Amerikkalainen oligarkia vallitsi melkein kaikkia maailmanmarkkinoita, ja kymmeniä maita erotettiin kokonaan noista markkinoista, käsissään kuluttamaton ja myymätön ylijäämä.

Sellaisilla mailla ei ollut muuta mahdollisuutta kuin järjestyä uudelleen. Ne eivät voineet jatkaa ylituotantjärjestelmäänsä. Kapitalistinen järjestelmä näissä maissa olisi ollut sula mahdottomuus tämän jälkeen.

Näiden maiden yhteiskuntaolojen uudistaminen pukeutui kumouksen muotoon. Se oli sekasorron ja väkivallan aikaa. Kaikkialla hallituslaitokset romahtelivat. Ja kaikkialla, lukuunottamatta paria maata, entiset kapitalistiset isännät taistelivat viimeiseen asti omistusoikeutensa puolesta. Mutta hallitukset riisti heidän herpoavista käsistään taisteleva proletariaatti. Vihdoin toteutettiin käytännössä Karl Marxin kuuluisaa lausetta: »Yksityisen kapitalistisen omistusoikeuden päivät ovat luetut. Pakkoluovuttajilta tullaan pakkoluovuttamaan.» Ja sitä mukaa kuin kapitalistiset hallitukset romahtivat, kohosi niiden tilalle kooperatiivisia yhteiskuntia.

»Miksi Yhdysvallat jättäytyvät jäljelle? Käykää toimeen, te Amerikan kumoukselliset! Mikä vaivaa Amerikkaa?» Sellaisia viestejä lähettivät meille suunnitelmissaan onnistuneet toverit muista maista. Mutta me emme voineet pysyä heidän rinnallaan. Oligarkia seisoi meidän tiellämme. Sen runko levittiä äärettömänä hirviönä edessämme.

»Odottakaa, kunnes me astumme virkoihin keväällä», me vastasimme, »sitten saatte nähdä».

Siinä piili meidän salaisuutemme. Me olimme voittaneet puolellemme maalaisliiton, ja keväällä tulisi heidän käsiinsä joutumaan toistakymmentä valtiota edellisten syysvaalien perustuksella. Heti paikalla oli tarkoitus luoda näistä valtioista kooperatiivisia yhteiskuntia. Ja loppusuoritus ei enää senjälkeen olisi vaikea.

»Mutta mitä, jos maalaisliitto ei saisikaan niitä haltuunsa?» kysyi Ernest. Ja hänen toverinsa sanoivat häntä onnettomuuden huuhkajaksi.

Mutta niiden menettäminen ei suinkaan ollut suurin niistä vaaroista, mitä Ernestillä oli mielessään. Hän näki jo ennakolta ammattijärjestöjen häviön ja kastijärjestelmän synnyn.

»Ghent on neuvonut oligarkeille, miten heidän on meneteltävä», sanoi Ernest. »Olenpa varma, että hänen 'Benevolent Feodalismistaan'[1] on tullut heille oikea käsikirja.»

[1] »Our Benevolent Feodalism» (Meidän siunauksellinen feodalismimme), N. J. Ghentin kirjoittama teos, ilmestyi v. 1902 (v. a.). Ja sanotaan, että suurkapitalistit juuri tästä kirjasta saivat oligarkian aatteen. Sellainen käsitys oli vallitsevana Rautakoron kolmena vuosisatana ja vielä Ihmisten Veljeydenkin ensimmäisellä vuosisadalla.

En koskaan unohda sitä yötä, jolloin Ernest oltuaan kuumassa keskustelussa kymmenkunnan ammattiyhdistysten johtomiehen kanssa kääntyi minuun ja sanoi tyynellä äänellä: »Nyt on asia ratkaistu. Rautakorko on voittanut. Loppu on näkyvissä.»

Tämä meidän asunnossamme pidetty kokous ei ollut virallinen; mutta Ernest samoin kuin muutkin johtavat sosialistit koetti taivuttaa ammattikunnallisen työväenliikkeen johtajia sellaiseen sopimukseen, että nämä yhtyisivät sosialisteihin seuraavassa yleislakossa. O'Connor, konetyömiesten liiton presidentti, oli jyrkimmin vastustanut tätä ehdotusta. Kokouksessa oli läsnä kuusi johtajaa.

»Tehän olette nähneet, että kärsitte masentavan tappion pitäessänne kiinni vanhasta menettelytavastanne mitä lakkoon ja boikottaukseen tulee», huomautti Ernest.

O'Connor ja toiset nyökäyttivät päätään.

»Ja te näitte mitä yleislakolla voidaan saada aikaan», Ernest jatkoi. »Me ehkäisimme sodan Saksaa vastaan. Koskaan ei ole esitetty parempaa näytettä työväen yhteisyydestä ja voimasta. Työ voi hallita ja tulee hallitsemaan maailmaa. Jos te suostutte yhä edelleen seisomaan meidän rinnallamme, niin me teemme lopun kapitalismin vallasta. Se on teidän ainoa toivonne. Ja enemmänkin, kuten tiedätte. Sillä mitään muuta keinoa ei ole. Ja mitä ikinä te puuhaattekin entisen menettelytapanne pohjalla, on teidän perikatonne jo ennakolta varma, yksistään jo siitä syystä, että tuomioistuimia vallitsevat herrat.»[1]

[1] Näytteeksi siitä, miten nurjasti tuomioistuimet kohtelivat työväkeä, mainittakoon muutamia sellaisia oikeudenpäätöksiä. Pennsylvanian hiilikaivoksissa oli lasten työssä käyttäminen sangen yleistä. V. 1905 (v. a.) työväen onnistui saada hyväksytyksi lakiehdotus, joka velvoitti kaivannonomistajat hankkimaan lasten vanhemmilta valallisen todistuksen näiden iästä ja kouluopetuksesta. Mutta Luzerne-kauntin kihlakunnanoikeus julisti tuon uuden lain perustuslainvastaiseksi sillä perusteella, että siinä tehtiin erotus samaan luokkaan kuuluvien yksilöitten välillä — nim. lasten alle neljäntoista ja yli neljäntoista ikävuoden. Valtion ylioikeus vahvisti tuomion. New Yorkin Court of Special Sessions (ylimääräisesti istuva oikeus) julisti v. 1905 (v. a.) perustuslainvastaiseksi asetuksen, joka kielsi naisten ja lasten työskentelyn tehtaassa jälkeen kello yhdeksän illalla. Asetus kumottiin sillä perusteella, että se

oli »luokkalaki«. Niinkään leipurit siihen aikaan nääntyivät ylenmääräisestä raatamisesta. New Yorkin lainlaattajakunta sääsi lain, joka määräsi työpäivän pituuden leipomoissa enintään 10-tuntiseksi. V. 1906 (v. a). Yhdysvaltain ylioikeus julisti tämän lain perustuslainvastaiseksi ja siis kumottavaksi. Sen päätöksen perustelussa sanottiin m. m.: »Ei ole mitään järkevää syytä käydä rajoittamaan henkilökohtaista vapautta tai vapaan sopimuksen oikeutta määräämällä leipurin työpäivän pituus.»

»Te pidätte liian kiirettä», vastasi O'Connor. »Te ette tunne kaikkia keinoja. Toistakin tietä voi päästä. Me tiedämme, mihin ryhdymme. Me olemme kyllästyneet lakkoihin. Ne ovat hakanneet meidät niissä pataluhaksi. Mutta luulen, että meidän ei tarvitse koskaan enää kutsua väkeämme lakkoon.»

»Minkälainen sitten on se teidän keinonne?» kysyi Ernest oitis.

O'Connor nauroi ja pudisti päätään. »Sen verran voin teille sanoa, että me emme ole olleet nukuksissa. Emmekä me uneksi nytkään.»

»Toivottavasti siinä ei ole mitään pelkäämistä tai häpeämistä», lausui Ernest ikäänkuin syytellen.

»Kai me itse parhaiten tiedämme omat asiamme», kuului vastaus.

»Se on pimeä juttu, päättäen siitä tavasta, millä te koetatte sitä peittää», sanoi Ernest kiihtyen.

»Me olemme maksaneet kokemuksemme hiellä ja verellä, ja me olemme ansainneet kaiken sen, mitä meille on tulossa», kuului vastaus. »Oma suu on lähempänä kuin kontin suu.»

»Jos te ette uskalla sanoa, minkälainen se teidän keinonne on, niin minä sanon sen teille.» Ernestin veri kiehui. »Te aiotte ryhtyä saaliin jaolle. Te olette tehneet sopimuksen vihollisen kanssa, niin tottavie olettekin. Te olette myyneet työväen asian, koko työväen. Te peräännytte valjuina raukkoina taistelutantereelta.»

»Minä en sano mitään», vastasi O'Connor. »Mutta me itse ehkä tiedämme hiukan paremmin kuin te, mikä meille on parasta.»

»Ja te ette välitä pennin edestä siitä, mikä on parasta kaikille muille työläisille. Te potkitte ne ojaan.»

»Minä en sano mitään», vastasi O'Connor, »muuta kuin että minä olen konetyömiesten liiton presidentti ja että minun velvollisuuteni on valvoa niiden miesten etua, joita minä edustan, siinä kaikki.»

Ja työväenjohtajain mentyä Ernest tappiolle joutuneen tyyneydellä esitti minulle tulevain tapahtumain hahmopiirteet.

»Sosialistit aina ennen iloiten ennustivat sen päivän tuloa, jolloin ammattikunnittain järjestynyt työväki jouduttuaan tappiolle teollisuuden taistelukentällä siirtyy poliittiselle taistelukentälle. Ja nyt on vihdoin päästy niin pitkälle, että Rautakorko on murskannut työväen ammattiyhdistykset taloudellisessa taistelussa ja ajanut ne poliittisen toiminnan alalle. Mutta sen sijaan, että se ilahduttaisi meitä, tulee siitä meille surun lähde. Rautakorko on oppinut läksynsä. Me näytimme sille voimamme suurlakossa. Ja se on ryhtynyt toimenpiteisiin toisen suurlakon ehkäisemiseksi.»

»Mutta miten?» kysyin.

»Yksinkertaisesti ostamalla suuret ammattiyhdistykset puolelleen. Ne eivät tule ottamaan osaa seuraavaan yleislakkoon, joten yleislakosta ei voi tulla mitään.»

»Mutta Rautakorko ei voine jatkuvasti kustantaa niin kallista ohjelmaa?» minä kysyin.

»Eipä suinkaan. Mutta se ei ole ostanut kaikkia ammattiyhdistyksiä. Se ei olekaan tarpeen. Kas näin tulee tapahtumaan. Palkkoja koroitetaan ja työpäivää lyhennetään rautatieläisten, rauta- ja terästyöntekijäin sekä konetyömiesten yhdistyksissä. Näissä yhdistyksissä tulevat verrattain hyvät työsuhteet vallitseviksi. Ja näiden ammattikuntien jäsenet tulevat saamaan ihanteelliset olot.»

»Mutta siltikään en käsitä, miten toisten ammattiyhdistysten käy», muistutin. »Tämän ryhmän ulkopuolellahan on paljon useampia ammattiyhdistyksiä kuin siinä itsessään.»

»Toiset ammattiyhdistykset nujerretaan hengiltä — kaikki tyynni. Sillä, näetkös, rautatieläiset, konetyömiehet ja metallityöntekijät suorittavat meidän konesivistyskaudellamme koko sen työn, mikä on oleellisesti välttämätöntä. Vakuutettuna näiden joukkojen uskollisuudesta Rautakorko näpsäyttää sormiaan muulle työväestölle. Rauta, teräs, hiili, koneisto ja kulkuneuvot muodostavat koko teollisen järjestelmän selkärangan.»

»Mutta hiili?» minä tiedustin. »Onhan olemassa toistamijoonaa hiilenkaivajaa.»

»He ovat järjestään ammattitaidotonta työväkeä eivätkä sellaisinaan mitään merkitse. Heidän palkkojaan alennetaan ja työpäivää pitennetään. He tulevat olemaan orjia niinkuin kaikki muutkin, ja heistä tulee juhtia vielä suuremmassa määrässä kuin meistä muista. Heidät pakotetaan työskentelemään aivan samoin kuin nykyään pakotetaan farmareita työskentelemään uusien isäntiensä hyväksi, jotka heiltä ryöstivät maan. Ja samoin käy kaikkien tuon ryhmän ulkopuolella olevien ammattiyhdistysten. Ne särjetään ja tuhotaan ja niiden jäsenet ajetaan työhön nälän ja lain pakolla.»

»Tiedätkö miten käy Farleyn[1] ja hänen lakonrikkojainsa? Minä sanon. Lakonmurtaminen ammattina tulee häviämään. Työlakkoja ei enää tehdä. Lakkojen asemesta tulee olemaan orjakapinoita. Farley ja hänen joukkueensa siirretään orjain ajoon. Tietysti siitä ei käytetä tällaista nimitystä, vaan sitä sanotaan maan lakien valvomiseksi, lakien, joiden avulla työmiehet pakotetaan työskentelemään. Se tulee kaiken kaikkiaan pitkittämään taistelua, tämä suurten ammattiyhdistysten petos. Taivas yksin tietää, missä ja milloin vallankumous tulee viettämään voittojuhliansa.»

[1] James Farley — eräs sen aikakauden kuuluisa lakonrikkoja, hyvin taitava mies, jolla oli enemmän rohkeutta kuin siveellistä ryhtiä. Hän nousi sangen korkealle Rautakoron aikana ja vihdoinkin siirtyi oligarkkien luokkaan. Hänet murhasi vuonna 1932 Sarah Jenkins, jonka miehen Farleyn lakonrikkoajat tappoivat kolmekymmentä vuotta sitä ennen.

»Mutta kun on vastassa niin luja mahti kuin oligarkkia ja suuret ammattikunnat yhdistyneinä, voiko otaksua vallankumouksen koskaan pääsevän voitolle?» utelin. »Eikö tuo liittokunta saattaisi jäädä ainaiseksi olemaan?»

Hän pudisti päätään. »Eräs meidän määritelmistämme kuuluu, että jokainen järjestelmä, joka perustuu luokka- tai kastijakoon, sisältää itsessään oman kukistumisensa siemenen. Ja kun kerran luokkajako on järjestelmän pohjana, ei silloin voida liioin välttää kasteja, perinnöllistä luokkajakoa. Rautakorke ei voi sitä estää, ja ennen pitkää kasti tulee kukistamaan Rautakoron. Rahaylimystö on jo muodostunut kastiksi, tarkasti suljetuksi perinnölliseksi luokaksi; mutta odottakaammehan, kunnes nuo suositut ammattiyhdistykset ovat kehittyneet kastikannalle. Rautakorke tulee tekemään kaikkensa sen ehkäisemiseksi, mutta se ei onnistu.»

»Nuo suositut ammattiyhdistykset ovat Amerikan työväen kukka. Niiden jäsenet ovat voimakkaita ja pystyviä miehiä. He ovat päässeet noihin ammattiyhdistyksiin ankaran kilpailun ja taistelun kautta. Jokainen pystyvä työmies Yhdysvalloissa tulee kunnianhimoisella halulla pyrkimään noiden suosittujen ammattiyhdistysten jäsenyyteen. Oligarkkia tulee lietsomaan sellaista halua ja siitä johtuvaa kilpailua. Siten uljaat ja vankat miehet, joista muuten olisi saattanut tulla kumouksellisia, viekoitellaan toiselle puolelle ja heidän voimansa käytetään oligarkian hyväksi.»

»Toiselta puolen työväenkastit, suosittujen ammattiyhdistysten jäsenet, tulevat pyrkimään johtaviksi järjestöiksi. Ja se onnistuu. Työväen kastien jäsenyys muuttuu perinnölliseksi. Pojat seuraavat isiään, eikä mitään uutta voimaa tule siihen virtaamaan tuosta ikuisesta voimanvarastosta, rahvaasta. Se merkitsee työväenkastien asteittain tapahtuvaa heikkenemistä. Mutta samaan aikaan ne tulevat yhteiskunnallisena laitoksena saamaan tilapäisesti kaiken vallan käsiinsä. Nämä työväenkastit tulevat muistuttamaan keisareitten henkikaarteja vanhassa Roomassa, ja nyt niinkuin silloinkin tulee tapahtumaan palatsivallankumouksia, joiden kautta työväenkastit saavat käsiinsä vallan ohjat. Niinikään vastavallankumouksia tulee tapahtumaan, joiden kautta rahaylimystö pääsee uudelleen valtaan, ja milloin toinen, milloin toinen on vallassa. Ja kaiken sen kestäessä luokalle ominainen heikentyminen käy yhä huomattavammaksi, kunnes lopulta rahvas pääsee oikeuksiinsa.»

Tämän kuvauksen hitaasta yhteiskunnallisesta kehityksestä Ernest piirsi silloin, kun hänen mielensä oli masentuneena suurten ammattiliittojen petollisen luopumisen johdosta. Minä en koskaan ollut tässä kysymyksessä hänen kanssaan samaa mieltä enkä ole vielääkään näitä rivejä kirjoittaessani, päinvastoin. Sillä juuri nyt me seisomme kumouksen kynnyksellä, joka on lakaiseva tieltään koko rahaylimystön. Kuitenkin olen tässä esittänyt Ernestin ennustuksen juuri sen tähden, että se oli hänen ennustuksensa. Siitä huolimatta, että hän itsekin sen uskoi, työskenteli hän jättäjänsä lailla sitä vastaan. Ja niin suuria ansioita kuin hänellä ei ole kenelläkään tämän nyt lähestyvän kumouksen valmisteluissa.

»Mutta jos oligarkkia pysyy vallassa», kysyin häneltä sinä iltana, »mihin joutuvat silloin ne suurenmoiset ylijäämät, jotka lankeavat sen osalle joka vuosi?»

»Ne ylijäämät on tavalla tai toisella kulutettava», hän vastasi, »ja me saamme olla varmoja siitä, että oligarkit kyllä keinoja keksivät. Upeita teitä rakennetaan. Tieteitten ja erittäinkin taiteitten alalla ryhdytään suurenmoisiin yrityksiin. Sen jälkeen kuin oligarkit ovat täydellisesti lannistaneet kansan, joutaa heiltä aikaa muihinkin harrastuksiin. Heistä tulee kauneudenpalvelijoita. Heistä tulee taiteenharrastajia. Ja heidän johdolla ja saaden heiltä runsasta kannatusta taiteilijat tulevat

raatamaan. Seurauksena tulee olemaan suurenmoisia taideteoksia, sillä silloin eivät enää taiteilijat, kuten siihen asti, ole riippuvaisia keskiluokan porvarillisesta mausta. Siitä tulee suurta taidetta, ja ihmeellisiä kaupunkeja tulee nousemaan, jotka saattavat entisaikojen kaupungit näyttämään kirjavilta ja mitättömiltä. Ja niissä kaupungeissa asuvat oligarkit ja palvelevat kauneutta.[1]

[1] Meitä hämmästyttää Everhardin terävänäköisyys. Jo ennenkuin oligarkit olivat ajatelleetkaan sellaisia ihmekaupunkeja kuin Ardis ja Asgard, Everhard näki nämä kaupungit ja niiden syntyminen välttämättömyyden.

»Siten tulee ylijäämä säännöllisesti kulutetuksi, samalla kuin työväki tekee tarvittavan työn. Näiden suurten töiden suorittaminen tulee antamaan miljoonille karkeantyöntekijöille työtä nälkápalkalla, sillä äärettömiä liikevoittoja täytyy kuluttaa tavalla tai toisella. Ja oligarkit rakentavat tuhannen vuoden varalta — jopa kymmenenkin tuhannen. He tulevat rakentamaan niin suurellisesti, että muinaisilla egyptiläisillä ja babylonialaisilla ei ollut sellaisesta aavistustakaan; ja kun oligarkit ovat menneet kaiken maailman tietä, niin heidän suuret tiensä ja heidän ihmeelliset kaupunkinsa jäävät työnveljeyden perinnöksi.[1]

[1] Tuon ennustuspäivän jälkeen on vierinyt Rautakoron kolme vuosisataa ja Ihmisten Veljeyden neljä vuosisataa, ja me tämän päivän ihmiset todellakin käyskentelemme niillä teillä ja asumme niissä kaupungeissa, joita oligarkit rakensivat. Totta kyllä me nyt rakennamme vielä ihmeellisempiä kaupunkeja, mutta oligarkkien rakentamat ihmekaupungit ovat vielä jäljellä, ja minä kirjoitan näitä rivejä Ardisissa, joka on kaikkein merkillisimpiä muinaisajan kaupunkeja.

»Näitä kaikkia oligarkit tekevät sen tähden, että he eivät voi olla niitä tekemättä. Nämä suurenmoiset laitokset ovat se muoto, mihin heidän liikevoittojensa kuluttaminen pukeutuu, aivan samoin kuin Egyptin hallitseva luokka muinaisuudessa kulutti kansalta riistetyn työn ylijäämän temppelien ja pyramidien rakentamiseen. Oligarkkien aikana tulevat kukoistamaan, ei pappissääty, vaan taiteilijain luokka. Ja porvarillisen kauppiaaluokan tilalla tulevat olemaan työväenkastit. Ja alimmaisena viruu näivettyen, nälkää nähden ja mädäten rahvas, väestön suuri enemmistö. Ja lopuksi, ken tietää milloin, rahvas nousee kurjuudestaan. Työväenkastit ja oligarkia romahtavat maahan. Ja sitten vihdoin, niin monen monituisen vuosisadan kuluttua, tulee rahvaanmiehen päivä. Minä luulin näkeväni sen päivän, mutta nyt tiedän, etten tule sitä koskaan näkemään.»

Hän viivähti, katsoi minuun ja sitten lisäsi:

»Yhteiskunnallinen kehitys käy harmittavan hitaasti, vai mitä, kultaseni?»

Käsivarteni kietoutuivat hänen ympärilleen, ja hänen päänsä lepäsi minun rinnoillani.

»Laula minut nukuksiin», hän kuiskasi lapsellisen oikkuisasti. »Minä olen nähnyt näkyjä ja tahdon unhottaa.»

VIIDESTOISTA LUKU.

Viimeiset päivät.

Oli tammikuun loppupäivät v. 1913, kun oligarkian muuttunut kanta suosittuihin ammattiyhdistyksiin nähden tuli yleisesti tunnetuksi. Sanomalehdet kertoivat ennenkuulumattomasta palkkojen koroittamisesta, josta osallisiksi olivat tulleet rautatieläiset, rauta- ja terästyöntekijät sekä koneenkäyttäjät ja konetyömiehet. Mutta koko totuutta ei kerrottu. Oligarkit eivät uskaltaneet lausua koko totuutta. Todellisuudessa palkat olivat nousseet paljon korkeammiksi ja muut etuisuudet sitä mukaa. Tämän piti olla salaisuus, mutta salaisuudet pyrkivät julki. Suosittujen ammattiyhdistysten jäsenet kertoivat vaimoilleen, vaimot juoruilivat, ja pian koko työväenmaailmassa tiedettiin, mitä oli tapahtunut.

Se ei ollutkaan muuta kuin luonnollinen kehittyminen siitä, mitä yhdeksännellätoista vuosisadalla oli sanottu osavoitoksi, kun nimittäin työnantajat jakoivat osan voitosta työläisille. Kapitalistit olivat koettaneet mielistellä työväkeä kiinnittämällä heitä rahallisilla eduilla työhönsä. Mutta voittojen jakaminen järjestelmänä oli hullunkurinen ja mahdoton. Sellainen saattoi käydä päinsä vain muutamissa poikkeustapauksissa. Sillä jos koko työväki ja kaikki kapitalistit olisivat jakaneet voitot, niin silloin olisi tullut vallitsevaksi se asiointila, mikä oli vallitsevana silloin, kun ei voittojen jakamista vielä

tunnettukaan.

Ja kun tämä osavoiton aate pian osoittautui epäkäytännölliseksi, ilmestyi sen tilalle käytännöllinen saaliinjako. »Antakaa meille parempaa palkkaa ja maksattakaa lasku yleisöllä», oli suurten ammattiyhdistysten sotahuuto. Ja muutamain paikoin tämä itsekäs ohjelma menestyi hyvin. Sen ylimääräisen laskun sai maksaa järjestymätön ja heikosti järjestynyt työväki. Nämä työläiset lopullisesti maksoivat lujiin järjestöihin kuuluvien veljiensä palkankoroitukset. Tämä aate, kuten sanoin, johdettiin loogilliseen äärimmäisyyteensä juuri siksi, että oligarkit ja suositut ammattiyhdistykset liittyivät yhteen. [1]

[1] Kaikki rautatieläisten ammattikunnat solmivat tuollaisen liiton oligarkkien kanssa saaliin jakamiseksi, ja mainitsemista ansaitsee se tapaus, joka, mikäli tiedetään, on ensimmäinen tällä suunnalla. Tässä tarkoitettu ammattiyhdistys oli »Veturinkuljettajain veljeskunta», jonka presidentti P. M. Arthur Pennsylvanian rautatielakossa yksin teki sopimuksen rautatien kanssa, muista ammattiyhdistyksistä välittämättä. Suunnitelma oli yhtä onnistunut kuin itsekäs.

Kun levisi tieto suosittujen ammattikuntain petoksesta, alkoi työväenpiireistä kuulua kovaa murinaa. Senjälkeen suosiossa olevat ammattiyhdistykset erosivat kansainvälisestä järjestöstä ja rikkoivat kaikki entiset suhteet. Sitten seurasi rettelöitä ja väkivaltaisuuksia. Suosittujen ammattiyhdistysten jäsenet leimattiin pettureiksi, ja kapakoissa, huvitilaisuuksissa, kaduilla, työpaikoilla ja kaikkialla heitä hätyyttelivät toverit, jotka he olivat niin perin halpamaisesti pettäneet.

Lukemattomia päitä puhkottiin, ja muutamat menettivät henkensäkin. Kukaan suosittujen ammattiyhdistysten jäsen ei voinut olla varma turvallisuudestaan. He kokoontuivat suurempiin joukkoihin työhön mennessään ja työstä palatessaan. He kulkivat aina keskikatua. Katukäytävällä he näet olisivat helposti joutuneet ikkunoista ja katoilta viskattujen kivien uhreiksi. Heillä oli lupa kantaa aseita, ja viranomaiset auttoivat heitä kaikin tavoin. Heidän vainoojiansa tuomittiin pitkiksi ajoiksi vankiloihin, missä heitä kohdeltiin hyvin nurjasti. Ei kukaan, paitsi suosittujen ammattikuntain jäsenet, saanut kantaa aseita. Ja tämän lain rikkomisesta oli säädetty ankaria rangaistuksia.

Vimmastunut työväki puski vihaansa pettureihin. Siten kastirajat muodostuivat itsestään. Petettyjen työläisten lapset ryhtyivät niin katkerasti vainoamaan pettureitten lapsia, että näiden oli viimeiseltä mahdotonta leikkiä kaduilla tai käydä kansakouluissa. Pettureitten vaimoja ja muita perheenjäseniä niinikään vainottiin ja ahdistettiin kaikin mahdollisin keinoin.

Tästä oli seurauksena, että vainotut, jouduttuaan joka puolelta puristuksiin, liittyivät heimon tavoin läheisesti toisiinsa. Nähtyään olonsa turvattomaksi keskellä petetyn köyhälistön asumia kaupunginosia he muuttivat uusiin asuntopaikkoihin, toisista erilleen. Ja näissä puuhissa heitä suosivat oligarkit. Hyviä asuntoja, uudenaikaisia ja terveellisiä, rakennettiin heitä varten puistojen ja nurmikenttien lähistöille. Heidän lapsensa kävivät kouluissa, joita erityisesti heitä varten rakennettiin ja joissa käsityö ja käytännöllinen tiede olivat pääasiallisina oppiaineina. Siten alkoi kehittyä säätyjako, kastit. Suosittujen ammattikuntain jäsenistä tuli työväen ylimystö. He pysyttelivät erillään muusta työväestä. Heillä oli paremmat asunnot, paremmat vaatteet, parempi ruoka ja parempi kohtelu.

Samaan aikaan muita työläisiä kohdeltiin sangen kovakouraisesti. Useita pieniä etuisuuksia riistettiin heiltä, samalla kuin palkat ja elantokanta laskeutuivat myötäensä. Niinikään työväenkansakoulu rappeutui, ja ennen voimassa ollut oppivelvollisuus vaihtui vapaaehtoisuuteen. Ja luku- ja kirjoitustaidottomain luku kasvoi peloittavalla nopeudella.

Maailman markkinoiden joutuminen Yhdysvaltain käsiin järkytti koko maailman rauhaa. Hallituslaitokset kaikkialla romahtivat maahan tai muodostuivat toisenlaisiksi. Saksassa, Italiassa, Ranskassa, Austraaliassa ja Uudessa-Seelannissa perustettiin kooperatiivisia yhteiskuntia. Brittiläinen maailmanvalta oli hajoamistilassa. Englannilla oli kylliksi paljon tekemistä kotona. Intiassa oli kapina täydessä lieskassa. Ja kautta koko Aasian kaikui huuto: »Aasia aasialaisille!» Ja tämän huudon takana oli Japani, lakkaamatta kiihoittaen ja nostattaen keltaista ja ruskeaa rotua valkoista vastaan. Ja samalla kuin Japani uneksi Aasian herruudesta ja pyrki toteuttamaan vallanhimoisia suunnitelmiaan, se tukahdutti kapinallisen proletariaatin kotona. Se oli yksinkertaisesti luokkasota, kuli samuraita vastaan, ja kuli-sosialisteja surmattiin kymmenin tuhansin. Neljäkymmentätuhatta tapettiin Tokion katutaisteluissa ja epäonnistuneessa hyökkäyksessä Mikadon palatsia vastaan. Kobe oli muuttunut oikeaksi teurastushuoneeksi. Pumpulitehtaan työläisiä ammuttiin kuularuiskuilla ja niin suuret määrät, että sellaista ei oltu vielä ennen kuultu. Kaikista julmin olikin Japanin nouseva oligarkia. Japani hallitsi itää ja oli vallannut koko Aasialle kuuluvan osan maailman markkinoista, lukuunottamatta Intiaa.

Englannin onnistui kukistaa omat proletaarikapinansa ja samalla pitää kiinni Intiasta, vaikka se joutuikin ponnistelemaan uuvuksiin asti. Sen täytyi niinikään hellittää suurista siirtomaistaan. Sosialistien onnistui muuttaa Austraalia ja Uusi-Seelanti kooperatiivisiksi yhteiskunniksi. Ja samasta syystä Englanti menetti Kanadan. Mutta Kanadan hallitseva luokka kukisti sikäläisen vallankumouksen

saaden apua Rautakorolta. Samaan aikaan Rautakorko auttoi Meksikoa ja Kubaa kukistamaan kumouksiaan. Seurauksena oli, että Rautakorko laskettiin vankoilta perustuksille uudella mantereella. Se oli muodostanut yhtenäiseksi valtiolliseksi möhkäleeksi koko Pohjois-Amerikan Panaman kanavasta Jäämereen asti.

Ja Englannin oli onnistunut säilyttää Intia uhraamalla muut siirtomaansa. Mutta sekin oli vain tilapäistä. Taistelu Japanin ja muiden Aasian valtojen kanssa Intian herruudesta tuli näin ainoastaan siirretyksi eteenpäin, mutta ei suinkaan ehkäistyksi. Englanti tuli läheisessä tulevaisuudessa menettämään Intian, ja niiden tapausten takaa hämmötti taistelu Aasian ja muun maailman välillä maailmanherruudesta.

Ja sill'aikaa kuin taistelu riehui kaikkialla maailmassa, emme mekään täällä Yhdysvalloissa eläneet levossa ja rauhassa. Suurten ammattiyhdistysten kavallus oli ehkäissyt meikäläisen proletariaatin vallankumouksen, mutta väkivalta vallitsi kaikkialla. Työväen levottomuuksien ja farmarien sekä keskiluokan jäännösten tyytymättömyyden lisäksi puhkesi täyteen roihuun uskonnollinen herätys. Eräs seitsemännen-päivän-adventistien lahkoon ryhmä tuli yht'äkkiä sangen kuuluisaksi, alkaen julistaa maailman loppua.

»Hämminki kolme vertaa entistään suurempana!» huudahti Ernest. »Kuinka voimme toivoa yhteisyyden tunnetta näiden kaikkien ristiriitaisuuksien vallitessa?»

Ja todellakin tuo hengellinen herätys pääsi peloittavaan vauhtiin. Kansa, kurjistunut ja kaikissa maallisissa toiveissaan pettynyt kansa oli valmis ottamaan vastaan taivaan, mihin teollisuustyranniin olisi yhtä vaikeaa päästä kuin kamelin käydä neulansilmän lävitse. Hurjannäköisiä vaeltavia saarnaajia parveili maan kaikissa osissa; ja viranomaisten kielloista ja rankaisutoimenpiteistä huolimatta uskonnollista kiihkoa lietsottiin yhä hehkuvammaksi lukemattomissa evankeliumijuhlissa.

Viimeiset päivät olivat käsissä, he vakuuttivat, maailman loppu oli alkanut. Ilmansuunnat olivat kadonneet. Jumala oli nostattanut kansakunnat kilvoittelemaan keskenään. Se oli näkyjen ja ihmeitten aika, ja näkijöitten ja profeettojen luku nousi mahdottomiin. Ihmiset lakkasivat työstä sadointuhansin ja pakenivat vuoristoihin odottamaan pian tapahtuvaa Jumalan tulemistä ja »niiden sadan ja neljäkymmenen neljäntuhannen» taivaaseenastumista. Mutta Jumalaapa ei kuulunutkaan, ja noita onnettomia nääntyi joukoittain nälkään. Hädissään he ryöstivät maatiloja ruokavaroja saadakseen, siten tehden sorrettujen farmarien aseman vieläkin tukalammaksi.

Maatilat ja varastohuoneet olivat niinkään Rautakoron omaisuutta. Sotajoukkoja komennettiin liikkeelle, ja vimmastuneet uskovaiset pakotettiin pistimillä palaamaan kaupunkeihin ja ryhtymään työhön. Siellä heidän keskuudessaan puhkesi alinomaa kapinoita ja mellakoita. Heidän johtajansa mestattiin kapinoitsijoina tahi lähetettiin hullujenhuoneisiin. Tuomitut astuivat kuolemaan todellisella marttyyrin ilolla. Se oli mieletöntä aikaa. Levottomuus levisi yhä laajemmalle. Soilla ja aavikoilla Floridasta Alaskaan saakka ne pienoiset intiaaniheimot, jotka vielä olivat jäljellä, tanssivat hartaustanssejaan ja odottivat oman Messiaansa tulemistä.

Ja kaiken tämän keskeltä kohosi peloittavan juhlallisesti ja varmasti kaikkien aikojen suurimman hirviön, oligarkian, haamu. Rautakourin ja rautaisin kannoin se vallitsi aaltoilevia miljoonia, edustaen järjestystä sekamelskassa ja lujittaen oman rakennuksensa perustuksia kaaoksen keskellä.

»Odottakaahan, kun me ryhdymme ohjaksiin», sanoivat maalaisliittolaiset — mr Calvin lausui ne sanat meidän asunnossamme Pell-kadulla. »Katsokaahan niitä valtioita, jotka ovat joutuneet meidän käsiimme. Teidän sosialistien tukemina me panemme ne veisaamaan toisella äänellä, kunhan olemme ehtineet ryhtyä virkojamme hoitamaan.»

»Tyytymättömäin ja köyhtyneitten miljoonat ovat meidän», sanoivat sosialistit. »Maalaisliittolaiset, keskiluokkalaiset ja työläiset ovat liittyneet meihin. Kapitalistinen järjestelmä tulee kukistumaan. Kuukauden päästä me lähetämme viisikymmentä miestä kongressiin. Kahden vuoden kuluttua kaikki virat tulevat olemaan meidän käsissämme, presidentistä koirapoliisiin asti.»

Siitä puhuttaessa Ernest tavallisesti pudisti päätään ja virkkoi:

»Kuinka paljon teillä on kivääreitä? Tiedättekö, mistä voitte saada vankasti lyijyä? Kun tulee kysymys voimain mittelystä, niin siinä on paremmalla puolella se, jolla on muutakin kuin nyrkkejä käytettävänä.»

Loppu.

Kun tuli aika Ernestin ja minun lähteä Washingtoniin, ei isä seurannut meitä sinne. Hän oli mieltynyt työläisten elämään. Hän piti meidän ryysyläisympäristöämme suurena yhteiskuntatieteellisenä laboratoriona, ja hän näytti antautuneen tieteellisten tutkimusten loppumattomaan juhlaan. Hän teki tuttavuutta työmiesten kanssa ja solmi läheisiä ystävyys-suhteita parissakymmenessä kodissa. Niinikään hän työskenteli erinäisillä työpaikoilla ja ammattialoilla, ja sellaisissa tilaisuuksissa hän sekä työskenteli että teki tieteellisiä havainnoita. Hän oli tiedemies kiireestä kantapäähän.

Hänen ei olisi ollut pakko tehdä työtä, sillä Ernestin onnistui hankkia käännöstöillään niin paljon kuin meidän kaikkien kolmen elantoon tarvittiin, mutta meidän estelemisistämme välittämättä isä jatkoi työskentelyään, harjoittaen sen yhteydessä tutkimuksiaan. En milloinkaan unohda sitä iltaa, jona hän toi tullessaan katukaupustelijan tavaravaraston: kengännauhoja, vöitä y. m. s., tai sitä, jona menin ostoksille läheiseen ruokatavarakauppaan ja tapasin hänet siellä myymälämiehenä. Sen jälkeen ei minua enää ihmetyttänyt sekään, että hän oli viikon päivät tarjoilijana vastapäätä sijaitsevassa kapakassa. Niinikään hän oli yövahtina, perunanmyyjänä kadulla, liimasi nimilippuja eräässä säilyketehtaassa, työskenteli paperikoritehtaassa ja oli vedenkantajana eräällä katurautatierakennuksella, vieläpä yhtyi astianpesijäin yhdistykseen juuri ennen sen hajoittamista.

Luulen, että piispan esimerkki, ainakin mitä vaatetukseen tulee, oli vaikuttanut isään, sillä hänkin alkoi käyttää työmiehen halpaa pumpulipuseroa ja päällyshousuja. Yhden vanhoista tavoistaan hän kuitenkin säilytti, nimittäin sen, että pukeutui aina huolellisesti päivälliseksi eli oikeammin illalliseksi.

Minä olisin voinut Ernestin kanssa olla onnellinen missä tahansa, ja kun isä niin hyvin viihtyi näissä uusissa oloissa, täydensi se minun omaa onneani.

»Kun olin pieni poika», sanoi isä, »olin sangen utelias. Halusin saada selville, miksi mikin on olemassa ja miten se on syntynyt. Siitä johtuu, että minusta tuli luonnontutkija. Olen tänä päivänä yhtä utelias kuin lapsenakin, ja uteliaisuus se juuri onkin, mikä tekee elämän elämisen arvoiseksi.»

Ja hän pistäysi väliin Market-kadun pohjoispuolella sijaitsevaan kauppa- ja teatterikaupunginosaan, missä hän myyskenteli sanomalehtiä, juoksenteli asioilla ja availi vaunujen ovia. Siellä hän eräänä päivänä tapasi mr Wicksonin sulkiessaan eräiden vaunujen ovea. Veitikkamaisella tavalla isä kertoi meille koko jutun illalla kotiin palattuana.

»Wickson katsoi minuun terävästi, kun minä suljin hänen vaunujensa ovea, ja mutisi: 'Kas, saakeli.' Juuri ne sanat hän lausui. Hänen kasvonsa lehahtivat punaisiksi, ja hän unohti antaa minulle juomarahaa. Mutta hän varmaankin tointui pian hämmästyksestään, sillä hänen vaununsa olivat kulkeneet tuskin viittäkymmentä askelta, kun ne jo kääntyivät ympäri ja tulivat takaisin. Hän kumartui ulos ovesta.

»'Kas vain, professori', hän sanoi, 'tämä menee jo liian pitkälle. Mitä voin tehdä teidän hyväksenne?'

»'Minä suljin teidän vaunujenne oven', vastasin. 'Yleisen tavan mukaan te voisitte antaa minulle kymmensenttisen.'

»'Mitä joutavia', hän puhisi. 'Minä tarkoitan jotakin asiallista.'

»Hän varmaankin oli tosissaan — liekö ollut jonkinlaista omantunnon nuhtelua; ja siihen katsoen minä harkitsin, mitä vastata.

»Hänen kasvonsa ilmaisivat odotuksen jännitystä, kun minä aloitin sanottavani, mutta teidän olisi pitänyt nähdä ne silloin, kun olin lopettanut.

»'Te voisitte antaa takaisin kotini ja Sierran tehdasosakkeeni', minä sanoin.»

Isä pysähtyi.

»Mitä hän sanoi», minä malttamattomana kysäisin.

»Mitä saattoi hän sanoa? Hän ei sanonut mitään. Mutta minä sanoin: 'Toivon, että olette onnellinen.' Hän katsoi minuun uteliaana. 'Sanokaa minulle, oletteko onnellinen?' kysyin.

»Hän käskei kuskin ajaa ja kirosi julmasti mennessään. Eihän hän antanut minulle edes kymmentä senttiä, jopa sitten kotia ja osakkeita. Siinä sen nyt näet, rakkaani, että isäsi katupojanelämä ei ole vaille pettymyksiä.»

Ja niinpä isä jäi asumaan Pell-kadulle Ernestin ja minun lähdettyä Washingtoniin. Vanha asioiden järjestys oli täydellisesti hävinnyt. Puuttui ainoastaan lopullinen romahdus, ja se oli lähempänä kuin

osasin aavistaakaan. Aivan päinvastoin kuin me olimme otaksuneet, ei sosialistiedustajain tielle asetettu mitään esteitä heidän asettuessaan paikoilleen kongressissa. Kaikki sujui hyvin, ja minä nauroin Ernestille, kun hän katseli epäluuloisin silmin juuri tuota samaista kohteliaisuutta, pitäen sitä pahanenteisenä.

Meidän sosialistitoverimme olivat hyvässä uskossa ja erinomaisessa luulossa voimistaan ja siitä, mitä he täällä saisivat aikaan. Muutamia maalaisliiton edustajia oli niinkään tullut valituiksi lisäten meidän voimiamme, ja yhteisesti laadittiin perinpohjainen ohjelma vastaisia toimenpiteitä varten. Siihen kaikkeen Ernest uskollisesti ja tarmokkaasti myötävaikutti, vaikka hän ei malttanut olla aina joskus ilman mitään erityistä syytä sanomatta: »Kun tulee kysymys voimain mittelystä, niin on parempi käyttää ruutia kuin nyrkkejä, uskokaa pois.»

Rettelöt alkoivat niissä valtioissa, missä maalaisliitto oli valloittanut virkapaikkoja viime vaaleissa. Sellaisia valtioita oli kymmenkunta, mutta vaikka maalaisliiton edustajat olivatkin vaaleissa selvästi voittaneet, ei heitä päästetty niihin asemiin, jotka he olivat valloittaneet. Entiset viranhaltijat kieltäytyivät poistumasta. Asia oli vallan yksinkertainen. Vaalit julistettiin laittomiksi; väitettiin, että niitä ei oltu toimitettu kaikin puolin laillisessa järjestyksessä. Maalaisliittolaiset olivat voimattomia. Tuomioistuimet, joihin viime tingassa saattoi vedota, olivat heidän vihollistensa käsissä.

Nyt oli tullut vaarallinen hetki. Jos petkutetut maalaisliittolaiset vimmastuisivat, olisi kaikki lopussa. Miten me sosialistit ponnistelimmekaan hillitäksemme heitä! Usein Ernest ei ummistanut silmiään vuorokausiin. Maalaisliiton etevimmät johtajat käsittivät vaaran ja toimivat yhdessä meidän kanssamme. Mutta siitä ei ollut mitään apua. Oligarkia halusi väkivaltaisuuksia ja pani liikkeelle provokaattorinsa. Ja ihan varmasti talonpoikaiskapina syntyi näiden provokaattorien toimesta.

Kymmenkunnassa valtiossa syttyi kapina. Pakkoluovutetut farmarit ottivat valtioitten hallitukset käsiinsä, joka tietysti oli perustuslainvastaista ja tietysti johti siihen, että Yhdysvaltain hallitus komensi sotaväen paikalle. Kaikkialla provokaattorit kiihoittivat joukkoja. Nämä Rautakoron lähettiläät esiintyivät käsityöläisinä, farmareina ja maatyöläisinä. Sacramentossa, Kalifornian pääkaupungissa, maalaisliiton oli onnistunut pitää yllä rauhaa ja järjestystä. Silloin lähetettiin tuhansia salaisia asiamiehiä rauhalliseen kaupunkiin. Nämä liikuskelivat joukoissa ryöstäen taloja ja tehtaita. Ja he yllyttivät joukkoja, kunnes nämä yhtyivät heihin ja alkoivat mellastaa. Väkijuomia jaettiin köyhälistön kaupunginosissa entistä enemmän, jotta mielet saataisiin kiihdyksiin. Ja sitten kun kaikki oli valmista, lähetettiin paikalle Yhdysvaltain sotaväkeä eli oikeammin Rautakoron sotaväkeä. Yksitoistatuhatta miestä, naista ja lasta ammuttiin kuoliaaksi Sacramenton kaduilla tai murhattiin kodeissaan. Liittohallitus otti käsiinsä valtion hallituksen, ja niin oli se näytös päätynyt Kaliforniassa.

Ja samoin kuin Kaliforniassa kävi muuallakin. Jokaisessa maalaisliiton valtaan joutuneessa valtiossa tukahdutettiin kapinallisuudet verivirtoihin. Ensiksi salaiset asiamiehet ja mustasotnia panivat toimeen mellakoita, minkä jälkeen paikalle lähetettiin Yhdysvaltain sotaväkeä. Metelöiminen ja väkivalta oli vallitsevana kaikkialla maaseudulla. Yötä päivää suitsusi savu palavista maataloista, tavarahuoneista, kylistä ja kaupungeista. Vihdoin tartuttiin dynamiittiin. Rautatiesiltoja ja tunneleita räjähdytettiin ja junia suistettiin radalta. Farmari-parkoja hirtettiin ja ammuttiin laumoittain. Kamalia kostotoita tehtiin, ja monta rahaylimystä ja upseeria murhattiin. Veri ja kosto asusti ihmisten sydämissä. Hallituksen sotaväki teurasti farmareita aivan kuin ennen intiaaneja. Ja niillä oli siihen syytä. Kaksituhatta kahdeksansataa sotamiestä oli surmattu peloittavissa dynamiittiräjähdyksissä Oregonissa, ja samalla tavalla oli tuhottu koko joukko rautatiejunia eri aikoina ja eri seuduilla. Niinpä onkin hyvin ymmärrettävää, että sotamiehet taistelivat henkensä edestä samoin kuin farmaritkin.

Mitä tulee kansalliskaarteihin, otettiin v:n 1903:n asevelvollisuuslaki käytäntöön, ja toisen valtion työläiset pakotettiin murhaamaan toisesta valtiosta kotoisin olevia tovereitaan kuoleman uhalla. Tietenkään ei uusi asevelvollisuuslaki ottanut alussa soveltuakseen erittäin hyvin. Monta kaartinupseeria murhattiin ja joukoittain asevelvollisia tuomittiin kuolemaan sota-oikeudessa ja ammuttiin. Ernestin ennustus mr Kowaltin ja mr Asmunsenin suhteen kävi toteen hämmästyttävällä tarkkuudella. Molemmat olivat asevelvollisia, ja heidät raastettiin siihen rangaistusretkikuntaan, mikä lähetettiin Kaliforniasta kurittamaan Missourin farmareita. Mr Kowalt ja mr Asmunsen kieltäytyivät astumasta sotapalvelukseen. Mutta heidän niskoittelunsa ei heitä auttanut. Kentäsotaoikeus tuomitsi heidät kuolemaan, ja mestaukseen komennettu sotilasosasto pani tuomion toimeen. Heidät ammuttiin selkää ampujiin päin.

Monet nuorukaiset pakenivat vuoristoon päästäkseen sotapalveluksesta. Siellä he muuttuivat rosvoiksi, ja vasta rauhallisempien aikojen palattua heidät voitiin rangaista. Se oli mutkatonta rangaistusta. Hallitus antoi julistuksen, jossa se kehoitti kaikkia lainkuuliaisia kansalaisia tulemaan pois vuoristoista kolmen kuukauden kuluessa. Ja kun määräpäivä tuli, lähetettiin vuoristoseutuihin sotaväkeä puoli miljoonaa miestä. Mikään kuulustelu tai oikeudenkäynti ei tullut kysymykseenkään, vaan jokainen, ken tavattiin, ammuttiin paikalla. Sotaväki toimi sen käsityksen pohjalla, että kaikki,

jotka vuoristoissa asustivat, olivat rosvoja. Eräät lujiin aseisiin sijoittuneet joukkueet taistelivat sankarillisella uljuudella, mutta ennen pitkää jok'ikinen karkulainen oli tapettu.

Mutta vielä kaameamman vaikutuksen teki se rangaistus, mikä tuli Kansasin kansalliskaartin osaksi. Suuri Kansasin kapina tapahtui pian sen jälkeen kuin hallitus oli aloittanut aseellisen taistelun maalaisliittoa vastaan. Kuusituhatta kaartilaisista kapinoin. He olivat jo useita viikkoja olleet sangen levottomia ja vastahakoisia, jonka vuoksi heitä oli seisotettu leirillä. Mutta varsinainen kapinaannousu oli epäilemättä provokaattoreitten suunnittelema.

Huhtikuun 22:tta päivää vasten yöllä he vihdoin nousivat ja murhasivat upseerinsa, niin että ainoastaan muutamia näistä pelastui pakenemalla. Se meni oikeastaan yli Rautakoron suunnitelmien, sillä provokaattorit olivat tehneet työnsä liian hyvin. Mutta kaikki kääntyi lopullisesti Rautakoron voitoksi. Se oli valmistautunut kapinan varalle, ja niin monen upseerin murha antoi sille oikeutuksen kaikkeen siihen, mitä seurasi. Aivan kuin taikavoimalla neljäkymmentätuhatta sotamiestä vakinaista väkeä piiritti kapinalliset. Se oli ansa. Poloiset kansalliskaartilaiset huomasivat, että ne kuularuiskut, jotka he olivat vallanneet, oli salaa tehty kelpaamattomiksi ja että heidän valtaamansa patruunat eivät sopineet heidän kivääreihinsä. He hinasivat ylös valkoisen rauhanlipun, mutta sitä ei otettu edes huomioon. Ketään ei jäänyt henkiin, kaikki kuusituhatta miestä, tuhottiin. Heitä ammuttiin kaukaa sekä kovilla että räjähtävillä kuulilla, ja kun he epätoivoissaan hyökkäsivät piirittäjien ketjua vastaan, niitettiin heidät maahan kuularuiskuilla. Minulle kertoi eräs, joka oli silloin paikalla ja omin silmin näki, mitä tapahtui, että yksikään kapinallisista ei päässyt lähemmäksi kuin sadanviidenkymmenen yardin päähän kuularuiskuista. Maanpintaa peittivät kaatuneitten ruumiit monessa kerroksessa, ja taistelun viimeistelyn suoritti ratsuväki surmaten vielä elossa olevat haavoittuneet sapeleillaan, hevosten kavoilla ja revolvereilla.

Samoihin aikoihin puhkesi hiilenkaivajain kapina. Se oli ammattikunnittain järjestyneen työväen viimeinen ponnistus. Kolme neljännesmiljoonaa kaivantolaista ryhtyi lakkoon. Mutta he olivat hajaantuneina liian laajalle alalle voidakseen käyttää voimaansa kyllin tehokkaasti. Heidät eristettiin muusta maailmasta kullakin paikkakunnalla ja heitä kuritettiin, kunnes taipuivat. Tämä oli ensimmäinen suuri orjainajo, jossa Pocock[1] saavutti kannuksensa ja köyhälistön sammumattoman vihan. Lukemattomia kertoja yritettiin häntä murhata, mutta hän näytti olevan varattu kaikkia murhaseita vastaan. Hän se aikaansai venäläisen passijärjestelmän kaivantomiesten keskuudessa sekä asetuksen, joka riisti heiltä oikeuden muuttaa toisesta paikasta toiseen.

[1] Albert Pocock, toinen kuuluisa lakonrikkojain johtaja, joka kuolemaansa saakka pakotti maan kaikki hiilenkaivajat pysymään työssä. Häntä seurasi poikansa Lewis Pocock, ja viiden sukupolven ajan nämä kuuluisat orjavoudit pitivät hiilenkaivajia kurissa. Vanhin Pocock oli syntynyt köyhästä suvusta, aloittaen uransa kauppapalvelijana, päästen sittemmin erään rautatieyhtiön salapoliisiksi ja kohoten aste asteelta. Viides Pocock sai surmansa pommista kaivosmiesten kapinan aikana Indian-territorissa v. 2073 v. a.

Samaan aikaan sosialistit pitelivät hyvin puoliaan. Maalaisliiton hukuttua verivirtoihin ja liekkeihin ja ammattikuntain järjestyneen työväen hajottua sosialistit pysyivät aloillaan ja täydensivät salaisen järjestönsä. Turhaan koettivat maalaisliittolaiset saada meitä liikkeelle. Me olimme siinä varmassa vakaumuksessa, että koko vallankumouksen asia olisi menetetty, jos me ryhtyisimme kapinaan. Rautakorko, joka oli alussa sangen vastahakoisesti ryhtynyt tekemisiin koko proletariaatin kanssa yht'aikaa, oli saanut selville, että se olikin paljon helpompaa, kuin he olivat osanneet aavistaakaan, eivätkä he mitään sen hartaammin toivoneet, kuin että me olisimme nousseet. Mutta me vältimme sen ansan siitä huolimatta, että meidän keskuudessamme parveili provokaattoreita. Siihen aikaan Rautakoron asiamiehet olivat kömpelöitä, heiltä puuttui tarpeellista harjaantumista ammatissaan. Ja meidän taistelujärjestömme kitki heitä niinkuin rikkaruohoa. Se oli julmaa ja veristä työtä, mutta mehän taistelimme henkemme ja kumouksen puolesta, ja meidän täytyi käyttää vihollista vastaan sen omia aseita. Mutta aina me noudatimme oikeutta. Ei yhtään Rautakoron asiamiestä surmattu ilman tutkintoa. Me mahdollisesti joskus erehdyimme, mutta sangen harvoin. Urhoollisimmat, sotaisimmat ja uhrautuvimmat toverit yhtyivät taistelujärjestöihin. Kerran, kymmenen vuoden kuluttua, Ernest laati tilaston taistelujärjestöjen päälliköiden tiedonantojen perustuksella, ja sen mukaan näihin järjestöihin liittyneet miehet ja naiset olivat keskimäärin eläneet viisi vuotta yhtymisensä jälkeen. Taistelujärjestöihin kuuluvat toverit olivat järjestään sankareita, ja merkillistä oli, että he olivat kaikki tyynni hengiltäottamisen vastustajia. He siis toimivat vastoin omaa vakaumustaan, mutta he rakastivat vapautta siinä määrin, etteivät pitäneet minkäänlaista uhrausta liian suurena.[1]

[1] Nämä taistelujärjestöt oli muodostettu Venäjän vallankumouksellisten taistelujärjestöjen malliin, ja ne säilyttivät olemassaolonsa Rautakoron ponnistuksista huolimatta läpi sen 300-vuotisen hallituskauden. Näillä taistelujärjestöillä, jotka oli kokoonpantu ylevämielisistä henkilöistä, jotka eivät pelänneet kuolemaa, oli äärettömän valtava vaikutus, ja ne vaikuttivat hillitsevästi vallassaolijain julmuuteen. Eikä näiden järjestöjen toiminta rajoittunut yksinomaan näkymättömään taisteluun

oligarkian salaisia asiamiehiä vastaan. Itse rahaylimystenkin täytyi kuunnella näiden järjestöjen säädöksiä, ja usein rangaistiin heidän tottelemattomuuttaan kuolemalla — ja sama oli laita rahaylimysten alapäälliköiden, armeijan upseerien ja työväenkastien johtajien.

Ankaraa oikeutta harjoittivat nämä järjestyneet kostajat, mutta merkillisintä oli heidän tyyri ja oikeudenmukainen menettelynsä. Mitkään pikatuomiot eivät koskaan tulleet kysymykseenkään. Kun joku saatiin kiinni, annettiin hänelle tilaisuus kunnialliseen oikeudenkäyntiin ja itsepuolustukseen. Kuitenkin täytyi monta miestä tutkia ja tuomita sijaisen kautta, heitä kun oli mahdoton saada käsiinsä. Niin tapahtui m. m. kenraali Lamptonin jutussa v. 2138 v. a. Hän lienee ollut julmin ja verenhimoisin kaikista Rautakoron palkkasotureista. Kolme kertaa häntä varoitettuaan ja kehoitettuaan häntä lopettamaan petomaisen menettelynsä työväkeä kohtaan taistelujärjestöt tuomitsivat hänet kuolemaan. Saatuaan tiedon tuomiostaan hän ympäröi itsensä lukemattomilla varokeinoilla. Kului vuosia, eikä taistelujärjestön onnistunut panna tuomiota täytäntöön. Toveri toverin jälkeen, miehiä ja naisia, teki epäonnistuneen murhayrityksen, joutuen oligarkian verisen pyövelin käsiin. Tämän jutun aikana ristiinnaulitseminen otettiin uudelleen käytäntöön muiden kuolemanrangaistustapojen ohella. Mutta vihdoin kenraali tapasi tuomarinsa hennon, 17-vuotiaan Madeline Provence-nimisen tytön muodossa, joka saavuttaakseen tarkoituksensa palveli kaksi vuotta hänen palatsissaan ompelijattarena. Hänet kidutettiin kuoliaaksi yksinäisessä vankilassa, mutta tänä päivänä seisoo hänen muistonsa merkkinä pronssinen patsas Serlesin ihmekaupungin Veljeyden Tempelissä.

Meidän, joilta puuttuu henkilökohtainen kokemus verenvuodatuksessa, ei ole hätäisesti tuomittava taistelujärjestön sankareita. He uhrasivat henkensä ihmiskunnan hyväksi, eikä mikään uhri ollut heistä liian suuri. Välttämättömyys pakotti heidät vuodattamaan verta tuona verisenä aikakautena. Ja taistelujärjestö oli yksi niitä okaita Rautakoron ruumiissa, joista sen ei koskaan onnistunut vapautua. Everhard oli tämän merkillisen armeijan varsinainen perustaja, ja sen 300-vuotinen menestyksellinen olemassaolo osoittaa, että Everhard oli, paitsi etevä tiedemies, myöskin sangen taitava käytännön mies.

Meidän tehtävämme oli kolminkertainen. Ensiksi meidän keskuudessamme liikkuvain oligarkian salaisten asiamiesten kitkeminen. Toiseksi taistelujärjestöjen ja niiden ulkopuolella olevain vallankumousjärjestöjen perustaminen. Ja kolmanneksi omien salaisten asiamiestemme sijoittaminen oligarkian kaikille aloille — työväenkasteihin ja erittäinkin sähköttäjäin, liikeapulaisten, kirjanpitäjäin joukkoon, armeijaan sekä provokaattoreitten ja orjavoutien keskuuteen. Se oli hidasta työtä ja vaarallista, ja usein meidän uuraat ponnistuksemme päättyivät tappioon.

Rautakorko oli ollut voittamaton julkisessa sodassa, mutta me pidimme hyvin puolemme tuossa uudessa sodankäynnissä, oudossa ja kauheassa maanalaisessa, minkä olimme aloittaneet. Kaikki oli näkymätöntä, ja paljon siinä oli sellaista, mitä oli mahdoton arvata; sokea taisteli sokeaa vastaan, ja kuitenkin kaikkialla vallitsi järjestys, tarkoituksenmukaisuus ja johto. Meidän salaiset asiamiehemme tunkeutuivat Rautakoron kaikkiin järjestöihin, samalla kuin Rautakoron salaiset asiamiehet tunkeutuivat meidän järjestöömme. Se oli taistelua pimeässä, täynnä juonittelua ja salaliittoja, vehkeitä ja vastavehkeitä. Ja kaiken taustana aina vaaniva kuolema. Miehiä ja naisia katosi yhtenäin, meidän rakkaita ja läheisimpiä tovereitamme. Me näimme heidät tänään, ja huomenna he jo olivat ikiteillä; emme heitä sen koommin nähneet, ja me tiesimme, että he olivat kuolleet.

Kaikki usko ja luottamus oli kadonnut. Mies, joka vehkeili meidän puolellamme, saattoi yhtä hyvin olla Rautakoron salainen asiamies. Meidän salaiset asiamiehemme toimivat rinnatusten Rautakoron salaisten asiamiesten kanssa sekä Rautakoron että meidän omissa järjestöissämme. Ja siitä huolimatta, että uskoa ja luottamusta ei ollut olemassakaan, oli meidän juuri uskolle ja luottamukselle rakennettava kaikki. Usein meitä petettiin. Ihmiset olivat heikkoja. Rautakorko saattoi tarjota rahaa, vapautta, huveja ja nautintoja, joita oli runsaasti saatavana ihmekaupungeissa. Me emme voineet tarjota muuta kuin sen tyydytyksen, minkä tuottaa usko jaloon aatteeseen. Lisäksi niiden palkkana, jotka pysyivät uskollisina, oli lakkaamaton vaara, kidutus ja kuolema.

Ihmiset olivat heikkoja, sanoin, ja heidän heikkoutensa tähden meidän täytyi käyttää sitä ainoata palkkiota, millä saatoimme maksaa, nimittäin kuolemaa. Oli aivan välttämätöntä rangaista omia pettureita. Ja niinpä saikin jokainen petturi riittävän monta uskollista kostajaa jäljilleen. Me olimme joskus pakotetut jättämään toimeenpanematta viholliseen kohdistuneen tuomiomme, kuten esim. Pockockin jutussa; mutta koskaan emme sallineet omien pettureittemme välttää rangaistusta. Toverit rupesivat asianomaisella luvalla pettureiksi, siten päästäkseen rahaylimystön ihmekaupunkeihin toimeenpanemaan järjestöjen todellisille pettureille langettamia tuomioita. Ja todellakin meidän järjestöemme sai niin peloittavan maineen, että meidän pettämistämme pidettiin vaarallisempana kuin meille uskollisena pysymistä.

Vallankumous sai kauttaaltaan uskonnollisen leiman. Me palvelimme jumalia kumouksen pyhätössä, joka oli vapauden pyhättö. Miehet ja naiset pyhittivät elämänsä aatteelle, ja äskensyntyneitä lapsia vihittiin sen palvelukseen niinkuin niitä entisaikaan oli vihitty Jumalalle. Me rakastimme ihmiskuntaa!

SEITSEMÄSTOISTA LUKU.

Punainen vaippa.

Maalaisliiton valtaamien valtioiden kukistuksen jälkeen maalaisliiton edustajat hävisivät kongressista. Heidät asetettiin syytteeseen valtiopetoksesta, ja heidän edusmiessijansa annettiin Rautakoron kätyreille. Sosialistit olivat sääliittävinä vähemmistönä, ja he tiesivät loppunsa lähestyvän. Kongressi ja senaatti olivat irvikuvia. Lainlaadinnallisista kysymyksistä oltiin keskusteltavanaan sangen vakavasti ja niistä tehtiin päätöksiä vanhojen muotojen mukaisessa järjestyksessä, samalla kuin koko kujeilulla ei todellisuudessa ollut muuta tarkoitusta kuin antaa oligarkian mahtikäskyille perustuslaillisuuden leima.

Ernest oli kuumimman taistelun tuoksinassa silloin, kun loppu tuli. Silloin käsiteltiin työttömäin avustamista koskevaa lakiehdotusta. Edellisen vuoden ahtaat ajat olivat saattaneet suuria työläisjoukkoja nälkäkuoleman partaalle, ja kurjuutta lisäsi melkoisesti yleinen maassa vallitseva epäjärjestys. Miljoonia ihmisiä nääntyi nälkään oligarkkien ja heidän kannattajainsa mässäessä ylijäämällä.[1] Me sanoimme näitä ihmisiä »kadotuksen kansaksi», ja juuri heidän äärettömiä kärsimyksiään lieventääkseen sosialistit tekivät kongressille ehdotuksen työttömyyslaiksi. Mutta se ei ollut Rautakoron mieleen, joka oman suunnitelmansa mukaan valmistautui antamaan työtä näille miljoonille. Meidän suunnitelmamme ei miellyttänyt sitä, joten se määräsi, että meidän lakiehdotuksemme on äänestettävä nurin. Ernest ja hänen toverinsa tiesivät, että heidän ponnistuksensa ovat turhia, mutta he olivat jo kyllästyneet tuohon jännitykseen. He halusivat saada jotakin aikaan. He eivät olleet saaneet mitään toimeen, ja paras, mitä he saattoivat toivoa, oli tehdä loppu tuosta lainlaadinnallisesta ilveilystä, jossa he esiintyivät näyttelijöinä vastoin tahtoaan. He eivät tietäneet, miten se päättyisi, mutta sen tuhoisammaksi he eivät olleet sitä koskaan kuvitelleet, kuin miksi se todellisuudessa muodostui.

[1] Sama asiointila oli vallitsevana yhdeksännellätoista vuosisadalla (v. a.) Englannin hallitsemassa Intiassa. Alkuasukkaita kuoli miljoonittain nälkään, samalla kuin heidän hallitsijansa ryöstivät heiltä heidän työnsä hedelmät tuhlaten niitä loistaviin juhlapitoihin ja muihin järjettämiin ylellisyyksiin. Meidän esi-isiemme elämässä ja tavoissa noina aikoina oli paljon sellaista, jota ajatellessamme meidän päiviemme valistunut ihminen ei voi olla häpeästä punastumatta. Mutta filosofia lohduttaa meitä tässä suhteessa. Meidän on käsitettävä, että kapitalistinen aikakausi yhteiskunnallisessa kehityksessä on osapuulleen samanarvoinen kuin aikaisempi apinakausi. Ihmisen täytyi kulkea noiden asteiden kautta kohotessaan alemman eläinkunnan liejusta ja limasta. Ja itsestään selvää on, että häneen täytyi takertua limaa ja liejua ja että se ei helposti karissut hänestä pois.

Minä istuin parvekkeella sinä päivänä. Me kaikki tiesimme, että jotakin kauheaa oli tulossa. Se oli ilmassa, ja sen läsnäolon näkyvänä osoituksena olivat aseelliset sotamiehet, joita oli asetettu riveihin käytäviin, sekä upseerit, jotka muodostivat ryhmän Eduskuntatalon sisäänkäytävän suulla. Oligarkia oli kohottanut kätensä iskuun. Ernest nousi puhumaan. Hän kuvasi työttömäin kärsimyksiä, sen uhkarohkean toivon kannustamana, että voisi sanoillaan hellyttää läsnäolevain mielet. Mutta republikaaniset ja demokraattiset edustajat nauroivat pilkallisesti ja kirkuivat hänen puhuessaan saaden aikaan tavattoman melun ja hämmingin. Silloin Ernest yht'äkkiä vaihtoi terää.

»Minä tiedän, että teihin ei vaikuta mikään, mitä tahansa minä sanoisinkin», hän lausui. »Teillä ei ole sielua, johon vaikuttaa. Te olette selkärangattomia, pehmeitä olentoja, jotka komeasti sanotte itseänne republikaaneiksi ja demokraateiksi. Ei ole olemassakaan republikaanipuoluetta enempää kuin demokraattipuoluetakaan. Tässä edustajahuoneessa ei ole republikaaneja eikä demokraatteja. Te olette vain rahavallan nöyriä imartelijoita ja kätyreitä. Te puhutte laajasti ja vanhentuneilla sanamuodoilla vapaudenrakkaudestanne, ja kuitenkin te tästä kaikesta huolimatta kannatte Rautakoron punaista vaippaa.»

Tällä kohtaa valtavat huudot »Järjestykseen! järjestykseen!» tukahduttivat hänen äänensä, ja hän seisoj liikkumattomana paikoillaan, kunnes hälinä oli jossakin määrin asettunut. Sitten hän teki kädellään liikkeen, ikäänkuin sanoakseen, että hän tarkoitti heitä kaikkia, kääntyi tovereittensa puoleen ja sanoi:

»Kuulkaa, miten hyvinruokitut elukat kiljuvat.»

Paholaisten käräjiä muistuttava hälinä puhkesi uudelleen. Puhemies koputti järjestykseen ja katsahti käytävän suulla sijaitsevaan upseeriryhmään, aivan kuin jotakin odottaen. Kuului huutoja »Kapina!» ja muuan paksu ja pullea New Yorkin edustaja alkoi kiljua »Anarkisti, anarkisti!» Silloin Ernest ei tosiaankaan ollut miellyttävän näköinen. Koko hänen ruumiinsa värähteli, ja hänen kasvoillansa oli taistelevan eläimen ilme, mutta muuten hän pysyi tyynenä ja kylmänä.

»Muistakaa», hän sanoi äänellä, joka kuului läpi pauhinan, »että niinkuin te tänä päivänä osoitatte armoa köyhälistölle, samoin tulee köyhälistö jonakin päivänä tekemään teille».

Entistä lujemmin huudettiin »Kapina!» ja »Anarkisti!»

»Minä tiedän, että te ette aio äänestää meidän lakiehdotustamme», jatkoi Ernest. »Te olette saaneet isänniltänne käskyn äänestää sitä vastaan. Ja te sanotte minua anarkistiksi. Te, jotka olette hävittäneet kansanvallan ja jotka häpeämättömästi näyttelette punaista vaippaanne julkisilla paikoilla, te sanotte minua anarkistiksi. Minä en usko helvetin tuleen enkä tulikiveen, mutta tällaisina hetkinä minä totisesti pahoittelen uskottomuuttani. Vieläpä enemmänkin, sellaisina hetkinä kuin tämä minä melkein uskon. Täytyy olla olemassa helvetti, sillä sen vähäpätöisemmässä paikassa olisi teitä mahdoton rangaista ansioittenne mukaan. Niin kauan kuin te olette olemassa, tarvitsee luomakunta helvettiä.»

Ovikäytävässä syntyi liikettä. Ernest, puhemies ja kaikki edustajat kääntyivät katsomaan.

»Miksi te ette kutsu sotilaitanne esille, herra puhemies, ja anna heidän tehdä tehtäväänsä?» huudahti Ernest. »He panisivat tarkoin toimeen teidän suunnitelmanne.»

»On tekeillä jotakin muuta», kuului vastaus. »Ja siinä syy, miksi sotilaat ovat saapuvilla.»

»Meitä koskevaa, nähtävästi», naurahti Ernest pilkallisesti. »Salamurha tai jotakin muuta sellaista.»

Mutta hänen lausuttuaan sanan »salamurha» hämminki puhkesi uudelleen. Ernestin oli mahdoton saada ääntänsä kuulluksi, mutta hän jäi seisaalleen odottaen väliaikaa. Ja silloin se tapahtui. Paikaltani parvekkeella en voinut erottaa muuta kuin räjähdysten tulenloimahduksen. Hermoja tärisyttävä jymähdyks täytti korvani, ja minä näin Ernestin huitaisevan ilmaa ja kaatuvan savupilven keskelle ja sotamiesten hyökkäävän esille. Hänen toverinsa hypähtivät seisovilleen, hurjina vihasta, valmiina tekemään mitä hyvänsä. Mutta Ernest kohotti hetkeksi ja vaatien kädenliikkeellä hiljaisuutta sanoi:

»Tässä on salaliitto!» hänen äänensä kaikui varoitukseksi tovereille.
»Älkää tehkö mitään, muuten teidät perii hukka.»

Sitten hän hiljaa vaipui maahan, ja sotamiehet tarttuivat häneen. Seuraavassa hetkessä sotamiehet jo olivat puhdistamassa parvekkeita katsojista, enkä nähnyt sen enempää.

Vaikka hän oli mieheni, ei minulle annettu lupaa käydä häntä katsomassa. Kun ilmoitin, kuka olin, vangittiin minut oitis. Ja samaan aikaan vangittiin kaikki sosialistiset kongressimiehet Washingtonissa, niiden joukossa onneton Simpson, joka sairasti lavantautia ollen vuoteen omana hotellissaan.

Oikeudenkäynti kävi nopeasti ja loppui lyhyeen. Miehet olivat jo ennakoilta tuomitut. Ihme kyllä Ernestiä ei mestattu. Siinä oligarkia erehtyi, ja se erehdys kävi kalliiksi. Mutta oligarkia luotti liiaksi itseensä noina aikoina. Se oli juopunut menestyksestään eikä se voinut aavistaa, että kourallinen sankareita omaisi sellaisen voiman, joka vielä kerran järkyttäisi sitä perustuksiaan myöten. Huomenna, kun suuri kapina puhkeaa ja koko maailma kaikuu miljoonien astunnasta, silloin oligarkia vasta käsittää, vaikka liian myöhään, miten mahtavaksi voimaksi tuo pienoinen sankariparvi on paisunut.[1]

[1] Avis Everhard piti varmana, että tämä kertomus tulisi hänen aikalaistensa luettavaksi, ja siksi hän jättää mainitsematta tuon valtiopetosjutun päätöksen. Monta muuta samanlaista hämmentävää poisheittoa on huomattavana käsikirjoituksessa. Viisikymmentäkaksi sosialistista kongressimiestä vedettiin oikeuteen, ja kaikki todistettiin syyllisiksi. Kumma kyllä, yhtään ei tuomittu kuolemaan. Everhard ja yksitoista muuta, niiden joukossa Theodore Donnelson ja Matthew Kent, tuomittiin elinkautiseen vankeuteen. Toiset neljäkymmentä saivat vankeutta 30—45 vuoteen, jotavastoin Arthur Simpson, jonka mainittiin räjähdysten aikana olleen ankarasti sairaana, sai ainoastaan 15 vuotta. Kerrotaan, että hän kuoli yksinäisessä vankilassa nälkään, ja tämän tylyn kohtelun sanotaan johtuneen hänen lannistumattomasta uppiniskaisuudestaan sekä siitä tulisesta ja hillitsemättömästä vihasta, mitä hän tunsu kaikkia kohtaan, jotka olivat sortajain palveluksessa. Hän kuoli Cabanasissa Kubassa, missä kolme hänen toveriansa oli vankeudessa. Nämä viisikymmentäkaksi sosialistista kongressimiestä oli hajoitettu erinäisiin sotalinnoituksiin ympäri Yhdysvaltoja. Sitenpä Du Bois ja Woods olivat Porto Ricossa, kun taas Everhardia ja Merryweatheria säilytettiin San Franciscon lahdessa sijaitsevalla Alcatraz-nimisellä saarella, jota jo pitkät ajat sitä ennen oli käytetty sotavankilana.

Ollen itse kumouksellinen ja tuntien kumouksellisten toiveet ja pelot ja salaiset suunnitelmat minä voin vastata suuremmalla pätevyydellä kuin moni muu siihen syytökseen, että he muka olivat olleet syypäitä edellämaitun pommin räjähtämiseen. Ja minä voin sanoa heti ja muitta mutkitta, että sosialisteilla kongressissa enempää kuin sen ulkopuolellakaan ei ollut mitään osaa siinä jutussa. Me emme tiedä, kuka heitti pommin, mutta varmasti tiedämme, että me emme sitä heittäneet.

Toiselta puolen on olemassa seikkoja, jotka viittaavat Rautakoron syyllisyyteen. Tietenkään emme voi sitä todistaa. Meidän johtopäätöksemme näet perustuu oletuksiin. Mutta tässä on muutamia tosiasioita, joista meillä on varmuus. Hallituksen salapoliisit olivat ilmoittaneet edustajahuoneen puhemiehelle, että sosialistiset kongressimiehet olivat oikeissa ryhtyä terroristiseen toimintaan ja että he olivat jo päättäneet ajastakin, jolloin heidän menettelytapansa muuttuisi. Tämä päivä sattui olemaan juuri sama päivä, jolloin pommiräjähdyks tapahtui. Sentähden pääkaupunkiin oli koottu joukoittain sotaväkeä. Ja koska me emme tietäneet mitään koko pommista, ja koska pommi todella räjähti, ja koska viranomaiset olivat ennakoita ryhtyneet toimenpiteisiin sen varalta, niin on oikeus ja kohtuus tehdä siitä sellainen johtopäätös, että Rautakorke tiesi asiasta. Edelleen me väitämme, että Rautakorke oli syyppä siihen ja että Rautakorke suunnitteli tuon teon saadakseen vierittää syyn meidän hartioillemme ja siten valmistakseen meidän perikatoamme.

Puhemiehen kautta levisi varoitus kaikille kongressimiehille, jotka kantoivat oligarkian punaista vaippaa. He tiesivät Ernestin puhuessa, että joku väkivallantyo tulisi tapahtumaan. Ja ollaksemme heihin nähden rehellisiä on meidän mainittava, että he vilpittömästi uskoivat sen todellakin sosialistien tekemäksi. Ja oikeudenkäynnin aikana, yhä vielä vilpittömässä uskossa, useat todistivat nähneensä Ernestin valmistautuvan heittämään pommia ja kuinka se oli räjähtänyt ennen aikojaan. Tietysti he eivät nähneet mitään sellaista. Ollen kuumeenomaisen pelon vallassa he todellakin luulottelivat nähneensä, siinä koko juttu.

Niinpä Ernest sanoi oikeudenistunnossa: »Onko siinä mitään järkeä, että minä valitsisin moisen viheliäisen leikkikalun, jos minä todella aikoisin heittää pommia? Siinä ei ollut kylliksi ruutia. Se tuprutti paljon savua, mutt'ei loukannut muita kuin minua. Se räjähti aivan minun jaloissani eikä silti tappanut minua. Uskokaa minua, minä teen tuhoja, kun minä ryhdyn pommeja heittämään. Minun räjähdysmiinastani lähtee muutakin kuin savua.»

Toiselta puolen taas väitettiin, että pommin heikkous oli johtunut erehdyksestä sosialistien taholta ja että sen ennenaikaiseen räjähtämiseen oli syynä Ernestin hermostuminen, sillä hän muka pudotti pommin menetettyään mielenmalttinsa. Ja jotta todistus tulisi täysin sitovaksi, kutsuttiin esille ne useat kongressimiehet, jotka todistivat nähneensä Ernestin huitaisevan kädellään ja pudottavan pommin.

Mitä meihin itseemme tulee, ei kukaan meistä tietänyt, miten pommi heitettiin. Ernest kertoi minulle, että hän näki silmänräpäystä ennen sen putoavan jalkoihinsa. Hän antoi sellaisen kertomuksen oikeudessa, mutta kukaan ei uskonut häntä. Sitäpaitsi koko juttu oli tarkoin edeltäkäs valmistettu. Rautakorke oli päättänyt tuhota meidät, eikä siinä mikään auttanut.

Sanotaan, että totuus ei pala tulessakaan. Mutta minä en usko sitä. Yhdeksätoista vuotta on kulunut löytämättämme, väsymättömistä ponnistuksista huolimatta, sitä miestä, joka todella pommin heitti. Epäilemättä hän oli Rautakoron asiamies, mutta hänen on onnistunut peittää jälkensä. Me emme ole milloinkaan saaneet vähintäkään vihiä hänestä. Ja nähtävästi tämä tapaus jää luettavaksi historian salaperäisyyksien joukkoon.[1]

[1] Avis Everhardin olisi pitänyt elää monta sataa vuotta nähdäkseen tämän salaperäisen asian selvityksen. Hiukan vähemmän kuin sata vuotta sitten ja vähän enemmän kuin kuusisataa vuotta hänen kuolemansa jälkeen Pervaisen tunnustus löydettiin Vatikaanin salaisista arkistoista. Tämän yhteydessä lienee paikallaan kertoa hiukan tästä hämäräperäisestä asiapaperista, joka itse asiassa ei ole kiinnittänyt muiden kuin historioitsijain mieltä.

Pervaise oli amerikkalainen, ranskalaista sukuperää, joka v. 1913 virui Tombsin vankilassa New Yorkissa syytettynä murhasta. Hänen tunnustuksestansa käy selville, että hän ei ole rikoksellinen luonne. Hän oli kuumaverinen, intohimoinen, tunteellinen. Mielettömänä mustasukkaisuudesta hän surmasi vaimonsa — sangen tavallinen teko niinä aikoina. Pervaise oli kokonaan kuolemanpelon vallassa, josta hänen tunnustuksessaan pitkin matkaa tehdään selkoa. Välttääkseen kuolemaa hän oli valmis vaikka mihin, ja poliisiasiamiehet valmistivat häntä selittämällä, että hänet luultavasti tullaan langettamaan syylliseksi ensimmäisen luokan murhaan. Siihen aikaan ensimmäisen luokan murha merkitsi kuolemanrangaistusta. Tuomittu mies tai nainen istutettiin erityisesti tätä tarkoitusta varten valmistettuun kuolintuoliin ja kykenevien lääkäreiden johdolla surmattiin voimakkaan sähkövirran avulla. Sitä sanottiin sähkömestaukseksi, ja se oli sangen yleisesti suosittu siihen aikaan. Kivuton nukuttaminen pakollisena kuolemantapana otettiin käytäntöön vasta myöhemmin.

Tämän miehen, jolla oli hyvä sydän, joskin petomaisen eläimellisyyden peitossa, ja joka viruen vankilassa ei odottanut muuta kuin kuolemaa, Rautakoron asiamiehet taivuttivat heittämään pommin edustajahuoneessa. Tunnustuksessaan hän sanoo nimenomaan, että pommi tulee olemaan heikko ja ihmishengen hukka ei tule kysymykseenkään. Tämä pitää paikkansa siihen katsoen, että tuo pommi todellakin oli heikko ja että se ei surmannut Ernestiä, vaikka räjähti aivan hänen jaloissaan.

Pervaise johdettiin salaa eräälle parvekkeelle, joka oli suljettu nähtävästi korjaustöiden vuoksi. Hänen oli itse valittava sopiva hetki heittoaan varten, ja hän tunnustaa tarpeellisen avomielisesti olleensa niin kiintynyt Everhardin ruhjovaan puheeseen ja siihen valtavaan vaikutukseen, minkä se teki kuulijoihin, että oli vähällä unohtaa asiansa.

Häntä ei ainoastaan vapautettu vankeudesta, vaan hänelle myönnettiin eläke. Sitä hän ei kuitenkaan ennättänyt kauan nauttia, sillä syyskuussa v. 1914 v. a. hän sairastui ankaraan sydänreumatismiin ja kuoli kolme vuorokautta sen jälkeen. Ja silloin hän kutsui luokseen katolisen papin, isä Peter Durbanin, jolle teki tunnustuksensa. Papista tämä tunnustus tuntui siksi merkikselliseltä, että hän kirjoitutti sen ja toimitti sille laillisen vahvistuksen. Me emme tiedä sen aikaisimpia vaiheita, mutta tärkeänä sitä lienee pidetty, koskapa se vihdoin osui aina Roomaan asti. Mahtavien henkilöiden vaikutusvaltaisuus selittää, miksi se pysyi salassa. Satoihin vuosiin maailma ei saanut vihjaustakaan sen olemassaolosta. Vasta viime vuosisadalla kuuluisa italialainen oppinut Lorbis sen sattumalta löysi tehdessään tutkimuksia Vatikaanissa.

Nyttemmin jo varmuudella tiedetään, että Rautakorko pani toimeen tämän pommiräjähdyksen edustajahuoneessa v. 1913. Ilman Pervaisen tunnustustakin olisi varmasti tiedetty, että asianlaita oli sellainen, sillä tuo teko, joka saattoi viisikymmentäkaksi kongressimiestä vankilaan, oli samanarvoinen kuin lukemattomat muut oligarkkien toimeenpanemat teot, kuten kapitalistienkin ennen heidän aikojaan.

Sellaisia tekoja on n. s. Haymarketin oikeusmurha Chicagossa, kun petomaiset viranomaiset tuomitsivat puolikymmentä n. s. anarkistia kuolemaan ja hirttivät heidät kokonaan syyttömästi. Ja saman otsikon alle kuuluvat ne tapaukset, jolloin kapitalistit itse poltattivat omaa omaisuuttaan, rangaisten sellaisista teoista viattomia ihmisiä, joita »lähetettiin pikajunalla mestauslavalle», kuten sen ajan puhetapa kuului.

Kahdennäkymmenennen vuosisadan ensimmäisellä vuosikymmenellä kapitalistien ja lännen kaivantomiesten liiton välillä vallinneen taistelun aikana samanlaisia ja vielä verisempiä keinoja käytettiin. Kapitalistien asiamiehet räjähdyttivät Independence-aseman sillan, jossa kolmesta miestä sai surmansa ja useita haavoittui. Ja kapitalistit, jotka vallitsivat Coloradon valtion hallinnollista ja lainlaadinnallista virkakoneistoa, olivat vähällä saada kaivantomiesten johtajat tuomituiksi, syyttäen heitä mainitusta teosta. Romaines, muuan niistä palkatuista käytyreistä, jotka olivat osallisina tässä teossa, virui vankina toisessa valtiossa, Kansasissa, odottaen tutkintoa, kun kapitalistien asiamiehet lähestyivät häntä. Mutta toisin kuin Pervaisen tunnustus Romainesin tuli julkisuuteen vielä hänen eläessään.

Ja samaan aikaan käytiin kuuluisaa Moyer-Haywood-juttua. Nämä miehet olivat rohkeita työväenjohtajia, edellinen lännen kaivantomiesten liiton presidentti ja jälkimmäinen saman liiton sihteeri. Idahon entinen kuvernööri oli salaperäisesti murhattu. Ja aikoinaan kaivantomiehet ja sosialistit avonaisesti syyttivät sikäläisiä kaivannonomistajia tästä murhasta. Mutta huolimatta kansallis- ja perustuslaista, Idahon ja Coloradon kuvernöörin solmittua salaliiton, Moyer ja Haywood vangittiin salaa ja asetettiin syytteeseen murhasta. Tällöin Eugene V. Debs, Amerikan sosialistipuolueen silloinen johtaja, lausui seuraavat sanat:

»Ne työväen johtajat, joita ei voida lahjoa taikka peloittaa tiehensä, täytyy vangita ja murhata. Moyerin ja Haywoodin ainoa rikos on siinä, että he ovat vankkumatta pysyneet työväen asialle uskollisina. Kapitalistit ovat ryöstäneet meidän maamme, turmelleet meidän politiikkamme, saastuttaneet meidän oikeuslaitoksemme ja tallanneet meitä jalkoihinsa, ja nyt he aikovat häikäilemättä murhata ne miehet, jotka eivät alistu heidän raakaan mielivaltaansa. Idahon ja Coloradon kuvernöörit ainoastaan tottelevat herrojensa, rahaylimysten käskyjä. Tässä seisoo työväki rahavaltaa vastassa. Jos he lyövät ensimmäisen väkivaltaisen iskun, tulemme me lyömään viimeisen.»

KAHDEKSASTOISTA LUKU.

Sonoman siimeksessä.

Itsestäni näiltä ajoilta minulla ei ole paljon kerrottavaa. Kuusi kuukautta minua pidettiin vankeudessa, vaikka minua ei oltu syytetty mistään rikoksesta. Minua *epäiltiin* — peloittava sana, johon kumoukselliset saivat tutustua. Mutta meidän oma kasvava salainen järjestömme alkoi toimia. Oltuani vankeudessa lähes kaksi kuukautta eräs vanginvartijoista salaa ilmoitti olevansa kumouksellinen ja kuuluvansa järjestöön. Muutamia viikkoja myöhemmin Joseph Parkhurst, äskettäin virkaansa nimitetty vankilan lääkäri, osoittautui taistelujärjestön jäseneksi.

Siten meidän järjestömme tunkihe joka puolelta oligarkian järjestön läpi, ja niin minä sain tietoja ulkomaailman tapahtumista. Ja sitäpaitsi kaikki meidän vankilassa istuvat johtajamme olivat yhteydessä urheiden tovereitten kanssa, jotka käyttivät Rautakoron naamaria. Vaikka Ernestin vankila sijaitsi kolmentuhannen mailin päässä, Tyynen-valtameren rannalla, olin minä keskeytymättömässä yhteydessä hänen kanssaan, ja meidän kirjeemme kulkivat säännöllisesti edestakaisin.

Johtajat, sekä vankilassa että vapaalla jalalla olevat, saattoivat neuvotella tulevista vaaleista ja johtaa vaalitaistelua. Jo muutaman kuukauden kuluttua olisivat muutamat voineet paeta, mutta kun vankeus ei sanottavasti ehkäisnyt meidän toimintaamme, niin päätimme olla käyttämättä sitä tilaisuutta, jottemme tulisi tehneeksi mitään ennen aikojaan. Vankilassa oli viisikymmentäkaksi kongressimiestä ja kolmesataa muuta johtajaa sen lisäksi. Oli päätetty pelastaa heidät kaikki samalla kertaa. Jos vain osa heistä pakenisi, ryhtyisivät oligarkit kaikella mahdollisella valppaudella vartioimaan jäljellejääneitä, estääkseen useampia pakenemasta. Ja toiselta puolen käsitettiin, että yhdellä kertaa tapahtuva vankilasta karkaaminen tulisi tekemään valtaavan vaikutuksen köyhälistöön. Se olisi voimannäytös ja vaikuttaisi luottamusta herättävästi.

Niinpä päätettiin, kun minä kuuden kuukauden kuluttua pääsin vapaaksi, että katoaisin jonnekin valmistamaan lymypaikkaa Ernestille. Katoaminen muuten ei ollut mikään helppo tehtävä. Heti kun olin päässyt vapaalle jalalle, Rautakoron urkkijat alkoivat vaania minun liikkeitäni. Ja sentähden olikin välttämätöntä saada heidät ensiksi eksytetyksi jäljiltäni ja pujahtaa Kaliforniaan. Minua naurattaa muistellesani, miten minä tästä pulmasta suoriuduin.

Venäläismallinen passijärjestelmä oli jo otettu käytäntöön. Minä en uskaltanut yrittääkään mantereen poikki salaamatta todellista itseäni. Oli välttämätöntä, että häviäisin jäljettömiin, sillä minun jälkiäni seuraamalla Ernest joutuisi uudestaan kiinni. Toiselta puolen en matkustellesani voinut käyttää köyhälistöläisen valepukua. Oli niin ollen jäljellä oligarkian jäsenen valepuku. Vaikka tosin ylimmäisiä oligarkkeja ei ollut muuta kuin kourallinen, oli lukematon paljous vähäisempiä, sanokaamme mr Wicksonin laisia miehiä, muutaman miljoonan omistajia, jotka kannattivat suuroligarkkeja. Tällaisten pienempien oligarkkien vaimoja ja tyttäriä oli ääretön paljous, ja siihen luokkaan kuuluvana henkilönä oli minun määrä esiintyä. Muutamia vuosia myöhemmin se jo olisi ollut mahdotonta, sillä passijärjestelmä tässä maassa muodostui täydelliseksi venäläiseksi laitokseksi, niin että koko maassa ei ollut yhtään ainoata miestä, naista taikka lasta, jota ei olisi merkitty kirjoihin ja jonka liikkeitä ei olisi vaanittu.

Kun aika oli tullut, eksytettiin vakoojat minun jäljiltäni, ja tuntia myöhemmin Avis Everhardia ei enää ollut olemassa. Mutta samaan aikaan Felice Van Verdighan, kahden kamarineitsyen ja sylikoiran seuraamana, kolmannen palvelijattaren huolehtiessa koirasta[1], astui erään Pullman-vaunun[2] salonkiin, ja muutamia minuutteja myöhemmin hän oli matkalla länttä kohti.

[1] Tämä hullunkurinen kohtaaminen kuvaa erinomaisen hyvin sen ajan herrasväen sydämetöntä käytöstä. Samaan aikaan kuin ihmisiä kuoli nälkään, palvelivat kamarineitsyet sylikoiria. — Mutta Avis Everhardiin itseensä nähden tästä ilveilystä oli leikki kaukana. Siinä oli vaarassa henki, vieläpä kumouksellisten asiakin.

[2] Pullman-vaunujen nimellä tunnettiin sen ajan parhaat rautatievaunut. Nimi johtui niiden keksijästä.

Ne kolme kamarineitsyttä, jotka seurasivat minua, olivat kumouksellisia. Kaksi heistä oli taistelujärjestön jäseniä, ja kolmas, Grace Holbrook, yhtyi järjestöön seuraavana vuonna, saaden surmansa Rautakoron kädestä puoli vuotta myöhemmin. Hän se esiintyi sylikoiran kamarineitsyenä. Toinen niistä kahdesta, Bertha Stole, katosi kaksitoista vuotta myöhemmin, jotavastoin Anna Royston elää vielä näytellen yhä merkillisemmäksi muodostuvaa osaa vallankumouksessa.[1]

[1] Lukemattomista vaaroista ja uhkarohkeista yrityksistä huolimatta Anna Royston eli sangen

korkeaan ikään, ollen kuollessaan yhdeksänkymmenen vanha. Samoin kuin Pocockit välttivät taistelujärjestön lähettämät kostajat, samoin hänen onnistui torjua Rautakoron palkatut salamurhaajat. Hän näytti olevan kaikkien vaarojen ja vastusten yläpuolella. Hän esiintyi itse taistelujärjestön tuomioitten toimeenpanijana ja tunnettiin »Punaisen neitsyen» nimellä kumouksellisten keskuudessa. Vielä 69-vuotiaana vanhuksena hän ampui »verisen» Halcliffen tämän ratsastaessa aseellisen seurueensa ympäröimänä, eikä hän itse saanut naarmuakaan. Hänen merkillinen elämänsä päättyi rauhalliseen kuolemaan kumouksellisten piilopaikassa Ozark-vuoristossa.

Ilman sen kummempia selkkauksia me pääsimme Yhdysvaltain läpi Kaliforniaan. Kun juna pysähtyi Kuudennentoista kadun asemalla, Oaklandissa, me jätimme sen, ja samalla Felice Van Verdighan kamarineitsyineen ja sylikoirineen katosi ainaiseksi. Luotettavat toverit pitivät huolta kamarineitsyistä. Toiset toverit ottivat minut hoitoonsa. Puoli tuntia sen jälkeen kuin olimme saapuneet perille, minä jo olin eräässä vähäisessä kalastajaveneessä San Francisco-lahden vesillä. Tuuli riehui, ja me ajelehdimme ilman päämäärää melkein koko yön. Mutta minä näin tulien tuikkivan Alcatrazissa, missä Ernest virui vankeudessa, ja minusta tuntui suloiselta ajatellessani, että olin niin lähellä häntä. Aamun sarastaessa me pääsimme kalastajain hurjasti ponnistellessa Marin-saarille. Siellä piileksimme koko päivän, ja seuraavana yönä nousuveden ja pirteän tuulen kiidätessä purjehdimme San Pablo-lahden poikki kahdessa tunnissa ja nousimme jonkun matkaa Petaluma-jokea ylöspäin.

Täällä odottivat meitä hevoset sekä eräs toinen toveri, ja me matkasimme koko tähtikirkkaan yön. Pohjoisessa häämötti Sonoma-vuori, jota kohti me ratsastimme. Me jätimme Sonoman vanhan kaupungin oikealle puolellemme ja ratsastimme syvää joenuomaa pitkin. Kärritie muuttui metsätieksi ja metsätie karjauraksi, joka sekin vihdoin häipyi tuntemattomiin, jakaantuen lukemattomiksi vuoristolaitumille johtaviksi poluiksi. Matkasimme Sonoma-vuoren harjannetta pitkin. Se oli luotettavin tie. Siellä meidän ei tarvinnut pelätä vakoojia.

Auringon noustessa saavuimme vuoren pohjoiselle reunamalle ja aamuhämärissä laskeuduimme chappara-tammia kasvavaa rinnettä punapuulaaksoihin, missä tuntui syyskesän lämmin henkäys. Se oli minulle vanhaa tuttua seutua, ja pian minusta tuli opas. Piilopaikka oli minun. Olin sen valinnut. Me avasimme veräjän ja kuljimme vuoristoniityn läpi. Sitten jatkoimme matkaamme matalaa tammimetsäistä harjua pitkin ja laskeuduimme pienemmälle niitylle. Jälleen kiipesimme harjulle, jolla kasvoi punaiselta hohtavia madrono- ja manzanita-pensaita. Auringon ensimmäiset säteet paahtoivat selkäämme kiivetessämme. Pyy pyrähti tiheikössä, ja jänis kapsahti polun poikki aivan kuin vuorikauris. Ja vihdoin monisarvinen peura, kupeet hohtaen kullanpunervina, loikkasi harjun poikki kadoten pensaikkoon.

Me seurasimme sitä hetken matkaa, suunnaten sitten kulkumme mutkittelevaa polkua pitkin, jota se karttoi, uljaaseen punapuumetsikköön, pienelle lammikolle, jonka vettä vuoren rinteeltä valuneet mineraaliainekset samensivat. Minä tunsin jokaisen tuuman tästä tiestä. Kerran tämä karjatila oli kuulunut eräälle ystävälleni, kirjailijalle. Mutta hänestäkin oli tullut kumouksellinen, vaikka hänen oli käynyt onnettomammin kuin minun, sillä hän oli jo kuollut ja jäljettämiin kadonnut, kukaan ei tietänyt miten ja milloin. Hän yksin tunsu sen salaisen piilopaikan, johon me olimme matkalla. Hän oli ostanut paikan sen tähden, että se oli hänestä kaunis, maksaen siitä sievoisen summan, paikkakunnan farmareitten kummaksi. Hänellä oli tapana jutella nauraen, miten nämä aina pudistivat päätään, kun tuli kysymys tuosta kauppahinnasta, ikäänkuin laskien päässään ja sitten sanoivat: »Mutta tähän ette voi saada siitä kuutta prosenttia.»

Mutta hän oli nyt poissa, eikä hänen tilansa mennyt perintönä hänen lapsilleenkaan. Sen omisti nyt — ei kukaan muu kuin mr Wickson, jonka omaisuutta olivat Sonoma-vuoren itäiset ja pohjoiset rinteet, ulottuen Spreckelsien tiluksista aina Bennett-laaksoon saakka. Hän oli muuttanut sen peurapuistoksi, jossa näitä otuksia suurissa laumoissa parveili tuhansia acreja käsittäväällä alueella. Näiden maiden entiset omistajat oli häädetty tiloiltaan. Valtion omistama aistiviallisten koti oli niinikään saanut väistyä peurojen tieltä.

Ja kaiken muun hyvän lisäksi mr Wicksonin metsästysmaja sijaitsi neljännesmailin päässä minun piilopaikastani, seikka, joka ei ollut vaarallinen, vaan päinvastoin lisäsi paikan turvallisuutta. Meitä suojeli tuon pikkuoligarkin oma kilpi. Jo itse tämän paikan luonne teki epäluulot mahdottomiksi. Wicksonin metsästyspuisto tulisi varmaankin olemaan viimeinen paikka koko maailmassa, minne Ernestiä etsivät Rautakoron vakoojat suuntaisivat matkansa.

Sidoimme hevosemme lammikon rannalla sijaitsevaan punapuumetsikköön. Ja seuralaiseni kaivoi esille onton tammen takana olevasta syvennyksestä joukon tavaroita — viidenkymmenen naulan jauhosäkin, useammanlaisia säilykeruokia, keittoneuvot, peitteitä, kappaleen öljykangasta, kirjoja ja kirjoitusneuvot, kimpun kirjeitä, viiden kannun astian lampuöljyä, öljykeittiön ja vihdoin viimein kaikista tärkeimmän, vankan köysinipun. Ja niin paljon oli näitä tavaroita, että saimme tehdä useampia matkoja kuljettaaksemme ne kaikki piilopaikkaamme.

Mutta paikka ei ollut kaukana. Ottaen mukaani nuorakimpun ja asettuen toverilleni oppaaksi lähdin pyrkimään uraa pitkin, mikä oli raivattu villiviinin läpätunkemaan pensaikkoon kahden metsäisen kummun väliin. Ura johti jyrkälle puron penkereelle, pienosen lähdepuron, joka ei kuivunut kuumimpinakaan kesinä. Joka puolella tätä paikkaa ympäröivät metsäiset kunnaat, näyttäen jonkun välinpitämättömän jättiläisen nakkelemilta. Niissä ei ollut kalliota. Ne kohosivat satojen jalkojen korkeuteen sisältäen punaista tulivuorimaata, Sonoman kuuluisaa viinimultaa. Näiden läpi pienoinen puro oli uurtanut äkkijyrkän väylänsä.

Kyllä siinä sai kavuta, ennenkuin päästiin puron uomaan, jota pitkin jatkoimme matkaa sadan jalan verran ja saavuimme ison aukon kohdalle. Hevin ei huomannut mitään, mikä olisi osoittanut tuon aukon olemassaoloa, eikä se liioin ollutkaan aivan jokapäiväinen aukko. Me ryömimme tiuhasti toisiinsa kietoutuneiden metsäruusupensaitten läpi aukon suulle, josta saattoi kurkistaa vihreän lehdkön läpi parisataa jalkaa pitkään ja leveään ja satakunta jalkaa syvään luolaan. Tämä luola lienee saanut alkunsa jonkun maanmullistuksen kautta, ja sitten vesi oli uurtanut sen nykyiseen muotoonsa. Sen seinämät ja pohjat olivat kokonaan kasvien peitossa, hienosta sammalesta jättiläismäisiin punapuihin ja douglas-kuusiin asti.

Se oli erinomainen piilopaikka. Siellä ei käynyt ketään, eivät edes Glen Ellenin koulupojat. Jos tämä luola olisi sijainnut jossakin pitemmässä jokiuomassa, olisi se ollut hyvinkin tunnettu. Mutta tämä ei ollutkaan erityisen huomattava jokiuoma. Koko puro ei ollut pitempi kuin tuhatviisisataa jalkaa. Puron juoksu alkoi noin tuhannen jalan päässä olevasta niittylähteestä, ja noin kolmesataa jalkaa onkalon alapuolella se sukelsi esille tiheästä pensaikosta yhtyen emäjokeen ja virraten edelleen aallonmuotoisten harjujen muodostamaa tasankoa pitkin, jota kauttaaltaan peitti ruoho.

Seuralaiseni köytti nuoran toisen pään puuhun ja laski minut, joka pitelin kiinni nuoran toisesta päästä, alas onkaloon. Tuossa tuokiassa tunsin pohjan jalkaini alla. Ja pienen ajan kuluessa hän nouti kaikki tavarat ja laski ne samaa tietä onkaloon. Senjälkeen hän lappoi nuoran ylös, kätki sen ja lausui minulle ystävällisesti jäähyväiset.

Ennenkuin jatkan kertomustani, tahdon mainita muutamin sanoin tästä toverista, John Carlsonista, vaatimattomasta kumousmiehestä, joka kuului niihin lukemattomiin uskollisiin tovereihin, joita oli meidän riveissämme. Hän oli työssä Wicksonin metsästysmajalla, tallimiehenä. Ja Wicksonin olivat ne hevosetkin, joilla me ratsastimme Sonoma-vuoren yli. Lähes kaksikymmentä vuotta John Carlson on ollut tämän piilopirtin isännöitsijänä. Ei yhtään uskottomuuden ajatusta ole johtunut hänen mieleensä koko aikana, se on varma. Luottamuksen pettäminen on hänelle vallan tuntematon käsite. Hän oli siinä määrin kylmäkiskoinen ja niin jäykkä, että täytyi kummastella, mitä vallankumous saattoi hänelle merkitä. Ja kuitenkin hänen himmeässä mielessään hehkui vapaudenrakkaus. Muutamissa suhteissa oli erittäin hyväksi, että häneltä puuttui vilkas mielikuvitus. Hän ei milloinkaan menettänyt malttiaan. Hän ei ollut utelias eikä suulas. Kerran kysyin, mitenkä hänestä tuli kumouksellinen.

»Nuorena ollessani palvelin sotaväessä», hän vastasi. »Se oli Saksassa. Siellä kaikkien nuorukaisten täytyy palvella armeijassa. Niinpä minäkin jouduin sinne. Samaan aikaan siellä sattui olemaan eräs toinenkin sotilas, nuorukainen niinikään. Hänen isänsä oli agitaattori, nähkääs, ja istui linnassa n. s. majesteettirikoksesta — niin nimitetään sitä, että joku puhuu totta keisarista. Ja tuo nuorukainen jutteli minulle paljon kansasta, työstä ja siitä, miten kapitalistit riistävät kansaa. Hän avasi minun silmäni näkemään asioita uudessa valossa, ja minusta tuli sosialisti. Hänen puheensa olivat tosia, enkä minä ole koskaan niitä unohtanut. Yhdysvaltoihin tultuani minä etsin käsiini sosialistit. Liityin jäsenenä sosialistiseen työpuolueeseen. Sitten myöhemmin, kun puolue hajosi, liityin sosialistipuolueeseen. Siihen aikaan työskentelin eräässä vuokratallissa San Franciscossa. Se oli ennen maanjäristystä. Minä olen ollut puolueen maksavana jäsenenä kaksikolmatta vuotta. Olen yhä puolueessa ja vieläkin maksan maksuni, vaikka se onkin hyvin salaista hommaa tähän maailman aikaan. Ja aion vastaisuudessakin suorittaa maksuni, ja kun kooperatiivinen yhteiskunta syntyy, olen mielissäni.»

Jäätyäni yksikseni ryhdyin valmistamaan aamiaista ja panemaan kuntoon uutta kotiani. Usein varhain aamuisin tai iltaisin pimeään tultua Carlsonin oli tapana pistäytyä luokseni pariiksi tunniksi juttelemaan. Ensialuksi minun asuntonani oli öljyvaate. Myöhemmin pystytettiin vähäinen telta. Ja vihdoin, kun olimme tulleet täydellisesti vakuutetuiksi paikan turvallisuudesta, rakennettiin pieni tupa. Ja se sijoitettiin niin, että sitä ei voinut nähdä onkalon reunalta, jos joku sinne olisi sattumalta eksynyt. Sitäpaitsi paikan rehevä kasvillisuus tarjosi luonnollisen suojan. Ja itse tupa rakennettiin pystysuoraan seinään. Tähän seinään me kaivoimme niin suuren aukon, että se antoi tilaa kahdelle huoneelle, kuivasimme ne hyvin ja pönkitimme hirsillä. Uskokaa pois, meillä oli monta mukavuuttakin. Kun saksalainen terroristi Biedenbach saapui meidän luoksemme, kyhäsi hän savunimijän, jota käyttämällä voimme talvi-illoin istua räiskyvän takkavalkean ääressä.

Ja nyt sananen tuosta ylevämielisestä terroristista, jota on niin kamalasti väärinymmärretty. Toveri Biedenbach ei pettänyt meidän asiaamme. Eivätkä myöskään toverit tuominneet häntä kuolemaan,

kuten yleensä luullaan. Tuota väärää uutista levittivät oligarkian salaiset asiamiehet ja sanomalehdet. Toveri Biedenbach oli hajamielinen ja unohti helposti. Hänet ampui eräs meidän vakoojamme Carmelin piiloluolilla, kun hän ei muistanut sovittua tunnussanaa. Se oli surettava erehdys. Ja puhe siitä, kuinka hän muka oli pettänyt aatteen, on ehdottomasti valhetta. Luotettavampaa ja uskollisempaa miestä ei ole koskaan ollut aatteen palveluksessa.[1]

[1] Vaikka penkoi kaikki mahdolliset arkistot ja asiakirjat, ei tässä mainitusta Biedenbachista näy jälkeäkään. Avis Everhardin käsikirjoitus on ainoa asiapaperi, missä hänen nimensä esiintyy.

Yhdeksäntoista vuotta on tätä piilopaikkaa melkein yhtä mittaa käytetty, eikä koko sen ajan kuluessa kukaan asiaankuulumaton, yhtä ainoata lukuunottamatta, ole sitä keksinyt. Ja kuitenkin se on ainoastaan neljännesmailin päässä Wicksonin metsästyshuvilasta ja vajaan mailin päässä Glen Ellenin kauppalasta. Aamuin ja illoin voi selvästi kuulla junan vihellyksen, ja minä asetin kelloni tiilitehtaan pillin mukaan.[1]

[1] Jos utelias matkustaja suuntaa kulkunsa Glen Ellenistä etelään päin, joutuu hän kulkemaan puistokatua pitkin, joka seitsemänsataa vuotta sitten oli maantienä. Neljännesmailin päässä Glen Ellenistä, kahden sillan yli kuljettua, näkyy oikealla kädellä jokilaakso, joka sarven tavoin ulottuu aallonmuotoisina harjanteina avartuvan lakeuden läpi loitompana häämöttäviä metsäisiä kukkuloita kohti. Nämä ovat ne kukkulat, joista puhutaan Avis Everhardin käsikirjoituksessa.

Vuoden 2368 suuressa maanjäristyksessä eräs näistä kukkuloista lohkesi haudaten alleen sen onkalon, mikä oli ollut Everhardin piilopaikkana. Sitten on paikalla toimitettu kaivauksia ja käsikirjoituksessa mainittu tupa sekä ne kaksi luolahuonetta y. m. pikkukapistuksia on kaivettu esille. Monta arvokasta muinaismuistoa on sieltä löydetty, niiden joukossa, merkillistä kyllä, se savunimijälaitos, jonka Biedenbach keksi, kuten kertomuksessa mainitaan. Muuten asianharrastajain tulisi lukea Arnold Benthamin pieni kirjanen, joka piakkoin ilmestyy.

Mailin päässä luoteeseen sijaitsee Wake Robin Lodge, Wild Water- ja Sonoma-jokien haarassa. Sivumennen huomattakoon, että Wild Water-joki tunnettiin ennen aikaan nimellä Graham Creek, joka nimi vieläkin esiintyy vanhemmissa kartoissa, vaikka ensinmainittu nimi on jo nykyään vakaantunut. Wake Robin Lodgessa Avis Everhard asusti useat lyhyemmät erät esiintyessään Rautakoron provokaattorin valepuvussa, minkä suojassa hän sai mainion tilaisuuden näytellä osaansa. Lupakirja, jossa hänelle annettiin oikeus käyttää asuntoaan Wake Robin Lodgea, on säilynyt jälkimaailmalle ja sen on allekirjoittanut ei sen pienempi mies kuin itse Wickson, käsikirjoituksessa mainittu toisen luokan oligarkki.

YHDEKSÄSTOISTA LUKU.

Muodonvaihdos.

»Sinun on muututtava jälleen», kirjoitti Ernest minulle. »Sinun on muututtava vallan toiseksi naiseksi — eikä ainoastaan puvultasi, vaan koko olemukseltasi, ihoa myöten. Ja sinun on muututtava niin perin pohjin, että edes minäkään en sinua tuntisi — ääneltäsi, liikkeiltäsi, eleiltäsi, asennoltasi, käynniltäsi y. m.»

Tätä käskyä minä noudatinkin. Minä harjoittelin tuntikausia joka päivä voidakseni ainaseksi haudata entisen Avis Everhardin toisen naisen kuoren alle, jota naista saattanen sanoa toiseksi itsekseni. Sellaisten tulosten saavuttaminen kysyi pitkäaikaista harjoitusta. Yksistään ääneni muuttamista varten harjoittelin melkein lakkaamatta, kunnes uusi ääneni muuttui automaattiseksi ja vakaantui. Sillä tällainen automaattinen näyttelemine on välttämätöntä. Täytyy eläytyä osaansa niin perin juurin, että pettää itsensäkin. Se oli samanlaista kuin jonkin vieraan kielen opetteleminen, esim. ranskan. Ensimmäiset puhekokeet ovat itsetietoisia, perustuvat tahtoon. Opettelija ajattelee omalla kielellään ja pukee ajatuksensa ranskankieliseen asuun, tai lukee ranskaa, mutta ajattelee äidinkielellään, ennenkuin ymmärtää luettavansa. Mutta myöhemmin, saatuaan lujan jalansijan ja tultuaan automaattiseksi, itsestääntoimivaksi, opettelija lukee ja ajattelee ranskankielellä turvautumatta enää ollenkaan äidinkieleensä.

Ja sama oli meidän valepukeutumistemme laita. Täytyi harjoitella, kunnes näyteltävämme osa muuttui todelliseksi, kunnes pääsimme niin pitkälle, että olisi tarvittu ankaraa ja valpasta tahdon ponnistusta

palataksemme jälleen alkuperäiseen itseemme. Tietysti alussa tehtiin runsaasti hapuilevia kokeita. Me olimme ryhtyneet luomaan uutta taidetta, ja meillä oli paljon keksittävänä. Mutta työtä tehtiin kaikkialla; yhä useammat saavuttivat sangen suuren taitavuuden tällä alalla, ja temppeujen ja apukeinojen varasto kasvoi nopeasti. Ja tästä varastosta muodostui vallankumouksen lukukirja, jonkinlainen oppikurssi.

Näihin aikoihin isäni katosi. Hänen kirjeensä, jotka olivat aina ennen saapuneet säännöllisesti, lakkasivat kokonaan tulemasta. Häntä ei enää näkynyt eikä kuulunut meidän asunnossamme Pell-kadulla. Meidän toverimme etsivät häntä kaikkialta. Salaisten järjestöjemme avulla me etsimme kaikki vankilat. Hän oli kadonnut, aivan kuin maa olisi hänet niellyt, eikä tähän päivään asti hänestä ole saatu mitään vihiä.[1]

[1] Katoaminen oli sen ajan julmimpia kauhuja. Se on myötänsä laulun tai kertomuksen aiheena. Se oli maanalaisen toiminnan välttämätön seuralainen. Ja tämä ilmiö oli melkein yhtä yleinen oligarkkien luokan ja työväenkastien taholla kuin kumouksellistenkin. Ilman varoitusta, ilman edelläkäypää viittausta miehiä, naisia ja lapsia katosi teille tietymättömille, ja heidän kohtalonsa jäi selittämättömäksi salaisuudeksi.

Kuusi kuukautta oleskelin yhä yksin piilopirtissä, mutta toimeettomuudessa en aikaani kuluttanut. Meidän järjestömme edistyi nopealla vauhdilla, ja aina oli työtä niin paljon kuin vain suinkin kerkesi tehdä. Ernest ja muut johtajat vankiloistaan käsin sääsivät, mitä milloinkin oli tehtävä, ja meidän vapaalla jalalla olijain oli pantava toimeen heidän määräyksensä. Meillä oli suusanallinen järjestelmä aatteen levittämistä varten, vakoilijajärjestö kaikkine sivuosastoineen, salaisten kirjapainojen järjestö ja maanalainen rautatielaitoksemme, jolla tarkoitettiin sitä, että meidän lukemattomat piilopaikkamme oli yhdistetty toisiinsa, samalla kuin tämän järjestön tehtävänä oli uusien piilosuojain perustaminen sinne, missä niitä ei ennestään ollut olemassa.

Niinpä oli työtä tekemästä päästyäkin. Kuuden kuukauden kuluttua minun yksinäisyyteni päättyi, sain luokseni kaksi toveria. He olivat nuoria tyttöjä, uljaita sieluja ja rakastivat vapautta intohimoisesti, Lora Peterson, joka katosi v. 1922, ja Kate Bierce, joka myöhemmin joutui naimisiin Du Bois'n kanssa ja joka on yhä vielä meidän joukossamme, katse kohotettuna huomista aurinkoa kohti, joka julistaa uuden ajan tuloa.

He olivat olleet suuressa vaarassa, vähällä joutua surman suuhun. Siinä kalastajavenheessä, jolla he tulivat San Pablo-lahden poikki, oli myöskin eräs urkkija. Mies oli Rautakoron palveluksessa ja hyvin perehtynyt meidän järjestömme salaisuuksiin. Epäilemättä hän oli minun jäljilläni, sillä me olimme jo aikoja sitten saaneet tietää, että minun katoamiseni oli herättänyt suurta huomiota oligarkian salaisen järjestön taholla. Mutta onneksi tämä urkkija ei ollut vielä ennättänyt ilmoittaa kenellekään huomioistaan. Hän oli nähtävästi lykännyt ilmoituksensa toistaiseksi, päättäen odottaa siksi, kunnes oli löytänyt minun piilopaikkani ja saanut minut vangituksi. Mutta hänen tietonsa kuolivat hänen kanssaan. Jonkun tekosyyin nojalla hän pyrki pois venheestä kohta sen jälkeen kuin tytöt olivat nousseet maihin Petaluma-joen suulla ja lähteneet jatkamaan matkaansa ratsain.

Jonkun matkaa kuljettua Sonoma-vuoren rinnettä ylöspäin John Carlson antoi tyttöjen jatkaa matkaansa taluttaen hänen hevostaan ja palasi itse jalkapatikassa. Hänen epäluulonsa oli herännyt. Hän tapasi urkkijan, ja siitä, mitä sen jälkeen tapahtui, hän antoi minulle selvän käsityksen.

»Minä järjestin asiat«, kuului Carlsonin mutkaton selitys. »Minä selvitin välini hänen kanssaan«, hän toisti synkän tulen hehkuessa silmissään ja känsäisten käsiensä kaunopuheisesti puristuessa ja avautuessa. »Hän ei päästänyt ääntäkään. Minä piilotin hänet ja aion vielä tänä yönä hänet haudata.«

Sinä aikana minä usein ihmettelin omaa muuttumistani. Minusta tuntui mahdottomalta, että olin koskaan elänyt tyyntä rauhallista koulukaupungin elämää tai että minusta oli tullut väkivaltaisuuksiin ja veritöihin tottunut kumouksellinen. Jompikumpi näistä kahdesta oli varmaankin mielikuvitusta. Mutta mikä sitten oli totta, mikä harhaa? Oliko tämä nykyinen kumouksellinen elämä paha unta? Vai olinko minä kumouksellinen, joka kenties olin jotenkin uneksinut jonkun tämänedellisen elämäni aikana asuneeni Berkeleyyssa tietämättä mitään sen julmimmasta elämästä kuin tanssiaiset, teeillatsut, keskusteluseurat ja luentosalit? Mutta näitä tällaisia mietteitä lienevät kokeneet kaikki meikäläiset, ihmisten veljeyden punaisen lipun ympärille kokoontuneet toverit.

Usein johtui mieleeni henkilöitä tuon toisen elämän varrelta, kadoten samalla kuin ilmestyivätkin. Niiden joukossa oli piispa Morehouse. Turhaan etsimme häntä senjälkeen kuin järjestömme oli aloittanut toimintansa. Häntä oli kuljetettu hullujenhuoneesta toiseen. Me seurasimme hänen jälkiään Napassa sijaitsevasta hullujenhuoneesta Stocktonin mielisairaalaan ja sieltä Agnews-nimiseen samanlaiseen laitokseen Santa Clara-laaksossa, ja siellä hävisivät jäljet. Häntä ei oltu ilmoitettu kuolleeksi. Hän lienee jotenkin päässyt pakoon. En voinut aavistaa, että tulisin hänet näkemään vilaukselta Chicagon kommuunin kauheassa verilöylyssä.

Jacksonia, joka oli menettänyt kätensä Sierran tehtaissa ja joka oli ollut syynä siihen, että minusta tuli kumouksellinen, en enää koskaan nähnyt. Hän ei liittynyt kumouksellisiin. Kohtalonsa katkeroitamana hänestä tuli anarkisti — ei filosofinen anarkisti, vaan pelkkä eläin, jonka viha ja kostonhimo oli tehnyt mielettömäksi. Ja perinpohjin hän kostikin. Vältellen vahteja hänen onnistui päästä Pertonwaitheen palatsin alueelle ja räjähdyttää komea palatsi soraläjäksi. Ei yhtään ihmistä pelastunut, eivät edes vahdit. Ja vankilassa tuomiota odotellessaan hän tukehdutti itsensä vuodepeitteellään.

Tohtori Hammerfieldin ja tohtori Ballingfordin kohtalot muodostuivat aivan toisenlaisiksi kuin Jacksonin. He ovat pysyneet uskollisesti paikoillaan ja siitä palkkioksi saaneet korkeita kirkollisia virkoja, joita he hoitavat täydellisessä sovussa ja rauhassa maailman kanssa. Molemmat ovat oligarkian puolustajia. Molemmat ovat paisuneet hyvin lihaviksi. »Tohtori Hammerfieldin», kuten Ernest kerran sanoi, »on onnistunut muokata jumaluusoppinsa sellaiseksi, että se antaa täydellisen oikeutuksen ja siunauksen Rautakorolle, että se sisältää koko joukon kauneudenpalvelusta j. n. e.»

Peter Donnelly, Sierran tehtaitten työnjohtaja, joka oli ollut niin vihamielinen ammattiyhdistykselle ja jonka minä tapasin tutkiessani Jacksonin juttua, hämmästytti meitä kaikkia. V. 1918 olin läsnä »San Franciscon punaisten» kokouksessa. Kaikista meidän taistelujärjestöistämme tämä oli kamalin, petomaisin ja armottomin. Todellisuudessa se ei ollut suoranaudessa yhteydessä meidän järjestömme kanssa. Sen jäsenet olivat hurmahenkiä, paholaisia. Me emme uskaltaneet antaa yllykettä sellaiselle mielialalle. Toiselta puolen, joskaan he eivät kuuluneet meihin, me olimme ystävällisissä väleissä heidän kanssaan. Minä olin saapunut tuohon kokoukseen sangen tärkeälle asialle. Ja parinkymmenen miehen joukossa minä olin ainoa naamioimaton henkilö. Saatuani asiani toimitetuksi eräs näistä naamioiduista miehistä lähti johtamaan minua ulos. Pimeässä käytävässä saattajani raapaisi tulta ja valaisten sillä kasvojaan sieppasi pois naamarin. Minä katselin silmänräpäyksen Peter Donnellyn synkkiä piirteitä. Sitten tulitikku sammui.

»Minä vain halusin, että te näkisitte kuka olen», kuului hänen äänensä pimeässä. »Muistanetteko vielä Dallasin, tehtaanjohtajan?»

Minä nyökkäsin myöntävästi muistaessani tuon tehtaanjohtajan ketunnaaman.

»No niin, hänet minä nitistin ensimmäiseksi», sanoi Donnelly ylpeästi.
»Se tapahtui sen jälkeen kuin olin liittynyt 'punaisiin'.»

»Mutta miten on selitettävissä, että te olette täällä?» tiedustin. »Entä vaimonne ja lapsenne?»

»Kuolleet», hän vastasi. »Siinäpä se onkin syy. Ei sentään», hän jatkoi hätäisesti, »heidän vuokseen ei tämä kosto ole. He kuolivat rauhallisesti vuoteissaan — sairastivat näettekös, toinen ensin, toinen sitten. He sitoivat eläessään minun käteni. Ja nyt kun he ovat poissa, minä koston hukatun miehuuteni. Minä olin kerran Peter Donnelly, lakonrikkuri-työnjohtaja. Mutta tänä yönä minä olen 'Friscon punaisten numero 27'. Tulkaa, niin johdan teidät täältä pois.»

Myöhemmin kuulin hänestä enemmän. Tavallaan hän oli puhunut totta sanoessaan kaikkien omaistensa kuolleen. Yksi heistä eli, hänen Timothy-niminen poikansa, ja häntä isänsä piti kuolleen sen tähden, että hän oli ruvennut Rautakoron palvelukseen palkkasoturijoukoissa.[1] Friscon »punaisten» jokainen jäsen sitoutui toimeenpanemaan kaksitoista kuolemantuomiota vuodessa. Epäonnistuminen rangaistiin kuoleamalla. Jäsen, jonka ei onnistunut saada määräänsä täyteen, teki itsemurhan. Eivätkä nämä kuolemantuomioiden suinkaan olleet satunnaisia. Sillä tämä verinen järjestö piti usein kokouksia, joissa asianomaiset oligarkian jäsenet tai kätyrit tutkittiin ja tuomittiin, useampia yht'aikaa. Tuomioiden toimeenpanijoista vedettiin arpaa.

[1] Työväenkastin lisäksi kohosi toinenkin kasti, sotilaskasti. Muodostui seisova armeija ammattisotilaita, upseereina oligarkkeja, joka tunnettiin palkkasoturien nimellä. Tämä laji sotaväkeä tuli pian kansalaiskaartien sijaan, jotka osoittautuivat epäkäytännöllisiksi uuden hallituksen aikana. Paitsi Rautakoron salapoliisilaitosta oli olemassa myöskin palkkasoturien salapoliisilaitos, ollen tämä viimeksimainittu poliiseja ja sotaväkeä toisiinsa yhdistävä nivel.

Niinpä asia, jota toimittamaan minä olin saapunut sinä iltana, koski juuri erästä sellaista oikeudenkäyntiä. Eräs meidän omia tovereitamme, jonka oli vuosikausia onnistunut säilyttää paikkansa Rautakoron paikallisen salapoliisitoimiston kirjurina, oli joutunut Friscon »punaisten» pannaan ja oli nyt tutkittavana heidän tuomioistuimensa edessä. Tietysti hän ei ollut saapuvilla, eivätkä liioin hänen tuomarinsa tietäneet, että hän oli meidän miehiämme. Minun tehtävänäni oli näyttää toteen, kuka hän oli ja että hän oli uskollinen kumousmies ja toveri. Saattaa tuntua ihmeelliseltä, että me ensinkään saimme tiedon tästä asiasta. Selitys on yksinkertainen. Eräs meidän salainen asiamiehemme oli Friscon »punaisten» jäsen. Oli näet välttämätöntä pitää silmällä ystäviä niinkuin vihollisiakin, ja näitten raivolaisten järjestö oli siksi merkitsevä, ettei suinkaan ollut yhdentekevää, mille kannalle asettui sen suhteen.

Mutta palatkaamme jälleen Peter Donnellyyn ja hänen poikaansa. Kaikki kävi hyvin Donnellylle, kunnes seuraavana vuonna sattui niin, että niiden miesten joukossa, jotka arvalla lankesivat hänen murhattavikseen, oli Timothy Donnellyn nimi. Silloin veriheimolaisuus, joka oli hänelle ollut niin ominaista, pääsi voitolle. Ja pelastaakseen poikansa hän petti toverinsa. Siinä hän ei sentään täydellisesti onnistunut, vaikka useita järjestön jäseniä joutuikin kiinni ja mestattiin. Jäljellejääneet valmistivat Donnellylle sellaisen kohtalon kuin hän oli petoksellaan ansainnut.

Mutta ei Timothy Donnelly liioin kauan elänyt. Friscon »punaiset» vanhoivat hänen kuolemansa. Oligarkia teki kaikkensa hänen pelastamiseksi. Häntä kuljetettiin maan toisesta kolkasta toiseen. Kolme »punaista» menetti henkensä turhaan koettaessaan panna hänen kuolemantuomiotansa toimeen. Järjestöön kuului yksinomaan miehiä. Vihdoin he turvautuivat erääseen naiseen, meikäläisten järjestöjen jäseneseen, ennenmainittuun Anna Roylstoniin. Meidän sisäinen piirimme varoitti häntä, mutta se ei auttanut, sillä hän on tottunut aina noudattamaan omaa tahtoaan, halveksien puoluekuria. Ja muuten hän on nerokas ja rakastettava ihminen, jonka suhteen mikään kuri ei voi tulla kysymyksenäkään. Hän kuuluu yksinään omaan luokkaansa, eikä häntä ole arvosteltava tavallisen vallankumouksellisen kannalta.

Ja meidän kiellostamme huolimatta hän ryhtyi toimeen. Anna Roylston oli viehättävä nainen. Hänen ei tarvinnut muuta kuin viitata mieshenkilö luokseen. Hän voitti kymmenien meidän nuorten toveriemme sydämet ja kymmenien muiden, kiinnittäen heidät näillä sydänsiteillä meidän järjestöömme. Mutta siitä huolimatta hän päättävästi kieltäytyi avioliitosta. Hän rakasti lapsia kaikesta sydämestään, mutta hän otaksui, että hänen oma lapsensa vieroittaisi hänet aatteesta, jolle hän oli pyhittänyt elämänsä.

Anna Roylstonin ei ollut vaikea voittaa Timothy Donnellya. Eikä hänen omatuntonsa liioin häntä vaivannut, sillä juuri samaan aikaan tapahtui *Nashvillen verilöyly*, jolloin palkkasoturit Donnellyn johdolla teurastivat kahdeksansataa kutojaa. Mutta hän ei murhannut Donnellya, vaan jätti hänet vankina Friscon »punaisten» käsiin. Tämä tapahtui vasta viime vuonna, ja nyt jo hänelle on annettu uusi nimi. Kumouksellisten keskuudessa kaikkialla hänet tunnetaan nimellä »Punainen neitsyt».[1]

[1] Vasta toisen vallankumouksen aikana Friscon »punaisten» järjestö alkoi uudestaan kukoistaa, ja sitä kesti parin miespolven ajan. Mutta silloin erään Rautakoron salaisen asiamiehen onnistui päästä sen jäsenyyteen ja saada selville sen salaisuudet. Järjestön lopullinen hävitys tapahtui v. 2002 (v. a.). Sen jäsenet mestattiin yksitellen, kolmen viikon väliajoilla, ja heidän ruumiinsa ripustettiin yleisön nähtävälle San Franciscon työväenkaupunginosaan.

Eversti Ingram ja eversti Van Gilbert kuuluvat niihin lukijalle tuttuihin henkilöihin, joita minä tapasin vielä myöhemminkin. Eversti Ingram kohosi sangen korkeaan asemaan oligarkiassa ja nimitettiin m. m. Yhdysvaltain lähettilääksi Saksaan. Molempien maiden työväki inhosi häntä kaikesta sydämestään. Tapasin hänet Berlinissä, missä silloin oleskelin Rautakoron luotettuna kansainvälisenä vakoojana. Hän otti minut vastaan sekä avusti minua kaikin tavoin. Sivumennen sopinee huomauttaa, että kaksoisosaan näyttelemällä tein tärkeitä palveluksia vallankumoukselle.

Eversti Van Gilbert tuli tunnetuksi »murisevana» Van Gilbertinä. Ja huomattavinta osaansa hän näytteli ollessaan yhtenä niistä miehistä, jotka laativat uuden lakikokoelman Chicagon kommuunin jälkeen. Mutta jo sitä ennen, tutkintotuomarina ollessaan, hän oli ansainnut kuoleman konnuudellaan. Minä olin yhtenä niistä, jotka tutkimme hänen asiansa ja tuomitsimme hänet kuolemaan. Anna Roylston pani tuomion toimeen.

Vielä eräs henkilö sukeltaa esille menneiltä ajoilta — Jacksonin lakimies. Kaikista vähimmän olisin odottanut näkeväni jälleen tätä miestä, Joseph Hurdia. Se oli kummallinen tapaaminen. Myöhään illalla, kaksi vuotta Chicagon kommuunin jälkeen, Ernest ja minä saavuimme yhdessä Benton Harborin piilopaikkaan, joka sijaitti Michiganissa, järven toisella puolella Chicagosta katsoen. Me saavuimme juuri kun erästä urkkijaa kuulusteltiin. Kuolemanrangaistus oli jo langetettu ja häntä talutettiin syrjään. Sellainen oli näyttämö meidän saapuessamme. Samassa tuokiossa miespoloinen riuhtaisihe irti vartijainsa käsistä ja heittäytyi minun jalkoihini, syleillen minun polviani ja rukoillen armaa. Kun hän käänsi tuskanväänneiset kasvonsa minuun, tunsin Joseph Hurdin. Mitä lienenkin iässäni nähnyt, ei minua koskaan ole mikään sen enemmän herpaissut kuin tuon mielettömän olennon armonpyynnöt. Hän oli mieletönä tuskasta. Se oli sääliä. Hän hellitti minusta vasta sitten, kun kymmenkunta toveria tarttui häneen. Ja kun hänet vihdoon raastettiin kirkuen pois, vaivuin pyörtyneenä lattialle. Paljon helpompaa on nähdä urhean miehen kuolevan kuin pelkurin rukoilevan armaa.[1]

[1] Benton Harborin piilopaikka oli maanalainen luola, jonka sisäänkäytävä oli ovelasti salattu kaivoon. Se on säilynyt meidän päiviimme saakka, ja utelias lukija saattaa kulkea sen sokkeloiden kautta kokoussaliin, missä Avis Everhardin kuvaama kohtaaminen päättyi tapahtui. Etäämpänä ovat kopit, missä vankeja säilytettiin, sekä kuolinkammio, missä toimitettiin mestaukset. Niitten takana on hautausmaa — pitkiä mutkikkaita holveja, jotka on hakattu kiinteään kallioon.

KAHDESKYMMENES LUKU.

Kadonnut oligarkki.

Mutta muistelllessani entisyyttä olen joutunut kertomuksessani varsinaisten tapahtumain edelle. Yhteinen vankilastakarkaaminen ei tapahtunut ennenkuin hyvässä matkassa vuotta 1915. Niin monimutkainen ja pulmallinen tehtävä kuin se olikin, suoriuduttiin siinä erinomaisesti, ja se oli omansa innostuttamaan meitä pyrinnoissämme. Aina Kubasta Kaliforniaan asti kymmenistä vankiloista, sotilasvankiloista ja linnoituksista, me vapautimme yhtenä yönä viisikymmentäyksi niistä viidestäkymmenestäkahdesta kongressimiehestä, jotka oli vangittu, sekä niiden lisäksi yli kolmesataa muuta johtajaa. Ei yksikään yritys epäonnistunut. Eivätkä he ainoastaan päässeet pakoon, vaan sen lisäksi kukin heistä saatettiin edeltäkäs in varattuun piilopaikkaan. Ainoa toveri, jota emme voineet pelastaa, oli kongressimies Arthur Simpson, sillä hän oli jo kuollut Cabanasissa koviin tuskiin.

Kahdeksantoista seuraavaa kuukautta oli ehkä onnellisin aika minun elämässäni Ernestin kera. Koko sinä aikana me emme koskaan eronneet. Myöhemmin, siirryttyämme maailmaan jälleen, jouduimme olemaan paljonkin erossa toisistamme. En odota huomenna liekkiinleimahtavaa kumousta suuremmalla kärsimättömyydellä kuin sinä yönä odotin Ernestin tuloa. Siitä oli kulunut niin pitkä aika, kun hänet näin, ja ajatellessani, että meidän suunnitelmamme mahdollisesti oli jossakin suhteessa epäonnistunut ja että hän ei olisikaan päässyt karkuun saarivankilastaan, minua kauhistutti. Tunnit tuntuivat pitkiltä kuin aikakaudet. Minä olin aivan yksin. Biedenbach ja kolme muuta nuorukaista, jotka sillä kertaa oleskelivat meidän piilopaikassamme, olivat lähteneet vuoren toiselle puolelle vankasti aseistettuina ja valmiina ryhtymään vaikka mihin. Ja minä luulen, että piilopaikat kaikkialla maassa olivat melkoisen tyhjiä sinä yönä.

Juuri kun taivaanrannalla näkyi päivän ensimmäinen sarastus, kuulin sovitun merkkiäänänen ylhäältä ja vastasin siihen. Pimeässä melkein syleilin Biedenbachia, joka tuli edellä, mutta jo samassa tuokiossa lepäsin Ernestin sylissä. Ja silloin minä niinikään huomasin, miten vaikea minun oli esiintyä entisenä itsenäni, Avis Everhardina, liikkeiltäni, hymyilyltäni, sanamuodoiltani ja ääneltäni. Ainoastaan kovasti ponnistellen minun onnistui pidättää omanäköisyyteni; niin valtavaksi oli paisunut minun uusi persoonallisuuteni.

Päästyämme pieneen majaan näin Ernestin kasvot tulen valossa. Vankilalle ominaista kalvakuutta lukuunottamatta hänessä ei ollut tapahtunut mitään muutosta — ei ainakaan suurta. Hän oli aina sama aviopuoliso ja sankari. Ja silti hänen kasvoissaan oli nähtävänä kärsimyksen ilme. Hän lienee ollut jonkun verran entistään totisempi, mutta väikkyvä hymy oli yhä vielä hänen silmissään. Hän oli kaksikymmentä naulaa keveämpi, mutta verrattoman terve. Hän oli ahkerasti harrastanut ruumiinharjoituksia koko vankilassaolonsa ajan, ja hänen lihaksensa olivat raudankovat. Totta puhuen hän oli paremmassa kunnossa nyt kuin hän oli ollut vankilaan mennessään. Tunteja kului, ennenkuin hänen päänsä vaipui päänalukselle; minä tuuditin hänet uneen. Mutta minun silmäni ei tullut uni. Minä olin liian onnellinen, enkä minä ollut väsyksissä ankarista ponnistuksista ja matkan vaivoista niinkuin hän.

Ernestin nukkuessa vaihdoin pukua, järjestin tukkani uuteen asuun ja palasin uuteen muuttuneeseen itseeni. Ja sitten kun Biedenbach ja toiset toverit heräsivät, suunnittelin yhdessä heidän kanssaan pienen salaliiton. Kaikki oli valmiina, ja me olimme kokoontuneet siihen luolahuoneeseen, jota käytettiin keittiönä ja ruokailuhuoneena, kun Ernest astui sisälle. Samassa Biedenbach puhutteli minua Maryksi, ja minä vastasin hänelle. Sitten loin katseeni Ernestiin silmäillen häntä sellaisella uteliaisuudella kuin nuori toveri katselee Ernestin laista kumouksen sankaria. Samassa minut jo esitettiin hänelle Mary Holmesina.

Kepposen täydentämiseksi oli pöytään varattu ylimääräinen sija, ja kun me istuuduimme, jäi yksi tuoli tyhjäksi. Minun teki mieleni huudahtaa ilosta nähdessäni Ernestin enenevän rauhattomuuden ja kärsimättömyyden. Vihdoin häneltä loppui maltti.

»Missä on vaimoni?» hän kysäisi yksikantaan.

»Hän nukkuu vielä», vastasin.

Se oli jännittävä hetki. Mutta minun ääneni oli vallan outo, eikä hän voinut huomata sen sävyssä mitään tuttua. Ruokailu jatkui. Minä puhelin paljon ja innostuneesti, kuten saattaa puhua sankaruuden palvoja, ja hänhän oli minun sankarini. Minä kohosin innostuksen ja hartauden huipulle, ja ennenkuin hän huomasi, olin kietonut käsivarteni hänen kaulaansa ja suutelin häntä huulille. Hän piti minua käsivarren matkan päässä itsestään ja katseli kummastellen ja hämmästyneenä. Miehet tervehtivät häntä äänekkäällä naurulla ja riensivät antamaan hänelle asianmukaista selitystä. Alussa hän epäili.

Hän tarkasteli minua tiukasti ja oli jo puolittain varma, kun taasen pudisti päätään eikä ottanut uskoakseen. Eikä hän tunnustanut minua omaksi uskolliseksi vaimokseen, ennenkuin olin muuttanut entiseksi Avis Everhardiksi ja kuiskannut hänen korvaansa salaisuuksia, joita eivät tunteneet muut paitsi hän ja Avis Everhard.

Myöhemmin päivällä hän otti minut syliinsä, mutta oli hämillään ja väitti, että tässä oli kysymys monivaimoisuudesta.

»Sinä olet minun Avisini», hän sanoi, »ja samalla sinä olet joku toinenkin. Sinussa on kaksi naista, ja sentähden sinä olet minun haaremini. Mutta vähäpää siitä; me olemme pelastetut. Sillä jos meille käy Yhdysvalloissa olo liian kuumaksi, niin mitäpä me siitä huolimme, sillä voinhan minä saada Turkissa kansalaisoikeudet.»[1]

[1] Siihen aikaan vielä Turkissa oli vallalla monivaimoisuus.

Elämä piilopirtissä muodostui minulle sangen onnelliseksi. Tosin me kyllä työskentelimme kovasti ja teimme pitkiä päivätöitä, mutta me työskentelimme yhdessä. Kahdeksantoista kuukautta me elimme yhdessä, emmekä olleet yksinämme, sillä myötäänsä tuli ja meni tovereita, jotka toivat terveisiä ja asiallisia tietoja taistelurintamassa olevilta tovereilta ja kumouksellisten johtajilta. Eikä puuttunut hilpeää iloisuuttakaan eikä taideiltoa. Me emme olleet pelkkiä synkkiä salaliittolaisia. Me työskentelimme ankarasti ja kärsimme paljon, täytimme riveihin ilmaantuvat aukot, mutta työn ja huvin, elämän ja kuoleman alituisesti kohdatessa toisiaan meidän näyttämöllämme meille jäi vielä aikaa nauraa ja lempiä. Meidän riveissämme oli taiteilijoita, tiedemiehiä, oppineita, musiikkimiehiä ja runoilijoita; tässä maakolossa oli henkinen viljelys korkeammalla kuin oligarkkien palatseissa ja ihmekaupungeissa. Ja monet meidän tovereistamme työskentelivät noiden samojen palatsien ja ihmekaupunkien koristamiseksi.[1]

[1] Tämä ei suinkaan ole tyhjää kerskumista, sillä taiteellisen ja älyllisen maailman parhaat ainekset olivat kumouksellisia. Lukuunottamatta muutamia musiikkitaiteilijoita ja laulajia sekä oligarkkeja, sen aikakauden kaikki luovat nerot, joiden nimet ovat säilyneet meidän aikoihimme, olivat kumouksellisia.

Emmekä me liioin eläneet piilopaikkaamme suljettuina. Usein ratsastelimme vuoristossa harjoituksen vuoksi, ja me ratsastimme Wicksonin hevosilla. Jospa hän vain olisi tietänyt, miten monta kumouksellista hänen hevosensa olivat kyydinneet! Me niinkään teimme huvimatkoja yksinäisille paikoille, viipyen sellaisilla matkoilla koko päivän, aamusta ennen auringon nousua iltapimeään. Me käytimme Wicksonin kermaa ja voita, eikä Ernest pitänyt aivan vääränä ampua joskus Wicksonin pyitä ja jäniksiä, vieläpä hänen vuorikauriitaankin.

Totta puhuen se oli turvallinen pakopaikka. Olen sanonut, että meidän rauhaamme häirittiin yhden ainoan kerran. Ja tämä merkillinen tapaus johtaa mieleeni nuoren Wicksonin salaperäisen katoamisen ja sen salaisuuden selityksen. Nyt kun hän on kuollut, saatan vapaasti puhua. Ison onkalon pohjalla oli pienoinen komero, mihin aurinko paistoi useita tunteja päivässä ja joka oli suojattu ylhäältäpäin. Sinne me olimme raahanneet useita kuormia soraa joen uomasta, niin että se oli kuiva ja lämmin ja siellä oli mukava loikoa päivänpaisteessa. Niinpä minä loikoilin siellä eräänä päivänä jälkeen puolisen lueskellen puolittain nukuksissa Mendenhallin kirjaa.[1] Ja niin mukavalta tuntui minusta olo, etteivät edes hänen säkenöivät runoelmansa voineet pitää minua valveilla.

[1] Sen aikakauden kirjallisuudessa yhtenä viitataan Rudolph Mendenhallin runoelmiin. Hänen kirjoituksistaan ei ole säilynyt meille muuta kuin eräitä otteita. Hänet mestasivat Rautakoron pyövelit v. 1928 (v. a.).

Minä heräsin siihen, että multaharkko putosi jalkoihini. Sitten kuului ylhäältä sellainen ääni, kuin olisi yritetty siepata kiinni jostakin, ja samassa tuokiossa tulla tupsahti vierivää seinää pitkin nuorukainen, vierähtäen aivan jalkoihini. Se oli Philip Wickson, vaikka en häntä vielä silloin tuntenut. Hän katsahti minuun tyynesti, ilmaisten hämmästyksensä pitkällä vihellyksellä.

»Kas», sanoi hän, ja seuraavassa tuokiossa hän jo hattu kädessä vakuutteli: »Pyydän anteeksi. En ollenkaan odottanut tapaavani täällä ketään.»

Minä en ollut yhtä tyyni. Minä olin vielä aloittelija taidossa, mitä tarvitaan tällaisissa tilaisuuksissa, jos mieli pysyä tyynenä. Myöhemmin kansainvälisenä vakoojana toimiessani olisin sellaisessa tapauksessa esiintynyt vähemmän kömpelösti, se on varma. Miten ollakaan, minä kavahdin seisaalleni ja päästin hätähuudon.

»Miksi sen teitte?» hän kysyi katsellen minua tutkivasti.

Hänellä silminnähtävästi ei ollut aavistustakaan meidän täälläolostamme. Minä huomasin sen ilokseni.

»Missä tarkoituksessa luulette minun näin menetelleen?» minä kysyin puolestani. Tosiaankin olin kömpelö siihen aikaan.

»En tiedä», hän vastasi, pudistaen päätään. »Jollei teillä mahdollisesti ole ystäviä täällä lähistöllä. Kaikessa tapauksessa teidän on annettava selitys. Asia näyttää minusta pahalta. Te olette kielletyllä alueella. Tämä on minun isäni maata ja —»

Mutta samassa Biedenbach, vanhaan kohteliaaseen tapaansa, sanoi hänen takanaan kuuluvalla, mutta matalalla äänellä: »Kädet ylös, nuori herra.»

Nuori Wickson kohotti ensin kätensä ja sitten kääntyi Biedenbachin puoleen, joka piti häntä kohti ojennettuna automaattista kivääriä. Wickson ei hämmästynt.

»Ahaa», hän sanoi, »kumouksellisten pesä ja oikein haukanpesä näyttää olevankin. No niin, mutta kauan ette tule täällä asustamaan, sanon minä.»

»Ehkäpä tulette viipymään täällä niin kauan, että ennätätte tarkistaa tuon lausuntonne», sanoi Biedenbach tynnosti. »Ja siihen mennessä minun täytyy pyytää teitä astumaan sisälle.»

»Sisällekö?» Nuori mies näytti todellakin hämmästyneeltä. »Onko teillä täällä oikein holvikäytävät? Olen kuullut sellaisista puhuttavan.»

»Tulkaa katsomaan», vastasi Biedenbach somalla murteellaan.

»Mutta se on vastoin lakia», väitti vieras.

»Niin kylläkin teidän lakinne mukaan», lausui terroristi merkitsevällä äänenpainolla. »Mutta meidän lakimme mukaan, uskokaa pois, se on täysin laillista. Teidän on totuttava siihen tosiasiaan, että te olette toisessa maailmassa ettekä enää siinä sorron ja raakuuden maailmassa, missä tähän saakka olette elänyt.»

»Se on kysymys, joka kaipaa todistuskappaleita», mutisi Wickson.

»Jääkää siis meidän luoksemme, jotta saamme siitä keskustella.»

Nuori mies naurahti ja seurasi vangitsijaansa tupaan. Hänet johdettiin sisimpään luolahuoneeseen, missä eräs nuoremmista tovereista jäi häntä vartioimaan sill'aikaa kuin keittiössä neuvoteltiin vastaisista toimenpiteistä.

Biedenbach kyöneleet silmissä vaati, että Wicksonin on kuoltava, ja näytti ikäänkuin päässeen pahasta painajaisesta, kun me hylkäsimme hänen kamalan ehdotuksensa. Toiselta puolen me emme voineet ajatellakaan laskea nuorukaista vapaalle jalalle.

»Minäpä tiedän, miten meidän on meneteltävä», sanoi Ernest. »Me pidämme hänet luonamme ja annamme hänelle kasvatuksen.»

»Minäpä etukäteen tarjoudun hänen lakitieteenopettajakseen», huudahti Biedenbach.

Ja niin tehtiin päätös kaikkien nauraessa. Me päätimme pitää Philip Wicksonin vankina ja antaa hänelle opetusta meidän siveysopissamme ja yhteiskuntatieteessämme. Mutta sitä ennen oli ryhdyttävä erinäisiin toimenpiteisiin. Nuoren oligarkin jäljet oli tarkoin peitettävä. Hänen onkalon laidalle jättämänsä jäljet näkyivät selvästi siinä kohtaa, mistä hän oli lähtenyt laskeutumaan alas syvänteeseen. Tämä tehtävä tuli Biedenbachin osalle, joka aukon suulle ripustetun köyden varassa laskeutuen alaspäin tasoitti jäljet niin hyvin, että niistä ei jäänyt merkkiäkään näkymään. Hämärän tultua saapui John Carlson, joka vaati Wicksonin kenkiä.

Nuorukainen ei halunnut luopua kengistään, vieläpä yritti panna tappeluksi, kunnes sai tuntea Ernestin sepänkäsien voimaa. Carlson kertoi myöhemmin, että ne olivat aikalailla puristaneet hänen jalkojaan ja hieroneet varpaat verille, mutta hyvin hän oli onnistunut tehtävässään. Onkalon suulta, mistä lähtien nuorukaisen jäljet oli hävitetty, hän lähti liikkeelle, jalassaan Wicksonin kengät, kulki vasempaan. Hän kulki mailimääriä kukkuloitten ympäri, tiheikköjen läpi, joenuomia pitkin, vihdoin peittäen jälkensä erään puron juoksevaan veteen. Siinä hän riisui kengät jalastaan, kulki jonkun matkaa puronuomaa pitkin paljasjaloin, kunnes vihdoin pani omat kengät jalkaansa. Viikkoa myöhemmin Wickson sai takaisin kenkensä.

Sinä iltana koirat oli laskettu irti, eikä piilopirtissä nukkuminen saattanut tulla kysymyksenäkään. Seuraavana päivänä haukkuva koiralauma moneen kertaan syöksyi joenuomaa pitkin, kääntyi Carlsonin kävelemää jälkeä pitkin vasemmalle ja katosi kaukaisiin joenlaaksoihin ylempänä vuoristossa. Ja kaiken

aikaa meidän miehemme odottivat piilopirtissä aseet kädessä — automaattiset revolverit ja kiväärit, puhumattakaan puolestakymmenestä pommista, jotka Biedenbach oli valmistanut. Kylläpä olisivat hakijat ällistyneet, jos heidän päähänsä olisi pistänyt tulla meidän piilopaikkaamme.

Olen tässä kuvannut tosiasioiden mukaan Philip Wicksonin, entisen oligarkin ja myöhemmin kumousoverin, katoamisen. Me näet vihdoin käännytimme hänet. Hänen mielensä oli puhdas ja taipuisa, ja luonnostaan hän oli sangen rehellinen ja oikeamielinen. Muutamia kuukausia myöhemmin me kuljetimme hänet eräällä isänsä hevosella Sonoma-vuoren yli Petaluma-joelle, missä hän nousi pieneen kalastajavenheeseen. Ja meikäläisten kesken tunnettuja salaisia teitä pitkin saatoimme hänet Carmelin piilopaikkaan.

Siellä hän oleskeli kahdeksan kuukautta, jonka ajan kuluttua hän, kahdesta eri syystä, ei enää halunnutkaan meistä erota. Ensiksikin hän oli rakastunut Anna Roylstoniin, ja toiseksi hänestä oli tullut kumouksellinen. Ja vasta sitten kun hän oli tullut vakuutetuksi rakkautensa toivottomuudesta, hän suostui meidän kehoituksestamme palaamaan isänsä luo. Ja vaikka hän näennäisesti pysyikin oligarkkina koko ikänsä, oli hän todellisuudessa meidän parhaita asiamiehiämme. Usein on Rautakorko hämmästyksestä mykistynyt, kun sen suunnitelmat, jonkin salaperäisen voiman vaikutuksesta, epäonnistuivat. Jospa se vain tietäisi, miten monet sen omista jäsenistä ovat meidän liittolaisiamme ja asiamiehiämme. Nuori Wickson pysyi koko ikänsä meidän asiallemme uskollisena. Ja totta puhuen hänen uskollisuutensa tuotti hänelle kuoleman. Ollessaan vuoden 1927 suuren rajuilman aikana läsnä johtajaimme kokouksessa hän sai keuhkokuumeen, joka teki hänestä lopun.[1]

[1] Tämän nuorukaisen kohtalo ei ollut mikään tavaton. Monet rahaylimystön nuorukaiset oikeudentuntonsa pakottamina tai vallankumousovasta suurenmoisuuden valtaamina pyhittivät elämänsä sille. Samalla tavoin venäläisen ylimystön pojat usein aikaisemmin näyttelivät huomattua osaa isänmaansa vallankumouksissa.

YHDESKOLMATTAA LUKU.

Kiljuva kadotuksen peto.

Sen pitkän ajan kuluessa, minkä me vietimme piilopaikassamme, olimme läheisessä yhteydessä ulkomaailman tapahtumain kanssa, ja oligarkian varustuksista me saimme tarkat tiedot sitä mukaa kuin niitä tehtiin. Tästä murrosajan sekamelskasta alkoivat uudet laitokset kehittyä määrättyihin muotoihin ja täydellistyä. Oligarkkien on onnistunut rakentaa hallituskoneisto, yhtä laaja kuin kierokin, joka vastasi tarkoitustaan — ja tämä kaikki meidän ponnistuksistamme huolimatta.

Se tuli yllätyksenä monelle kumoukselliselle. He eivät olleet pitäneet sitä mahdollisena. Mutta siitä huolimatta työ maassa sujui niinkuin ennenkin. Miehet raatoivat pelloilla ja kaivoksissa — he olivat pakosta orjia. Mitä tulee tärkeimpiin teollisuusaloihin, oli kaikkialla huomattavissa kukoistusta. Mahtavien työväenkastien jäsenet olivat tyytyväisiä ja työskentelivät mielihyvällä. Ensikerran eläessään he nauttivat teollista rauhaa. Heitä ei ollut enää huolestuttamassa pakollinen joutilaisuus, lakot, työnsulut tai yhdistysmerkit. He elelivät mukavissa asunnoissa omissa ihanissa kaupungeissaan — ihanissa verrattuina niihin köyhälistönkaupunginisiin, joissa he olivat ennen asuneet. Heillä oli parempaa ruokaa syötävänä, lyhyemmät työpäivät, enemmän juhlapäiviä sekä enemmän huveja ja nautintoja. Ja vähempiosaisista veljistään ja sisaristaan, onnettomista raatajista, poloisesta kadotuksen kansasta, he eivät välittäneet mitään. Itsekkyuden aikakausi oli alkamassa. Mutta näin ei asianlaita sentään ollut kokonaisuudessaan. Työväenkasteissa oli paljon meidän miehiämme, jotka näkivät vatsan tarpeita kauemmaksi, näkivät vapauden ja veljeyden ihanan kuvan.

Toinen laitos, joka oli ennättänyt jo muodostua ja teki mainiosti tehtävänsä, oli palkkasoturit. Tämä sotaväki oli muodostunut entisestä vakinaisesta armeijasta, käsittäen jo tätä nykyä miljoonan sotilasta, lukuunottamatta siirtomaajoukkoja. Palkkasoturit muodostivat erikoisen rodun. He asuivat omissa kaupungeissaan, joissa heillä oli täydellinen itsehallinto ja moninaisia etuoikeuksia. He kuluttivat suuren osan tuosta kiusallisesta ylituotannosta. He vähitellen eristyivät kokonaan muusta kansasta, vieläpä heille alkoi muodostua oma luokkamoraali ja -tietoisuus. Ja yhtäkaikki meillä on tuhansia liittolaisia heidän keskuudessaan.[1]

[1] Palkkasoturit näyttelivät sangen huomattavaa osaa Rautakoron viimeisinä aikoina. He muodostivat voiman tasapainon työväenkastien ja oligarkkien välisissä taisteluissa, asettuen milloin millekin puolelle, riippuen salaliitoista ja vehkeistä.

Itse oligarkit olivat joutuneet merkilliseen ja odottamattomaan kehitysvaiheeseen. He ottivat käytäntöön luokkakurin. Jokaiselle jäsenelle annettiin määrätty osa suoritettavaksi yhteisestä työstä, ja se oli pakosta suoritettava. Joutilaista rikkaista nuorukaisista tuli siten loppu. Heidän voimiaan käytettiin oligarkian vahvistamiseksi. He palvelivat sotajoukkojen johtajina sekä teollisuuden yli- ja alipäällikköinä. He kunnostautuivat teollisuutta palvelevien tieteitten aloilla, ja useista tuli mainioita insinöörejä. Heille tarjosivat lukemattomia paikkoja monimutkainen hallituskoneisto ja siirtomaat sekä maan lukuisat salapoliisitoimistot. Heidät niin sanoakseni otti oppipojikseen koulu, taide, kirkko, tiede ja kirjallisuus; ja kaikilla näillä aloilla he suorittivat sen tärkeän työn, jonka tarkoituksena oli yleisen ajatussuunnan kääntäminen oligarkialle suosiolliseksi.

Heille opetettiin, ja myöhemmin he opettivat toisille, että se, mitä he tekivät, oli oikeata. Heissä alettiin kehittää ylimysmielistä katsomusta aikaisimmasta lapsuudesta lähtien, ja se juurtui vihdoin koko heidän olemukseensa. He tunsivat olevansa villien eläinten kesyttäjiä, petojen hallitsijoita. Heidän jalkainsa alta kuului lakkaamatta kapinan jylinää. Väkivaltainen kuolema liikkui alituisesti heidän keskuudessaan; pommeja, puukkoja ja kuulia pidettiin sen kiljuvan petoeläimen torahampaina, joka täytyi lannistaa, jos mieli pelastaa ihmiskunta perikadosta. He olivat ihmiskunnan vapahtajia, ja he pitivät itseään sankarillisina ja uhrautuvaishin korkeimman hyvän harrastajina.

He luokkana uskoivat, että heitä yksin oli sivistyksen kiittäminen olemassaolostaan. He olivat vakuutettuja siitä, että jos he milloin heikontuisivat, niin nielaisisi tuo suuri peto heidät sekä kaiken kauneuden, iloisuuden ja hyvän avara-an, limaiseen kitaansa. Ilman heitä kaikesta järjestyksestä tulisi loppu, ja ihmiskunta vaipuisi uudestaan siihen alkuperäiseen tilaan, mistä se oli niin tuskallisen kehityksen kautta noussut. Lapsille teroitettiin mieleen tätä yleisen sekasorron mahdollisuutta siitä lähtien kuin he suinkin alkoivat asioita ymmärtää, ja samanlaista kasvatustapaa käytettiin useissa sukupolvissa peräkkäin. Anarkia oli se peto, jota vastaan oli taisteltava, ja se taistelu oli ylimysten korkein velvollisuus. Sanalla sanottuna, he yksinäänsä, väsymättömillä ponnistuksillaan ja uhrauksillaan, olivat heikon ihmiskunnan turvana tuota petoa vastaan; ja he uskoivat sen, vahvasti uskoivatkin.

Minun on mahdotonta panna liian suurta painoa tälle oligarkkien luokan oikeudentunnolle. Siihen juuri on perustunut Rautakoron voima, vaikka monet meikäläiset liian vitkallisesti sen käsittivät. Useimmat heistä ovat otaksuneet sen voiman riippuvan palkkio- ja rangaistusjärjestelmästä. Se on erehdys. Taivas ja helvetti saattavat olla hartauden päätekijöitä sokean intoilijan uskonnossa; mutta suurin osa uskovaisista käsittää taivaalla ja helvetillä oikeata ja väärää. Oikeuden rakkaus, oikeuden halu, lyhyesti sanottuna oikeuteen perustuva elämäntapa on kaikkien uskontojen tärkein tekijä. Ja samoin oli laita oligarkian. Vankilat, karkoitukset ja arvonalennukset, kunnianosoitukset ja palatsit ja ihme kaupungit ovat kaikki satunnaisia ilmiöitä, jotka eivät välttämättömästi johdu itse pääasiasta. Oligarkkeja kannustava voima piilee siinä uskossa, että he tekevät oikein. Asia on niin ymmärrettävä, että Rautakoron voima tänä päivänä perustuu siihen, että sillä on luja käsitys oman asiansa oikeudesta. [1]

[1] Kapitalismin siveellisestä löyhyydestä ja hataruudesta oligarkit sukelsivat esille uusine siveysoppeineen, jotka olivat yhtenäisiä ja harkittuja, teräviä ja järkkymättömiä kuin teräs, siinä määrin nurinkurisia ja epätieteellisiä sekä samalla kertaa niin valtaavia, että sellaisia ei ole millään sortajaluokalla koskaan ollut. Oligarkit uskoivat siveysoppiinsa siitä huolimatta, että maapallon historian tutkimus ja kehitys julisti sen valheeksi. Ja tällä uskollaan he saattoivat kolmen vuosisadan ajaksi pysäyttää inhimillisen kehityskulun väkevän virran.

Ja toiselta puolen kumouksen voimalla on niinkään ollut työssijansa oikeudellisuudessa näiden kamaloiden kahdenkymmenen vuoden aikana. Millään muulla tavalla ei voida selittää meidän uhrauksiamme ja marttyyryjamme. Ei minkään muun tähden Rudolf Mendenhall uhrannut henkeänsä aatteelle ja laulanut hurjaa joutsenlauluaan elämänsä viimeisenä iltana. Ei minkään muun tähden kuollut Hurtbert kidutuslavalla, kieltäytyen viimeiseen asti ilmiantamasta tovereitaan. Ei minkään muun tähden Anna Royston ole kieltäytynyt siunatusta äitiydestä. Ei minkään muun tähden John Carlson ole ollut niin uskollisesti ja ilman mitään palkkiota Glen Ellenin piilopirtin hoitajana. Olkoonpa nuori tai vanha, mies tai nainen, ylhäinen tai alhainen, nero tai pölkkyä, kumoustovereiden keskuudessa kaikkia kannustaa valtava oikeuden harrastus.

Mutta olen poikennut kertomuksestani. Ernest ja minä ymmärsimme hyvin jo ennen piilopirtiltä lähtöämme, miten Rautakoron mahti tulisi kehittymään. Työväenkastit, palkkasoturit sekä kaikenlaiset salaiset asiamiehet ja poliisit olivat oligarkian uskollisia palvelijoita. Ja ylimalkaan katsottuna he voivat nyt paremmin kuin ennen, lukuunottamatta sitä, että he olivat menettäneet entisen vapautensa. Toisella puolen rahvaan suuri, avuton joukko, kuihtunut kansa, aseeton joukko, kadotuksen kansa vaipui elämelliseen tylsyyteen, tyytyen kurjuuteensa. Aina, milloin joku voimakas proletaari nousi rahvaan keskuudesta, pitivät oligarkit huolta siitä, että hänet kohotettiin parempiin olosuhteisiin, tavallisesti siten, että hänestä tehtiin työväenkastien jäsen tai hänet otettiin palkkasoturien jäsenyyteen. Siten tyytymättömyys tukahdutettiin jo melkein ennenkuin se ennätti näyttäytyäkään, ja

proletariaatti menetti luonnolliset johtajansa.

Kadotuksen kansan tila oli surkuteltava. Kansakoululaitos, ainakin mitä heihin tulee, oli lakannut olemasta. He asuivat eläinten lailla äärettömän siivottomissa työväenkaupunginosissa, mädästen kurjuudessa ja alennustilassaan. Kaikki heidän entiset oikeutensa oli viety heiltä. He olivat työorjia. Heillä ei ollut valitsemisen oikeutta työhön nähden. Samoin oli heiltä riistetty oikeus siirtyä paikasta toiseen tai kantaa aseita tahi pitää niitä hallussaan. He eivät olleet maaorjia kuten farmarit. He olivat koneorjia ja työorjia. Kun heitä milloin tarvittiin tavallista kipeämmin ja suurempi määrä, kuten valtateiden, ilmaratojen, kanavien, tunnelien, maanalaisten rautateiden ja linnoitusten rakentamiseen, kutsuttiin työväenkaupungeista pakkomääräyksellä kymmeniä tuhansia kysymyksessäoleville työpaikoille. Suuret armeijat sellaista väkeä rakentavat par'aikaa Ardisin kaupunkia, asuen kurjissa kasarmeissa, joissa säädyllisyyden tilalla vallitsee tylsä raakuus. Totta on, että juuri noissa työväenkaupungeissa asustaa se kiljuva peto, jota oligarkit niin kauheasti pelkäävät — mutta hirviö on heidän itsensä luoma.

Ja juuri äskettäin on annettu julistus suurien työläisjoukkojen kokoamisesta Asgard-nimisen uuden ihmekaupungin rakentamista varten, kaupungin, joka tulee täydellisesti voittamaan Ardisin, kun se valmistuu.[1] Me vallankumouksen lapset tulemme jatkamaan tuota suurenmoista työtä eivätkä kurjat orjat. Sen kohoavia muureja ja torneja ja pylväitä tervehditään lauluin, ja sen kauneuteen ja suurenmoisuuteen kutoutuu ei huokauksia ja valituksia, vaan musiikin säveliä ja iloista naurun helinää.

[1] Ardis valmistui v. 1924 (v. a.), jotavastoin Asgard tuli lopullisesti valmiiksi vasta 1984. Sitä rakennettiin viisikymmentäkaksi vuotta, rakentavan orjalauman luvun noustessa puoleen miljoonaan. Sanotaanpa sen ajoittain kohonneen toiselle miljoonalle, lukuunottamatta satoja tuhansia työväenkasteihin kuuluvia työläisiä ja taiteilijoita.

Ernest paloi halusta päästä takaisin maailmalle työhön, sillä meidän onneton ensimmäinen kapinamme, joka päättyi Chicagon kommuuniin, oli juuri silloin tekeillä. Hän kärsi tyynenä tuskat, joita Illinoisista vartavasten kutsutun Hadlyn leikkausveitsi tuotti hänelle hänen kasvonpiirteitään muutettaessa.[1] Ernest hautoi mielessään suuria suunnitelmia oppineen köyhälistön järjestämiseksi ja toimenpiteiksi, joilla kansanopetuksesta voitaisiin säilyttää edes jonkinlaisia jätteitä köyhälistön keskuudessa — kaikki tämä tietenkin sen tapauksen varalta, että ensimmäinen kapina epäonnistuisi.

[1] Kumouksellisten joukossa oli monta kirurgia, jotka saavuttivat hämmästyttävän taitavuuden ihon leikkaamisessa. Kuten Avis Everhard kertoo, he saattoivat kokonaan muuttaa ihmisen kasvonpiirteet. Arpien ja epämuodostumien poistaminen oli heille leikintekoa. Ja heidän työnsä oli niin moitteetonta, että salaisuuden jäljille olisi ollut mahdoton päästä, vaikka sitä olisi suurennuslasilla tutkinut. Silmät, huulet, korvat, silmäkulmat osattiin perinpohjin muuttaa. Taitavat leikkaukset kieleen, kurkkuun, kitalakeen y. m. äänielimiin muuttivat ihmisen äänen ja puheensä äänen ja puheensä tuntumattomaksi. Toivottomat ajat tekevät uskomattomimmankin todeksi, ja niinpä vallankumouksen kirurgit kehittyivät taidossaan ilmiömäisiksi. M. m. he tunsivat menettelytavan, jota käyttämällä saattoi pidentää täysikasvuisen ihmisen mittaa 4—5 tuumaa sekä lyhentää sitä tuumalla tai parilla. Heidän menettelytapansa kuuluu hävinneisiin taitoihin.

Piilopirtiltä me lähdimme vasta tammikuussa 1917. Kaikki oli etukäteen järjestetty. Me ryhdyimme heti toimeen Rautakoron provokaattoreina. Minä esiinnyin Ernestin sisarena. Eräät oligarkit, jotka olivat hyvin korkeissa ja vaikutusvaltaisissa asemissa ja samalla aatetovereita, olivat hankkineet meille paperit. Meillä oli tarpeelliset paperit kunnossa, ja meidän entisyytemme oli asianmukaisella tavalla selitetty. Kun saimme apua sisältäpäin, ei tämä kaikki suinkaan ollut mitään erittäin vaikeata, sillä tuossa usvaisessa salapoliisimaailmassa ihmisten tuntomerkeistä ei koskaan voinut olla ehdotonta varmuutta. Henkien lailla urkkijat tulivat ja menivät, noudattaen määräyksiä, täyttäen velvollisuuksiaan, seuraten jälkiä, tehden usein toimistaan selkoa sellaisille viranomaisille, joita eivät koskaan saaneet nähdä, tai toimien yhdessä urkkijain kanssa, joita eivät olleet koskaan ennen nähneet eivätkä tulisi näkemään sen koommin.

KAHDESKOLMATTAA LUKU.

Chicagon kommuuni.

Provokaattoreina me emme ainoastaan joutuneet paljon matkustelemaan, vaan sen lisäksi meidän toimemme saattoi meidät usein kosketuksiin työläisten sekä tovereitten, kumouksellisten kanssa. Siten

me olimme kahdessa leirissä yht'aikaa, näennäisesti palvelen Rautakorkoa, mutta salaa tehden kaiken voitavamme aatteen hyväksi. Meitä oli paljon oligarkian salapoliisilaitoksen kaikissa osastoissa, ja monista seulomisista ja uudelleenjärjestämisistä huolimatta meitä ei ole koskaan saatu täydellisesti kitketyksi tuosta hyvinjärjestetystä laitoksesta.

Ernest oli tehnyt laajoja suunnitelmia ensimmäistä kapinaa varten, ja sen oli määrä alkaa aikaisin keväällä 1918. Syksyllä 1917 me emme vielä olleet valmiit; paljon oli vielä tekemättä, ja kun se sitten puhkesikin ennen aikojaan, niin se ei tietystikään voinut onnistua. Suunnitelma laadittiin olojen pakosta tavattoman mutkikas, minkä tähden jokainen ennenaikainen hälyytys saattoi tuhota koko hankkeen. Tämän Rautakorko oivalsi ja ryhtyi sen varalta kutomaan juoniaan.

Me olimme suunnitelleet ensimmäisen iskumme oligarkian hermostoa vastaan. Mutta oligarkit muistivat suurlakkoa ja olivat turvanneet itsensä sähköttäjain petollisuutta vastaan, pystyttämällä asemia langatonta sähköttämistä varten, joita asemia palkkasoturisto hoiti ja vallitsi. Me puolestamme olimme päättäneet mennä vieläkin pitemmälle. Kun merkki oli annettu maan kaikista piilopaikoista ja kaupungeista ja kylistä ja kasarmeista, toverien piti hyökätä esille ja räjähdyttää ilmaan kaikki langattomat sähkösanoma-asemat. Siten Rautakorko voitaisiin paiskata maahan heti ensiheitolla, ja joutuisi se vallan avuttomana meidän käsiimme.

Samalla hetkellä toisten toverien oli määrä räjähdyttää ilmaan sillat ja tunnelit sekä keskeyttää liikenne kaikilla rautateillä. Ja edelleen toisten toveriryhmien oli merkin saatuaan vangittava palkkasoturiston ja poliisin upseerit sekä etevimmät oligarkit ja sellaiset, jotka olivat hallinnollisissa viroissa. Siten tulisi vihollinen kadottamaan johtajansa paikallisissa taisteluissa, jollaisia olisi kaikkialla maassa käytävä.

Monta asiaa tulisi tapahtumaan samaan aikaan kuin sovittu merkki olisi annettu. Kanadalaiset ja meksikolaiset patriootit, jotka olivat paljon voimakkaammat kuin Rautakorko osasi aavistaakaan, tulisivat noudattamaan meidän menettelytapaamme. Naistovereitten toimeksi oli annettu meidän salaisissa kirjapainoissamme painettujen julistusten ripustaminen julkisille paikoille. Niiden tovereitten, jotka olivat korkeammassa asemassa Rautakoron palveluksessa, oli määrä koettaa saada aikaan hämminkiä ja vallattomuutta kaikkialla, varsinkin virastoissa. Palkkasoturiston keskuudessa oli tuhansia meidän tovereitamme. Heidän tehtäväkseen oli määrätty varastohuoneitten räjähdyttäminen ja koko sotakoneiston arimpien paikkojen hätyyttäminen. Palkkasoturiston ja työväenkastien kaupungeissa oli suunniteltu toimeenpantavaksi samanlaisia häiriöitä.

Sanalla sanoen, tarkoitus oli antaa äkillinen, suunnattoman voimakas, huumaava isku. Ennenkuin herpaantunut Rautakorko ennättäisi tointua, olisivat sen päivät luetut. Tämä yritys merkitsi kamaloita aikoja ja suurta verenvuodatusta, mutta kukapa kumousmies sellaisista seikoista välittäisi. Sitäpaitsi meidän suunnitelmiamme toteuttaminen suurelta osalta riippui järjestymättömästä rahvaasta. Tämä väki oli päästettävä irroilleen ja suunnattava herrojen palatseja ja kaupungeja vastaan. Omaisuuden enempiä kuin ihmishenkienkään hävittämisestä ei ollut välitettävä. Antaa kadotuksen pedon kiljua sekä palkkasoturien ja poliisien teurastaa. Kiljuisi se peto joka tapauksessa, ja poliisit ja sotamiehet surmaisivat joka tapauksessa. Se merkitsi vain, että erinäiset meille vaaralliset voimat tuhoisivat toinen toisensa. Sill'aikaa me tekisimme omaa työtämme häiritsemättä ja ottaisimme haltuumme yhteiskuntakoneiston.

Sellainen oli meidän suunnitelmamme, jonka jokainen yksityiskohta täytyi salaa sommitella ja saattaa yhä useampain toverien tietoon sitä mukaa kuin määräpäivä lähestyi, tuo vaaran polttopiste. Mutta se päivä jäi tulematta. Urkkijoittensa avulla Rautakoron onnistui vainuta savua, ja oitis se valmistautui antamaan meille uuden verisen opetuksen. Chicago valittiin siksi paikaksi, missä tämä opetus tultaisiin meille antamaan, ja perinpohjaiseksi se muodostuikin.

Chicago oli tähän tarkoitukseen kaikista sopivin — Chicago, joka jo entuudestaan oli verinen kaupunki ja tuli nyt uudestaan ansaitsemaan maineensa. Siellä kumouksellinen henki oli hyvin voimakas. Siksi monta katkeraa lakkoa oli siellä kapitalismin aikoina kukistettu, että työläiset eivät olleet vielä ennättäneet unohtaa ja antaa anteeksi niitä kaikkia. Vieläpä kaupungin työväenkastitkin olivat ilmiäkapinassa. Liian monta päätä oli murskattu aikaisemmissa lakoissa. Ja muuttuneista hyvistä olosuhteistaan huolimatta heidän vihansa yläluokkaa kohtaan ei ollut väljähtynyt. Tämä kapinallinen henki tarttui palkkasoturistoonkin, josta varsinkin kolme rykmenttiä oli valmiina yhtymään meihin.

Chicago[1] oli aina ollut työn ja pääoman välisten taisteluitten myrskykeskusta, katutaistelujen ja murhien kaupunki, luokkatietoisine kapitalisti- ja työväenjärjestöineen. Siellä ennen aikaan yksin kansakoulunopettajattarillakin oli oma ammattiyhdistyksensä, ruukinkantajain ja tiilenlatojain ammattiyhdistysten veljesjärjestönä American Federation of Labor-liitossa. Ja Chicagosta tuli ennen aikojaan puhjenneen ensimmäisen kapinan myrskykeskus.

[1] Chicago oli yhdeksännentoista vuosisadan teollisuushelvetti. Meille on säilynyt eräs omituinen

juttu John Burns nimisestä kuuluisaksi tulleesta englantilaisesta työväenjohtajasta, joka jonkun aikaa kuului Englannin ministeristöönkin. Kun hän oli matkalla Yhdysvalloissa, kysyi häneltä Chicagossa eräs sanomalehtimies, mitä hän pitää tästä kaupungista. »Chicago», hän vastasi, »on pienoiskuva helvetistä». Vähän aikaa myöhemmin, kun hän oli lähdössä paluumatkalle, haastatteli häntä eräs toinen sanomalehtimies ja kysyi, oliko hän muuttanut mielipiteensä Chicagosta. »Olenpa niinkin», hän sanoi. »Nykyisen mielipiteeni mukaan helvetti on varmaan pienoiskuva Chicagosta.»

Rautakorko yllytti kamppailuun. Koko väestöä, suositut työväenkastit siihen luettuina, kohdeltiin hävyttömästi. Lupauksia ja sitoumuksia rikottiin, ja pienimmistäkin rikkomuksista tuomittiin ankaroihin rangaistuksiin. Kadotuksen kansa herätettiin horrostilastaan kiusaamalla. Rautakorko aikoi panna pedon kiljumaan. Ja tästä kaikesta huolimatta Rautakorko näytti olevan täydellisesti välinpitämätön kaikista varokeinoista Chicagossa. Järjestyskuria höllennettiin niissä palkkasoturijoukoissa, jotka jäivät Chicagoon, minkä lisäksi monta rykmenttiä lähetettiin sieltä muihin osiin maata.

Pitkää aikaa ei tarvittu tämän ohjelman suorittamiseen — ainoastaan moniaita viikkoja. Me kumoukselliset saimme näitä uutisia epämääräisinä huhuina, joita riittävän varmuuden puutteessa oli mahdoton tarkalleen ymmärtää. Me arvelimme, että se oli ilman ennakkovalmistuksia puhjennut kumouksen liekki, joka vaatisi meidän puoleltamme perinpohjaista tukahduttamista. Me emme voineet aavistaakaan, että se oli harkiten valmistettu — ja niin salaperäisesti sitä oli valmistettu Rautakoron sisäisimmässä piireissä, ettemme olleet saaneet siitä mitään vihiä. Vastakapina oli taitavasti suunniteltu ja pantu erinomaisen hyvin toimeen. Olin New Yorkissa, kun sain käskyn heti lähteä Chicagoon. Mies, joka antoi minulle tämän käskyn, oli oligarkki, sen saatoin kuulla hänen puheestaan, vaikka en tietänytkään hänen nimeään enkä nähnyt hänen kasvojaan. Hänen minulle antamansa ohjeet olivat siksi selviä, että niistä ei voinut erehtyä. Selvästi saattoi lukea rivien välistä, että meidän salaliittomme oli saatu ilmi ja että vihollinen vuorostaan oli kaivanut maan meidän jalkaimme alta. Ruutipanos oli valmiina räjähdettäväksi, ja lukemattomat Rautakoron asiamiehet, minä niihin luettuina, olivat jo perillä tai par'aikaa saapuivat sytyttämään ruutia. Minä imartelen itseäni sillä, että voin hillitä mieleni tuon oligarkin terävän silmän tarkastuksen alaisena ollessani, mutta sydämeni sykki rajusti. Minun teki mieleni kiljaisten hypähtää kiinni hänen kurkkuunsa paljain käsin, ennenkuin hän oli ennättänyt antaa minulle kaikki ohjeet.

Päästyäni hänen näkyvistään mietin, miten paljon minulla on aikaa jäljellä. Minun oli otettava tarkka vaari minuuteista, jos mieli tavata joku meikäläisten paikallisjohtaja ennen junan lähtöä. Varoen, ettei kukaan seuraisi jälkiäni, lähdin rientämään Emergency Hospitalia kohti. Onni suosi minua, ja oitis sain pääsyn toveri Galvinin, laitoksen ylläkäarin, luo. Aloin kiireessä ladella hänelle tietojani, mutta hän keskeytti minut.

»Minä tiedän sen jo», hän sanoi tyynesti, vaikkakin hänen irlantilaissilmänsä hehkuivat. »Minä tiesin, mitä varten te tulette. Sain siitä tiedon viisitoista minuuttia sitten ja olen jo ryhtynyt tarpeellisiin toimenpiteisiin. Täällä tullaan tekemään kaikki rauhan ylläpitämiseksi. Chicago täytyy uhrata, mutta ainoastaan Chicago.»

»Oletteko koettanut saada sanaa Chicagoon?» minä kysyin. Hän pudisti päätään. »Sähköyhteyttä ei ole olemassa. Chicago on suljettu muun maailman yhteydestä. Siellä tulee olemaan helvetti.»

Hän pysähtyi hetkeksi, ja minä näin hänen valkoisten käsiensä puristuvan nyrkiksi. Sitten hän huudahti:

»Jumal'avita! Toivoisinpa nyt olevani sinne menossa!»

»On mahdollisuus vielä ehkäistä se», sanoin, »jollei mitään tapahdu junalle ja minä saavun ajoissa perille. Tai jos joku toinen salapoliisilaitoksen palveluksessa olevista tovereista, joka tietää tämän salaisuuden, pääsee perille ajoissa.»

»Tällä kertaa teidät, leirin sisäpuolella olijat, tavattiin torkkumasta», sanoi hän.

Minä nyökäytin nöyrästi päätäni.

»Se oli hyvin salaista», vastasin. »Ainoastaan sisimmäisten piirien päälliköt ovat voineet siitä tietää ennen tätä päivää. Jospa Ernest olisi täällä. Mutta ehkäpä hän onkin jo Chicagossa, ja silloin ovat asiat hyvin.»

Tohtori Galvin pudisti päätään. »Viimeinen uutinen, minkä hänestä kuulin, kertoi hänet lähetetyn New Haveniin tai Bostoniin. Tämä vihollisen käskettävänä oleminen saattaa haitata häntä jonkun verran, mutta parempi sekin kuin piilosopessa makaileminen.»

Minä nousin mennäkseni, ja Galvin pusersi minun kättäni.

»Säilyttäkää rohkeutenne», kuuluivat hänen hyvästiksi lausumansa sanat. »Mitä siitä, jos tämä ensimmäinen kapina tukahdutetaan! Tulee toinen, ja silloin me jo olemme viisaampia. Hyvästi ja onnea matkalle. En tiedä, näenkö teitä enää koskaan. Siellä tulee olemaan helvetti. Mutta minä antaisin kymmenen vuotta elämästäni, jos saisin olla siellä mukana.»

Twentieth Century[1] lähti New Yorkista kello kuusi illalla, ollen sen määrä saapua Chicagoon seuraavana aamuna kello seitsemän. Mutta se ei liikkunut varsinaisella vauhdillaan tänä yönä. Me kuljimme erään toisen junan perässä. Matkustajain joukossa siinä Pullmanissa, missä minulla oli paikkani, oli toveri Hartman, joka kuten minäkin oli Rautakoron palveluksessa. Hän se kertoi minulle tuosta junasta, joka kulki meidän edellämme. Se oli täydellisesti meidän junamme kaltainen, paitsi että siinä ei ollut yhtään matkustajaa. Tarkoitus oli, että tämä tyhjä juna joutuisi uhriksi, jos yritettäisiin räjähdyttää ilmaan meidän junaamme. Muuten junassa oli ainoastaan muutamia matkustajia — meidän vaunusammekaan ei enempää kuin kymmenkunta.

[1] Tämä oli maailman nopein, erittäin kuuluisa juna siihen aikaan.
(Twentieth Century = Kahdeskymmenes vuosisata.)

»Matkassa on varmaankin mahtavia miehiä», päätteli Hartman. »Minä huomasin yksityisen vaunun jälkipäässä.»

Yö oli jo ennättänyt, kun ensi kertaa vaihdoimme veturia, ja minä laskeuduin asemasillalle kävelemään, raitista ilmaa hengittämään sekä tähystelemään, olisiko jotakin merkillistä nähtävissä. Yksityisvaunun ikkunoitten läpi näin vilaukselta kolme miestä, jotka tunsin. Hartman oli oikeassa. Yksi miehistä oli kenraali Altendorff; ja toiset kaksi olivat Mason ja Vanderbold, oligarkian sisimmän piirin salapoliisilaitoksen huomattavimmat miehet.

Oli hiljainen kuutamoyö, mutta minä kääntelehdin levottomana vuoteellani voimatta nukkua. Viiden aikana aamulla pukeuduin ja nousin vuoteelta.

Kysyin pukuhuoneessa palvelevalta neidiltä, miten paljon juna oli myöhästynyt, ja hän sanoi sen myöhästyneen kaksi tuntia. Hän oli mulatti-nainen, ja minä huomasin, että hänen kasvonsa olivat väsyneen näköiset ja että hänen silmissään kuvastui pelko.

»Mikä vaivaa?» kysyin.

»Ei mikään, neiti. Arvelen nukkuneeni huonosti», kuului hänen vastauksensa.

Minä katsoin häntä tarkaten ja tein samalla meikäläisten kesken tunnetun merkin. Hän vastasi, ja minä pääsin varmuuteen hänestä.

»Jotakin kauheata tulee tapahtumaan Chicagossa», sanoi hän. »Tuossa on tuo vale-juna meidän edellämme. Se ja sotilasjunat ovat myöhästyttäneet meitä.»

»Sotilasjunatko?»

Hän nyökäytti päätään. »Rautatiet ovat niitä tulvillaan. Me olemme sivuuttaneet niitä koko yön, ja ne ovat kaikki matkalla Chicagoa kohti. Ja se, että niitä kuljetetaan suorimpia linjoja pitkin, merkitsee, että jotakin on tekeillä. Minun sulhaseni on Chicagossa», lisäsi hän puolustellen. »Hän kuuluu meikäläisiin ja on palkkasoturiston jäsen. Hänen kohtalonsa tekee minut levottomaksi.»

Tyttö parka. Hänen sulhasensa kuului yhteen niistä kolmesta uskottomasta rykmentistä, jotka tekivät kapinan.

Hartman ja minä söimme aamiaisen ruokailuvaunussa. Taivas oli pilvessä, ja juna syöksyi kuin ukkosennuoli läpi aamuhämärän. Yksin ne neekeritkin, jotka palvelivat meitä ruokaillessa, tiesivät, että jotakin kamalaa oli tulossa. Kaamea painostus oli vallannut heidät; heidän luontainen huolettomuutensa oli kadonnut olemattomiin; he olivat hajamielisiä ja epäröiviä liikkeissään ja kuiskailivat synkän näköisinä toisilleen keittiön vieressä olevan vaunun kaukaisimmassa sopesa. Hartman oli toivoton asemasta.

»Mitä voimme tehdä?» hän kysäisi jo kahdennenkymmenennen kerran olkapäitään kohottaen.

Hän osoitti ikkunasta ulos. »Katsokaa, kaikki on valmiina. Saamme olla varmat siitä, että ne tullaan sijoittamaan näin kolmen-, neljänkymmenen mailin päähän kaupungista kaikilla rautateilla.»

Hän tarkoitti sivuraiteilla seisovia sotilasjunia. Sotamiehet valmistivat aamiaistaan nuotioilla, joita olivat virittäneet radan varrelle, ja katselivat uteliaasti meitä, kun me kiidimme sivuitse hiljentämättä vauhtia.

Oli hiljaista meidän saapuessamme Chicagoon. Silmännähtävästi mitään ei vielä ollut tapahtunut. Etukaupungeissa tulivat aamulehdet junaan. Niissä ei ollut mitään, ja silti paljon niille, jotka olivat tottuneet lukemaan rivien välistä. Rautakoron taitava käsi oli selvästi nähtävänä jokaisella palstalla. Peitetyin viittauksin osoitettiin oligarkian haarniskan heikkoja paikkoja. Tietenkään siinä ei sanottu mitään täsmällistä. Tarkoitus oli, että lukija itse huomaisi nämä heikot paikat. Asia oli mainiosti järjestetty. Sisältämiinsä tarinoihin katsoen nämä lokakuun 27 p:n aamulehdet olivat mestariteoksia.

Paikkakunnan uutisia ei ollut ensinkään. Se sellaisenaan oli erinomainen keksintö. Se verhosi Chicagon salaperäisyyden huntuun, saattaen jokapäiväisen chicagolaisen lukijan siihen käsitykseen, että oligarkia ei uskaltanut julkaista paikkakunnan uutisia. Tietenkin kerrottiin, miten kaikkialla maassa oli ilmennyt niskoittelua ja kuinka niitten johdosta ryhdyttäisiin rankaisutoimenpiteisiin. Kerrottiin lukuisista langattomista sähkösanoma-asemista, joita oli räjähdytetty ilmaan, sekä luvattiin palkintoja tuhotöiden toimeenpanijain kiinniottajille. Tietenkään mitään sellaista ei ollut tapahtunut. Monta muuta samanlaista tuhotyötä, jotka olivat jonkinlaisessa yhteydessä kumouksellisten suunnitelman kanssa, esitettiin näissä sanomalehdissä. Tarkoitus oli saada Chicagon toverit uskomaan, että yleinen kapina oli nyt alkamassa ja että nämä ennenaikaiset toimenpiteet merkitsevät, että toimeen on ryhdyttävä vitkastelematta. Sen, joka ei tuntenut asian todellista laitaa, oli mahdollon tulla muuhun kuin sellaiseen käsitykseen, että koko maa oli kypsä kapinaan, joka oli jo alkanut riehua.

Kerrottiin niinkään, että Kalifornian palkkasoturijoukkojen uskottomuudesta oli tullut niin vakava kysymys, että puolikymmentä rykmenttiä oli jo hajoitettu ja niiden jäsenet perheineen karkoitettu omista kaupunginosistaan työväenkaupunkeihin. Ja kuitenkin asian todellinen laita oli sellainen, että Kalifornian palkkasoturit olivat herrojensa uskollisinta väkeä! Mutta mitäpä siitä olisi tiedetty Chicagossa, joka oli suljettu kaiken muun maailman yhteydestä? Ja sitten oli muka saapunut sähkösanoma, joka kertoi, että New Yorkin väestö oli alkanut nousta kapinaan, päättyen sillä huomautuksella (tarkoitettu tuntumaan valheelta), että sotajoukot ovat aseman herroina.

Ja samoin kuin oligarkit olivat menettelleet aamulehtien suhteen, samoin he järjestivät lukemattomat muut asiat. Me saimme niistä jäljestäpäin tiedon, niinkuin esim. siitä, miten he olivat vartavasten iltayöstä lähettelleet salaisia sähkösanomia siinä nimenomaisessa tarkoituksessa, että ne joutuisivat kumouksellisten käsiin.

»Eipä taida Rautakorko tarvita meidän palvelustamme», sanoi Hartman laskiessaan kädestänsä sanomalehden, jota oli lukenut, kun juna saapui keskusasemalle. »He kuluttivat suotta syyttä aikaansa lähettäessään meidät tänne. Heidän suunnitelmansa ovat silmännähtävästi onnistuneet paljon paremmin kuin he ovat toivoneetkaan. Helvetti saattaa pursua esille minä hetkenä hyvänsä.»

Hän kääntyi ja loi katseensa pitkin junaa, kun me laskeuduimme asemasillalle.

»Sitä minä juuri arvelinkin», hän mutisi. »Ne jättivät pois matkasta tuon yksityisvaunun oitis, kun sanomalehdet saapuivat.»

Hartman oli toivottomuuteen asti masentunut. Minä yritin lohduttaa häntä, mutta hän ei ollut kuulevinaankaan selityksiäni ja alkoi yht'äkkiä puhua nopeasti ja hiljaa meidän kulkiessamme aseman läpi. Ensiksi minä en ymmärtänyt hänen sanojensa tarkoitusta.

»Minulta on puuttunut varmuus», hän sanoi, »enkä minä ole puhunut siitä kenellekään. Olen työskennellyt viikkokausia päästäkseni selville, mutta varmuutta en ole saanut. Varokaa Knowltonia. Minä epäilen häntä. Hän tuntee useiden meidän piilopaikkojemme salaisuudet. Hänellä on kädessään satojen meikäläisten henki, ja minä luulen, että hän on petturi. Minulla ei tosin ole tälle luulolleni mitään sitovia todistuksia. Mutta minusta tuntuu, että huomasiin hänessä muutoksen joku aika sitten. On olemassa vaara, että hän on myynyt meidät tai aikoo myydä. Minä olen melkein varma siitä. Minä en hiiskuisi sanaakaan kenellekään tästä epäluulosta, jollei minusta tuntuisi, etten pääse Chicagosta elävänä. Pitäkää silmällä Knowltonia. Pankaa hänet satimeen. Ottakaa selko. Minä en tiedä sen enempää. Se on vain mielijohde, jonka totuuden perille minun ei ole onnistunut päästä.» Me olimme juuri astumassa katukäytävälle. »Muistakaa», Hartman lopetti totisena. »Pitäkää silmällä Knowltonia.»

Ja Hartman oli oikeassa. Ennenkuin kuukausi oli umpeen kulunut, Knowlton maksoi petturuutensa hengellään. Milwaukeeen toverit panivat toimeen hänen kuolemantuomionsa.

Kaduilla oli hiljaista — liian hiljaista. Chicago nukkui kuoleman unta. Ei mitään melua eikä liikenteen synnyttämää jyrinää. Ei edes vuokra-ajureita näkynyt kaduilla. Katuraitioiteilla ja ilmaradoilla liikenne oli pysähdyksissä. Ainoastaan tilapäisesti näkyi katukäytävillä yksinäisiä jalkamiehiä, mutta nämä jalkamiehet eivät seisoskelleet. He riensivät kukin omalle suunnalleen kiiruhtaen ja niinkuin ne, jotka ovat tietoisia matkansa päämäärästä. Mutta kuitenkin kuvastui heidän liikkeissään kummallinen epävarmuus, aivan kuin he olisivat pelänneet rakennusten kaatuvan päällensä tai katukäytävän vaipuvan jalkainsa alta tai räjähtävän ilmaan. Kuitenkin oli liikkeellä muutamia katupoikia, silmissä

aavistus ihmeellisistä ja huumaavista tapahtumista, jotka tekivät tuloaan.

Jostakin kaukaa etelästäpäin kuului räjähdys. Siinä kaikki. Sitten tuli taas hiljaisuus, vaikka katupojat olivat hätkähtäneet ja kuuntelivat kuin nuoret vuorikauriit. Rakennusten portit ja myymälöiden ovet ja ikkunat oli suljettu. Mutta poliiseja oli runsaasti näkyvissä, ja silloin tällöin mennä pyyhkäisi sotilasautobiili nopeasti sivuitse.

Me tulimme Hartmanin kanssa siihen käsitykseen, että meidän on tarpeetonta ilmoittautua paikallisille salapoliisipäälliköille. Meidän laiminlyömisemme annettaisiin anteeksi seuraavien tapahtumain valossa, sen me käsitimme. Niinpä me suuntasimme kulkumme Etelä-Chicagon suurta työväenkaupunkia kohti toivossa päästä joittenkin toverien kanssa yhteyteen. Liian myöhään! Me tiesimme sen, mutta emmehän me voineet jäädä noille kolkoille äänettömille kaduille toimettona kuljeskelemaan. Missä oli Ernest? Koetin turhaan ratkaista sitä kysymystä. Mitä tapahtui työväenkastien ja palkkasoturiston asumissa kaupunginosissa? Linnoituksissa?

Ikäänkuin vastaukseksi kuului kumea ääni, jota etäisyys himmensi, ja sitten säännöllisiä laukauksia.

»Se kuuluu linnoituksista», sanoi Hartman. »Jumala armahtakoon noita kolmea rykmenttiä!»

Eräässä kadunkulmassa me huomasimme teurastushuoneiden puolella jättiläismäisen savupatsaan. Seuraavasta kulmauksesta saattoi nähdä useita samanlaisia patsaita kohoavan West Siden puolella. Palkkasoturien kaupungin yläpuolella me näimme suuren irrallaan ajelehtivan sotailmapallon, joka räjähti melkein samassa tuokiossa, kun me huomasimme sen, ja putosi palavana hylkynä maata kohti. Oli mahdoton saada selkoa tuosta ilmaonnettomuudesta. Me emme voineet päättää, oliko tuossa ilmapallossa miehistönä tovereita vaiko vihollisia. Samassa kuulimme epämääräisen äänen, joka muistutti kaukana kiehuvan jättiläismäisen kattilan porinaa, ja Hartman sanoi sen tulevan kuularuiskuista ja automaattisista kivääreistä.

Ja yhä vallitsi täydellinen hiljaisuus. Ei mitään tapahtunut sillä puolella kaupunkia, missä me olimme. Poliiseja ja automobiililla ajavia sotilasvartiostoja liikkui meidän sivuitsemme, sekä kerran puolikymmentä paloruiskua, joita varmaankin tuotiin joltakin tulipalopaikalta. Eräässä automobiilissa istuva upseeri kysyi jotakin palosotilailta, joiden me kuulimme huutavan vastaukseksi: »Ei ole vettä! Ne ovat räjähdyttäneet vesijohdot rikki!»

»Me olemme särkeneet vesijohdot», huudahti Hartman minulle innoissaan. »Kun me voimme saada aikaan tällaista keskensyntyneessä, eristetyssä, hyödyttömässä yrityksessä, mitä voimmekaan silloin tehdä, kun on kysymys kypsyneestä, kautta koko maan valmistetusta kumouksesta?»

Automobiili, missä istui se upseeri, joka oli puhutellut palosotilasta, jatkoi matkaansa. Yht'äkkiä kuului korviahuumaava jysähdys. Vaunu ihmisineen päivineen lennähti ilmaan ja vaipui maahan haudaten alleen ruhjoutuneet ruumiit.

Hartman oli mielissään. »Hyvin tehty! Hyvin tehty!» toisti hän useat kerrat kuiskaten. »Köyhälistö saa tänään opetuksen, mutta se antaa myöskin omasta puolestaan.»

Poliiseja juoksi paikalle. Toinenkin sotilasautobiili oli pysähtynyt. Minä puolestani olin tyrmistynyt. Kaikki oli tapahtunut niin äkkiä. Miten se oli tapahtunut? Minä en tietänyt, vaikka olin suoraan siihen katsonut. Ja niin olin hätäntynyt, etten edes huomannut, että poliisi oli pidättänyt meidät. Minä näin yht'äkkiä, että poliisi oli ampumaisillaan Hartmania. Mutta Hartman pysyi tyynenä ja lausui asianmukaiset tunnussanat. Minä näin ojennetun revolverin liikahtavan, vaipuvan alas ja kuulin poliisin äkäisen murinan. Hän kiroili äkeissään koko salapoliisilaitosta. Aina ne ovat tiellä, hän vakuutteli samaan aikaan kuin Hartman puheli hänelle ja asianmukaisella salapoliisin pöyhkeydellä moitiskeli poliisien kömpelyttä.

Seuraavassa tuokiossa minä jo tiesin, miten se oli tapahtunut. Onnettomuuspaikalle oli kokoontunut joukko väkeä, ja kaksi miestä par'aikaa nosti maasta haavoittunutta upseeria kantaakseen hänet toiseen automobiiliin. Heidät kaikki valtasi pakokauhu ja he hajaantuivat kaikille suunnille, juosten hurjassa paossa ja jättäen upseerin, jonka pudottivat kadulle. Kiroileva poliisi minun vierelläni myöskin juoksi ja Hartman ja minä juoksimme, emme tietäneet miksi, saman sokean pelon ajamina.

Todellisuudessa ei mitään tapahtunut, mutta sitä selitettiin jos mitenkin. Pakoon juosseet miehet palasivat kuin lampaat, silmät koko ajan tähdättyinä moni-ikkunaisiin, korkeihin rakennuksiin, joiden vuorensinämiä muistuttavat muurit sulkivat väliinsä kadun, joka muistutti vuorijoen syvää kalliuurteista uomaa. Jostakin noista lukemattomista ikkunoista tuo pommi oli heitetty, mutta mistä? Toista pommia ei tullut, mutta se saattoi vielä pudota.

Me katselimme miettiväisinä ikkunoihin. Minkä takana hyvänsä niistä saattoi piillä kuolema. Jokainen ikkuna oli mahdollisesti väijytys. Tämä oli sodankäyntiä uudenaikaisessa rämeessä, suurkaupungissa.

Jokainen katu oli vuorijoen rotko, jokainen rakennus vuori. Me emme olleet päässeet itse asiassa kovinkaan kauaksi luolaihmisistä, noista ohikiitävistä sota-automobiileista huolimatta.

Kääntyessämme eräästä kadunkulmauksesta näimme naisen viruvan verilätäkössä katukäytävällä. Hartman kumartui häntä tutkimaan. Minuun vaikutti näky lamauttavasti. Minä näin monta hengetöntä ruumista sinä päivänä, mutta koko verilöyly ei tehnyt minuun sellaista vaikutusta kuin tämä yksinäinen ruumis, joka kaikkien hylkäämänä virui katukäytävällä. »Ammuttu rintaan», kuului Hartmanin selitys. Puristettuna kainaloon, aivan kuin sylilapsi, hänellä oli tukku painettuja papereita. Vielä kuolemassakin hän näytti vastahakoiselta luopumaan siitä, mikä oli tuottanut hänelle kuoleman; sillä kun Hartmanin onnistui irroittaa paperikimppu kuolleen naisen kainalosta, huomasimme sen sisältävän vallankumouksellisia julistuksia.

»Toveri», sanoin.

Mutta Hartman vain kirosi Rautakorkoa, ja me jatkoimme matkaamme. Usein meidät pysäytti poliisi tai sotilaspatrulli, mutta aina meidän onnistui tunnussanojemme avulla päästä pälkäästä. Pommeja ei enää heitetty ikkunoista, viimeiset kävelijät näyttivät hävinneen kaduilta, ja meidän lähimmässä ympäristössämme hiljaisuus tuli yhä syvemmäksi. Mutta etäämmältä kuului yhä vielä tuo jättiläiskattilan porinaa muistuttava ääni, kaikilta tahoilta kuului räjähdyksiä, joiden ääntä etäisyys vaimensi, ja savupatsaat kohosivat taivasta kohti turmiota ennustaen.

KOLMASKOLMATTI LUKU.

Kadotuksen kansa.

Yht'äkkiä asiat saivat toisen käänteen. Levottomuuden tohahdus vavahdutti ilmaa. Automobiileja syöksyi meidän ohitsemme kaksi, kolme, kymmenkunta, ja niistä annettiin varoitusmerkkejä. Muuan automobiili syöksyi hurjaa vauhtia erään korkean rakennuksen viertä, kun yht'äkkiä räjähtävä pommi repi ammottavan aukon katukivitykseen sen alla. Me näimme poliisien pakenevan juoksujalkaa sivukatuja pitkin, josta me päätimme, että jotakin kamalaa oli tulossa. Me saatoimme kuulla lähenevää pauhua.

»Meidän uljaat toverimme ovat tulossa», sanoi Hartman.

Ja me näimme heidän riviensä rintamajoukot, jotka marssivat koko kadun täydeltä, viimeisen sotilasautobiiliin kiitäessä ohitse. Se pysähtyi pienen matkan päähän meistä. Eräs sotamies hypähti siitä kadulle kantaen jotakin hyvin varovaisesti käsissään. Ja yhtä varovasti hän sijoitti kannettavansa katuojaan. Senjälkeen hän hypähti automobiiliin, joka samassa tuokiassa syöksyi liikkeelle ja katosi kadunkulman taakse. Hartman riensi paikalle ja kumartui esinettä katsomaan.

»Pysykää etäämpänä», varoitti hän minua.

Minä saatoin nähdä, että hänen kätensä liikkuvat nopeasti. Ja kun hän palasi minun luokseni, valui hikeä hänen otsaltaan.

»Minä katkaisin sytytyslangan, ja aivan yhdennellätoista hetkellä. Sotamies oli kömpelö. Hän oli tarkoittanut sen meidän tovereittemme varalle, mutta hän ei varannut tarpeeksi aikaa vehkeensä laukeamiseen. Se olisi räjähtänyt liian aikaisin. Mutta nyt se ei räjähdä ollenkaan.»

Kaikki alkoi käydä nopeasti tämän jälkeen. Toisella puolen katua, jonkun matkan päässä, saatoin nähdä päitä pilkistävän esiin erään ison rakennuksen ikkunoista. Minä olin juuri ilmaissut tämän huomioni Hartmanille, kun yht'äkkiä liekki ja savupilvet peittivät sen osan rakennusta, mistä päät olivat pilkistäneet esille, ja ilmaa tärisytti räjähdys. Paikoin rakennuksen seinämäin pintakivitys särkyi, paljastaen sen alla olevan rautaisen kehyksen. Oitis senjälkeen tapahtui samanlainen ilmiö vastapäätä olevassa rakennuksessa. Räjähdysten välillä me saatoimme kuulla automaattisten revolverien ja kiväärien pauketta. Muutamia minutteja kesti tätä puolittain ilmassa käytyä taistelua, sitten se taukosi. Oli varma, että meidän tovereitamme oli toisessa rakennuksessa, palkkasotureita toisessa ja että he taistelivat yli kadun. Mutta me emme voineet päättää, missä rakennuksessa mikin puolue majaili.

Tällä hetkellä olivat jo eteenpäin marssineet kolonnat ennättäneet meidän kohdallemme. Kun

ensimmäiset rivit saapuivat ottelevien rakennusten kohdalle, alkoi taistelu uudestaan. — Toisesta rakennuksesta pudotettiin pommeja kadulle, samalla kuin sen seiniä vastaan viskattiin niitä toiselta puolen katua. Siten saimme selville, kumpainenko rakennus oli meikäläisten käsissä. Hyvinpä he suoriutuivatkin pelastaessaan kadulla olevat vihollisten pommeilta.

Hartman tarttui käteeni ja veti minut muutamaan avaraan käytävään.

»Ne eivät ole meidän tovereitamme», kuiskasi hän minun korvaani.

Käytävän sisimmät ovet olivat lukitut ja salvatut. Me emme voineet liikkua paikaltamme. Seuraavassa tuokiossa kolonnan rintama kulki meidän ohitsemme. Se ei ollut mikään järjestynyt joukko vaan lauma, ääretön virta, joka täytti kadun, rahvas, mielettömänä viinasta ja vääryydestä, vihdoin liikkeellä, huutaen ja kiljuen vaatimassa herrojensa verta. Minä olin nähnyt kadotuksen kansaa ennenkin, kulkenut sen kaupunkien läpi ja luullut tuntevani sen; mutta minusta tuntui, että näin sen nyt ensi kerran. Tylsä välinpitämättömyys oli kadonnut. Nyt tuossa joukossa ilmeni voima ja merkillinen peloittavaisuus. Se hyökyi silmäini sivu ruumistuneina vihan aaltona, muristen ja kiljuen, verenhimoisena, juopuneena ryöstetyistä varastohuoneista tuodusta viinasta, juopuneena vihasta ja verenhimosta — miehiä, naisia ja lapsia ryysyissä ja riekaleissa, järjeltään himmenneitä olentoja, joiden kasvoilta kaikki jumalallinen oli kadonnut ja tilalle painunut kaikki pirullisuus: apinoita ja tiikereitä, verettömiä keuhkotautisia ja karvaisia juhtia, näivettyneitä naamoja, joista verenimijäin yhteiskunta oli imenyt elämänmehun, pöhöttyneitä vartaloita, raakuuden ja saastaisuuden turvottamia, vanhoja raihnaisia vaimoja, mätäneviä nuorukaisia ja mätäneviä vanhuksia, paholaisen naamoja, kyyryselkäisiä, väärasäärisiä, muodottomia hirviöitä, tautien ja puutteen runtelemlia — elämän hylkytavaraa, vaahtoava, raivoava, kiljuva, ulvova pahojenhenkien lauma.

Ja miksi ei? Kadotuksen kansalla ei ollut mitään menetettävää, paitsi elämän viheliäisyys ja tuska. Entä voitettavana? — ei mitään muuta kuin lopullinen kamala koston riemujuhla. Ja siinä katsellessani tuli mieleeni ajatus, että tuossa inhimillisen laavan virrassa oli miehiä, tovereita ja sankareita, joiden tehtävänä oli ollut tämän kadotuksen pedon valveuttaminen ja lähettäminen vihollista vastaan.

Tällä hetkellä minussa tapahtui merkillinen muutos. Kuolemanpelko itseni ja toisten tähden katosi. Tuntui, että minussa oli tapahtunut tavaton kohoaminen, tunsin olevani toinen olento, toisessa maailmassa. En välittänyt mistään. Jos aate joutuisikin tappiolle tällä kertaa, olisihan sama ikuinen aate huomennakin, aina tuoreena ja palavana. Ja senpä tähden minä saatoinkin seuraavien kauhun tuntien aikana tyyneellä mielenkiinnolla seurata asioiden menoa. Kuolema ei merkinnyt mitään eikä elämäkään. Puutuinpä joskus itsekin tapausten kulkuun. Minun mieleni oli kohonnut tähtien vilpoisiin korkeuksiin ja arvioinut arvot uudestaan. Jollei niin olisi käynyt, tiedän, että olisin kuollut.

Puolen mailin verran oli väkijoukkoa jo marssinut ohi, kun meidät huomattiin. Eräs nainen, kummallisena, kammottavana ryysyissään, kuopalle painunein poskin ja silmät kiiluen kuin kekäleet, iski katseensa minuun ja Hartmaniin. Hän kirkkaisi ja alkoi tunkeutua joukon läpi meitä kohti. Osa väkeä riuhtaisihe irti muusta joukosta ja lähti hänen jälkeensä. Minä näen vieläkin, kirjoittaessani näitä rivejä, hänen harmaan, vanukkeisen tukkansa hulmuavan levällään, veren tihkuvan otsassa olevasta haavasta, hänen oikeassa kädessään pienen kirveen, ja hänen vasemman kätensä, laihan ja ryppyisen, keltaisia haukankynsiä muistuttavan, kourivan ilmaa suonenedontapaisesti. Hartman hypähti minun eteeni. Nyt ei ollut aikaa selityksiin. Me olimme hyvin puettuja, ja siinä olikin kylliksi. — Hänen nyrkkinsä heilahti iskien naista vasten kasvoja. Sysäys työnsi hänet takaperin, mutta hän mursi tiensä eteenpäin marssivan joukon läpi tehden uuden yrityksen iskeäkseen, mutta tällä kertaa kirves kirposi hänen hervottomasta kädestään ja putosi Hartmanin olkapäälle.

Seuraavassa tuokiossa en enää tietänyt, mitä tapahtui. Tuperruin joukon jalkoihin. Tuon ahtaan alan täyttivät huudahdukset, kiljunta ja kiroukset. Minuun suunnattiin iskuja. Kädet kourivat vaatteitani ja ruumistani. Tuntui siltä, kuin minut olisi revelty kappaleiksi. Minut sysättiin maahan tukehtumaisillani. Joku jäntevä käsi tarttui minua hartioista keskellä ahtainta tungosta ja koetti riuhtoa minua mukaansa. Tuskasta ja ahdistuksesta menehtyneenä minä pyöräyin. Hartman ei päässyt hengissä siitä tungoksesta. Hän oli asettunut suojaamaan minua ja sai surmansa niistä iskuista, jotka hän minusta torjui. Siten minä pelastuin. Tungos oli nimittäin äkkiä muodostunut niin ahtaaksi, ettei tuossa ikäänkuin kireäksi kiilatussa rykelmässä käynyt päinsä muu kuin käsien väänteleminen ja runteleminen.

Minä jouduin hurjan liikkeen keskelle. Kaikki minun ympärilläni oli yhtä ja samaa sekamelskaa. Minut oli temmannut mukaansa hävittävä virta, joka kuljetti minua ties mihin. Raitis ilma hiveli kasvojani. Vaikka olin pyöräyksissä ja ylen väsynyt, saatoin sentään tuntea, miten väkevä käsivarsi tarttui minuun vyötäisistä ja vuoroin kantaen, vuoroin raahaten kuljetti minua. Vain heikosti saatoin itse auttaa kantajaani. Edessäni saatoin nähdä miehen takin selkämystän liikkuvan. Se oli halki niskasta liepeeseen saakka pitkin selkäsaumaa, ja halkeama avautui ja sulkeutui säännöllisesti miehen liikkua. Tämä ilmiö valtasi huomioni hetkeksi, samalla kuin tajuntani vähitellen palasi. Minä tunsin poskiani ja nenääni kirvelevän ja verta valuvan kasvoilleni. Hattuni oli hävinnyt. Tukkanani oli irrallaan ja valui

hartioilleni, ja päänahkan kirveleminen johti mieleeni, että joku oli porttikäytävässä ollessamme vetänyt minua tukasta. Rintaani ja käsivarsiani pakotti kymmenistä paikoista.

Tajuntani kävi yhä selvemmäksi, ja käännyn katsomaan minua pitelevää miestä. Hän se oli, joka oli raastanut minut pois tungoksesta ja siten pelastanut henkeni. Hän huomasi liikkeeni.

»Kaikki on hyvin», hän sanoi käheällä äänellä. »Tunsin teidät oitis.»

Minä en muistanut häntä entisestään, mutta ennenkuin voin puhua, kosketti jalkani jotakin, mikä eli ja kiemurteli. Minua työnsivät takanatulijat eteenpäin, joten en voinut kumartua katsomaan sitä esinettä, mutta minä tiesin, että se oli nainen, joka oli sotkeutunut joukon jalkoihin ja jonka päällitse nyt tuhannet syöksyivät.

»Kaikki käy hyvin», hän toisti. »Minä olen Garthwaite.»

Hän oli parroittunut ja likainen, mutta vihdoinkin minä tunsin hänet siksi rotevaksi nuorukaiseksi, joka oli oleskellut jonkun aikaa meidän kanssamme Glen Ellenin piilopirtissä kolme vuotta sitten. Hän teki minulle Rautakoron salapoliisin salaisen merkin siten osoittaakseen, että hänkin oli tuon järjestön palveluksessa.

»Minä saatan teidät tästä heti turvaan, kun siihen tarjoutuu tilaisuus», vakuutteli hän. »Mutta koettakaa pysyä jaloillanne. Älkää kompastuko älkääkään langetko, jos henkenne on teille kallis.»

Sinä päivänä kaikki tapahtui äkkiarvaamatta. Niinpä väkijoukkokin pysähtyi äkkiä, kamalan nopeasti. Minä törmäsin rajusti yhteen erään naisen kanssa, joka sattui eteeni, kun jäljestätulijat vuorostaan töytäsivät minua takaapäin. Oikea paholaisten metakka seurasi — kiljahduksia, kirouksia ja kuolevain huutoja, samalla kuin ylinnä kaiken kuului kuularuiskujen rätinä ja kiväärien pauke. Ensiksi en ymmärtänyt, mistä oli kysymys. Ihmisiä kaatui kahta puolta. Nainen minun edessäni ponnahti ylös ja samalla lysähti maahan hurjasti puristaen kädellä vatsaansa. Muuan mies tarttui minun jalkaani kuolinkamppailuunsa.

Nyt huomasin, että olimme kolonnan etupäässä. Puolen mailin pituudelta sitä oli kadonnut — missä ja miten, sitä en saanut koskaan tietää. Tähän päivään asti minulle on pysynyt tuntemattomana tämän puolen mailin mittaisen ihmisjoukon kohtalo — oliko heidät yksitellen surmattu, vai olivatko he päässeet pakoon. Mutta nyt me olimme kolonnan etupäässä eikä keskellä, ja meidän rivejämme tuhosi nopeasti vinkuva lyijy.

Heti kun surma oli hiukan harventanut tungosta, Garthwaite, joka yhä piteli minua kädestä, johti pienen joukon jäljellejääneitä erään konttorirakennuksen avaraan porttikäytävään. Siellä käytävän perällä meitä ahdisti ovia vasten huohottaen tungeksiva, hengästynyt ihmislauma. Me jäimme hetkeksi tähän asentoon voimatta hievahtaa paikoiltamme.

»Jopa nyt kävi nolosti», valitti Garthwaite. »Kylläpä te osuite suoraa päätä ansaan. Meidät pelasti kadulla pelurin onni, mutta täällä meitä ei voi pelastaa edes onnellinen sattuma. Nyt ei auta muuta kuin huutaa: Eläköön vallankumous!»

Ja pian alkoi se, mitä hän oli odottanut. Sotaväki teurasti ihmisiä armottomasti. Alussa me olimme kovassa puristuksessa, mutta sikäli kuin tappamista jatkui keveni painekin. Kuolleet ja kuolevat vaipuivat maahan tehden tilaa. Garthwaite asetti suunsa minun korvaani ja huusi, mutta tuossa peloittavassa hälinässä minä en voinut kuulla, mitä hän sanoi. Hän ei odottanut. Hän tarttui minuun kiinni ja heitti minut kumoon. Seuraavassa tuokiassa hän raastoi kuolevan naisen minun päälleni ja ryömi itse viereeni, osaksi päälleni. Meidän päällemme alkoi kasaantua läjittäin kuolleitten ruumiita, ja niiden päällä kiipeilivät nelinkontin ja voihkivat henkiin jääneet. Mutta siitäkin tuli loppu, ja vallalle pääsi puolittainen hiljaisuus, jota häiritsivät korahdukset ja voitotukset sekä tukehtuvain äännähdykset.

Minä olisin murskautunut ilman Garthwaitea. Tuntui käsittämättömältä, että saatoinkin kestää sellaisen paineen hengissä. Ja silti tuskaa lukuunottamatta minussa eli vain yksi ainoa tunne, ja se oli jonkinlainen uteliaisuutta. Miten tämä kaikki oli päättyvä?

Minkälainen mahtaa kuolema olla?

Siten sain verikasteeni tässä Chicagon verilöylyssä. Sitä ennen kuolema oli ollut teoria, mutta senjälkeen kuolema on minulle ollut yksinkertainen tosiasia, joka ei minua huoleta ja joka on niin helppo.

Mutta sotaväki ei tyytynyt työhön, minkä se jo oli suorittanut. Se ryntäsi porttikäytävään, tappamaan haavoittuneita ja penkomaan esiin vioittumattomia, jotka niinkuin mekin näyttelivät kuolleita. Muistan erään miehen, jonka he vetivät esiin suuren ruumisläjän alta ja joka inhoittavan nöyrästi rukoili armoa,

kunnes revolverin kuula teki hänen lorustaan lopun. Ja sitten erään naisen, joka samanlaisen läjän takaa ampui ja puri hammasta. Hän ennätti ampua kuusi laukausta, ennenkuin hänet saatiin kiinni. Me emme voineet päättää, minkä verran hänen onnistui vahingoittaa vihollista. Me saatoimme seurata näitä murhenäytelmiä ainoastaan kuulon avulla. Vähän väliä sattui tällaisia kohtauksia, joissa revolverinlaukaus aina muodosti loppusuorituksen. Väliajoilla me saatoimme kuulla sotilaiden puhelevan keskenään ja kiroilevan penkoessaan ruumisläjiä, upseerien komennussanojen kaikuessa.

Vihdoin he ryhtyivät penkomaan meidän läjäämme, ja me saatoimme tuntea painon kevenevän, kun he nakkelivat kuolleita ja haavoittuneita pois meidän päältä. Garthwaite alkoi huutaa tunnussanoja. Ensi aluksi ei häntä kuultu. Sitten hän korotti ääntään.

»Kuunnelkaahan», kuulimme jonkun upseerin sanovan. »Hei miehet! Liikkukaa varovasti!»

Oi sitä ensimmäistä henkäystä, kun meidät vedettiin esille! Garthwaite puhui ensin meidän molempain puolesta, mutta minun täytyi suoriutua lyhyestä kuulustelusta osoittaakseni olevani Rautakoron palveluksessa.

»Provokaattorit ovat kunnan väkeä», sanoi upseeri lopettaessaan kuulustelun. Hän oli parraton nuorukainen, nähtävästi kadetti ja jonkun mahtavan oligarkkisuvun jäsen.

»Tämä on pirullinen virka», murisi Garthwaite. »Minä aion ottaa virkaeron ja pyrkiä armeijaan.»

Hän merkitsi kirjaansa Garthwaiten nimen ja numeron, sitten hän kääntyi minun puoleeni.

»Entäs te?»

»Oo, minä menen naimisiin», vastasin kevyesti, »ja pääsen siten tästä kaikesta.»

Ja muuta samanlaista me juttelimme, sill'aikaa kuin haavoittuneita surmattiin. Se kaikki tuntuu unennäöltä nyt, kun katselen sitä menneenä tapahtumana, mutta silloin se oli niin luonnollinen asia kuin olla saattaa. Garthwaite ja nuori upseeri syventyivät vilkkaaseen keskusteluun siitä, mikä ero on olemassa n. s. uudenaikaisen sodankäynnin ja tämän nykyisen katu- ja pilvenpiirtäjätaistelun välillä, joka par'aikaa riehui kaikkialla kaupungissa. Minä seurasin heidän keskusteluaan, samalla järjestäen tukkaani ja kursien kokoon repeytyntä hamettani. Ja kaiken aikaa jatkui haavoittuneiden surmaamista. Joskus revolverinpauke tukahdutti Garthwaiten ja upseerin äänen, ja heidän täytyi toistella sanojaan.

Minä olin mukana kolme päivää Chicagon kommuunissa, ja sen sekä tuon teurastuksen suurenmoisuudesta voi saada jonkinlaisen käsityksen, kun sanon, että koko sen ajan kuluessa en nähnyt oikeastaan mitään muuta kuin kadotuksen kansan teurastusta ja pilvenpiirtäjäin välistä taistelua. En todellakaan nähnyt yhtään meikäläisten tekemää sankarityötä. Minä kyllä saatoin kuulla heidän miinjojensa ja pommien räjähdykset sekä nähdä heidän sytyttämiensä talojen savupatsaat, mutta en sen enempää. Kuitenkin näin yhden ilmassa suoritettun teon, ja se oli meidän tovereittemme järjestämä ilmapallohyökkäys linnoituksia vastaan. Se tapahtui toisena päivänä. Nuo kolme kapinallista rykmenttiä oli tuhottu linnoituksissa viimeiseen mieheen asti. Linnoitukset olivat täynnä sotaväkeä, tuuli oli suotuista, ja niin purjehtivat meidän ilmapallomme eräästä kaupungista sijaitsevasta konttorirakennuksesta.

Biedenbach näet oli Glen Ellenistä lähdettyään keksinyt äärettömän voimakkaan räjähdysaineen, jolle hän antoi nimeksi »ekspediitti». Tätä asetta käyttivät ilmapallot. Ne eivät olleet kummempia kuin hät'hätää rakennettuja kuumailmapalloja, mutta ne tekivät hyvin tehtävänsä. Minä näin tuon kaiken erään konttorirakennuksen katolta. Ensimmäinen pallo ei osunut ollenkaan tarkoitettuun suuntaan ja ajelehti yli kaupungin maaseutua kohti; me saimme jäljestäpäin siitä tarkempia tietoja. Burton ja O'Sullivan olivat siinä. Kun he olivat laskeutuneet maata kohti, sattui muuan sotilasjuna kulkemaan täyttä vauhtia Chicagoa kohti aivan pallon alitse. Ja he pudottivat koko ekspediitti-varastonsa veturin päälle. Siitä oli seurauksena junan murskautuminen, ja itse rata särkyi niin pahoin, että liikenne seisahtui useiksi päiviksi. Ja mikä parasta, pallo vapauduttuaan lastistaan kohosi heti ylätaloihin ja laskeutui alas vasta puolenkymmenen mailin päässä, joten molemmat sankarit pelastuivat.

Toinen pallo epäonnistui. Se purjehti veltosti ja ammuttiin reikiä täyteen, ennenkuin se ennätti linnoitusten kohdalle. Siinä olivat Herford ja Guinness, jotka murskaantuivat pallon pudotessa. Biedenbach tuskitteli — saimme kuulla kaiken perästäpäin — ja lähti itse purjehtimaan kolmannella pallolla. Hän ei liioin päässyt alussa korkealle, mutta häntä onnisti niin, että hänen palloonsa eivät osuneet luodit. Minä voin nähdä vielä nytkin — niinkuin silloin rakennuksen korkealta huipulta — tuon pullean säkin ajelehtivan ilmassa ja pienoisen miehen riippuvan siinä kiinni. Minä en voinut nähdä linnaketta, mutta toiset katolla-olijat sanoivat, että hän oli aivan sen kohdalla ilmassa. Minä en nähnyt räjähdysaineen putoamista, kun miehet katkaisivat sitä kannattavan nuoran. Mutta minä näin pallon

yht'äkkiä kiitävän pilviä kohti. Tuokion kuluttua kohosi linnakkeen paikalta ilmaan äärettömän suuri savupatsas, ja kohta sen jälkeen kuului jymä jyrähdys. Biedenbach, tuo herttainen ja hyvä mies, oli tuhonnut linnakkeen. Samalla kertaa läksi liikkeelle kaksi muuta ilmapalloa. Toinen niistä pirstautui ilmassa, kun ekspediitti räjähti ennen aikojaan, ja tärähdys vioitti toista palloa, mutta se putosi kuitenkin toiseen linnakkeeseen. Jos tämä oli tarkoitus, ei se olisi voinut paremmin onnistua, mutta pallossa olleet kaksi toveria menettivät henkensä.

Mutta palatkaamme kadotuksen kansaan. Minun huomioni rajoittuivat heihin. He raivosivat ja teurastivat ja hävittivät ja itse joutuivat surman suuhun kaikkialla muualla paitsi länsipuolella sijaitsevassa oligarkkien kaupungissa. Oligarkit olivat pitäneet hyvää huolta turvallisuudestaan. Kaikkialla vallitsevasta hävityksen kauhistuksesta huolimatta he ja heidän naisensa ja lapsensa pääsivät vaarasta vahingoittumatta. Minulle kerrottiin, että heidän lapsensa leikkivät julkisissa puistoissa noina kamalina päivinä ja että eräs heidän lempileikkejään oli se, että he olivat tallaavinaan köyhälistöä niinkuin heidän vanhempansa.

Mutta sotaväen ei ollut niinkään helppo lannistaa kadotuksen kansaa ja samalla taistella varsinaisia kumouksellisia vastaan. Chicago pysyi uskollisena entisyydelleen, sillä vaikka tämä kumous lakaisikin kokonaisen miespolven kumouksellisia, veivät nämä mukanaan saman verran vihollisia. Tietenkin Rautakorke piti todelliset numerot salassa, mutta erään sangen kohtuullisen arvion mukaan ainakin satakolmekymmentä tuhatta sotamiestä sai surmansa. Mutta kumouksellisten asia oli menetetty. Sen sijaan, että koko maa olisi ryhtynyt kapinaan, he joutuivat taistelemaan aivan yksin, ja oligarkkia olisi voinut suunnata heitä vastaan koko voimansa, jos niin olisi tarvittu. Päivät pääksytysten sotaväkeä tuotiin Chicagoon loppumattomissa junissa.

Mutta kadotuksen kansaa oli niin kovin paljon! Teurastukseen kyllästynyt sotaväki suunnitteli suurenmoista joukkoliikettä, jonka tarkoituksena oli ajaa kaduilla liikkuvat kansanjoukot suoraa päätä Michigan-järveen. Tämä liike oli juuri silloin aloitettu, kun Garthwaite ja minä kohtasimme ennenmainitun nuoren upseerin. Mutta tämä suunnitelma epäonnistui täydellisesti tovereitten erinomaisten toimenpiteitten vuoksi. Sen suuren lauman sijasta, minkä sotaväki oli aikonut suistaa järveen, sen onnistui hukuttaa ainoastaan neljäkymmentätuhatta raukkaa. Tuon tuostakin, kun sotaväki oli ahtanut jollekin rantakadulle suuremman joukon ajaakseen sen järveen, toverit hyvin harkituilla liikkeillä kiinnittivät vihollisen huomion johonkin erityiseen paikkaan ja siten valmistivat saarretulle ihmisjoukolle pakoonpääsyn.

Garthwaite ja minä näimme sellaisen kohtauksen pian sen jälkeen kuin olimme tavanneet tuon upseerin. Sen lauman, minkä mukana me olimme kulkeneet, ja jonka oli pakko perääntyä, estivät vahvat sotaväenosastot pääsemästä etelään ja itään. Lännestäpäin sitä piiritti sotaväenosasto, jonka kanssa me olimme joutuneet tekemisiin. Ainoa pääsytie vei pohjoiseen, ja pohjoista kohti lauma kulkikin, järvellepäin kuularuiskujen ja konekiväärien ahdistamana idästä, etelästä ja lännestä. Aavistiko se, että sitä ajetaan järveä kohti, vai oliko se vain tuon hirviön satunnainen liike, sitä en tiedä, mutta joka tapauksessa väkijoukko poikkesi erälle länteenpäin johtavalle poikkikadulle, kääntyi kulkemaan seuraavaa katua pitkin ja palasi entiselle uralleen, kulkien suurta eteläistä köyhäinkaupunkia kohti.

Garthwaite ja minä samaan aikaan koetimme raivata tiemme länteenpäin, päästäksemme pois katutaistelujen alueelta, ja niin jouduimme jälleen tiheimpään joukkoon. Jo saapuessamme kadun kulmaan näimme huutavan väkijoukon liikkuvan suoraan meitä kohti. Garthwaite tarttui minua käsivarteen, ja me olimme juuri lähtemäisillämme juoksemaan, kun hän samassa kiskaisi minut syrjään sotilasautobiilien tieltä, joita oli puolikymmentä kuularuiskuilla varustettua vaunua, ajaen lennossa etenevää joukkoa kohti. Niiden takana kulkivat sotilaat automaattisine kivääreineen. Samaan aikaan kuin he olivat ottaneet asennon, väkijoukko oli jo saapunut paikalle, ja näytti siltä, että se ryntäisi heidän päällensä, ennenkuin he ennättäisivät aloittaa toiminnan.

Siellä täällä joku sotilas laukaisi kiväärinsä, mutta sellainen haja-ammunta ei vaikuttanut vähääkään pidättävästi väkijoukkoon. Se vain virtasi edelleen kiljuen raivoissaan. Näytti siltä, että kuularuiskuja ei saataisi kuntoon. Autobiilit, joihin ne oli sijoitettu, sulkivat kadun, pakottaen sotamiehiä etsimään asemia katukäytäviltä ja niiden välistä. Yhä enemmän saapui sotaväkeä, ja oli mahdotonta liikahtaa paikaltamme. Garthwaite piteli minua käsivarresta, ja me painauduimme erään rakennuksen seinää vasten.

Väkijoukko ei ollut kauempana kuin viidenkolmatta jalan päässä, kun kuularuiskut avasivat tulen. Ja sitä tulisadetta ei mikään elollinen voinut kestää. Joukko kulki eteenpäin, mutta se ei voinut edetä. Se läjittyi sitä mukaa yhä korkeneviksi ruumiskasoiksi. Jäljempänä tulevat työnsivät ensimmäisiä, ja koko kolonna muuttui toistensa päällä lepääviksi ruumiskerroksiksi. Haavoittuneita olentoja, miehiä ja naisia, kimpoili tuon hyökyaallon yli, vyöryen sen harjalta autobiiliien pyörien alle ja sotaväen jalkoihin. Viimeksimainitut keihästelivät pistimillään noita rimpuilevia poloisia. Näin erään, joka hypähti pystyyn

ja tarttui hampain sotamiestä kurkkuun, ja molemmat vaipuivat veriselle tantereelle.

Ampuminen taukosi. Työ oli tehty. Väkijoukon hurja etenemisyrittäminen oli estetty. Annettiin käsky, että automobiileille oli raivattava tie vapauttamalla pyörät niihin tarttuneista ruumiista. Niiden oli mahdoton päästä noiden korkeiden ruumisläjien läpi, ja tarkoitus olikin kääntyä jollekin poikkikadulle. Sotamiehet juuri raastoivat ruumiita pyörien alta, kun tapahtui odottamatonta. Me saimme jäljestäpäin tietää, miten kävi. Pienoisen matkan päässä tältä paikalta sata meikäläistä oli vallannut erään rakennuksen. Kattojen yli ja rakennusten läpi he raivasivat itselleen tien, kunnes pääsivät katolle, minkä kohdalla sotaväki oli sakeana tungoksena. Alkoi uusi teurastus.

Avistamatta rupesi pommeja satamaan rakennuksen katolta. Automobiilit räjähtivät kappaleiksi, sotaväkeä kaatui laumoittain. Me henkiinjääneitten kanssa lähdimme hurjaan pakoon. Vähän matkan päässä eräs toinen rakennus suuntasi kuulasateen meitä vastaan. Samoin kuin sotilaat aikaisemmin olivat kattaneet kadun orjien ruumiilla, samoin he nyt itse vuorostaan kasaantuivat kadun peitteeksi. Garthwaite ja minä — me pelastuimme kuin ihmeen kautta. Kuten ennenkin, me jälleen etsimme suojaa erästä porttikäytävästä. Mutta hän ei aikonut heittäytyä varomattomaksi tällä kertaa. Kun pommien pauke oli lakannut, alkoi hän kurkistella kadulle.

»Kansanjoukko on tulossa takaisin», sanoi hän minulle. »Meidän on päästävä pois täältä!»

Me pakenimme käsikädessä veristä katua pitkin liukuen ja kompastellen. Poikkikadulla me saatoimme nähdä vielä muutamia sotamiehiä, jotka juoksivat minkä pääsivät. Heille ei tapahtunut mitään, josta päättäen tie oli auki. Me pysähdyimme hetkiseksi ja silmäsimme taaksemme. Väkijoukko eteni hiljalleen, aseistautuen kaatuneitten kivääreillä ja surmaten haavoittuneita. Näimme nuoren upseerin, joka oli pelastanut meidät, kuolevan. Hän kohottautui tuskaisesti kyynäspäänsä varaan ja ampui revolverillaan.

»Tuossa meni minun ylenemistilaisuuteni», naurahti Garthwaite, kun muuan nainen hyökkäsi haavoittuneen upseerin kimppuun heiluttaen teurastuspuukkoa. »Menkäämme eteenpäin. Tämä ei ole oikea suunta, mutta ehkäpä tästä jotenkin selviydytään.»

Ja me pakenimme itäänpäin johtavia hiljaisia katuja pitkin, valmiina kohtaamaan pahinta seuraavassa kadunristeyksessä. Etelän suunnalla kohosi taivaalle ääretön savupatsas mahdottoman suuresta tulipalosta. Siellä paloi suuri köyhälistön kaupunginosa. Vihdoin minä vaivuin katukäytävälle. Olin perinpohjin uupunut enkä jaksanut liikahtaa paikaltani. Jokaista jäsentä kirveli ja pakotti, mutta silti en voinut olla nauramatta Garthwaitelle, joka kiertäessään paperossia puheli:

»Kyllä se on sokkosilla oloa tämä meidän pakomatkamme, mutta mahdotonta on minun päästä selville todellisesta asemasta. Aina kun me yritämme päästä tästä kierroksesta, tapahtuu jotakin odottamatonta ja meidän on käännättävä takaisin. Me emme ole jos parin poikkikadun välin etäisyydellä siitä paikasta, missä minä autoin teidät ulos siitä porttikäytävästä. Ystävät ja viholliset ovat sotkeutuneet toisiinsa. Tämä on vasta sekamelskaa. On mahdoton päättää, mitä väkeä on noissa kiroituissa rakennuksissa. Jos yrittää ottaa siitä selkoa, saa pommin päähänsä. Jos koettaa kulkea rauhallisesti katua pitkin, joutuu keskelle kansanjoukkoa ja saa surmansa kuularuiskuista, tai jos turvautuu sotaväkeen, joutuu siinä saamaan surmansa omien tovereitten kädestä katoilta. Ja kaiken lopuksi tulee kansanjoukko, joka surmaa jokaisen, ken sen tielle sattuu.»

Hän ravisti päätään surumielin, sytytti paperossinsa ja istahti viereeni katukäytävälle.

»Minun on niin nälkä, että söisin vaikka pieniä kiviä», lisäsi hän.

Samassa hän hypähti ylös ja alkoi kiskoa kiveä irti kadusta. Hän nosti sitä ja paiskasi sillä rikki takana olevan myymälän ikkunan.

»Se on kellarikerros eikä paljon mistään kotoisin», hän selitteli auttaessaan minua ikkunan läpi, »mutta mitäpä muutakaan voimme tehdä. Te lepäätte hiukan, ja minä otan selkoa paikasta. Minä vien tämän pelastusyrityksen varmasti perille, mutta se kysyy aikaa, runsaasti aikaa — ja sitten täytyy saada jotakin haukattavaa.»

Se oli hevosvaljaitten myymälä, mihin me osuimme, ja hän laittoi minulle vuoteen hevosloimista konttorihuoneeseen, joka sijaitsi takaosassa. Minun surkeuttani lisäsi ankara päänkivistys, ja iloinen olin päästessäni nukkumaan.

»Minä tulen takaisin», kuuluivat hänen erojaissanansa. »En tiedä, onnistunko saamaan automobiilin, mutta varmasti tuon tullessani jotakin syötävää.»

Ja silloin minä näin Garthwaiten viimeisen kerran kolmeen vuoteen. Sen sijaan, että olisi palannut, hänet kuljetettiin sairaalaan keuhkot ja niska kuulun lävistäminä.

NELJÄSKOLMATTI LUKU.

Painajainen.

Minä en ollut silmäni ummistanut koko matkalla New Yorkista Chicagoon, ja kun sen lisäksi olin lopen uupunut, nukuin makeasti. Oli yö, kun vihdoinkin heräsin. Olin kadottanut kelloni, joten minulla ei ollut minkäänlaista käsitystä ajasta. Siinä maassani silmät ummessa kuulin yhä etäisten räjähdysten kumea ääntä. Verilöylyä jatkui siis. Ryömin myymälän etuosaan. Lukemattomien tulipalojen pilvistä heijastavat liekit tekivät kadun yhtä valoisaksi kuin keskipäivällä. Hienointakin painatusta olisi voinut helposti lukea. Etäämmältä kuului pienten heittopommien räiske ja kuularuiskujen rätinä ja vieläkin kauempaa kokonainen sarja räjähdyksiä. Minä ryömin takaisin vuoteelleni hevosloimien alle.

Kun uudestaan heräsin, näin kalpeankeltaista valoa virtaavan ylitseni. Se oli uuden päivän sarastusta. Ryömin jälleen kadunpuoleisten ikkunain luo. Ilman täytti jylhä savupilvi, jonka tuon tuostakin lävisti kirkas tulenliekki. Toisella puolen katua hoiperteli poloinen orja. Toista kättään hän pusersi kylkeään vasten ja jätti jälkeensä verisen juovan. Hänen silmänsä vilkuilivat, ja niistä kuvastui epävarmuus ja kauhu. Kerran hän katsoi suoraan minuun, ja hänen kasvoillaan näkyi haavoitetun ja takaa-ajetun eläimen tuska. Hän näki minut, mutta meidän välillämme ei ollut olemassa minkäänlaista heimolaisuussuhdetta eikä hän tuntenut mitään sellaista kiintymystä, mikä on ominaista ihmisille, jotka ymmärtävät toisiaan, sillä hän tuijotti eteensä kulkien laahustaen. Hän ei odottanut apua miltään taholta. Hän oli orja suuressa orjametsästyksessä, jonka herrat olivat aloittaneet. Ainoa, mitä hän voi toivoa, mitä hän etsi, oli jokin kolo, mihin hän voisi ryömiä ja kätkeytyä kuin elukka. Nopeaa vauhtia kulkeva sairausvaunu lähimmässä kadunkulmauksessa säikäytti hänet. Sairausvaunut eivät olleet hänenkaltaisiaan olentoja varten. Voihaisten tuskissaan hän heittäytyi erääseen ovikäytävään. Ja hetkistä myöhemmin hän jälleen hoiperteli kadulle.

Minä palasin loimivuoteelleni ja odotin tuntikauden Garthwaitea. Päänkivistykseni ei ollut vielä tauonnut, vaan oli pikemminkin lisääntymään päin. Ainoastaan kovasti ponnistaen saatoinkin avata silmäni ja katsella ympärilläni, ja se tuotti minulle sietämätöntä tuskaa. Heikkona ja hoippuen kiipesin rivotusta ikkunasta kadulle ja lähdin kävelemään, vaistomaisesti pyrkien pois tuosta kamalasta teurastushuoneesta. Senjälkeen minua vaivasi painajainen. Seuraavien tuntien tapaukset muistan niinkuin pahan unen. Eräät ovat painuneet syvälle mieleeni, mutta niitä erottavat toisistaan pitkät tajuttomuuden väliajat. Mitä noina väliaikoina tapahtui, sitä en tiedä enkä koskaan tule tietämään.

Muistan kadunkulmauksessa kompastuneeni erään miehen jalkoihin. Siinä virui tuo vainottu viheliäinen raukka, joka oli laahustanut piilopaikkani sivuitse. Miten selvään muistankaan hänen kurjat, sääliävät, känsäiset kätensä, kun ne lepäsivät katukiviyksellä — kädet, jotka muistuttivat enemmän kavioita ja käpäliä kuin käsiä, rustottuneet ja käpristyneet elinkautisesta raatamisesta, kämmenpuolella puolen tuuman paksuinen kovettunut nahka. Olento eli vielä silloin.

Senjälkeen suloisesti pimeni silmissäni. En tietänyt mitään, enkä välittänyt mistään, minä vain hoipertelin eteenpäin etsien turvapaikkaa. Seuraava painajaispaikkani oli eräs hiljainen kuolleitten katu. Minä tulin sille arvaamatta niinkuin vaeltaja metsäseudussa tapaa yksinäisen virran. Mutta tämä virta vain ei juossut. Sen oli kuolema jähmettänyt. Reunasta reunaan se oli ruumiita täynnä. Kadotuksen kansaparka, ajometsästyksessä kaadetut orjat. Minä katselin ympärilläni. Ei kuulunut minkäänlaista ääntä. Äänettömät rakennukset katselivat tätä näkyä lukemattomine ikkunoineen. Ja yhden ainoan kerran minä näin käsivarren, joka liikahti tuossa kuoleman virrassa. Vakuutan, että se liikahti, väännähtäen kuoleman tuskassa, ja samassa kohosi pää, kasvot sanomattoman kauhun väänneissä, huulet liikkuvat, ja sitten se jälleen vaipui alas eikä liikahtanut sen koommin.

Muistan toisenkin kadun äänettömä rakennuksineen ja sen hälinän, joka herätti minut horroksista, kun jälleen näin kadotuksen kansan, tällä kertaa juoksevana virtana. Ja oitis minä käsitin, että tässä ei ole mitään pelkäämistä. Virta liikkui hitaasti ja täytti ilman kirouksilla, vaikerruksilla, vanhusten rupatuksilla, hysterian ja mielipuolisuuden äännähdyksillä. Tämän lauman muodostivat näet hyvin vanhat, heikot ja sairaat, avuttomat ja toivottomat, köyhälistökaupungin koko hylkyväki. Tuon suuren kaupunginosan palo oli ajanut tämän lauman keskelle verisiä katutaisteluja. Enkä tiedä, mihin nämä ihmiset lopulta joutuivat.[1]

[1] Pitkät ajat pysyi ratkaisemattomana kysymys siitä, syttyikö eteläinen köyhälistökaupunki itsestään vai polttivatko sen sotamiehet. Mutta myöhemmin tiedetään varmasti, että sen syytti sotaväki päällystönsä käskystä.

Minä muistan hämärästi, että särjin ikkunan ja kätkeydyin erääseen myymälään väkijoukkoa pako, jota sotaväki ajoi edellään. Niinikään muistuu mieleeni pommin räjähdys eräällä hiljaisella sivukadulla,

missä en voinut etsimälläkään löytää yhtään elävää olentoa. Mutta seuraava muistoni alkaa kiväärripaukkeella, joka saattoi minut silmänräpäyksessä tietoiseksi siitä, että eräs automobiilissa istuva sotamies ampuu minua. Luoti ei osunut, ja seuraavassa tuokiossa minä jo sain äänen ja huusin sotamiehelle tunnussanan. Muistoni tuosta automobiilimatkasta on hyvin hämärä, vaikkakin sitä valaisee eräs sangen selvä kuva. Sotamiehen kiväärin paukaus herätti minut, ja kun avasin silmäni, näin George Milfordin, jonka tunsin San Franciscon ajoilta saakka, kaatuvan katukäytävälle. Ja vielä hänen kaatuessaan sotamies ampui häntä, jonka jälkeen Milford keikahti kumoon, oikaisi suoraksi ja heitti henkensä. Sotamies nauroi tyytyväisenä, ja automobiili kiiti tiehensä.

Seuraavalla kerralla minut herätti raskaasta unesta eräs mies, joka käveli edestakaisin lähelläni. Hänen kasvoillaan näkyi syviä uurteita ja äärimmäisten kärsimysten ilme. Hikeä valui hänen otsaltaan. Toisella kädellään hän painoi toista kättään rintaansa vasten, ja verta tippui lattialle hänen kävellessään. Hänellä oli yllään palkkasoturiston puku. Ulkoa kuului räjähtävien pommien ääniä kuin muurin läpi. Minä olin rakennuksessa, joka taisteli jonkun toisen rakennuksen kanssa.

Sisään astui haavuri sitomaan haavoittunutta sotamiestä, ja minä sain tietää, että kello oli kaksi iltapäivällä. Haavuri jätti hetkeksi hoidettavansa ja antoi minulle voimakasta lääkettä, joka vaimentaisi päänskipuani. Minä vaivuin uudestaan uneen, ja kun seuraavan kerran heräsin, olin erään rakennuksen katolla. Käsikähmäinen taistelu oli tauonnut, ja minä katselin ilmapallojen hyökkäystä linnoituksia vastaan. Joku oli kietonut kätensä vyötäisten ympärille ja nojasi minuun hellästi. Minut valtasi oitis se ajatus, että hän on Ernest, ja niin todella olikin asianlaita.

Merkkillisen sattuman kautta me tapasimme toisemme tuossa kamalassa kaupungissa. Hänellä ei ollut aavistustakaan minun New Yorkista lähdöstäni, ja kun hän sattumalta kulki sen huoneen läpi, missä nukuin, ei hän ensiksi voinut uskoa, että minä siinä lepäsin. Paljoa en sitten enää nähnytkaan Chicagon kommuunista. Katseltuamme ilmapallohyökkäystä Ernest vei minut rakennuksen keskiosiin, missä nukuin sen iltapäivän ja seuraavan yön. Kolmannen päivän me vietimme samassa rakennuksessa, ja neljäntenä päivänä, kun Ernest oli hankkinut luvan ja saanut automobiilin viranomaisilta, lähdimme Chicagosta.

Päänkivistys oli poissa, mutta äärettömän väsynyt minä olin. Nojasin Ernestiä vasten automobiilissa ja katselin välinpitämättömän näköisenä sotamiehiä, jotka koettivat kuljettaa automobiilia kaupungista. Taistelu riehui yhä vielä, mutta ainoastaan muutamissa eristetyissä kaupunginosissa. Siellä täällä kokonaisia alueita oli yhä edelleen meikäläisten hallussa, mutta niitä alueita saarsivat sotaväenosastot. Armahtaminen ei tullut kysymykseenkään, ja he taistelivat uljaasti viimeiseen mieheen asti.[1]

[1] Joukko rakennuksia kesti piiritystä toista viikkoa. Jokainen rakennus täytyi valloittaa väkiryynnäköllä, ja sotaväki raivasi tiensä kerrokseen kerroksen perästä. Siinä ei pyydetty eikä annettu armoa, ja kumouksellisilla oli se etu, että he taistelivat yläpuolella. Vaikka kumoukselliset surmattiinkin viimeiseen mieheen, ei voitto silti ollut yksipuolinen. Chicagon köyhälistö pysyi uskollisena entisyydelleen. Sillä se surmasi vihollisia yhtä paljon kuin sen omaa väkeä tapettiin.

Aina kun lähestyimme sellaisia paikkoja, käännutti piirittävä sotaväki meidät takaisin. Kerran jouduimme kahden lujan kumouksellisten hallussa olevan aseman väliin, josta ei voinut selviytyä muuten kuin kiertämällä palaneen kaupunginosan läpi. Molemmilta puolin saattoi selvästi kuulla sodan melskeen automobiilin etsiessä pääsyä savuavain raunioiden ja horjuvain muurien ympäri. Usein sulkivat kadun luhistuneitten rakennusten rauniot, pakottaen meidät nousemaan kävelemään. Se oli hidasta kulkua.

Teurastuslaitosten alue (työväen asumukset, istutukset ja kaikki tyynni) oli savuavina raunioina. Kaukana oikealla laaja savupilvi himmensi taivasta. Siellä sijaitsi Pullmanin kaupunki, kertoi automobiilia ohjaava sotamies, oikeammin: siellä oli ollut Pullmanin kaupunki, sillä nyt se oli kokonaan raunioina. Hän oli ollut siellä kolmannen päivän iltapuolella, ja siellä oli taisteltu äärettömällä raivolla. Katuja peittivät ruumiit niin paksulta, että niitä pitkin oli mahdoton kulkea.

Teurastuslaitosten alueella automobiili täytyi eräässä paikassa pysäyttää ruumisläjien sulkiessa kadun. Ne olivat korkeita kuin meren aallot. Sanomattakin oli selvää, miten siinä oli käynyt. Tykkien ja sotilasautomobiilien kappaleitten seassa virui ääretön paljous orjien ja sotamiesten ruumiita.

Ernest hypähti kadulle. Hänen silmänsä oli keksinyt ruumisläjässä tutunnäköiset pumpulipaidan verhoamat hartiat ja valkoiset haivenet. Minä en huomannut, mitä hän aikoi, ja vasta sitten, kun me istuimme vierekkäin automobiilin kulkiessa hyvää vauhtia, hän sanoi:

»Se oli piispa Morehouse.»

Pian saavuimme maaseudulle, ja minä käännin vielä kerran katsomaan savupilvien verhoamaa Chicagoa. Kuului etäisen räjähtelyn heikko ääni. Minä painoin pääni Ernestin rintaa vasten ja itkin

häviölle joutunutta aatettamme. Ernestin käsivarren hyväilevä puserrus tulkitsi minulle hänen lempeään.

»Tällä kertaa jouduttiin häviölle, mutta ei ainaseksi», sanoi hän. »Olemme saaneet opetuksen. Huomenna aate nostattaa uudet voimat, joita vahvistaa viisaus ja kuri.»

Me saavuimme eräälle rautatieasemalle, mistä meidän oli määrä nousta New Yorkiin menevään junaan. Meidän odotellessamme asemasillalla kolme junaa mennä porhalsi sivuitse matkalla Chicagoon. Ne olivat täynnä rääsyisiä ammattitaidottomia työläisiä, kadotuksen kansaa.

»Orjajoukkoja, joita kuljetetaan Chicagoon aloittamaan kaupungin uudelleenrakentamista», sanoi Ernest. »Chicagon orjat näetkös on tapettu.»

VIIDESKOLMATTI LUKU.

Terroristit.

Vasta sen jälkeen kuin me Ernestin kanssa olimme palanneet New Yorkiin, useiden viikkojen kuluttua, saatoimme täydellisesti käsittää sen iskun, mikä oli kohdannut asiaamme. Tilanne oli katkera ja verinen. Monin paikoin ympäri maata orjat olivat nousseet kapinaan ja verilöylyjä pantu toimeen. Marttyyrien luku kohosi ennenkuulumattomiin. Lukemattomia mestauksia pantiin kaikkialla täytäntöön. Vuoristot ja erämaat olivat täynnä henkipattoja ja pakolaisia, joita armottomasti vainottiin. Meidän omat piilopaikkamme olivat täynnä tovereita, joiden kiinniottamisesta oli luvattu runsaita palkintoja. Rautakoron urkkijain toimesta joutuivat monet piilopaikkamme sotaväen käsiin.

Monet meikäläiset lannistuivat kokonaan, ja turvautuivat terroristiseen taistelutapaan. Toiveissaan pettyminen saattoi monet epätoivoon. Syntyi joukko meistä erillään toimivia terroristisia järjestöjä, jotka tuottivat meille paljon vaikeuksia.[1] Nämä harhaanjohdetut ihmiset uhrasivat useinkin turhanpäiten henkensä, monesti tuhosivat meidän suunnitelmamme ja kaikin tavoin haittasivat meidän järjestömme toimintaa.

[1] Tämän lyhyen ajanjakson aikakirjat tarjoavat veristä lukemista. Kosto oli ylimpänä vaikuttimena, ja terrorististen järjestöjen jäsenet olivat välinpitämättömiä hengestään eivätkä toivoneet mitään tulevaisuudelta. Daniitit, jotka johtivat nimensä normannien jumalaistaruston kostonenkeleistä, esiintyivät ensiksi suuren lännen vuoristoissa, leviten myöhemmin kautta koko Tyynen valtameren rannikon Panamasta Alaskaan saakka. Valkyriat olivat naisia. He olivat kaikkein julmimpia. Järjestön jäsenyyteen otettiin ainoastaan sellaisia naisia, jotka olivat menettäneet jonkun läheisen sukulaisen oligarkian käden kautta. He kiduttivat vankinsa kuoliaaksi. Toinen kuuluisa naisjärjestö oli Sodan Lesket. Valkyriain velijärjestö oli n. s. Berserkit. Nämä olivat miehiä, jotka eivät pitäneet henkeänsä missään arvossa, ja hepä juuri täydellisesti hävittivät Bellonan suuren sotilaskaupungin ja sen yli satatuhatta asukasta. Bedlamiitit ja Helldamiitit olivat kaksi orjajärjestöä, ja erästä lyhyemmän aikaa kukoistanutta uskonlahkoa nimitettiin Jumalan Vihaksi j. n. e.

Ja kaiken tämän keskitse liikkui Rautakorko, järkkymättömän rauhallisena ja harkitsevana, penkoen koko yhteiskunnallisen kudoksen etsiskellessään kumouksellisia, seuloessaan sotajoukkojaan, työväenkasteja ja salapoliisilaitostaan, rangaisten armahtamatta, mutta myöskin ilkkumatta, kärsien hiljaisuudessa sitä kohdanneet kostotoimenpiteet ja täyttäen taisteluketjussaan syntyneet aukot. Ja samaan aikaan Ernest ja toiset johtajat puuhasivat kumouksellisten voimain uudelleenjärjestämistä. Ja sen yrityksen suurenmoisuuden voi käsittää, kun ottaa huomioon[1]

[1] Tähän päättyy Everhardin käsikirjoitus. Se loppuu keskelle lausetta. Hän näyttää saaneen tiedon sotaväen tulosta, sillä hän ehti ennen pakoaan kätkeä käsikirjoituksen varmaan paikkaan. Valitettavasti hän ei saanut elää päättääkseen käsikirjoituksensa, sillä silloin varmaankin olisi saatu selko Ernest Everhardin mestauksesta, joka on ollut salaperäisenä arvoituksena seitsemän vuosisataa.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RAUTAKORKO: VALLANKUMOUSROMAANI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns

a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase

“Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE

LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any

particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.